

EVROPSKA
KOMISIJA

Strasbourg, 19.10.2021.
SWD(2021) 291 final

RADNI DOKUMENT OSOBLJA KOMISIJE

Izveštaj o Bosni i Hercegovini za 2021.

uz dokument

**Saopštenje Komisije Evropskom parlamentu, Vijeću, Evropskom
ekonomskom i socijalnom odboru i Odboru regija**

Saopštenje o politici proširenja EU-a za 2021.

{COM(2021) 644 final} - {SWD(2021) 288 final} - {SWD(2021) 289 final} -
{SWD(2021) 290 final} - {SWD(2021) 292 final} - {SWD(2021) 293 final} -
{SWD(2021) 294 final}

SADRŽAJ

1.	UVOD.....	4
1.1.	KONTEKST	4
1.2.	SAŽETAK IZVJEŠTAJA	5
2.	Klaster 1: Osnove procesa pristupanja	7
2.1.	Funkcionisanje demokratskih institucija i reforma javne uprave.....	7
2.1.1	Demokratija.....	7
2.1.2.	Reforma javne uprave.....	12
2.2.	Vladavina prava i osnovna prava	15
2.2.1	Poglavlje 23: Pravosuđe i osnovna prava.....	15
2.3.	Ekonomski kriterijumi.....	45
2.3.1.	Postojanje funkcionalne tržišne ekonomije.....	46
2.4.	JAVNE NABAVKE, STATISTIKA; FINANSIJSKA KONTROLA	55
	Poglavlje 5: Javne nabavke.....	55
	Poglavlje 18: Statistika	57
	Poglavlje 32: Finansijska kontrola	60
3.	Dobrosusjedski odnosi i regionalna saradnja.....	63
4.	SPOSOBNOST PREUZIMANJA OBAVEZA ČLANSTVA	65
	KLASTER 2: UNUTRAŠNJE TRŽIŠTE	65
	Poglavlje 1: Slobodno kretanje robe	66
	Poglavlje 2: Slobodno kretanje radnika.....	68
	Poglavlje 3: Pravo poslovnog nastanjivanja i sloboda pružanja usluga	68
	Poglavlje 4: Slobodno kretanje kapitala	69
	Poglavlje 6: Pravo privrednih društava	71
	Poglavlje 7: Pravo intelektualnog vlasništva	72
	Poglavlje 8: Politika konkurencije	72
	Poglavlje 9: Finansijske usluge.....	74
	Poglavlje 28: Zaštita potrošača i zdravlja	76
	KLASTER 3: KONKURENTNOST I INKLUZIVNI RAST	78
	Poglavlje 10: Informaciono društvo i mediji	79
	Poglavlje 16: Oporezivanje.....	80
	Poglavlje 17: Ekonomska i monetarna politika	81
	Poglavlje 19: Socijalna politika i zapošljavanje	82
	Poglavlje 26: Obrazovanje i kultura.....	90
	Poglavlje 29: Carinska unija	92

KLASTER 4: ZELENA AGENDA I ODRŽIVA POVEZANOST.....	93
Poglavlje 14: Transportna politika	94
Poglavlje 15: Energija	96
Poglavlje 21: Transevropske mreže	99
Poglavlje 27: Okoliš i klimatske promjene.....	100
KLASTER 5: RESURSI, POLJOPRIVREDA I KOHEZIJA	103
Poglavlje 11: Poljoprivreda i ruralni razvoj.....	104
Poglavlje 12: Sigurnost hrane, veterinarska i fitosanitarna politika	105
Poglavlje 13: Ribarstvo	107
Poglavlje 22: Regionalna politika i koordinacija strukturnih instrumenata.....	107
Poglavlje 33: Finansijske i budžetske odredbe	109
Poglavlje 30: Vanjski odnosi	110
Poglavlje 31: Vanjska, sigurnosna i odbrambena politika.....	111
ANEKS I – ODNOSI IZMEĐU EU I BOSNE I HERCEGOVINE.....	114

1. UVOD

1.1. KONTEKST

Nakon podnošenja zahtjeva za članstvo u EU u februaru 2016. godine, Bosna i Hercegovina mora ispuniti 14 ključnih prioriteta iz Mišljenja Komisije iz maja 2019. godine¹. Prioriteti su utvrđeni u oblasti demokratije/funkcionalnosti, vladavine prava, osnovnih prava i reforme javne uprave. Da bi Komisija preporučila otvaranje pregovora sa Bosnom i Hercegovinom o pristupanju EU, potrebno je ispuniti prioritete. Na osnovu zaključaka Savjeta EU iz decembra 2019. godine, Komisija svoje godišnje izvještaje o Bosni i Hercegovini fokusira na provedbu ključnih prioriteta iz Mišljenja.²

Bosna i Hercegovina nastavlja provoditi Sporazumi o stabilizaciji i pridruživanju (SSP), a sastanci zajedničkih tijela prema sporazumu se održavaju redovno. SSP i njegov Privremeni sporazum, koji se primjenjuju od 2008. godine, omogućili su postepenu liberalizaciju trgovine i uzajamni bescarinski pristup za većinu proizvoda. U 2020. godini, EU je i dalje glavni trgovinski partner Bosne i Hercegovine, s udjelom od 65% ukupne robne razmjene zemlje. Uslijed pandemije taj procenat je smanjen za 10,2%. U 2020. godini, ukupna trgovinska razmjena iznosila je 9,6 milijardi eura, dok je trgovinski deficit BiH sa EU iznosio 1,5 milijardi eura.

Javna politička opredijeljenost svih nivoa vlasti za strateški cilj integracije u EU nije pretvorena u konkretnu aktivnost, budući da su politički lideri nastavili upuštati u retoriku podjela i u nekonstruktivne političke rasprave, što je onemogućilo napredak u pogledu 14 ključnih prioriteta. Ipak, za vrijeme pandemije, napravljeni su određeni značajni koraci za rješavanje ključnih prioriteta iz Mišljenja. U decembru 2020. godine, održani su opštinski izbori u Mostaru, po prvi put nakon 2008. godine, čime je ispunjen dio ključnog prioriteta 1. Parlamentarni odbor za stabilizaciju i pridruživanje održan je u junu 2021. godine, nakon petogodišnjeg zastoja, čime je napravljen dobar napredak u ključnom prioritetu 3. Međuresorna radna grupa za raspravu o ustavnim i izbornim reformama potrebnim za rješavanje ključnih prioriteta 1. i 4. osnovana je u maju 2021. godine. Svi nivoi vlasti su usvojili akcioni plan za reformu javne uprave i strategije upravljanja javnim finansijama, pridonoseći ključnom prioritetu 14. Bosna i Hercegovina mora ostvariti napredak po pitanju svih ključnih prioriteta.

Pandemija COVID-19 nastavila se tokom cijelog izvještajnog perioda. Do kraja septembra 2021. godine, u BiH je zabilježeno 225.579 slučajeva koronavirusa i 10.606 smrtnih slučajeva uzrokovanih pandemijom. Komisija je preusmjerila 80,5 miliona eura bespovratnih sredstava za hitne potrebe i društveno-ekonomski odgovor na pandemiju. Komisija je takođe osigurala makrofinansijsku pomoć od 250 miliona eura u vrlo povoljnim zajmovima, koje je Bosna i Hercegovina ratifikovala u junu 2021. godine.

Bosna i Hercegovina nema cjelodržavnu strategiju za nabavku vakcina, pa entiteti nastavljaju sa zasebnim nabavkama. Nastavak isporuke vakcina koju finansira EU, kao i donacija medicinske opreme, znak je konkretne solidarnosti EU. Od maja do avgusta 2021. godine, Bosna i Hercegovina je dobila 214.110 Pfizer/BioNTech doza vakcina od EU uz pomoć Austrije, a koje su finansirane iz granta EU4Health. Takođe, COVAX je isporučio Bosni i Hercegovini više od 332.640 doza vakcina do kraja avgusta 2021. godine. Sveukupno, EU i države članice obezbijedile su više od 1,3 miliona doza vakcina do septembra 2021. Do kraja septembra 2021. godine, oko 13% stanovništva je u potpunosti vakcinisano.

SWD(2019) 222 final, COM(2019) 261 final

²<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/12/10/council-conclusions-on-commission-opinion-on-bosnia-and-herzegovina-s-application-for-membership-of-the-european-union/>

1.2. SAŽETAK IZVJEŠTAJA^{3 4}

U pogledu **političkih kriterija**, zakonodavne i izvršne vlasti su imale slabe rezultate zbog političke polarizacije i poremećaja izazvanih pandemijom. Vlada Federacije BiH je još uvijek u tehničkom mandatu. Ustav Bosne i Hercegovine i dalje je u suprotnosti sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima (ECHR), u vezi sa predmetom Sejdić-Finci i drugim povezanim predmetima. Međuresorna radna grupa uspostavljena je u maju 2021. kako bi raspravljala o izbornim i ustavnim reformama. U decembru 2020. su održani lokalni izbori u Mostaru, prvi put nakon 2008. godine. Parlamentarni odbor za stabilizaciju i pridruživanje se sastao u junu 2021. i usvojio Poslovnik o radu, nakon petogodišnjeg zastoja. Nije postignut napredak u pogledu unapređenja izbornog okvira u skladu sa evropskim standardima i osiguravanja transparentnosti finansiranja političkih stranaka. Bosna i Hercegovina još nije ispunila preporuke OSCE/ODIHR, Venecijanske komisije i GRECO-a Vijeća Evrope. Nacionalni program za usvajanje *acquisa* EU još uvijek nije izrađen. Postignut je ograničen napredak u osiguravanju povoljnog okruženja za civilno društvo.

Bosna i Hercegovina je u ranoj fazi priprema za **reformu javne uprave** (PAR). Određeni napredak je postignut usvajanjem akcionog plana za reformu javne uprave kao i strategija o upravljanju javnim finansijama na svim nivoima vlasti. Zemlja mora osigurati profesionalnu i depolitiziranu državnu službu i koordiniran pristup izradi politika na nivou cijele zemlje.

Bosna i Hercegovina je u ranoj fazi/ima određeni nivo pripremljenosti u pogledu **pravosuđa**. U toku izvještajnog perioda nije postignut napredak u ovoj oblasti. Vlasti su preduzele ograničene mjere za postupanje po nalazima Izvještaja stručnjaka o pitanjima vladavine prava („Priebeov izvještaj“). Očekuje se da izmjene i dopune zakona koje se odnose na integritet uđu u parlamentarnu proceduru; njihovo usvajanje je ključno za uspostavljanje kredibilnog i strogog sistema provjere finansijskih izvještaja nosilaca pravosudnih funkcija. Stalni i evidentni znaci pogoršanja i dalje zahtijevaju poduzimanje hitnih mjera na jačanju integriteta i ponovnom uspostavljanju povjerenja građana u pravosuđe. Nedostatak posvećenosti političkih aktera za reformu pravosuđa, kao i slabo funkcionisanje pravosudnog sistema i dalje podrivaju uživanje prava građana i borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala.

Bosna i Hercegovina je u ranoj fazi/ima određeni nivo pripremljenosti za sprečavanje i **borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala**. Nije postignut napredak u ovoj oblasti u izvještajnom periodu. Potrebne su hitne mjere kako bi se usvojili zakoni o javnim nabavkama i sukobu interesa. Tokom pandemije, negativni efekti široko rasprostranjene korupcije i znakovi političkog klijentelizma nastavili su se snažno pokazivati, što je direktno uticalo na dobrobit građana. Selektivno i netransparentno procesuiranje i pokretanje pravosudnih postupaka u slučajevima korupcije izazivaju zabrinutost. Postoje sistemski nedostaci u operativnoj saradnji između agencija za provođenje zakona i iznimno ograničena razmjena obavještajnih podataka. Policija je podložna političkom uplitanju. Finansijske istrage i zapljena imovine uglavnom su neučinkovite. Iako su preduzeti neki pripremni koraci, kontakt tačka za saradnju sa Europolom još uvijek nije operativna. Bosna i Hercegovina nije preduzela nikakve korake na uspostavi

³ Ovaj izvještaj pokriva period od juna 2020. do juna 2021. Zasnovan je na podacima iz različitih izvora, uključujući doprinose vlasti u BiH, država članica EU, izvještaje Evropskog parlamenta i informacije različitih međunarodnih i nevladinih organizacija. Takođe uključuje rezultate komparativnih procjena i indeksa koje su izradili drugi akteri, posebno u oblasti vladavine prava.

⁴ Za trenutno stanje u izvještaju se koriste sljedeće određeni nivo pripremljenosti skale procjene: rana faza, umjereno pripremljen, dobar nivo pripremljenosti i dobro napredovao. Za napredak ostvaren tokom izvještajnog perioda koristi se sljedeća skala: nazadovanje, nije bilo napretka, ograničen napredak, određeni napredak, dobar napredak i vrlo dobar napredak. Gdje je prikladno, korišteni su i privremeni koraci.

saradnje sa Eurojustom. Zemlja mora i dalje raditi na borbi protiv terorizma i trgovine drogom i povećati svoje kapacitete za to.

Što se tiče **osnovnih prava**, iako zakonodavni i institucionalni okvir u velikoj mjeri postoji, Bosna i Hercegovina mora usvojiti sveobuhvatan strateški okvir. Potrebne su značajne reforme kako bi se osiguralo da svi građani mogu ostvariti svoja politička prava i da se osigura nediskriminatorno, inkluzivno i kvalitetno obrazovanje za sve, uključujući i to da se prevaziđe praksa „dvije škole pod jednim krovom“. Nije postignut napredak u garantovanju slobode izražavanja i medija, na zaštiti novinara od prijetnji i nasilja osiguravanjem adekvatnog odgovora pravosuđa, niti u osiguravanju finansijske održivosti sistema javnog emitovanja. I dalje postoje izazovi u pogledu slobode okupljanja, posebno u Republici Srpskoj, gdje su aktivisti bili izloženi zastrašivanju i krivičnom gonjenju.

Neuspjeh vlasti da uspostave održiv sistem za **migracije** i azil doveo je do humanitarne krize u decembru 2020. Nakon snažnog angažmana i podrške EU, uspostavljen je privremeni smještaj u Lipi za pružanje skloništa svim osobama u potrebi. Stalni višenamjenski prihvatni centar u Lipi je u izgradnji u 2021. Bosna i Hercegovina je pojačala napore za unapređenje upravljanja migracijama. Potrebno je osigurati efikasnu koordinaciju, na svim nivoima, u upravljanju granicama i kapaciteta upravljanja migracijama, kao i funkcionisanje sistema azila. Za to je potrebna pravična raspodjela odgovornosti između svih nivoa vlasti, uključujući i odgovornost za lociranje prihvatnih centara.

U pogledu **ekonomskih kriterija**, Bosna i Hercegovina je postigla ograničen napredak i u ranoj je fazi uspostavljanja funkcionalne tržišne ekonomije. Zemlja je preduzela mjere za borbu protiv negativnih efekata pandemije COVID-19 na ekonomiju i tržište rada. Centralna banka preduzela je značajne mjere za poboljšanje svojih analitičkih kapaciteta. Određeni koraci preduzeti su za jačanje otpornosti finansijskog sektora na šokove. Međutim, nije bilo značajnih mjera za poboljšanje funkcioniranja tržišta proizvoda. Saradnja i koordinacija među sudionicima u zemlji dodatno se pogoršala. Otpor Republike Srpske protiv cjelodržavnih reformi koje se tiču preuzimanja *acquisa* dodatno je usporio usklađenost zemlje sa kriterijima za pristupanje EU. Kao rezultat toga, institucionalna struktura zemlje, kao i njeno unutrašnje tržište, su i dalje rascjepkani. Nije bilo poboljšanja u pogledu vladavine prava i funkcionisanja cjelodržavnih nadzornih i regulatornih institucija. Time se nastavlja ometanje poslovnog okruženja u zemlji. Kvalitet javne potrošnje nije se poboljšao, dok je javni sektor i dalje neefikasan i preglomazan.

Bosna i Hercegovina postigla je ograničen napredak te se i dalje nalazi u ranoj fazi u smislu sposobnosti da se bori sa pritiskom konkurencije i tržišnim silama u EU. Ukupni nivo kvaliteta obrazovanja i dalje je nizak, a mjere za unapređenje transportne i energetske infrastrukture i dalje su nedovoljne. Obim strukturalnih prilagodbi je ograničen. Sveukupno, Bosna i Hercegovina je u ranoj fazi/ima određeni nivo pripremljenosti u pogledu stepena spremnosti i sposobnosti da preuzme **obaveze članstva u Evropskoj uniji** i potrebno je da značajno poboljša usklađenost sa *acquisem* EU te provede i primjeni relevantno zakonodavstvo. Tokom izvještajnog perioda, postignut je ograničen ili nikakav napredak u različitim poglavljima *acquisa* EU.

Bosna i Hercegovina je nazadovala u području **javnih nabavki**, zbog primjene preferencijalnog tretmana za domaće ponuđače prilikom dodjele javnih ugovora tokom većeg dijela izvještajnog perioda. Izmjene i dopune zakona o javnim nabavkama još nisu usvojene u Parlamentu. Postignut je ograničen napredak u **statistici**, s obzirom na vrlo male pomake u pripremi za naredni popis stanovništva i domaćinstava. Postignut je određeni napredak u unutrašnjoj **kontroli javnih finansija**, pri čemu su oba entiteta usvojila strategije.

Potrebni su značajni koraci kako bi se zakonodavni okvir uskladio sa *acquisem* EU o **unutrašnjem tržištu** (slobodno kretanje roba, usluga i kapitala, politika konkurencije i finansijske usluge). Bosna i Hercegovina je postigla određen napredak samo u politici konkurencije, pošto je dodatno uskladila Zakon o državnoj pomoći sa *acquisem* EU, te u finansijskim uslugama. Ovaj klaster je ključan za pripremljenost Bosne i Hercegovine u ispunjavanju zahtjeva unutrašnjeg tržišta Evropske unije i izuzetno značajan za ranu integraciju i razvoj Zajedničkog regionalnog tržišta.

Bosna i Hercegovina je postigla ograničen ili nikakav napredak u većini područja **konkurentnosti i inkluzivnog rasta** (informacijsko društvo i mediji, oporezivanje, ekonomska i monetarna politika, preduzetništvo i industrijska politika, obrazovanje i kultura, te carinska unija), gdje je u ranoj fazi ili ima određeni nivo pripremljenosti. Ova područja imaju značajne poveznice sa Programom ekonomskih reformi BiH. Potrebno je raditi na socioekonomskim reformama kako bi se riješile postojeće strukturalne slabosti, nizak nivo konkurentnosti, visoka stopa nezaposlenosti, kao i uticaj pandemije koja je dodatno podvukla hitnost ovih reformi. Postignut je određen napredak usvajanjem politika o inkluzivnom obrazovanju, stručnom obrazovanju i osposobljavanju, te razvijanju poduzetničkih vještina.

Bosna i Hercegovina je postigla određeni ili ograničen napredak u većini područja koja se odnose na **Zelenu agendu i održivu povezanost** (transevropske mreže, energija, okoliš i klimatske promjene), u kojima je u ranoj fazi ili ima određeni nivo pripremljenosti. Zemlja mora značajno povećati svoje ambicije ka zelenoj tranziciji, te uskladiti svoje zakone o gasu i električnoj energiji sa *acquisem* EU. Zelena tranzicija i održiva povezanost su ključni za ekonomsku integraciju unutar regije i sa EU, olakšavajući prekograničnu trgovinu u regiji i stvarajući pravu korist za poslovnu zajednicu i građane. Ovaj klaster i reforme koje se na njega odnose značajno su povezani sa Programom ekonomskih reformi i Ekonomskim i investicijskim planom, te Zelenim planom za Zapadni Balkan.

Bosna i Hercegovina nije postigla napredak u područjima koja se tiču **resursa, poljoprivrede i kohezije** (razvoj poljoprivrede i ruralnih područja, sigurnost hrane, veterinarska i fitosanitarna politika, ribarstvo, te finansijska i budžetska podrška), te se uglavnom nalazi u ranoj fazi pripremljenosti.

Bosna i Hercegovina je dostigla je određeni nivo pripremljenosti, ali nije postigla napredak u pogledu **vanjskih odnosa**. Zemlja mora intenzivirati napore da završi pristupanje Svjetskoj trgovinskoj organizaciji. Bosni i Hercegovini se snažno potiče da poboljša svoju usklađenost sa vanjskom politikom Evropske unije i restriktivnim mjerama, koja je značajno pala na 43% do avgusta 2021. što izaziva zabrinutost. Bosna i Hercegovina je nastavila da aktivno učestvuje u **regionalnoj saradnji** i da održava dobrosusjedske odnose.

2. KLASSTER 1: OSNOVE PROCESA PRISTUPANJA

2.1. FUNKCIONISANJE DEMOKRATSKIH INSTITUCIJA I REFORMA JAVNE UPRAVE

2.1.1 Demokratija

Političko okruženje je u izvještajnom periodu ostalo polarizovano, uz ponovljene pozive rukovodstva Republike Srpske da se ponište reforme i blokiraju institucije na državnom nivou. Posljednji takav poziv desio se u julu 2021. godine nakon što je visoki predstavnik iskoristio svoje izvršne ovlasti i uveo zabranu i kažnjavanje negiranja genocida i ratnih zločina. Federacija i dalje ima prelaznu vladu, tri godine nakon izbora u oktobru 2018. godine. Polarizacija između različitih nivoa vlasti također je otežala odgovor na pandemiju

COVID-19, uključujući i nabavku vakcina. Bosna i Hercegovina je preduzela značajne korake u pogledu 14 ključnih prioriteta, ali većina suštinskih pitanja ostaje neriješena. Opštinski izbori održani su u Mostaru u decembru 2020. godine, prvi put od 2008. godine. Akcioni plan o ključnim prioritetima još uvijek čeka usvajanje na Vijeću ministara BiH zbog političkih neslaganja oko raspodjele nadležnosti. Državni budžet za 2021. godinu još nije usvojen, te se državne institucije finansiraju putem tromjesečnih odluka o privremenom finansiranju.

Izbori

Postignut je **određeni napredak** u rješavanju dijela ključnog prioriteta 1 iz Mišljenja, budući da su u Mostaru održani opštinski izbori 20. decembra 2020. godine, prvi put od 2008. godine, u okviru lokalnih izbora koji su bez incidenata održani u novembru u cijeloj zemlji. Ranije preporuke OSCE/ODIHR-a, Venecijanske komisije i GRECO-a i dalje nisu realizovane, uključujući i one o transparentnosti finansiranja političkih partija. Međuagencijska radna grupa je osnovana u maju 2021. godine kako bi razgovarala o izbornim i ustavnim reformama. Politički akteri i institucije se moraju uključiti u transparentan i inkluzivan dijalog kako bi otklonili dugotrajne izborne nedostatke uoči sljedećih opštih izbora u oktobru 2022. godine.

Nisu preduzeti zakonodavni koraci za implementaciju sveobuhvatnog skupa preporuka koje su izdali OSCE/ODIHR i GRECO o transparentnosti i integritetu izbornog procesa i implementaciji izbornih rezultata. Bosna i Hercegovina nema akcioni plan za to.

Ograničenjima prava građana na izbor u Predsjedništvo i Dom naroda Bosne i Hercegovine na osnovu nacionalne pripadnosti i prebivališta se i dalje krši EKLJP i njeni protokoli. U decembru 2020. godine je u predmetu *Pudarić* Evropski sud za ljudska prava utvrdio da je podnosilac predstavke, Srbin sa prebivalištem u Federaciji, diskriminisan zbog nemogućnosti da se kandiduje za Predsjedništvo. Ovo je peta odluka od 2009. godine u sudskoj praksi koja slijedi presudu u predmetu *Sejdić-Finci*.

U maju 2021. osnovana je međuresorna radna grupa koja će raspravljati o ustavnim i izbornim reformama za rješavanje ključnih prioriteta 1 i 4 uoči opštih izbora u oktobru 2022. godine. Očekuje se da će radna grupa, sastavljena od članova parlamenta i vlada te članova vladajućih i opozicionih stranaka, pripremiti zakonske izmjene kako bi se izborni okvir uskladio sa sudskom praksom Evropskog suda za ljudska prava i evropskim standardima. Radna grupa ima mandat da konsultuje stručnjake iz civilnog društva, Centralne izborne komisije i akademske zajednice.

Opštinski izbori su održani bez incidenata 15. novembra 2020. godine u cijeloj zemlji u toku pandemije, a obilježile su ih organizacione poteškoće i kampanje koje izazivaju podjele. Izbori su održani u Mostaru 20. decembra 2020. godine po prvi put od 2008. godine, zahvaljujući zakonskim izmjenama usvojenim u julu 2020. godine u skladu s odlukom Ustavnog suda iz 2010. godine i odlukom Evropskog suda za ljudska prava iz 2019. u slučaju *Baralija*. Novo Gradsko vijeće i gradonačelnik Mostara stupili su na dužnost u februaru 2021. godine, čime je ispunjen dio ključnog prioriteta 1. Izbornu kampanju je obilježila retorika podjela, verbalni napadi i nedostatak sadržajnih stranačkih programa za opštine i gradove. Epidemiološki propisi su se nejednako primjenjivali tokom kampanje, jer nije bilo ograničenja u pogledu predizbornih događaja. Epidemiološke mjere su uglavnom poštovane tokom glasanja. Izlaznost je dostigla 50%. Manje registrovane nepravilnosti nisu uticale na ishod izbora. Opozicioni kandidati su dobili gradonačelničke mandate u Sarajevu, Banjoj Luci i Bijeljini. Izbori su ponovljeni u februaru 2021. godine u Doboju i Srebrenici, kao i u Travniku i Foči-Ustikolini u aprilu 2021. godini. Prijavljeni su djelimični bojkoti na ponovljenim izborima u Srebrenici i Travniku. Opštinski izbori nisu poboljšali lokalnu političku zastupljenost žena - samo 5 od 136

direktno izabranih načelnika i gradonačelnika su žene, kao i indirektno izabrana gradonačelnica Grada Sarajeva. Od 2 417 opštinskih lista, žene su bile nosioci na 450 listi (19%). Četiri direktno izabrana načelnika/gradonačelnika i indirektno izabrana gradonačelnica Grada Sarajeva dolaze iz reda „Ostalih“. Među 143 načelnika/gradonačelnika nema pripadnika nacionalnih manjina.

Centralna izborna komisija (CIK) pokazala je profesionalan, nezavisan i proaktivan pristup, uprkos političkim napadima. Sudska odluka o zakonitosti imenovanja u CIK u martu i maju 2020. još uvijek nije donešena.

Parlament

Polarizovano političko okruženje dodatno je usporilo zakonodavne aktivnosti. Parlamentarna skupština BiH se redovno sastajala, ali je zakonodavni učinak bio minimalan, uključujući i ključne zakone koji se odnose na EU. Zakonodavne skupštine u zemlji i dalje su slabe u odnosu na izvršne vlasti, njihova međusobna saradnja je na niskom nivou, a kapaciteti za osiguranje ujednačenog usklađivanja sa *acquisem* nedovoljni. Potrebno je poboljšati zakonodavstvo i praksu o registraciji političkih i finansiranju političkih partija. Postignut je dobar napredak u rješavanju ključnog prioriteta 3 iz Mišljenja o osiguravanju pravilnog funkcionisanja Parlamentarnog odbora za stabilizaciju i pridruživanje.

Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine se redovno sastajala, uprkos pandemiji. Učinak rada Parlamenta bio je minimalan, uprkos velikom zaostatku u donošenju zakona. Vrlo ograničena zakonodavna inicijativa Vijeća ministara BiH rezultirala je parlamentarnim usvajanjem samo pet setova izmjena i dopuna postojećih zakona do juna 2021. godine, sve u redovnoj proceduri.

Poboljšan je nadzor Parlamenta nad izvršnom vlasti. Vijeće ministara BiH je preživjelo glasanje o nepovjerenju u januaru 2021. godine. *Ad hoc* istražna komisija za stanje u pravosudnim institucijama je do juna 2021. održala 32 sjednice. Potrebno je izraditi jedinstven i efikasan sistem praćenja provođenja zaključaka i preporuka donesenih na saslušanjima ili plenarnim sjednicama. Nadzor Parlamenta nad odgovorom vlade na pandemiju koronavirusa je bio ograničen.

Nakon pet godina zastoja, Parlamentarna skupština BiH je u julu 2020. usvojila prijedlog poslovnika Parlamentarnog odbora za stabilizaciju i pridruživanje, koji predviđa odlučivanje dvotrećinskom većinom glasova bez etničkih kvota. Drugi sastanak Odbora je održan 17. juna 2021. godine, što je označilo dobar napredak u vezi sa ključnim prioritetom 3. Bosna i Hercegovina još uvijek treba u potpunosti osigurati pravilno funkcionisanje Odbora, konkretno usvajanjem preporuka ovog zajedničkog tijela.

Zastupljenost žena u Parlamentu ostaje nepromijenjena, na oko 20%, uprkos kvoti od 40% za žene kandidate. Poslovnici kojima se zahtijeva rodna ravnopravnost se uglavnom zanemaruju.

Entitetski parlamenti su se redovno sastajali uprkos pandemiji, na online i sjednicama uživo, uz veliku upotrebu hitnih procedura. Parlament Federacije BiH je 2020. godine usvojio sedam zakona po hitnom i sedam po skraćenom postupku od ukupno 22 usvojena zakona (64%). Vlada ovog entiteta je preživjela glasanje o nepovjerenju u junu 2020. godine. U Republici Srpskoj je Narodna skupština u izvještajnom periodu usvojila 13 zakona po skraćenom postupku od ukupno 26 usvojenih zakona (50%), uključujući i budžet. Takvi postupci su u principu rezervisani samo za izuzetne slučajeve. Skupština Brčko distrikta usvojila je 38 zakona, od kojih 18 (47%) po hitnom postupku.

Ne postoje posebne stalne komisije za nadzor i kontrolu vlade ni u jednom entitetu, a skupštine ne prate rad organa uprave. Novi poslovnik o radu iz juna 2020. godine u Republici Srpskoj je

značajno skratio dužinu sjednica, ali nije posebno poboljšao kvalitet rada Skupštine. Zbog cijepanja stranaka, entitetska skupština sada ima 12 stranačkih grupa, u odnosu na devet koliko je imala 2018. godine. Nakon što su sve njene aktivnosti obustavljene 2020. godine, Parlamentarni forum za evropske integracije je održao dvije sjednice 2021. godine.

Nisu preduzeti koraci za usklađivanje zakonodavstva o registraciji **političkih stranaka** u cijeloj zemlji i rad na preostalim preporukama GRECO-a i OSCE/ODIHR-a o finansiranju političkih stranaka, uključujući transparentnost troškova kampanje i sankcije za kršenja. Centralna izborna komisija treba da ojača svoje revizorske kapacitete za praćenje usklađenosti finansiranja političkih partija. I dalje postoje problemi u odnosu na unutarstranačku demokratiju, koji uključuju nedostatak demokratskih unutrašnjih politika i struktura. Među liderima političkih stranaka nema žena, a malo ih je na drugim rukovodećim pozicijama u strankama.

Upravljanje

Vijeće ministara BiH je imalo slabe rezultate rada u izvještajnom periodu. Imenovanje novih vlada u Federaciji BiH i u jednom kantonu nije izvršeno još od izbora 2018. godine. Izvršne vlasti imaju male kapacitete za koordinaciju i strateško planiranje, uključujući i pitanja u vezi EU-a. Ovo zahtijeva efikasnu implementaciju zakonodavstva o koordinaciji pitanja u vezi EU-a, uključujući mehanizam koordinacije i jačanje Direkcije za evropske integracije. **Nije postignut napredak** u rješavanju ključnog prioriteta 2 iz Mišljenja o izradi i usvajanju državnog programa za usvajanje *acquisa* EU (NPAA), kojim se treba definisati uloga svih nivoa vlasti u usklađivanju sa *acquisem* EU.

Predsjedništvo BiH se nije redovno sastajalo u toku izvještajnog perioda, a njegovi članovi su nastavili da izražavaju suprotne stavove po više pitanja. U julu i avgustu 2020. godine je pokrenuto pitanje zaštite vitalnog entitetskog interesa zbog odluka Predsjedništva BiH, što je podržala Narodna skupština Republike Srpske. Uprkos nesuglasticama, Predsjedništvo BiH je uspjelo dosljedno odgovoriti na pandemiju COVID-19. Predsjedništvo je ratifikovalo i Dodatni protokol 6 uz CEFTA sporazum, te podržalo učešće Bosne i Hercegovine u inicijativi Zajedničkog regionalnog tržišta i Zelenoj agendi za Zapadni Balkan. Predsjedništvo BiH je povodom 25. godišnjice Dejtonskog mirovnog sporazuma dalo izjavu, ali nije uspjelo da održi zajedničku komemoraciju za sve civilne žrtve rata.

Rezultati **Vijeća ministara BiH** u zakonodavnom radu bili su slabi – usvojena su tri nacrtu zakona i dva seta amandmana. Dvije ministrice su žene (22%), zadužene za vanjske i civilne poslove. Vlade Republike Srpske i većine kantona su u izvještajnom periodu radile redovno. Vlade Federacije BiH i Hercegovačko-neretvanskog kantona su nastavile djelovati u tehničkom mandatu, treću godinu od izbora 2018. godine. U Brčko distriktu BiH novu vladajuću koaliciju čini deset političkih stranaka. *Učešće žena* na rukovodećim pozicijama širom zemlje i dalje je na oko 20%.

Predsjednik FBiH i Parlament Federacije BiH još uvijek nisu popunili upražnjena mjesta u Ustavnom sudu Federacije, u kojem od 2019. godine radi samo pet sudija od devet predviđenih. Ovo ozbiljno ugrožava donošenje odluka, koje zahtijeva kvorum od pet sudija. Vijeće Suda za pitanje zaštite „vitalnog nacionalnog interesa“ nije u mogućnosti da funkcioniše sa samo tri sudije od sedam potrebnih. Članovi Komisije za vrijednosne papire Federacije BiH su imenovani tek u septembru 2021. godine, nakon više od godinu dana.

Uprkos potrebi da se vlasti usredsrede na borbu protiv pandemije, koordinacija između izvršnih organa na svim nivoima bila je vrlo ograničena, što važi i za epidemiološke i socio-ekonomske mjere odgovora na pandemiju, čiji vremenski okvir i obim nisu bili usklađeni. Ustavni sud Federacije BiH je u decembru 2020. godine poništio epidemiološke odluke koje je donio Krizni

štab Federacije BiH zbog nedostatka pravne osnove i proporcionalnosti, nakon čega je Vlada Federacije BiH počela formalno usvajati mjere koje je preporučio Krizni štab.

Vijeće ministara BiH i entitetske vlade usvojile su u oktobru 2019. i januaru 2020. godine programe ekonomskih reformi za 2019-2022. Nisu preduzeti koraci na izradi i implementaciji zajedničkog akcionog plana reformi u skladu sa ključnim preporukama Evropske komisije i zajedničkim zaključcima ekonomskog i finansijskog dijaloga. Formulisanje i donošenje ovog paketa reformi zahtijeva dobru koordinaciju između rukovodilaca na svim nivoima.

Koordinacija pitanja koja se odnose na EU, uključujući razvoj sektorskih strategija na nivou cijele zemlje, je od suštinskog značaja za ujednačeno usklađivanje sa *acquisem EU* te za korištenje pomoći EU i učešće u programima EU. Ovo zahtijeva efikasnu provedbu zakonodavstva o koordinaciji pitanja koja se odnose na EU, uključujući mehanizam koordinacije i jačanje Direkcije za evropske integracije Vijeća ministara BiH (DEI) kako bi se osiguralo ujednačeno usklađivanje sa *acquisem EU*. Izvršni i zakonodavni organi širom zemlje imaju male kapacitete za koordinaciju i planiranje politika, uključujući i pitanja EU.

Bosna i Hercegovina treba razviti *državni program za usvajanje acquisa* (NPAA) / program integrisanja (PI) koji će definisati uloge različitih nivoa vlasti u usklađivanju sa *acquisem* i njegovoj provedbi te uključivanje obaveza iz SSP-a i drugih zahtjeva EU u NPAA i u odgovarajuće godišnje programe rada svih nivoa vlasti, budući da je to ključni prioritet i neispunjena obaveza iz SSP-a. Vijeće ministara BiH je u septembru 2020. usvojilo metodologiju za izradu NPAA, koju je pripremila DEI. Bosna i Hercegovina treba da nastavi sa razvojem NPAA i da ga usaglasa sa Evropskom komisijom. DEI je pripremila i akcioni plan za 14 ključnih prioriteta, koji još uvijek čeka usvajanje u Vijeću ministara BiH zbog opstrukcije od strane Republike Srpske. (*Vidi Reforma javne uprave*)

Republika Srpska ima Strategiju razvoja **lokalne samouprave** za period 2017-2021, dok na državnom nivou i na nivou Federacije BiH takva strategija ne postoji. Nakon opštinskih izbora, vlasti Republike Srpske su najavile reforme za smanjenje ovlasti novoizabranih opozicionih gradonačelnika u Banja Luci i Bijeljini. Do sada nisu uvedene nikakve mjere. Uredi za borbu protiv korupcije uspostavljeni su u nekoliko kantona u Federaciji BiH.

Civilno društvo

Ograničen napredak je ostvaren u ispunjenju ključnog prioriteta 11 iz Mišljenja vezano za osiguranje ambijenta u kojem se podržava civilno društvo, prvenstveno usvajanjem novog Zakona o mirnom okupljanju u Brčko distriktu, koji je u velikoj mjeri usklađen sa standardima EU. Sloboda okupljanja i izražavanja ostaje ograničena u RS, gdje su aktivisti pokreta „Pravda za Davida“ bili izloženi zastrašivanju i sudskom gonjenju, i gdje se u avgustu 2021. godine uvelo novo krivično djelo uvrede ugleda RS i njenih naroda. I dalje je potrebno osigurati konstruktivne i sistematske konsultacije sa civilnim društvom kao dio inkluzivnog dijaloga o politikama. Okvir za transparentno finansiranje organizacija civilnog društva još uvijek nije usvojen.

Ukupan pravni i regulatorni okvir za civilno društvo u BiH je široko usklađen sa *acquisem EU*. Osnaženo civilno društvo je ključna komponenta svakog demokratskog sistema i javne institucije ga trebaju prepoznati i tretirati kao takvo.

Zakonodavstvo o slobodi udruživanja je u velikoj mjeri usklađeno sa standardima EU i generalno se poštuje. Aktivistima koji se bave osjetljivim pitanjima se i dalje prijeti, verbalno ih se zlostavlja i fizički napada. Potrebno je u cijeloj zemlji osigurati okvir za transparentnu i nepristrasnu raspodjelu javnih sredstava udruženjima, a samo nekoliko opština je usvojilo propise o tome.

Propisi o slobodi okupljanja se trebaju uskladiti u cijeloj zemlji i sa evropskim standardima, posebno vezano za ograničenja i odgovornosti organizatora. Novi zakon koji je usvojen u julu 2020. godine u Brčko distriktu, koji je u velikoj mjeri usklađen sa standardima EU, bi se trebao koristiti kao model u svim ostalim područjima. Sloboda okupljanja ostaje ograničena u RS, gdje se aktivisti pokreta „Pravda za Davida“ i dalje zastrašuju, novčano kažnjavaju i sudski gone. Krivično djelo uvrede ugleda RS i njenih naroda, koje je uvedeno zakonom u avgustu 2021. godine, rizikuje dalje ograničavanje prostora za civilno društvo.

Propisi o javnim konsultacijama su nejednaki u različitim dijelovima zemlje, te je potrebno osigurati konstruktivne i sistematske konsultacije. Savjet ministara treba donijeti povelju iz 2017. godine o saradnji sa organizacijama civilnog društva. (*Vidjeti dio Reforma javne uprave*)

Civilni nadzor nad sektorom sigurnosti i obavještajnih službi

Parlamentarna skupština i njeni odbori imaju ključnu ulogu u nadzoru nad snagama sigurnosti zemlje. Zajednička komisija za odbranu i sigurnost je imala 10 sjednica u 2020. godini i sedam u 2021. godini. Zajednička komisija za nadzor nad radom Obavještajno-sigurnosne agencije BiH (OSA) je održala samo dvije sjednice od konstituisanja u januaru 2020. godine, zbog političkih neslaganja o imenovanju direktora i zamjenika direktora OSA-e. Trenutno se provodi istraga o kvalifikacijama direktora OSA-e. Izmjene i dopune Zakona o OSA-i, koje bi riješile veći broj proceduralnih nedostataka koje je Ustavni sud identificirao u junu 2017. godine, još nisu usvojene. Vojni komesar, koji nadgleda zaštitu ljudskih prava i sloboda vojnika i osoblja oružanih snaga i Ministarstva odbrane, u 2020. godini je otvorio 102 postupka.

2.1.2. Reforma javne uprave

BiH je u **ranog fazi** reforme javne uprave. **Određeni napredak** je postignut u provođenju ključnog prioriteta 14 iz Mišljenja usvajanjem Akcionog plana za reformu javne uprave (RJU) i strategija upravljanja javnim finansijama (UJF) na svim nivoima vlasti. BiH se suočava sa izazovima u efikasnoj provedbi Akcionog plana RJU i izradi sveobuhvatne i cjelodržavne strategiju UJF. Osiguranje političke posvećenosti i uspostava efikasne koordinacione strukture za RJU ostaje prioritet. Uprkos određenom napretku u obukama u državnoj službi, ocjenama učinka, poboljšanoj zakonskoj osnovi za strateško planiranje i procjenu uticaja na nekim nivoima vlasti, prošlogodišnje preporuke u najvećoj mjeri i dalje vrijede.

U narednoj godini BiH bi posebno trebala uraditi sljedeće:

- usvojiti cjelodržavni strateški okvir za upravljanje javnim finansijama 2021-2025 i nastaviti provođenje akcionog plana za reformu javne uprave 2018-2022;
- ustanoviti funkcionalnu koordinacionu strukturu sa tijelom koje donosi političke odluke i poboljšati kapacitete koordinatora za RJU kako bi se upravljalo koordinacijom reformi javne uprave na svim nivoima vlasti;
- izraditi i usvojiti izmijene i dopune Zakona o državnoj službi kako bi se osiguralo poštovanje principa zasluga na svim nivoima vlasti i ojačati kapacitete agencija za državnu službu kako bi se poboljšalo upravljanje ljudskim resursima i obukama.

Strateški okvir za reformu javne uprave

U junu 2020. godine, Vlada RS je usvojila cjelodržavni **Strateški okvir za reformu javne uprave** (SORJU) 2018-2022 i do kraja 2020. godine, svi nivoi vlasti su usvojili odgovarajući Akcioni plan RJU 2020-2022. Sistematska provedba Akcionog plana RJU se suočila sa kašnjenjima i vremenski okvir strategije i akcionog plana se treba produžiti. Zajednički sistem monitoringa zasnovan na učinku još uvijek nije uspostavljen. Nedovoljna **politička podrška** i dalje ometa koordinisano provođenje reformi na svim nivoima vlasti. Zemlja još uvijek nije

uspostavila političko tijelo za odlučivanje koje bi upravljalo i koordinisalo reformske procese na svim nivoima vlasti. Postojeće koordinacione strukture na tehničkom nivou takođe se trebaju ojačati. **Finansijska održivost** nije osigurana, a reforme uglavnom podržavaju donatori, što se dodatno pogoršalo tokom pandemije.

Izrada politika i koordinacija

Sistem kreiranja politika u BiH je i dalje rascjepkan. Zakonodavni okvir za srednjoročno planiranje politika je nejednako razvijen. U januaru 2021. godine FBiH je do januara 2022. godine produžila stupanje na snagu grupe podzakonskih akata koji propisuju godišnje i srednjoročno planiranje rada, monitoring i izvještavanje. Savjet ministara još nije odabrao najbolje alternativno rješenje za regulisanje oblasti strateškog planiranja. U junu 2021. godine, RS je usvojila Zakon o strateškom planiranju i razvoju. Nije ostvaren napredak u razvoju metodoloških smjernica za cjelodržavno sektorsko strateško planiranje usklađivanjem centralnih planskih dokumenata, okvirnih budžeta i cjelodržavnih sektorskih strategija na svim nivoima vlasti. Iako je zakonski okvir za monitoring i izvještavanje usvojen, javna dostupnost vladinih izvještaja je vrlo ograničena. Od BiH se još uvijek očekuje da razvije svoj prvi **državni program za usvajanje *acquisa* (NPAA)**, tj. Program integrisanja u EU (PI). U septembru 2020. godine, Savjet ministara je usvojio metodologiju izrade programa, ali ta metodologija nije imala odredbe za određivanje troškova planiranih mjera.

Pravni okvir za **uključiv razvoj politika zasnovan na dokazima** se treba dosljedno provoditi na svim nivoima vlasti. U septembru 2020. godine, FBiH je regulisala način i proceduru procjene uticaja propisa i pojasnila institucionalne nadležnosti. Uticaj i kvalitet analiza koje podržavaju prijedloge politika je i dalje slab na svim nivoima vlasti. Funkcija kontrole kvaliteta za dosljedan nadzor nad uticajem propisa se treba nadograditi na svim nivoima vlasti. Finansijske implikacije se i dalje ne računaju sistematično, a skupljanje i korištenje administrativnih podataka za izradu politika nije osigurano. Pravni okvir o **učesću javnosti** se treba poboljšati i dosljedno primjenjivati. Zakonodavnim okvirom nisu u potpunosti uspostavljeni standardi za praćenje i izvještavanje o ključnim planskim dokumentima ni na jednom nivou vlasti, čime se otežava **uvid javnosti u rad vlasti**. Osim zakonodavnih mjera, više truda je potrebno da se podigne svijest o različitim oblicima konsultacija javnosti, i da se ojačaju tehnički kapaciteti na svim nivoima vlasti kako bi se redovno koristili.

Upravljanje javnim finansijama

BiH još uvijek treba razviti i usvojiti cjelodržavnu strategiju za reformu **upravljanja javnim finansijama (UJF)** sa monitoringom zasnovanim na učinku kako bi se uspostavili zajednički reformski prioriteti. Ovo je jedan od kriterijuma podobnosti za sektorsku budžetsku podršku. Svi nivoi vlasti su tokom izvještajnog perioda usvojili svoje strategije UJF za period 2021.-2025.

Javnim institucijama na svim nivoima nedostaju kapaciteti za internu reviziju i adekvatnu unutrašnju kontrolu, posebno u oblasti javnih nabavki. Reformski naponi se trebaju usmjeriti na značajne zaostale obaveze u javnom sektoru, posebno u sektoru zdravstva i javnih preduzeća, kako bi se povećala transparentnost, fiskalna održivost i efikasnost. Upravljanje javnim investicijama se treba dalje unaprijediti. (*Vidjeti Poglavlje 5 i Poglavlje 32*).

BiH još uvijek nije postigla dovoljnu **transparentnost budžeta**, iako su tokom 2020. godine državne institucije i entiteti objavili svoje budžete za građane. Godišnje budžete i izvještaje o izvršenju budžeta objavljuju institucije na državnom nivou i dva entiteta. Neusklađenost kontnih planova na državnom i entitetskom nivou otežava pristup konsolidovanim podacima. Izvještavanje u tekućoj godini treba poboljšati na svim nivoima vlasti. Dostupne budžetske informacije su i dalje nepotpune, a ocjenjivanje ukupne budžetske i fiskalne politike je otežano.

Dodatno, budžetski kalendari još nisu usvojeni. Većinu izvještajnog perioda, BiH se morala oslanjati na tromjesečne odluke o privremenom finansiranju. Budžet za 2020. godinu je usvojen tek krajem jula 2020. godine. Budžet za 2021. godinu je usvojilo Predsjedništvo tek 24. juna 2021. godine i još uvijek ga nije usvojio Parlament.

Državna služba i upravljanje ljudskim resursima

Zapošljavanje, unaprjeđivanje i otpuštanje državnih službenika na osnovu zasluga nije u potpunosti osigurano. Različiti zakoni o državnoj službi ne omogućuju jasan i uporediv vertikalni i horizontalni uvid u državnu službu, niti pojašnjavaju koje su institucije uključene u državnu službu, koje pozicije pripadaju državnim službenicima, kao i koje su više i srednje rukovodne kategorije. Politički uticaj pri zapošljavanju i unaprjeđivanju sistematski opstaje na svim nivoima vlasti. Kandidati se često biraju bez primjene principa zasluga, a u nekim procedurama zapošljavanja, posebno na kantonalnom nivou, konačan izbor zavisi od etničke pripadnosti prije nego od zasluga. Ustavne odredbe o opštoj zastupljenosti stanovništva u javnoj upravi ne treba tumačiti na način da podrazumijevaju strogu etničku proporcionalnost u državnoj službi i propisima bi trebalo osigurati da etnički kriterijum u postupku zapošljavanja ne bude iznad kriterija zasluga. Kriterijumi za otpuštanje i disciplinske postupke u skladu sa zakonodavstvom se još uvijek nedovoljno primjenjuju, uključujući i mogućnost žalbe. Ravnopravnost polova u državnoj službi je u ranoj fazi i samo nekoliko visokih rukovodilaca su žene.

Upravljanje ljudskim resursima (ULJR) je i dalje veoma rascjepkano. Različiti uslovi rada, koji proizilaze iz različitih propisa o državnoj službi i različitih praksi među nivoima vlasti, otežavaju mobilnost državnih službenika i stvaranje upravnog prostora sa jednakim standardima. Brčko distrikt je usvojio zajednički okvir politika za razvoj ULJR u avgustu 2020. godine, a RS je to uradila u martu 2021. godine. Nema koordinisanog pristupa ULJR i propisima o državnoj službi među svim nivoima vlasti. Posebno, FBiH i kantoni trebaju razviti koordinisan zakonodavni okvir o državnoj službi. Praćenje upravljanja ljudskim resursima se ne vrši dosljedno na različitim nivoima vlasti i agencije za državnu službu ne omogućavaju potpunu transparentnost ovih podataka za javnost. Državni nivo treba usvojiti zakonsku osnovu kako bi Informacioni sistem za upravljanje ljudskim resursima (HRMIS) postao funkcionalan za državnu službu. U julu 2020. godine, FBiH je regulisala način održavanja registara državne službe, a Brčko distrikt je usvojio zakonsku osnovu za uspostavu registara državne službe, što je objavljeno u avgustu 2020. godine.

Sistem **plata** državnih službenika i dalje nije isti u svim javnim institucijama i nedostaje mu transparentnosti, što je, između ostalog, rezultat razlika u propisima o plati, klasifikaciji poslova i platnim razredima u zemlji. Sistem plata je zasnovan na klasifikaciji poslova na svakom upravnom nivou i svi osnovni elementi plate su regulisani zakonom. Sistem plata na svim nivoima vlasti još uvijek nema odgovarajući nivo transparentnosti. Nijedan nivo vlasti ne objavljuje informacije o prosječnim nivoima plata za različite kategorije poslova. Pravednost u određivanju osnovne plate nije u potpunosti osigurana ni na jednom nivou vlasti. Iako je novi sistem klasifikacije i kategorizacije poslova ustanovljen, novi sistemi klasifikacije poslova još uvijek nisu u potpunosti primijenjeni u zakonodavnom okviru i praksi.

Agencije za državnu službu trebaju više resursa za obuku i **profesionalni razvoj**. Određeni napredak je postignut u uspostavi zakonodavnog i okvira politika za obuke i ocjenu učinka, posebno na nivou FBiH. Sistem ocjene učinka je uveden, ali se ne koristi ispravno i sistematski kako bi se opravdala napredovanja. Nije bilo napretka u uspostavi koherentnog sistema za fer ocjenu učinka, unaprjeđenje i obuku kao pravo državnog službenika.

Nema sistematskih, objedinjenih podataka o **integritetu državnih službenika**. FBiH je revidirala Etički kodeks iz 2014. godine i posebno izmijenila propis o disciplinskom postupku

i odgovornosti državne službe. Dok svi nivoi vlasti imaju etički kodeks, Brčko distrikt tek treba da svoj uskladi sa zakonom o državnoj službi. Percepcija javnosti o korupciji javnih zvaničnika je i dalje visoka. FBiH i dalje treba da usvoji propise o zaštiti uzbunjivača, a RS o prijavi imovine. Takvi propisi bi trebali biti u skladu sa međunarodnim standardima na svim nivoima vlasti. Mjere za promovisanje integriteta u javnoj službi su samo djelimično uvedene i ne primjenjuju se sistematski.

Odgovornost uprave

Nije bilo napretka ni na jednom nivou vlasti da se u propisima navedu različite funkcije upravnih tijela, ili uslovi za njihovo uspostavljanje, spajanje ili ukidanje. Ovo ostavlja prostor za pretjerano diskreciono pravo za restrukturiranje uprave bez razmatranja opravdanosti i cjenovne učinkovitosti promjena. Još uvijek nema jasne linije nadzora i izvještavanja između ministarstava i institucija nižeg nivoa. Politički nivo ne delegira dovoljno odgovornosti za odlučivanje na više državne službenike ili na srednji nivo upravljanja. FBiH je izdala Smjernice za razvoj upravljačke odgovornosti u javnom sektoru u svrhu osiguranja praktične provedbe koncepta rukovodne odgovornosti. (*Vidjeti Poglavlje 32*)

Preporuke mehanizama za nadzor, kao što su parlamentarni nadzor, kao i nezavisnih institucija kao što su Kancelarija za reviziju institucija BiH i Ombudsman za ljudska prava, i dalje se rijetko provode. Nekoliko institucija ni ne odgovara na preporuke koje su im upućene, iako su zakonski obavezne da to urade. Ovo ugrožava **prava građana na dobru upravu**.

Ostvarivanje **prava na pristup javnim informacijama** je i dalje nejednako. Pravne odredbe o zaštiti podataka i o pristupu informacijama se i dalje tumače na način koji više štiti privatne nego javne interese. Nedostaje efikasan institucionalni mehanizam za nadzor nad provedbom zakona ili sankcionisanje prekršaja. Zakonodavni okvir mora biti usklađen sa međunarodnim i evropskim standardima.

Različita efikasnost sudova u zemlji dovodi do nejednakosti u pogledu ostvarivanja **prava građana u upravnim stvarima**. Nema efikasnog pravnog lijeka protiv predugog trajanja sudskih postupaka. (*Vidjeti i poglavlje 23*)

Ne postoji sistemsko skupljanje podataka o pravu građana da traže naknadu štete koju je prouzrokovalo nezakonito postupanje ili propust javne uprave.

Pružanje usluga građanima i poslovnim subjektima

Pravni okvir za **upravu orijentisanu ka korisnicima** se razlikuje u različitim dijelovima zemlje. Novi zakon o elektronskoj identifikaciji i uslugama povjerenja za elektronske transakcije u skladu sa *acquisem* EU još nije usvojen. Kako bi njegovala upravu orijentisanu ka korisnicima, BiH treba da pojednostavi i uskladi postupke registracije poslovnih subjekata i osigura potpuno međusobno priznavanje između entiteta, uključujući i koncesije i izdavanje dozvola. U aprilu 2021. godine, Brčko distrikt je uveo elektronski sistem registara privrednih subjekata. Jednošalterski sistem za građane ili privredne subjekte postoji u RS, a od aprila 2021. godine i u Brčko distriktu. Ukupna percepcija građana o javnim uslugama je vrlo loša.

2.2. VLADAVINA PRAVA I OSNOVNA PRAVA

2.2.1 Poglavlje 23: Pravosuđe i osnovna prava

Bosna i Hercegovina je dostigla određeni nivo pripremljenosti za provođenje <i>acquisa</i> EU i evropskih standarda u ovoj oblasti. Tokom izvještajnog perioda nije postignut napredak . Vlasti i pravosuđe preduzeli su ograničene mjere kako bi odgovorili na nalaze iz Izvještaja

stručnjaka o pitanjima vladavine prava,⁵ a politička opredijeljenost za reformu pravosuđa i dalje je nedovoljna. Loše funkcionisanje pravosudnog sistema građane i dalje onemogućava u ostvarivanju njihovih prava i podriva borbu protiv korupcije. Pokazatelji korupcije su se dodatno pogoršali, a svi nivoi vlasti pokazuju znakove političke zarobljenosti, što direktno utiče na svakodnevni život građana. Nastavljeno je selektivno i netransparentno krivično gonjenje i postupanje po predmetima za krivična djela korupcije od strane sudova, što utiče na javni interes, ali i na poslovne subjekte i investitore. Kada su u pitanju osnovna prava, potrebne su značajne reforme kako bi se osiguralo da svi građani budu u mogućnosti da djelotvorno ostvaruju svoja politička prava čime bi ustavni i zakonodavni okvir zemlje bio usklađen sa sudskom praksom ESLJP u predmetu Sejdić-Finci.

Rad pravosuđa

Bosna i Hercegovina je **u ranoj fazi/dostigla je određeni nivo pripremljenosti** u oblasti pravosuđa. **Nije postignut napredak** u ispunjavanju ključnog prioriteta 6 iz Mišljenja. Tri od četiri preporuke iz 2019. i dalje su neispunjene, dok je jedna ispunjena u ograničenom obimu. Vlasti i pravosuđe preduzeli su ograničene mjere kako bi odgovorili na nalaze iz Izvještaja stručnjaka o pitanjima vladavine prava („Pribeov izvještaj“). Preduzete su aktivnosti na uspostavljanju sistema provjere imovinskih kartona nosilaca pravosudnih funkcija. U tom cilju Vijeće ministara je usvojilo ciljne izmjene i dopune zakona o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću, koje treba da budu upućene u parlamentarnu proceduru. Kontinuirani i evidentni znaci pogoršanja zahtijevaju hitne mjere na jačanju integriteta i vraćanju povjerenja građana u pravosuđe. Nedostatak posvećenosti političkih subjekata reformi pravosuđa, te loše funkcionisanje pravosudnog sistema građane i dalje onemogućavaju u ostvarivanju njihovih prava i podrivaju borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina posebno treba da:

- hitno usvoji ciljne izmjene i dopune Zakona o VSTV-u koje se odnose na integritet, kojima se, između ostalog, uspostavlja kredibilan i rigorozan sistem provjere imovinskih prijava sudija i tužilaca, te članova Visokog sudskog i tužilačkog vijeća;
- usvoji novi Zakon o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću i novi Zakon o sudovima Bosne i Hercegovine, u skladu sa evropskim standardima;
- dosljedno primjenjuje prakse imenovanja zasnovane na stručnosti i kvalifikovanosti, pri čemu etnički kriteriji neće biti predominantni, te osigura primjenu kriterija kvaliteta u ocjeni rada;
- djelotvorno provede Revidiranu državnu strategiju za rad na predmetima ratnih zločina, posebno imenovanjem nadzornog tijela, te usvoji novu Strategiju za reforme sektora pravde.

Strateški dokumenti

Bosna i Hercegovina treba da izradi i usvoji novu Strategiju za reformu sektora pravde 2021.-2027. i akcioni plan koji će zamijeniti one koji su istekli 2018. godine, posebno kroz utvrđivanje kredibilnog vremenskog okvira za njihovo provođenje i osiguravanje adekvatnog praćenja i finansiranja.

Zakonodavni i institucionalni okvir

Zakonodavni i institucionalni okvir imaju značajne nedostatke. Nije postignut napredak u

⁵ <http://europa.ba/wp-content/uploads/2019/12/ExpertReportonRuleofLawissuesinBosniaandHerzegovina.pdf>

ispunjavanju ključnog prioriteta 6 iz Mišljenja, kojim se od zemlje zahtijeva da usvoji novi Zakon o sudovima Bosne i Hercegovine i novi Zakon o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću (VSTV), što ukazuje na kontinuirani nedostatak političke opredijeljenosti za provođenje ključnih reformi u oblasti vladavine prava. Zakon o sudovima treba da omogući veću pravnu sigurnost i precizira stvarnu nadležnost sudova. Njime je takođe potrebno i predvidjeti i odvojen drugostepeni apelacioni sud. Novim Zakonom o VSTV-u potrebno je ojačati nezavisnost, profesionalnost i odgovornost pravosuđa. Ministarstvo pravde treba da po hitnom postupku finalizira nacрте oba zakona, u skladu sa preporukama Evropske komisije, i dostavi ih Venecijanskoj komisiji na mišljenje prije usvajanja od strane Vijeća ministara i upućivanja u parlamentarnu proceduru.

Samoregulatorno tijelo za pravosuđe

Kontinuirane manjkavosti u pogledu nezavisnosti, odgovornosti i efikasnosti VSTV-a tokom izvještajnog perioda dodatno su narušile povjerenje u rad pravosuđa. Nove optužbe za korupciju protiv predsjednika VSTV-a kulminirale su njegovom ostavkom i imenovanjem novog predsjednika VSTV-a u februaru 2021. godine. VSTV nije na odgovarajući način istražio nijednu od optužbi za korupciju, što i dalje izaziva ozbiljnu zabrinutost. VSTV je u maju 2021. godine usvojio Reformski program VSTV-a za period 2021.-2023., kojim su obuhvaćene mjere za jačanje kvaliteta, integriteta, efikasnosti pravosuđa i borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije. VSTV mora osigurati njegovo brzo provođenje i hitno omogućiti reforme u oblastima za koje je direktno nadležan, a to su one koje ne zahtijevaju izmjene zakona.

Nezavisnost i nepristrasnost

U 2020. preduzete su ograničene mjere kako bi se unaprijedila nezavisnost i nepristrasnost pravosuđa koje je potrebno značajno ojačati u skladu s evropskim standardima, uključujući i dodatne ustavne i zakonske garancije.

Pravila o imenovanju, napredovanju, sukobu interesa i disciplinskoj odgovornosti sudija i tužilaca ne štite u dovoljnoj mjeri njihovu **nezavisnost**. VSTV je izmijenio svoja interna pravila koja se odnose na postupak imenovanja, disciplinske mjere i standarde integriteta, međutim, njihova nedosljedna i netransparentna primjena i dalje podriva nezavisnost pravosuđa i povjerenje javnosti. VSTV treba da osigura da postupci imenovanja nosilaca pravosudnih funkcija budu zasnovani na stručnosti i kvalifikovanosti, a odluke o imenovanju temeljno obrazložene.

Višestruki *ad hoc* postupci imenovanja slabe sistem. Imenovanja na pozicije sudija i tužilaca treba da se odvijaju na osnovu jednog godišnjeg konkursa. Pored toga, ulazak u pravosuđe treba da bude uslovljen završetkom specijalizovanog pripremnog programa. Ulasku u pravosuđe i napredovanju u karijeri treba da prethode temeljne provjere integriteta i imovine. Novim Zakonom o VSTV-u potrebno je otkloniti ove nedostatke.

Primjena regulatornih zaštitnih mjera, čiji je cilj da se osigura **nepristrasnost**, je slaba i nedosljedna, posebno kada se radi o sukobu interesa i dodjeli predmeta u rad. Ne postoje dovoljni sigurnosni mehanizmi kojima bi se spriječila zloupotreba kod nasumične dodjele predmeta u rad i presigniranje predmeta bez valjanog obrazloženja. I dalje je prisutna manuelna dodjela predmeta u rad, uključujući Tužilaštvo BiH. To izaziva veliku zabrinutost i VSTV ovaj problem mora hitno otkloniti u saradnji sa predsjednicima sudova i glavnim tužiocima. Sudije i tužioci i dalje su izloženi unutrašnjem i spoljnom pritisku, uključujući politički motivisane prijetnje i zastrašivanje. Na takve prakse se mora snažno reagovati. Ne postoje nikakve posebne sankcije za neprimjeren uticaj na nosioce pravosudnih funkcija ili komentare izrečene u javnosti kojima se podriva njihova nezavisnost. VSTV treba da razmotri svoj mehanizam prijavljivanja ovakvih slučajeva kako bi osiguralo djelotvorno postupanje po njima i zaštita nezavisnosti

pravosuđa. Percepcija građana i poslovne zajednice o nezavisnosti pravosuđa i dalje je na niskom nivou.

Odgovornost

Preduzete su preliminarne aktivnosti na uspostavljanju sistema provjere **imovinskih kartona** sudija i tužilaca i članova VSTV-a, u skladu sa preporukama Komisije. Nepostojanje takvog sistema ozbiljno narušava integritet pravosuđa. Ometanje reformi u oblasti integriteta od strane političkih subjekata i unutar samog pravosudnog sistema treba riješiti izmjenama zakonodavstva. Kao pozitivan korak, Vijeće ministara je u junu 2021. godine usvojilo ciljane izmjene i dopune Zakona o VSTV-u, koje sada treba da budu upućene u parlamentarnu proceduru. Do njihovog usvajanja u Parlamentu, VSTV i Sekretarijat VSTV-a trebaju što prije da provedu sve neophodne pripremne radnje za provjeru imovinskih kartona, u skladu sa preporukama Komisije i Mišljenjem Venecijanske komisije, prije zapošljavanja osoblja i rukovodstva jedinice. Pored toga, potrebno je i dalje podsticati sve članove VSTV-a i rukovodioce pravosudnih institucija da dobrovoljno objavljuju finansijske izvještaje. .

Svi sudovi i tužilaštva imaju planove **integriteta**, ali je njihovo provođenje neujednačeno. VSTV je u septembru 2020. godine formirao jedinicu za integritet, kao dio Sekretarijata, čiji je rad imao samo ograničen učinak. Potrebno je ojačati provođenje planova integriteta i primjenu etičkih kodeksa, kao i njihovo praćenje. Postupak odabira sudija i tužilaca ne uključuje nikakvu detaljniju provjeru integriteta i imovine, niti bilo kakvu procjenu etičkih ili moralnih kvaliteta kandidata.

Disciplinski postupci i dalje nemaju veći preventivni učinak. Ured disciplinskog tužioca je u 2020. godini zaprimio 31 pritužbu protiv 31 nosioca pravosudne funkcije (50% manje nego u 2019. godini) i podnio 29 disciplinskih tužbi, uključujući i 2 disciplinske tužbe protiv rukovodilaca pravosudnih institucija, predsjednika Suda Bosne i Hercegovine i glavnog tužioca Tužilaštva BiH. Ovi predmeti zahtijevaju temeljito, nezavisno i transparentno postupanje. Ured disciplinskog tužioca i dalje je izložen pritiscima i zastrašivanju. Na takve prakse se mora snažno reagovati. VSTV mora hitno provesti planove kojima bi se disciplinskom tužiocu osigurala veća autonomija i nezavisnost od VSTV-a, posebno kroz odgovarajuće odvajanje prostorija i infrastrukture. Disciplinske komisije VSTV-a su okončale 30 disciplinskih postupaka. Dvadeset šest predmeta je rezultiralo disciplinskim mjerama, uključujući 12 predmeta u kojima je izrečena mjera smanjenja plate. Dva predsjednika suda su smijenjeni sa rukovodećih pozicija zbog disciplinskog prekršaja koji se tiče nepotizma i krivičnog djela. Disciplinske komisije su skoro isključivo sastavljene od članova VSTV-a, bez jasnih kriterija odabira, što predstavlja potencijalni sukob interesa, posebno u slučajevima u kojima su članovi VSTV-a predmet disciplinskog postupka. Ne postoje pravila koja garantuju punu nezavisnost i nepristrasnost disciplinskih komisija ili pravo na sudsko preispitivanje njihovih odluka, osim u slučajevima razrješenja. Ciljanim izmjenama važećeg Zakona o VSTV-u treba propisati disciplinsku odgovornost svih članova VSTV-a, uključujući i predsjednika. Napredovanje nosilaca pravosudnih funkcija se vrši sistematski pri čemu se i dalje u obzir ne uzimaju izrečene disciplinske mjere. Ova praksa je zabrinjavajuća. Kod ocjenjivanja rada i napredovanja nosilaca pravosudnih funkcija potrebno je na odgovarajući način u obzir uzeti i informacije o njihovoj disciplinskoj odgovornosti kako bi se unaprijedila kultura vladavine prava u pravosuđu. Ciljane izmjene i dopune Zakona o VSTV-u treba da predvide obustavljanje imenovanja i napredovanja do okonačanja provjere imovinskih kartona. Nepravilnosti utvrđene tokom provjere je potrebno automatski proslijediti Uredu disciplinskog tužioca, te ih na odgovarajući način uzeti u obzir u postupku imenovanja i napredovanja.

Profesionalnost i stručnost

Imenovanje i napredovanje sudija i tužilaca nije dovoljno zasnovano na stručnosti i u velikoj

mjeri se oslanja na etničke kriterije i druge faktore, posebno kada je riječ o predsjednicima sudova i glavnim tužiocima. Kriterij stručnosti za ulazak u pravosuđe, a posebno za napredovanje, i dalje je nedovoljno zastupljen. Ovo predstavlja izvor ozbiljne zabrinutosti.

Nakon odluke Suda Bosne i Hercegovine iz maja 2020. godine, poništeni su kriteriji za **ocjenu rada** svih sudija i tužilaca. Sud Bosne i Hercegovine je u maju 2021. godine odbio žalbu VSTV-a na njegovu odluku kao nedopuštenu. Ovo predstavlja veliki zastoј u reformi pravosuđa koji je potrebno hitno otkloniti ciljanim izmjenama i dopunama Zakona o VSTV-u BiH. Potrebno je uspostaviti sistem temeljitog i uravnoteženog ocjenjivanja rada koji će biti zasnovan na kriterijima kvaliteta i dosljedno primjenjivan na sve sudije i tužioce, u skladu s evropskim standardima.

Kvalitet rada pravosuđa

Nije bilo značajnijeg napretka po pitanju krivičnog gonjenja i postupanja sudova po predmetima za koje vlada veliki interes javnosti, uključujući navode o izbornim prevarama, posebno nakon izbora u Mostaru. Državno tužilaštvo je uspostavilo nadležnost nad dva entitetska predmeta organizovanog kriminala koji se tiču neriješenih ubistava, a na osnovu odredbe o proširenoj nadležnosti koja se odnosi na štetne posljedice po zemlju. Ove dvije istrage su u toku. U ovim predmetima je potrebno osigurati djelotvornu sudsku zaštitu i pravo na pravično suđenje.

Pravosudni sistem je i dalje nedovoljno **transparentan**. U januaru 2021. godine za javnost je besplatno otvorena internetska baza sudskih odluka. Ona, međutim, i dalje ne sadrži sve važnije sudske odluke i optužnice, posebno one u predmetima korupcije. Bazu podataka je potrebno sistematski puniti kako bi se poboljšala dosljednost sudske prakse u cijeloj zemlji. VSTV je u 2020. godini zaprimio 78 zahtjeva za pristup informacijama, od kojih je po svima postupljeno. VSTV nema **komunikacijsku** strategiju. Transparentnost treba značajno poboljšati kroz interakciju pravosuđa sa pravnom strukom, korisnicima usluga pravosuđa, medijima i javnošću u cjelini. Takođe, u sudovima najviše instance je potrebno formirati posebna odjeljenja za sudsku praksu. Kako bi se osigurala transparentnost i povjerenje javnosti u rad pravosuđa, za sudove i tužilaštva je potrebno osigurati sveobuhvatnu obuku u oblasti komunikacije s javnošću i odnosa s medijima.

Sudska praksa je **neujednačena**. Pravni status i efikasnost panela za usklađivanje sudske prakse u građanskim, krivičnim i upravnim stvarima moraju biti značajno ojačani. Na kraju, Bosna i Hercegovina mora uspostaviti sudsko tijelo koje će osigurati dosljedno tumačenje zakona i usklađenost sudske prakse u cijeloj zemlji.

Prema podacima Evropske komisije za efikasnost pravosuđa (CEPEJ), broj sudija je 1.024, a tužilaca 358, uključujući 77 predsjednika sudova i 18 glavnih tužilaca, što je u prosjeku 29 sudija i 10 tužilaca na 100.000 stanovnika, u odnosu na evropski prosjek od 21 sudije i 12 tužilaca. Od ukupnog broja sudija i tužilaca 61% su žene, dok je među rukovodiocima taj postotak 49%. **Budžet** za pravosuđe za 2020. godinu, uključujući i VSTV, iznosi 135,2 miliona eura (0,79% BDP-a), što je manje nego u 2019. godini (137,3 miliona eura, 0,76% BDP-a). U 2020. godini, za sudove je izdvojeno 102,9 miliona eura, a za tužilaštva 29,7 miliona eura (u poređenju sa 104,8 miliona, odnosno 29,6 miliona eura u 2019. godini). Izdvojena sredstva su nedovoljna za pokrivanje investicionih potreba i poboljšanje pravosudne infrastrukture budući da preko 85% budžeta odlazi na plate i naknade.

Edukacija sudija i tužilaca i dalje je nedostatna. Hitno su potrebna značajna poboljšanja u pogledu trajanja, kvaliteta i raznolikosti sadržaja obavezne obuke. Njen sadržaj ne treba da bude ograničen samo na pravna pitanja, već i na vrijednosti i profesionalne vještine. Predsjednici sudova i glavni tužioci se trebaju više uključivati u utvrđivanje potreba za edukacijom svojih

zaposlenih, te unaprijediti njihov učešće u edukaciji. VSTV treba da ojača nadzor nad svim aktivnostima obuke u pravosuđu na osnovu godišnjih izvještaja koje dobija od entitetskih centara za edukaciju. Potrebno je osigurati kvalitet obuke pravosuđa na državnom nivou. Ne postoji sveobuhvatna obuka u oblasti komunikacije s javnošću i odnosa s medijima za sudove i tužilaštva. Potrebno je značajno poboljšati koordinaciju donatorske pomoći. Entitetski centri za edukaciju su posmatrači u Evropskoj mreže za edukaciju u pravosuđu (EJTN), ali bi trebali proaktivnije koristiti ekspertizu unutar mreže.

Sistem za automatsko upravljanje predmetima omogućava praćenje aktivnosti i provjeru učinka sudija i tužilaca na osnovu godišnjeg radnog opterećenja. Svi sudovi i tužilaštva redovno izrađuju statističke izvještaje za VSTV, kao i godišnje izvještaje o radu. VSTV treba da pojača nadzor na osnovu pouzdanih statističkih podataka o radu pravosudnog sistema, uključujući i nadzor nad presigniranjem predmeta.

Efikasnost

Dužina trajanja sudskih postupaka u nekomunalnim predmetima u 2020. godini povećana je na 421 dan, u poređenju sa 2019. godinom kada je ona iznosila 418 dana. Stopa rješavanja predmeta smanjena je na 96% (103% u 2019. godini). Dužina postupaka i dalje izaziva veliku zabrinutost. Slabo upravljanje sudija sudskim postupkom i popustljivost u procesnoj disciplini dodatno pogoršavaju situaciju. VSTV treba da ojača rukovodeći nadzor nad radom predsjednika sudova i glavnih tužilaca. Potrebne su hitne izmjene zakona o parničnom i krivičnom postupku na svim nivoima kako bi se riješio problem prekomjernog trajanja postupaka.

Ukupan broj **neriješenih predmeta** na sudovima iznosi 2,1 miliona, od čega 1,8 miliona predmeta čine neplaćeni računi za komunalne usluge. To ozbiljno ugrožava efikasnost pravosuđa. Broj neriješenih nekomunalnih predmeta neznatno je smanjen za 5% u odnosu na 2019. godinu, međutim pandemija je umanjila efikasnost posebno na prvostepenim sudovima. Potrebno je značajno smanjiti broj neriješenih predmeta po osnovu tužbi za neplaćene komunalne usluge i malih finansijskih potraživanja. Godišnje norme, koje za cilj imaju smanjenje broja neriješenih predmeta u kombinaciji sa kvalitativnim kriterijima ocjene rada, trebale bi se i dalje koristiti za smanjenje broja neriješenih predmeta, bez narušavanja kvaliteta rada pravosuđa. Prioritetno se potrebno pozabaviti pogoršanjem parametara efikasnosti zbog pandemije COVID-19 i usvajanjem hitnih korektivnih mjera. VSTV se treba snažno oduprijeti inicijativama za smanjenje godišnjih normi, budući da bi to moglo negativno uticati na efikasnost.

Na svim nivoima vlasti potrebno je bez odlaganja uvesti efikasan pravni lijek za prekomjerno trajanje sudskih postupaka. Iako je moguće podnijeti zahtjev za pokretanje postupka pred Ustavnim sudom, ova mjera ne osigurava ubrzavanje postupka koji je u toku i dalje se, prema Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima, prava pojedinaca kontinuirano krše.

Primjena sudske nagodbe i **alternativnog rješavanja sporova** nedovoljno je zastupljena, a problem povećanja broja neriješenih predmeta VSTV rješava isključivo imenovanjem dodatnih sudija, što je i dalje neefikasno. U okviru reformskih mjera za povećanje efikasnosti potrebno je bolje istražiti i promovisati mogućnosti koje nude metode **alternativnog rješavanja sporova**, posebno mirenja i medijacije, u skladu sa evropskim standardima i najboljom praksom.

Procesuiranje ratnih zločina pred domaćim pravosuđem

Saradnja Bosne i Hercegovine sa Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) i njegovim sljednikom, Međunarodnim rezidualnim mehanizmom za krivične sudove

(IRMCT Mehanizam), ocjenjena je kao zadovoljavajuća. Tužilaštvo Bosne i Hercegovine nastavlja blisku saradnju sa Tužilaštvom Mehanizma, postupajući po sve većem broj zahtjeva za pomoć koje sva tužilaštava u Bosni i Hercegovini upućuju Tužilaštvu Mehanizma. Tužilaštvo Mehanizma i dalje pozitivno ocjenjuje rad Tužilaštva Bosne i Hercegovine, ali konstatuje da je u 2020. godini broj optužnica podignutih za ratne zločine smanjen.

Započela je implementacija revidirane Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina. Međutim, nadzorno tijelo još uvijek nije uspostavljeno i potrebno je obezbijediti dovoljna finansijska sredstva kako bi se osiguralo postizanje glavnog cilja, a to je okončanje svih predmeta ratnih zločina do 2023. godine. Vijeće ministara mora bez odlaganja uspostaviti nadzorno tijelo i osigurati dovoljna finansijska sredstva.

Regionalna pravosudna saradnja u procesuiranju ratnih zločina i dalje je neefikasna. Bilateralni protokoli o saradnji u predmetima ratnih zločina, zločina protiv čovječnosti i genocida između Tužilaštva Bosne i Hercegovine i tužilaštava Srbije, Hrvatske i Crne Gore pomogli su da se smanji nekažnjivost, ali se oni ne primjenjuju na sistematičan način. Saradnja sa Srbijom rezultirala je podizanjem optužnica u predmetima koje je Bosna i Hercegovina ustupila, a koji tek treba da se okončaju presudama. Saradnja sa Hrvatskom i dalje nailazi na niz prepreka i nije dovela do opipljivih rezultata. Protokol sa crnogorskim tužilaštvom postoji, ali se ne koristi.

Od 238 neriješenih predmeta, 97 postupaka za ratne zločine pred sudovima u Bosni i Hercegovini do kraja 2020. godine i dalje je na čekanju zbog nedostupnosti optuženih lica. Budući da posjeduju više državljanstava, ova lica prema navodima borave u susjednim zemljama. To im omogućava da izbjegavaju krivično gonjenje koristeći zabranu izručenja vlastitih državljana za krivična djela genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina koja postoji u zemljama regiona. Oni izvlače korist i iz nedostatka napretka drugih pravosudnih sistema u rješavanju ovih zločina. Srbija nije izvršila konačnu presudu izrečenu 2014. godine u Bosni i Hercegovini protiv Novaka Đukića, uprkos osnovnim instrumentima međunarodne pravosudne saradnje koji su na snazi. U avgustu 2021. godine, otkriveno je da optuženi za ratne zločine Duško Kornjača, koji se tereti za zločine protiv čovječnosti, živi slobodno u Novom Sadu, u Srbiji. Tomislav Kovač, koji je 2018. godine optužen za genocid u Srebrenici, takođe boravi u Srbiji.

Broj predmeta ratnih zločina postepeno se smanjuje, međutim procesuiranje ovih predmeta, posebno onih najsloženijih, i dalje je u ozbiljnom zaostatku, na šta je dodatno uticala i situacija sa javnim zdravljem. Revidiranom Državnom strategijom za rad na predmetima ratnih zločina postavljeni su novi rokove za okončanje svih predmeta ratnih zločina do 2023. godine. Od procijenjenog broja od 1.210 predmeta iz jula 2013. godine, ukupan broj neriješenih predmeta ratnih zločina do 31. decembra 2020. godine smanjen je na 571 (-53%), od čega oko 243 predmeta predstavlja složene predmete. Procjenjuje se da je 178 predmeta (31,25%) na čekanju zbog nedostupnosti osumnjičenih, što iziskuje snažniju regionalnu saradnju. U 2020. godini broj potvrđenih optužnica i stopa osuđujućih presuda u entitetima i Brčko distriktu zadržali su stabilan nivo, dok je na državnom nivou njihov broj smanjen. Tužilaštvo Bosne i Hercegovine treba da pojača napore na procesuiranju najsloženijih predmeta i poboljša kvalitet istraga i optužnica.

Borba protiv korupcije

Bosna i Hercegovina je **u ranoj fazi / dostigla je određeni nivo pripremljenosti** u borbi protiv korupcije. Nije postignut napredak u ispunjavanju ključnog prioriteta 7. iz Mišljenja, te preporuka i nalaza iz Izvještaja stručnjaka o pitanjima vladavine prava. Kontinuirani negativni efekti široko rasprostranjene korupcije i znakovi političke zarobljenosti snažno su se manifestovali tokom pandemije COVID-19, direktno utičući na dobrobit građana. U okviru svojih nadležnosti, ni nosioci pravosudnih funkcija ni politički lideri nisu preduzeli mjere u

borbi protiv pojavnih oblika korupcije uopšte i aktivno su opstruirali napredak, što je dovelo do dugoročne stagnacije i ozbiljnog rizika od nazadovanja u ovoj oblasti. Uočeno je selektivno i netransparentno postupanje pravosuđa u slučajevima korupcije za koje vlada veliki interes javnosti, uz pritiske i zastrašivanja, što predstavlja veliki izvor zabrinutosti. Nisu preduzete nikakve aktivnosti u pravcu usvajanja novih strateških dokumenata na državnom nivou i nivou Federacije. Neusklađenost zakonodavstva na nivou cijele države i slaba institucionalna saradnja i koordinacija i dalje koče borbu protiv korupcije. Rezultati na sprečavanju i suzbijanju korupcije na visokom nivou i dalje su vrlo ograničeni zbog operativne neefikasnosti i političkog uplitanja. Vlasti Kantona Sarajevo nastavile su sa aktivnostima na sprečavanju korupcije, ali je potrebno osigurati efikasno postupanje sudova i tužilaštava. Kontinuirani nedostatak napretka na svim nivoima ukazuje na nedostatak napretka zemlje u ovoj oblasti i povećava rizik od nazadovanja. Politički lideri i institucije krivičnog pravnog sistema moraju hitno djelovati na rješavanju ove situacije.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina posebno treba da:

- usvoji zakon o sprečavanju sukoba interesa na državnom nivou, te dalje uskladi zakonodavstvo na nivou entiteta i Brčko distrikta sa međunarodnim standardima i najboljim evropskim praksama; zaokruži pravni okvir i osnaži zaštitu uzbunjivača;
- pokaže napredak u postizanju rezultata na sprečavanju i suzbijanju korupcije na visokom nivou i osigura djelotvoran i nezavisan sudski postupak u predmetima korupcije povezanih sa COVID-om;
- izmijeni krivično zakonodavstvo kako bi se otklonio problem neusklađenosti i sukoba nadležnosti, prekomjernog trajanja postupaka i slabe institucionalne saradnje u slučajevima korupcije u cijeloj zemlji; usvoji novu strategiju za borbu protiv korupcije i akcioni plan na državnom nivou, te osigura efikasno funkcionisanje i koordinaciju tijela za borbu protiv korupcije na svim nivoima vlasti.

Ostvareni rezultati

Napori na postizanju rezultata u pogledu proaktivnih istraga, krivičnog gonjenja i pravosnažnih presuda za korupciju i dalje su nedovoljni. Naročito je neznatan napredak u predmetima na visokom nivou, na čemu treba ozbiljno poraditi.

U **predmetima korupcije na visokom nivou** u 2020. godini naređeno je 14 istraga, podignuto je 7 optužnica i izrečena je 1 osuđujuća presuda sa uslovnom kaznom u predmetu protiv bivšeg gradonačelnika Bihaća. Ovaj trend ukazuje na zabrinjavajuće mali broj pravosnažnih osuđujućih presuda u predmetima korupcije na visokom nivou.

U 2020. godini, Državna agencija za istrage i zaštitu (SIPA) pokrenula je 51 **istragu** u predmetima korupcije, od kojih je 13 okončano. Nadležnim tužilaštvima dostavljeno je 13 izvještaja protiv 76 lica (68 fizičkih i 8 pravnih lica). Trend na državnom nivou pokazuje da je okončan samo manji broj istraga.

Na nivou cijele zemlje podignuta je 91 optužnica, što je 50% manje u odnosu na 2019. godinu (181), potvrđene su 124 optužnice, uključujući optužnice iz prethodnog perioda, dok je broj osuđujućih presuda bio 110, od kojih su većina uslovne osude. VSTV je usvojio kriterije za identifikovanje predmeta visoke korupcije. Međutim, podatke o pravosnažnim osuđujućim presudama tehnički nije moguće dobiti iz sistema za automatsko upravljanje predmetima. Ovaj nedostatak je potrebno hitno otkloniti. Sankcije nisu dovoljno djelotvorne, odvraćajuće i proporcionalne. Sporazumi o priznanju krivice su česti, a sankcije blage zbog prekomjernog uvažavanja olakšavajućih okolnosti, dok su zatvorske kazne često uslovne ili se čak pretvaraju u novčane što ima slab odvraćajući efekat. Većina osuđujućih presuda izrečena je za

zloupotrebu službenog položaja ili ovlaštenja.

Kada je riječ o **sukobu interesa**, u julu 2020. godine formirana komisija na državnom nivou. Tokom 2020. godine, Komisija nije donijela nijednu odluku. Ova komisija je u periodu januar-juni 2021. godine pokrenula 11 postupaka i izrekla sankcije u 3 predmeta, uključujući i predmet protiv predsjednika jedne vladajuće političke stranke. Blaže sankcije koje su izrečene su neproporcionalne i imaju slab odvraćajući efekat. Kada su u pitanju **imovinski kartoni**, oko 600 nosilaca javnih funkcija iz institucija na državnom nivou treba da dostave svoje imovinske kartone na provjeru, od kojih je u 2020. godini to učinilo njih svega 231 i 193 u 2021. godini. Iako je komisija na državnom nivou formirana, nisu vršene provjere imovinskih kartona niti su izricane sankcije. U Republici Srpskoj oko 4.500 nosilaca javnih funkcija ima obavezu podnošenja finansijskih izvještaja, od kojih je u 2020. godini svega njih 5 podnijelo izvještaje. U Kantonu Sarajevo je nastavljen pozitivan trend, gdje je dostavljeno 1.163 imovinskih kartona za oko 900 nosilaca javnih funkcija. Tokom izvještajnog perioda protiv 227 nosilaca javnih funkcija koji nisu dostavili imovinske kartone izdat je prekršajni nalog, od čega je na 46 naloga prekršajnim sudovima uložena žalba. U svim predmetima, u pravosnažno okončanim postupcima izrečene su kazne ispod zakonskog minimuma. Takva sudska praksa mora biti dodatno analizirana u svjetlu odvrćajućeg efekta i efikasnosti sankcija. Izvršena je provjera podataka navedenih u 2.015 imovinskih kartona, a 5 je zbog neslaganja upućeno tužilaštvu na dalje postupanje. Pravila o sukobu interesa se ne primjenjuju ni u Federacije ni u Brčko distriktu. Imovinski kartoni izabranih zvaničnika dostupni su javnosti putem web stranice Centralne izborne komisije, koja nema obavezu da provjerava njihovu tačnost. U Kantonu Sarajevo, imovinski kartoni nosilaca javnih funkcija objavljuju se na web stranici Ureda za borbu protiv korupcije Kantona Sarajevo.

Agencija za sprečavanje korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije (APIK) nije dodijelila administrativnu zaštitu za **uzbunjivače** ni u jednom slučaju 2020. godine, dok je 2019. godine zaštita dodijeljena u jednom slučaju. U Republici Srpskoj, u 2020. godini, podniet je jedan zahtjev za zaštitu uzbunjivača koji je djelimično usvojen, dok je u 2019. godini podniet jedan zahtjev, ali su ga sudovi odbacili. U Federaciji ne postoji zakon o zaštiti uzbunjivača, a u Brčko distriktu zakonodavstvo usvojeno 2018. godine se ne primjenjuje. Zakoni na svim nivoima vlasti moraju biti usklađeni s *acquisem* EU.

Institucionalni okvir

Sprečavanje korupcije

Funkcionisanje i koordinacija tijela za sprečavanje korupcije međusobno i sa APIK-om i dalje su nedjelotvorni. APIK trebao da bude mnogo proaktivniji u provođenju preporuka GRECO-a i u usklađivanju s međunarodnim standardima.

Potrebno je značajno ojačati nezavisnost tijela za sprečavanje korupcije uspostavljenih na kantonalnom nivou, kao i ljudske i materijalne resurse. Ured za borbu protiv korupcije Kantona Sarajevo i dalje ostvaruje dobar napredak i predstavlja usamljen dobar primjer. U 2020. godini Ured je obradio 518 prijava korupcije, od kojih je 106 proslijeđeno nadležnim organima radi dalje istrage i postupanja. Tužilaštvu Kantona Sarajevo su proslijeđene 53 prijave, koje nisu dovele do nekog značajnijeg sudskog ishoda. Ured za borbu protiv korupcije Kantona Sarajevo nastavlja sa dobrom praksom mapiranja rizika od korupcije i primjenom metodologije praćenja javnih nabavki u vezi sa mjerama za borbu protiv pandemije COVID-19. Kanton Tuzla je u maju 2021. godine usvojio zakon o osnivanju Ureda za borbu protiv korupcije, po uzoru na Kanton Sarajevo.

Bosna i Hercegovina treba da uvede sveobuhvatan i efikasan sistem elektronskih javnih nabavki kako bi ojačala transparentnost i smanjila zloupotrebu javnih resursa. Unaprijeđeni sistem

nadzora i inspeksijske kontrole i dalje je neophodan za borbu protiv korupcije i nepravilnosti u postupcima javnih nabavki.

Potrebno je ojačati kapacitete Službe za reviziju Centralne izborne komisije kako bi se omogućilo praćenje poštovanja propisa o finansiranju političkih partija.

Provođenje zakona

Krivičnopravna politika u cijeloj zemlji uglavnom je nedjelotvorna u borbi protiv korupcije. To je dijelom posljedica neadekvatnih kazni koje nemaju dovoljan preventivni efekat. Duboko rascjepkano zakonodavstvo i česti sukobi nadležnosti koji rezultiraju ustupanjem predmeta usporavaju postupke i smanjuju efikasnost. Policija nije proaktivna u pokretanju istraga. Sistemski nedostaci u operativnoj saradnji agencija za provođenje zakona i vrlo ograničena razmjena obavještajnih podataka i dalje su stalni izazov. U nekoliko prijavljenih slučajeva korupcije na visokom nivou i dalje su prisutni selektivni postupci i pravne greške, nemar, zloupotreba postupka, politički pritisci, upitne sudske odluke i verbalni napadi na tužilaštva, uključujući i na državnom nivou.

U izvještajnom periodu, ograničena saradnja agencija za provođenje zakona sa tužilaštvima i nedostatak efikasne kontrole tužilaca nad radom policije i dalje ozbiljno ugrožavaju efikasnost istraga. Selektivna spremnost policije, uključujući i na državnom nivou, da sarađuje sa tužilaštvima, posebno u slučajevima korupcije na visokom nivou koja je u fokusu javnosti, izaziva ozbiljnu zabrinutost u pogledu njihove nezavisnosti i profesionalnosti.

Na državnom nivou i u Republici Srpskoj pri tužilaštvima su formirani posebni odjeli za borbu protiv korupcije. Međutim, njihova efikasnost u borbi protiv korupcije i dalje je vrlo slaba. Specijalizovani odjeli u tužilaštvima moraju početi efikasno da se bave slučajevima korupcije na visokom nivou i njihova nezavisnost mora biti značajno ojačana. Specijalizovani odjeli u tužilaštvu Federacije BiH i na Vrhovnom sudu još uvijek nisu formirani. Pritisak i uplitanje u tekuće istrage, posebno u predmetima visokog nivoa, nastavljani su i izazivaju veliku zabrinutost.

Državno tužilaštvo je pokrenulo još dvije istrage vezane za navode o zloupotrebama u javnim nabavkama medicinske opreme tokom pandemije COVID-19 iz 2020. Mediji su opširno izvještavali o ovim slučajevima i oni su izazvali veliki interes javnosti. Ove dvije istrage su i dalje u toku. Sud BiH je potvrdio jednu optužnicu protiv premijera i ministricе finansija Federacije, suspendovanog načelnika štaba Civilne zaštite FBiH i jednog privatnog subjekta (predmet Novalić i drugi). Neophodno je osigurati nezavisno, efikasno i nepristrasno postupanje od strane Tužilaštva BiH i Suda Bosne i Hercegovine u ovim predmetima, koji su u fokusu javnosti i izazivaju zabrinutost po pitanju korupcije u zemlji.

Zakonski okvir

Neusklađenost propisa u zemlji te slaba institucionalna saradnja i koordinacija i dalje otežavaju borbu protiv korupcije. Zemlja nije postigla napredak u usvajanju zakona na državnom nivou o sprečavanju sukoba interesa, u skladu sa međunarodnim standardima i najboljom evropskim praksama. Federacija BiH treba usvojiti propise o sukobu interesa i djelotvornoj zaštiti uzbunjivača. U martu 2021. godine, Brčko distrikt je usvojio novi zakon o sprečavanju sukoba interesa, koji je potrebno djelotvorno provesti i dalje uskladiti sa najboljim evropskim praksama. Republika Srpska treba uskladiti svoje propise o sukobu interesa s međunarodnim standardima.

Nedostatak transparentnosti ozbiljno narušava borbu protiv korupcije. Zakonodavstvo o finansiranju političkih stranaka je potrebno hitno uskladiti sa međunarodnim standardima, posebno sa aktuelnim preporukama GRECO-a. Zakonodavstvo o slobodi pristupa

informacijama na državnom i entitetskom nivou je potrebno uskladiti sa međunarodnim i evropskim standardima. Zakoni o zaštiti podataka i dalje se tumače na način koji štiti privatne, a ne javne interese. Ne postoji zakonodavstvo koje omogućava efikasno sprečavanje i postupanje u slučajevima korupcije u privatnom sektoru, a ni lobiranje nije regulisano.

Nijedna od preporuka GRECO-a nije u potpunosti provedena. Vlasti treba da provedu odgovarajuće zakonodavne i institucionalne aktivnosti kako bi se ispunile preostale preporuke, posebno one koje se odnose na finansiranje političkih stranaka i sukob interesa.

Strateški okvir

Strategije i akcioni planovi za borbu protiv korupcije su zastarjeli, osim onih u Republici Srpskoj, a nedostaje i njihovo efikasno provođenje na svim nivoima, što dodatno otežava usklađen strateški pristup u cijeloj zemlji. Nove strateške dokumente potrebno je usvojiti bez odlaganja i odmah započeti sa njihovom primjenom. Strategije za borbu protiv korupcije treba uskladiti u cijeloj zemlji. Za njihovo provođenje je potrebno osigurati odgovarajuće finansiranje i uspostaviti mehanizme nadzora.

Osnovna prava

Zakonodavni i institucionalni okvir o osnovnim pravima je u velikoj mjeri uspostavljen. Tokom izvještajnog perioda uloženi su ograničeni naponi za ispunjavanje ključnih prioriteta 5 i 9-13 o osnovnim pravima. Sloboda okupljanja je i dalje ograničena u Republici Srpskoj, gdje su aktivisti pokreta 'Pravda za Davida' bili izloženi zastrašivanju i sudskom progonu. U avgustu 2021. uvedeno je krivično djelo protiv ugleda Republike Srpske i njenih naroda. Potrebne su značajne reforme kako bi se osiguralo da svi građani mogu u potpunosti ostvariti svoja politička prava i koje bi doprinijele usklađenosti ustavnog i zakonodavnog okvira u zemlji sa presudom Evropskog suda za ljudska prava u predmetu Sejdić-Finci. Potrebno je okončati podijeljeni obrazovni sistem kako bi se prevazišla praksa 'dvije škole pod jednim krovom' i osiguralo inkluzivno i kvalitetno obrazovanje za sve. Rodno zasnovano nasilje, zlostavljanje zatvorenika i zaštita manjina, uključujući Rome su takođe zabrinjavajući. BiH treba izraditi sveobuhvatan strateški okvir o ljudskim pravima i o zaštiti manjina, uključujući i tranzicijsku pravdu. Prošlogodišnje preporuke nisu provedene.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina bi posebno trebala:

- provesti sudske odluke kako bi se okončala podijeljenost obrazovnog sistema;
- Zakonom o ombudsmenu za ljudska prava odrediti preventivni mehanizam za sprečavanje mučenja i zlostavljanja;
- osigurati puno poštovanje, zaštitu i promociju slobode okupljanja i izražavanja i suzdržati se od daljnjih aktivnosti koje negativno utiču na ostvarivanje ovih prava.

Bosna i Hercegovina je ratifikovala sve glavne evropske i **međunarodne instrumente o ljudskim pravima**, od kojih je većina uvrštena u Ustav. Nije bilo sistematskog praćenja 204 prihvaćene preporuke iz Univerzalnog periodičnog pregleda iz novembra 2019. godine. Uprkos tome što nema status posmatrača u Agenciji Evropske unije za osnovna prava, BiH se ohrabruje da primjenjuje metodologiju ove Agencije za prikupljanje podataka.

Evropski sud za ljudska prava je donio 8 presuda u 2021. u vezi 19 zahtjeva (u odnosu na 21 u 2019. i 6 u 2018.) utvrdivši da je Bosna i Hercegovina prekršila prava zagarantovana Evropskom konvencijom o ljudskim pravima u jednom slučaju. Tokom 2020. godine, Sud je rješavao 2.059 zahtjeva, a ukupan broj neriješenih zahtjeva je 530. Postoje tri grupe predmeta u okviru standardnog i pojačanog postupka nadzora, koji se tiču izbornih prava, povrata

imovine i uslova pritvora za osjetljive osobe. Presude *Sejdić-Finci*, *Zornić*, *Šlaku*, *Pilav* i *Pudarić* zahtijevaju ustavne izmjene koje bi osigurale jednakost političkih prava među svim građanima. Presude još uvijek nisu provedene.

Bosna i Hercegovina nije preduzela korake ka usvajanju sveobuhvatnog političkog okvira o **promociji i provedbi ljudskih prava** uključujući cjelodržavnu strategiju o ljudskim pravima, o zabrani diskriminacije i o zaštiti manjina. Shodno tome, zaštita ljudskih prava i dalje je neujednačena širom zemlje.

Bosna i Hercegovina još uvijek treba izmijeniti Zakon o ombudsmenu za ljudska prava kako bi se poboljšala nezavisnost i efikasnost ovog tijela i odredila ga kao državni mehanizam za sprečavanje mučenja i lošeg postupanja, što je međunarodna obaveza zemlje. Tripartitni sastav Institucije ombudsmana i donošenje odluka konsenzusom potrebno je također srednjoročno revidirati kako bi se osiguralo efikasno funkcionisanje institucije. Institucija ombudsmana je u 2020. godini zaprimila 2.716 žalbi (za razliku od 3.218 u 2019. godini) i izdala 270 preporuka u 312 predmeta, što je manje u odnosu na 2019. godinu, dijelom zbog pandemije (301 preporuka u 174 predmeta). U posljednjih pet godina, Institucija ombudsmana nije koristila svoje ovlaštenje za pokretanje prekršajnog postupka zbog nepoštivanja njegovih preporuka, niti je pokretala ili intervenisala u upravnim ili sudskim postupcima.

Što se tiče **mučenja i zlostavljanja**, Institucija ombudsmana je 2020. godine primila 92 žalbe, što je manje u odnosu na 2019. i 2018. godinu (129 u 2019. i 144 u 2018.), dijelom zbog pandemije, uprkos mogućnosti podnošenja putem interneta. Izvještaji o zlostavljanju osumnjičenih u policijskim stanicama i zatvorenika u pritvorskim objektima i dalje se sporo obrađuju i samo nekoliko policajaca je kažnjeno.

Ne postoji cjelodržavna strategija o **zatvorskom sistemu**, niti su preduzeti koraci za poboljšanje uslova pritvora, počevši od harmonizacije zakonodavstva širom zemlje i njegovog usklađivanja sa evropskim i međunarodnim standardima. Federacija BiH još uvijek treba da usvoji propise o izvršenju krivičnih sankcija kako bi se omogućio međuentitetski transfer zatvorenika, profesionalizacija osoblja i sistem uslovnog otpusta. Državni zatvor u Istočnom Sarajevu je otvoren u julu 2020. godine, tri godine nakon završetka, i u potpunosti je operativan od decembra. Posjete zatvorenicima su obustavljene tokom pandemije, osim za advokate. Digitalizacija, programi reintegracije i koordinacija sa zdravstvenim i socijalnim službama zahtijevaju poboljšanje. Zemlja bi trebalo dodatno da proširi upotrebu alternativa pritvora, posebno u Republici Srpskoj.

Nisu preduzeti nikakvi koraci za usvajanje okvirnog zakona na državnom nivou koji jasno definiše kriterijume na nivou zemlje o pravima civilnih žrtava ratne torture kako bi se ispunile obaveze prema Konvenciji protiv torture. Bosna i Hercegovina je preduzela pripremne korake za rješavanje odluke Komiteta UN protiv mučenja (UNCAT) iz avgusta 2019. godine u vezi sa obezbjeđivanjem svih oblika obeštećenja žrtvama ratne torture putem djelotvornog sistema odštete. Međutim, potrebni su značajni dodatni naponi kako bi se osigurala njegova implementacija. U međuvremenu, vlade entiteta trebale bi razmotriti ukidanje sudskih taksi za žrtve ratne torture na koje se u prošlosti primjenjivala zastara. Bosni i Hercegovini još uvijek nedostaje cjelodržavni okvir politike za suočavanje s naslijeđem iz prošlosti, uključujući cjelodržavnu strategiju za tranzicijsku pravdu. Nisu preduzeti nikakvi konkretni koraci za promovisanje okruženja koje pogoduje **promirenju** u cilju prevazilaženja naslijeđa rata. Politički lideri su nastavili da se bave istorijskim revizionizmom, uključujući poricanje genocida i veličanje ratnih zločinaca i takođe osporavajući utvrđene činjenice i nezavisnost ili nepristranost međunarodnih i domaćih sudova. U aprilu i junu 2021. godine, komisije za utvrđivanje istorijskih događaja koje finansira Vlada Republike Srpske objavile su svoje finalne izvještaje, koji otvaraju vrata revizionizmu i minimiziranju opsade Sarajeva i genocida u

Srebrenici. Ploča sa imenom Radovana Karadžića uklonjena je sa studentskog doma u Palama u decembru 2020. godine. U decembru 2020. godine, Predsjedništvo BiH usvojilo je konstruktivnu zajedničku deklaraciju povodom obilježavanja 25. godišnjice Dejtonskog mirovnog sporazuma, iako nije održalo zajedničku komemoraciju civilnim žrtvama rata. U julu 2021. godine, odlazeći Visoki predstavnik Inzko iskoristio je svoje izvršne ovlasti da uvede krivično djelo poricanja genocida i ratnih zločina. Od bosanskohercegovačkih lidera se očekuje da djeluju na suveren način kako bi promovisali okruženje pogodno za pomirenje u cilju prevazilaženja naslijeđa rata.

Pitanje *nestalih osoba* koje još uvijek nije riješeno izaziva zabrinutost. Još uvijek se 6.377 osoba vode kao nestale kao rezultat ratnih sukoba, od kojih je 55 identifikovano u 2020. godine, a još osam (8) do maja 2021. godine. Potrebni su dodatni naponi na regionalnom nivou da bi se ovo pitanje riješilo. Nije bilo napretka u uspostavljanju fonda za podršku porodicama nestalih lica, kako je predviđeno zakonom, kao ni u poboljšanju rada Instituta za nestala lica.

Nije postignut napredak u usklađivanju zakonodavstava sa *acquisem* EU o **zaštiti podataka**. Bosna i Hercegovina je potpisala Protokol 223 o izmjeni Konvencije Savjeta Evrope o zaštiti pojedinaca u vezi sa automatskom obradom ličnih podataka, koji još uvijek nije ratifikovan. Agencija za zaštitu ličnih podataka treba da bude u potpunosti nezavisna i da ima adekvatne ljudske i finansijske resurse. Trebalo bi da bolje uskladi zaštitu privatnosti sa ciljevima opšteg javnog interesa, posebno slobodom medija, izbornim integritetom i borbom protiv korupcije. Agencija je po službenoj dužnosti provela 101 postupak u 2020., u odnosu na 66 u 2019. godini. Zaprimila je 168 žalbi, provela 36 inspekcija i izdala 10 prekršajnih naloga (131 žalba, 36 nadzora i 25 prekršajnih postupaka u 2019. godini). Pred Sudom Bosne i Hercegovine vodilo se 17 upravnih postupaka protiv Agencije, u odnosu na 21 u 2019. godini. Dok Parlament BiH mora da konsultuje Agenciju o zakonskim prijedlozima, druge zakonodavne skupštine nisu obavezne da to čine.

Sloboda izražavanja

Zabilježen je **određeni nivo pripremljenosti** u oblasti slobode izražavanja. BiH **nije ostvarila napredak** u rješavanju prioriteta broj 12 iz Mišljenja o garanciji slobode izražavanja i medija i zaštiti novinara putem osiguranja odgovarajućeg sudskog procesuiranja predmeta prijetnji i nasilja nad novinarima i medijskim radnicima i osiguranja finansijske održivosti sistema javnih RTV servisa. Prošlogodišnje preporuke i dalje važe. Zakonski okvir treba uskladiti sa evropskim i međunarodnim standardima i provesti ga u cijelosti. I dalje postoji politički uticaj na javne emitere, a njihova finansijska održivost nije osigurana. Zakon o javnom RTV sistemu nije implementiran i propisi na entitetskom nivou još uvijek nisu usklađeni sa ovim Zakonom. Tokom izvještajnog perioda nastavljeni su politički pritisci, zastrašivanja novinara kao i fizički i verbalni napadi, ali za to nisu pokrenute odgovarajuće institucionalne mjere.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina bi posebno trebala:

- osigurati zaštitu novinara i sistematske institucionalne mjere za rješavanje prijetnji i nasilja nad novinarima;
- osigurati finansijsku održivost i političku nezavisnost javnih emitera i uskladiti entitetske zakone s državnim zakonom o javnom RTV sistemu;
- usvojiti propise o transparentnosti vlasništva nad medijima i kriterijume javnog oglašavanja.

Zastrašivanje novinara

I dalje postoji ozbiljna zabrinutost u pogledu političkog pritiska, zastrašivanja i prijetnji novinarima. Visoki funkcioneri su pribjegli javnim napadima i omalovažavajućim komentarima na račun novinara, analitičara i medijskih radnika, posebno ženskog pola. Vlasti nastavljaju da umanjuju značaj ovog pitanja, a javne ustanove ne prikupljaju podatke o prijetnjama i napadima na novinare i medijske radnike. Udruženje *BH novinari* su u 2020. godini zabilježili 69 slučajeva kršenja prava novinara, u odnosu na 56 u 2019. Institucija ombudsmena je zaprimila 11 žalbi u odnosu na 18 u 2019. i devet (9) u 2018. godini. Od vlasti se očekuje da brzo reaguju i pokažu nultu toleranciju za prijetnje ili napade na medije, uključujući provođenje efikasnih policijskih istraga i sudskih postupaka koji bi doveli do konačnih osuda počinitelaca.

Pravno okruženje

Uprkos činjenici da je kleveta dekriminalizovana od 2002. godine, političari i dalje koriste građanske tužbe za zastrašivanje novinara. Sudovi bi trebali pojačati napore da osiguraju brzo procesuiranje predmeta klevete i dosljednost sudske prakse o dodjeli odštete, čime bi spriječili odvratajući učinak koji bi prisilio novinare na autocenzuru. Propisi o slobodi pristupa informacijama i govoru mržnje i dalje su rascjepkani i nisu u skladu sa međunarodnim i evropskim standardima. Zakonske odredbe o zaštiti podataka i pristupu informacijama se još uvijek tumače na način da više štite privatne interese nego javne.

Provedba propisa/institucije

Regulatornoj agenciji za komunikacije (RAK) još uvijek nedostaje potpuna politička i finansijska nezavisnost. Potrebno je unaprijediti proceduru za imenovanje menadžmenta Agencije. To bi dovelo do poboljšanja javne percepcije o njenoj neutralnosti i nezavisnosti. Dosadašnji direktor Radio televizije Republike Srpske (RTRS) imenovan je za novog direktora RAK-a u julu 2020. godine. Agencija je više puta sankcionisala RTRS tokom njegovog mandata, zbog nepoštivanja uređivačkih standarda, uključujući i istorijske revizionističke izjave u vezi sa masakrom u Tuzli koji se dogodio u maju 1995. godine.

Javni emiteri

Zakon o javnom RTV sistemu iz 2003. godine i dalje se djelimično provodi, a entitetski zakoni o javnim emiterima još uvijek nisu u skladu s državnim. Stoga, tri javna emitera su i dalje izložena političkom uticaju, naročito putem njihovih upravnih odbora koji su pod kontrolom politike, i sa zabrinjavajućim trendom autocenzure. BiH i dalje nema odgovarajući model naplate RTV takse kako je predviđeno zakonom. Entitetski emiteri imaju značajna neplaćena dugovanja prema emiteru na državnom nivou, koji su predmet dugotrajnih parnica. Takvi problemi nastavljaju prijetiti finansijskoj nezavisnosti i održivosti javnog RTV sistema. Bosna i Hercegovina takođe treba nastaviti sa digitalizacijom koja je trenutno u zastoju. S obzirom da će dozvole za analogni prenos isteći do kraja 2021. godine, nekoliko lokalnih privatnih i javnih stanica rizikuje ograničenje njihovog emitovanja, što utiče na pristup informacijama najsiromašnijim stanovnicima u ruralnim područjima. (*Vidi Poglavlje 10 - Informacijsko društvo i mediji*)

Ekonomski faktori

Nisu preduzeti nikakvi koraci za usvajanje propisa o transparentnosti vlasništva nad medijima kako bi se osigurala transparentnost i spriječila skrivena koncentracija medija, niti propisa o oglašavanju ili kriterijumima za raspodjelu subvencija. Oglašivačke prakse javnih preduzeća, kao što su telekomunikaciona preduzeća, i marketinških agencija koje su u vezi sa političkim strankama takođe štetno djeluju na integritet medija. Lokalni emiteri koji dobijaju sredstva od lokalnih vlasti i dalje su podložni političkom pritisku i uticaju.

Internet

Samoregulacija internetskih medija ima ograničen učinak, a internetske platforme se i dalje koriste za širenje mržnje i dezinformacija. Krivično gonjenje je ograničeno na krivično djelo izazivanja vjerske i nacionalne mržnje putem interneta ili društvenih mreža.

Profesionalne organizacije i uslovi rada

Novinarstvo u Bosni i Hercegovini je i dalje nesigurna profesija, s niskim platama i nesigurnim statusom što se još više pogoršalo tokom pandemije COVID-19. Ne poštuju se radna prava, sindikalizacija je slaba, a ne postoje granski kolektivni ugovori za medijske radnike. Kodeks za štampu Savjeta za medije ostaje osnova samoregulacije, ali njihovo pridržavanje je i dalje neujednačeno.

Sloboda mišljenja, savjesti i vjeroispovijedi i dalje se generalno poštuje. I dalje su prisutni slučajevi diskriminacije, govora mržnje na vjerskoj osnovi kao i incidenti usmjereni na vjerske objekte, posebno u manjinskim regijama.

Potrebno je uskladiti zakone o **slobodi okupljanja** u cijeloj zemlji i sa evropskim standardima, posebno kada su u pitanju ograničenja i odgovornost organizatora, istakli su u organizaciji Parade ponosa u Sarajevu. Brčko distrikt je u julu 2020. godine usvojio Zakon o slobodi okupljanja koji je u velikoj mjeri usklađen sa evropskim standardima i trebao bi se koristiti kao model u drugim nivoima nadležnosti. Epidemiološke mjere koje ograničavaju javna okupljanja se neravnomjerno provode, jer predizborni događaji uoči opštinskih izbora u oktobru 2020. godine nisu bili ograničeni. Ostvarivanje slobode okupljanja i dalje ostaje ograničeno u Republici Srpskoj, gdje su borci za ljudska prava i članovi pokreta 'Pravda za Davida' bili predmet zastrašivanja i sudskog gonjenja, uključujući i neka od najtežih krivičnih djela (podsticanje na nasilnu promjenu ustavnog poretka) prije nego što su oslobođeni na sudu. Na protestima za zaštitu životne sredine u Mostaru policija je koristila silu da ukloni demonstrante, koji su naknadno kažnjeni i krivično gonjeni. U avgustu 2021. godine u Sarajevu je mirno protekla treća Parada ponosa. Po prvi put kantonalne vlasti su pristale da pokriju sve dodatne troškove obezbjeđenja.

Sloboda udruživanja se generalno poštuje. Međutim, aktivistima koji se bave osjetljivim pitanjima (prava žena, prava LGBTIQ populacije, pravima migranata, okoliša) se prijeti, uznemiravaju se, verbalno se zlostavljaju i fizički napadaju. Vlasti do sada nisu uspjele da pravovremeno i sistematski osude i adekvatno istraže ove napade. Kao ključni prioritet, vlasti trebaju promovisati povoljan i podsticajan ambijent za civilno društvo i osigurati efikasne konsultacije o svakom propisu o slobodi udruživanja.

*Pitanja **rada i prava sindikata** su obuhvaćena u Poglavlju 19 - Socijalna politika i zapošljavanje.*

U pogledu **imovinskih prava**, nisu preduzeti nikakvi koraci da se ažuriraju i uvežu entitetske katastarske i zemljišne baze podataka i nije pronađeno rješenje za neriješene slučajeve povrata u posjed. Komisija za imovinske zahtjeve raseljenih lica i izbjeglica još nije nastavila s radom. Presuda Evropskog suda za ljudska prava (ESLJP) u predmetu *Orlović* iz oktobra 2019. godine, izvršena je u junu 2021.

Kada je riječ o **politikama zabrane diskriminacije**, nije postignut nikakav napredak po pitanju usvajanja cjelodržavne strategije o ljudskim pravima i borbi protiv diskriminacije. Zakon o zabrani diskriminacije iz 2009. godine, koji ima za cilj potpuno usklađivanje sa *acquisem*, još uvijek se ne primjenjuje efikasno i nisu prikupljeni pouzdani podaci. Diskriminacija se i dalje ne prijavljuje u dovoljnoj mjeri, naročito na radnom mjestu. Sudska praksa je pokazala

nedostatak ujednačene primjene tereta dokazivanja, odugovlačenje postupaka i neizvršenja konačnih odluka. Institucija ombudsmena je registrovala 288 slučaja u 2020. godini, u odnosu na 206 u 2019., 196 u 2018. i 174 u 2017. godini. Presuda ESLJP u predmetu *Sejdić - Finci* još uvijek nije provedena. Sporovi oko obrazovanja se nastavljaju i nisu uspostavljena sistematska rješenja za osiguranje inkluzivnog i nedeskrimirajućeg obrazovanja. Zajednička jezgra nastavnih planova i programa još nije završena niti se primjenjuje na cijeloj teritoriji BiH, a mogućnost izučavanja nacionalne grupe predmeta je i dalje ograničena. Nije postignut napredak u otklanjanju prakse 'dvije škole pod jednim krovom', što predstavlja kršenje presude Vrhovnog suda FBiH iz 2014. Ustavni sud je u julu 2021. godine utvrdio diskriminaciju i po pitanju prakse 'dvije škole pod jednim krovom' u Srednjobosanskom kantonu. Online nastava je takođe sprovedena putem zasebnih platformi, što je produbilo podjele. Naziv bosanski jezik nije priznat u školama u Republici Srpskoj što dovodi do stalnih bojkota škola. Odgovarajuće odluke Ustavnog suda tek treba provesti.

Odredbe o **zločinima iz mržnje** su usklađene u četiri krivična zakona u zemlji. Propisi na entitetskom nivou predviđaju kao kazneno djelo **govor mržnje** samo u slučaju izazivanja nacionalne, rasne i vjerske mržnje i još nisu usklađeni sa *acquisem* EU. Visoki predstavnik je u julu 2021. godine donio izmjene i dopune Krivičnog zakona kojima je proširen obim ovog krivičnog djela. Propusti da se djela identifikuju kao zločini iz mržnje kao i visok teret dokazivanja koji još uvijek otežava utvrđivanje namjere dovodi do podizanja malog broja optužnica i presuda. Zabilježeno je 119 slučajeva mržnje i izrečene su tri (3) presude u 2020. godini, u poređenju sa 131 slučajem i jednom (1) presudom u 2019. i 121 slučajem i dvije (2) presude u 2018. godini. Osam suđenja je u toku. Sudska praksa o zločinima iz mržnje nije usklađena. Vlasti trebaju preduzeti konkretne mjere za suzbijanje govora mržnje, naročito u službenom diskursu. Ne postoji mehanizam nadzora i sprečavanja govora mržnje u online medijima. Konvencija Savjeta Evrope o kibernetičkom kriminalu i dodatni protokol se djelimično provodi.

Propisi o **rodnoj ravnopravnosti** tek treba da se usklade u cijeloj zemlji i efikasno provode. BiH ima Gender akcioni plan 2018.-2022., kao i Akcioni plan za provođenje Rezolucije UN-a o ženama, miru i sigurnosti. Republika Srpska je usvojila Strategiju za borbu protiv nasilja u porodici 2020-2024. Žene su nedovoljno zastupljene u politici i javnom životu. Procjene uticaja na ravnopravnost polova se ne provode u skladu sa zakonom. Procjenjuje se da žene zarađuju oko 78% do 85% plate muškarca za istu poziciju. Pitanje porodijskog, roditeljskog i porodičnog odsustva različito je regulisano u entitetima i među kantonima. Potrebno je unaprijediti institucionalni odgovor na rodno zasnovano nasilje, što uključuje zaštitne mjere, podršku žrtvi, pravnu pomoć i siguran smještaj. Bosna i Hercegovina treba ubrzati procesuiranje zločina seksualnog nasilja, osigurati oporavak žena koje su žrtve ratnih zločina i osigurati zaštitu svjedoka. Potrebno je unaprijediti prikupljanje podataka čime bi se omogućila izrada jasnih politika usmjerenih na ključne razlike u tretmanu polova i osigurali relevantni podaci o rodno zasnovanom nasilju. Pandemija je najviše negativno uticala na ekonomsku dobrobit žena i djevojaka. Izborna kampanja dovela je do stereotipnog prikaza žena u javnoj i medijskoj sferi. (*Vidi Poglavlje 19; o ženama žrtvama trgovine ljudima vidi poglavlje 24*).

U pogledu **prava djeteta**, Bosna i Hercegovina treba izraditi i usvojiti novi akcioni plan o zaštiti djece. U 2020. godini, Institucija ombudsmena je zaprimila 185 žalbi koje se odnose na dječja prava (198 u 2019., 216 u 2018. godini). U BiH se nalazi oko 1.623 djece bez roditeljskog staranja (podaci iz 2019.). Prelaz na njegu na nivou zajednice sporo napreduje. Potrebno je preduzeti mjere za sprečavanje razdvajanja porodica i osigura hraniteljstvo i alternativna rješenja. Potrebno je osigurati podršku djeci od 18 godina koja napuštaju institucije za zbrinjavanje djece. Iskorištavanje djece i dječje prosjačenje su i dalje razlozi za zabrinutost. Prijavljen je mali broj slučajeva nasilja nad djecom. Sva djeca nisu obuhvaćena obavezanim

zdravstvenim osiguranjem, a marginalizovane skupine kao što su Romi, se suočavaju sa različitim oblicima diskriminacije. Vlasti trebaju prikupiti precizne i dosljedne podatke o stopama siromaštva djece te nasilju nad svom djecom. Djeca migranti bez pratnje se suočavaju sa posebnim poteškoćama, kao što su pristup sigurnom smještaju i postupci za davanje azila. U 2020. godini je identifikovano 351 dijete migranta bez pratnje (533 u 2019, 324 u 2018). Za 987 dijete su imenovani zakonski staratelji kako je predviđeno u zakonu (304 u 2019. godini i 29 u 2018.). Moraju se naći alternative za zadržavanje nezakonitih migrantskih porodica sa djecom i mora se osigurati registracija rođenja djece migranata bez dokumenata. Javne ustanove su oslabljene pandemijom, a manji prihodi utiču na porodice i djecu u smislu prehrane, nasilja u porodici i mentalnog zdravlja. Zatvaranje škola i prelazak na učenje na daljinu dodatno su doprinijeli nejednakosti i opteretili zaposlene roditelje i nastavnike.

Entitetski zakoni o **maloljetničkom pravosuđu** još uvijek nisu provedeni i nisu uzajamno usklađeni. Odsustvo posebnih pritvorskih jedinica za maloljetnike, te jedinica u policijskim stanicama predstavlja povredu međunarodnih standarda. Potrebno je više koristiti mjere koje su alternativa, a pritvor treba koristiti samo u krajnjoj nuždi. Nakon otpuštanja iz pritvora, maloljetnicima su dostupne samo ograničene mjere reintegracije. U septembru 2021. godine u zatvoru su bila 22 maloljetnika.

Osobe sa invaliditetom i dalje su među najranjivijim grupama. Nije bilo napretka u rješavanju utvrđenih problema, između ostalog u pogledu lišavanja poslovne sposobnosti, diskriminacije na temelju statusa, dostupnosti. Entiteti su usvojili strateške okvire za unapređenje prava i statusa osoba sa invaliditetom. Zakon omogućava da osobe sa invaliditetom budu lišene poslovne sposobnosti kroz sudski proces, čime se krše međunarodne konvencije. Nisu preduzeti nikakvi koraci za pokretanje pristupa zasnovanog na statusu (prioritet uživaju ratni veterani i civilne žrtve rata) na pristup zasnovan na potrebama, s jedinstvenom definicijom invalidnosti i usklađenim kriterijima podobnosti, pravima i standardima socijalne zaštite u cijeloj zemlji. Osobe sa invaliditetom i dalje se suočavaju sa problemima u pogledu pristupa obrazovanju, zdravstvu i socijalnoj pomoći. Veoma mali broj javnih zgrada ima pristup za osobe sa fizičkim invaliditetom. Savjet za osobe sa invaliditetom treba biti više uključen u sve relevantne procese. Vlasti također trebaju poboljšati prikupljanje podataka, uključujući i podatke razvrstane prema polu.

Djeca sa invaliditetom su među najviše marginalizovanim i isključenim grupama i suočavaju se sa stigmatizacijom i diskriminacijom. Kvalitet usluga nije adekvatan za njihove potrebe, naročito u zdravstvu i obrazovanju. Mnoga djeca su smještena u ustanove što je kršenje međunarodnih konvencija. Institucionalizacija djece negativno utiče na njihov razvoj i učešće u društvu i izlaže ih lošem postupanju i zlostavljanju. Još uvijek ne postoji strategija o deinstitutionalizaciji koja bi omogućila multisektorsku podršku djeci i odraslima, uključujući izgradnju kapaciteta i jačanje ljudskih resursa javnih službi. (*Vidjeti i Poglavlje 28 - Zaštita potrošača i zdravlja*)

Akcioni plan o **pravima lezbejki, gejeva, biseksualnih, transrodnih, interseksualnih i queer (LGBTIQ) osoba** je izrađen i pred usvajanjem je u Savjetu ministara. Četiri krivična zakona su usklađena na način da su uvršteni zločini iz mržnje na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta. Krivično gonjenje zločina iz mržnje i govora mržnje prema LGBTIQ osobama i dalje je nedovoljno. Pravni sistem ne priznaje društvena i ekonomska prava istopolnih parova, uključujući i pravo na porodični život. Od aprila 2021. godine izvještaj u kojem se utvrđuju neophodne zakonske izmjene čeka na usvajanje u Vladi FBiH. Društvena uključenost interseksualnih i transrodnih osoba, koje su posebno marginalizovane, tek treba da se poboljša. U avgustu 2021. godine u Sarajevu je održana treća Parada ponosa bez incidenata. Sve dodatne

troškove obezbjeđenja okupljanja snosile su vlasti. Sarajevski otvoreni centar zabilježio je 13 incidenata mržnje prema LGBTIQ osobama, uključujući slučajeve nasilja u porodici.

Proceduralna prava osumnjičenih, optuženih, svjedoka i žrtava uglavnom se poštuju, iako je pristup pravima i dalje nejednak u cijeloj zemlji. Četiri zakona o krivičnom postupku u zemlji treba još da se usklade, a njihova primjena varira. Bosna i Hercegovina treba da osigura pravo na neposredan pristup advokatu dok je osoba u policijskom pritvoru. U cilju rješavanja sistemskih kršenja prava na pravično suđenje u razumnom roku i prava na djelotvoran pravni lijek, kao što je utvrdio Ustavni sud, Republika Srpska je u oktobru 2020. godine, a Brčko distrikt u februaru 2021. godine usvojili Zakon o zaštiti prava na suđenje u razumnom roku. Slični zakoni čekaju na usvajanje na državnom nivou, te u Federaciji BiH. Bez sveobuhvatne pokrivenosti jasnih minimalnih zajedničkih standarda, pravo na pravnu pomoć i dalje će se neujednačeno poštovati, a na štetu najranjivijih. Pravni okvir je potrebno kompletirati usvajanjem zakona u Federaciji BiH i u Srednjobosanskom kantonu. Potrebna je procjena potreba kako bi se utvrdili i riješili glavni nedostaci i osigurao efektivan jednak pristup pravdi za sve, bez obzira na mjesto boravka.

Poštivanje i zaštita manjina i kulturnih prava

Učešće pripadnika nacionalnih **manjina** u političkom i javnom životu i dalje je nedovoljno. Nije postignut napredak u donošenju cjelodržavne strategije o nacionalnim manjinama. U oktobru 2020. godine, Republika Srpska je usvojila strategiju za period 2020. - 2024. godina. Brčko distrikt je u oktobru 2020. godine usvojio Zakon o pravima nacionalnih manjina. Savjet nacionalnih manjina u Brčko distriktu tek treba biti uspostavljen. U februaru 2021. godine, Parlamentarna skupština je unaprijedila način i proceduru izbora članova Savjeta nacionalnih manjina na državnom nivou i odredila trajanje njihovog mandata. Savjeti nacionalnih manjina na državnom i entitetskom nivou trebali bi postati aktivniji u razvoju praktičnih, političkih i zakonodavnih inicijativa. U 2020. godini, institucija Ombudsmana je primila tri žalbe koje se tiču prava manjina (u 2019. godini bilo ih je sedam, a u 2018. četiri) i izdao je jednu preporuku.

Romi (procjenjuje se da ih ima 58.000) su i dalje najugroženija manjina i manjina koja je u najnepovoljnijoj situaciji. Predrasude i netrpeljivost prema Romima i dalje ometaju njihovu društvenu uključenost. Romkinje se naročito suočavaju sa višestrukim oblicima diskriminacije. Akcioni planovi za implementaciju Strategije za rješavanje pitanja Roma iz 2005. zahtijevaju odgovarajuće finansiranje iz nadležnih institucija na svim nivoima, te konstantan monitoring, što uključuje i monitoring koji provodi Odbor za Rome. Vlast bi trebala usvojiti sveobuhvatan akcijski plan za Rome (koji obuhvaća stanovanje, zapošljavanje, obrazovanje, zdravstvenu zaštitu i međusektorska pitanja). Legalizacija neformalnih naselja je u toku, ali je neujednačena. Diskriminacija u zapošljavanju je raširena, a stopa nezaposlenosti velika. Stope upisa u obavezno obrazovanje su porasle, ali je broj onih koji napuštaju školovanje i dalje vrlo visok. Iako nema segregacije u razredima ili u školama, ne postoji podučavanje na romskom jeziku niti o romskom jeziku, a poznavanje romske kulture među ostalom populacijom je veoma ograničeno. Oko dvije trećine Roma ima pristup uslugama zdravstvene zaštite. Djeca koja su izvan obrazovnog sistema i starije osobe suočavaju se sa najvećim preprekama. Proces građanske registracije je dobro napredovao. Nisu poduzeti nikakvi koraci da se uklone administrativne prepreke, uključujući i zahtjev u pogledu boravišta zbog prijave rođenja i pristupa zdravstvenoj zaštiti i obrazovanju, kao i priznavanje dokumenata za djecu rođenu u inostranstvu. Tokom pandemije, vlasti su djelovale kako bi podržale najugroženije, ali sredstva dodijeljena za podršku socijalnoj uključenosti Roma bila su prepolovljena.

Bosna i Hercegovina ima oko 100.000 **izbjeglica i interno raseljenih osoba** nakon sukoba 1990-ih. Od ovog broja njih 5.792 i dalje živi u kolektivnim centrima i alternativnom smještaju. Manjinski povratnici su najčešće izloženi govoru mržnje i zločinu iz mržnje na etničkoj osnovi.

Revidirana strategija iz 2010. godine za implementaciju Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma još uvijek nije u potpunosti implementirana. Kako bi završila proces povratka i ispunila svoje obaveze radi ispunjavanja zahtjeva iz Aneksa VII, Bosna i Hercegovina treba osigurati punu saradnju između svih nivoa vlasti da bi osigurala uživanje prava povratnika i uskladila njihov pristup uslugama i resursima. Bosna i Hercegovina takođe treba da obezbijedi adekvatnu humanitarnu pomoć i zaštitu (uključujući smještaj, hranu i medicinsku pomoć) i efikasan pristup procedurama dobijanja azila za osobe koje traže azil i migrante koji su prisutni na njenoj teritoriji od 2018. godine. Trebalo bi ukloniti proizvoljna ograničenja ljudskih prava stranaca, uključujući ograničenja kretanja uvedena tokom pandemije, te osigurati poštivanje načela zabrane protjerivanja. (Vidi takođe Poglavlje 24)

2.2.2 Poglavlje 24: Pravda, sloboda i sigurnost

EU ima zajednička pravila za kontrolu granica, vize, boravišne i radne dozvole, vanjske migracije i azil. Schengenska saradnja znači uklanjanje graničnih kontrola unutar EU. Države članice EU sarađuju i sa Bosnom i Hercegovinom u borbi protiv organizovanog kriminala i terorizma, u pitanjima sudstva, policije i carina, u čemu podršku pružaju agencije EU za pravosuđe i unutrašnje poslove.

Bosna i Hercegovina je dostigla **određeni nivo pripremljenosti** za provođenje *acquisa* EU u ovoj oblasti. **Vrlo ograničen napredak** je postignut u ovom poglavlju, naročito u pogledu ključnog prioriteta 8 iz Mišljenja, koji se odnosi na upravljanje migracijama i azilom. Prošlogodišnje preporuke još uvijek nisu provedene. Zemlja ima nekoliko važećih strategija, a zakoni u nekim poljima uglavnom su usklađeni sa *acquisem* EU. Međutim, zakoni u cijeloj zemlji nisu međusobno usklađeni, a institucionalna saradnja i koordinacija su slabe. Kao rezultat toga, provedba je često neujednačena i nezadovoljavajuća.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina bi posebno trebala:

- usvojiti strategiju za sprečavanje i borbu protiv terorizma, poboljšati kapacitete pojačavajući razmjenu obavještajnih podataka o krivičnim djelima, te uspostavljanjem programa za prevenciju radikalizacije i olakšavanje distanciranja od nasilnog ekstremizma;
- znatno poboljšati sistem upravljanja migracijama i azilom i osigurati efikasnu koordinaciju; osigurati dovoljan broj odgovarajućih smještajnih objekata, pravilno raspoređenih između entiteta i kantona; osigurati pristup postupcima za dobijanje azila; pojačati nadzor nad granicom, uključujući ljudske resurse i opremu; unaprijediti zakonski okvir i provedbene kapacitete za dobrovoljno i prisilno vraćanje;
- usvojiti akcioni plan nadzora nad opojnim drogama.

Borba protiv organizovanog kriminala

Bosna i Hercegovina je u **ranoj fazi/na određenom nivou pripremljenosti** u borbi protiv organizovanog kriminala. **Nije bilo napretka** u rješavanju ključnog prioriteta 7 iz Mišljenja o borbi protiv organizovanog kriminala i prošlogodišnjih preporuka, koje su i dalje na snazi. Postoji nekoliko strategija, i to u oblasti trgovine ljudima i integrisanog upravljanja granicom. Međutim, zakonski okvir u cijeloj zemlji nije usklađen. Postoje sistemski nedostaci u operativnoj saradnji policijskih agencija zbog neusklađenih krivičnih zakona u zemlji, slabe institucionalne koordinacije i veoma ograničene razmjene obavještajnih podataka. Kriminalne organizacije koje djeluju u zemlji zloupotrebljavaju nedostatke u zakonu i administraciji. Policija je podložna političkim uplitanjima. Finansijske istrage i oduzimanje imovine su izuzetno neefikasni. Proaktivni pristup je ključan za borbu protiv uplitanja kriminala u političke, pravne i ekonomske sisteme. Mada su vlasti poduzele određene pripreme korake, saradnja sa Europolom još nije operativna. BiH treba da ostvari saradnju i sa Eurojustom.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina bi posebno trebala:

- izraditi i usvojiti strategiju i akcioni plan za borbu protiv organizovanog kriminala na osnovu nove procjene teškog i organizovanog kriminala (SOCTA) prema metodologiji Europolu uz uključivanje nadležnih institucija sa svih nivoa vlasti;
- pojačati saradnju između policijskih agencija, naročito uspostavom posebnih istražnih timova iz više agencija za potrebe složenih slučajeva; poboljšati zajednički pristup bazama podataka i osigurati razmjenu informacija; jačati finansijske istrage; usvojiti standardne procedure rada za pokretanje finansijskih istraga;
- finalizirati uspostavu potpuno funkcionalne nacionalne kontakt-tačke za saradnju sa Europolom, potpisati sporazum o saradnji sa Eurojustom i uspostaviti centralnu tačku za vatreno naoružanje.

Institucionalno uređenje i usklađivanje propisa

U BiH postoji više različitih policijskih tijela, od kojih 15 imaju istražna ovlaštenja. Na 100.000 stanovnika u zemlji postoji 481 policijski službenik, u poređenju sa prosjekom u EU od 326, prema podacima Eurostata za 2017. godinu.

Nije bilo napretka u međusobnom **usklađivanju propisa koji se tiču policije** na svim nivoima, što otežava efikasnu policijsku saradnju u skladu sa evropskim standardima. Nepoštivanje vladavine prava i demokratskih principa, uključujući politički uticaj i dalje izazivaju veliku zabrinutost. Profesionalnost i odgovornost policijskih agencija mora se znatno poboljšati. Nije postignut napredak kako bi se osiguralo da imenovanja i unapređenja budu zasnovana na zaslugama, što se odnosi i na članove nezavisnih odbora.

Pravni okvir za **borbu protiv organizovanog kriminala** je samo djelimično usklađen sa *acquisem* EU. Odsustvo napretka u uspostavljanju kapaciteta za upravljanje oduzetom imovinom na državnom nivou posebno je zabrinjavajući. Produžena oduzimanja imovine i oduzimanja imovine trećoj strani su moguća, ali se rijetko primjenjuju (nije bilo slučajeva u 2020.). Država bi trebala uspostaviti ili imenovati ured za upravljanje oduzetom imovinom koji će biti nadležan za identifikaciju i praćenje imovine stečene kriminalom kako bi se povećala efikasnost i olakšala operativna saradnja sa državama članicama EU. Potrebno je intenzivirati borbu protiv mreža transnacionalnog organizovanog kriminala.

Propise o **trgovini ljudima** treba dodatno uskladiti sa *acquisem* EU, naročito u pogledu sankcija. Potrebno je dodatno uskladiti i zakone o **kibernetičkom kriminalu** sa *acquisem* EU.

Propise o **civilnom posjedovanju oružja** treba dodatno uskladiti sa *acquisem* EU. Unsko-sanski kanton je u maju 2021. godine usvojio novi zakon o oružju, koji je uglavnom u skladu sa *acquisem* EU i trebao bi poslužiti kao model za zakone u drugim kantonima i u entitetima. Zakonski okvir o eksplozivima za civilnu upotrebu i transport opasnih materija treba kompletirati i uskladiti sa *acquisem* EU u cijeloj zemlji, što se odnosi i na standarde za označavanje i deaktiviranje, obzirom da se u nekim slučajevima još uvijek primjenjuju propisi iz bivše Jugoslavije.

Propise o **borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma** treba uskladiti sa Četvrtom i Petom direktivom EU o borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma (AML/CFT). Potrebno je izraditi ažuriranu procjenu rizika, a nakon toga i akcioni plan.

Strategija za sprečavanje i borbu protiv terorizma je istekla u decembru 2020., a nepostojanje nove takve strategije umanjuje kapacitete zemlje za borbu protiv terorizma i sprečavanje nasilnog ekstremizma. Bosna i Hercegovina treba sistemski nadgledati i procjenjivati uticaj postojećih strategija prije nego usvoji nove. Potrebno je imati konkretne indikatore zasnovane

na rezultatima. Zemlja treba da uradi novu **procjenu prijetnji teškog i organizovanog kriminala** (SOCTA), u skladu sa metodologijom Europol, a koju će pratiti strateški i operativni akcioni planovi. Bosna i Hercegovina je doprinijela pripremama EU SOCTA procjene, dostavljajući podatke o 12 područja kriminala i 29 organizovanih kriminalnih grupa. Bosna i Hercegovina je u januaru 2020. usvojila **Strategiju za borbu protiv trgovine ljudima** za period 2020-2023. Još uvijek ne postoji strateški okvir za rješavanje **kibernetičkog kriminala**, a strategija postoji samo u Republici Srpskoj. U februaru 2021. Bosna i Hercegovina je usvojila Strategiju za kontrolu **malog oružja i lakog naoružanja**, kao i akcioni plan, u skladu sa ciljevima i indikatorima mape puta za održiva rješenja kontrole oružja na Zapadnom Balkanu (*WB SALW Control Roadmap*).

Kapaciteti za provedbu i primjenu

U 2020. provedene su 52 istrage o **organizovanom kriminalu** sa 359 osumnjičenih, 22 optužnice sa 103 optuženika, 7 presuda sa 54 osuđena i 23 oslobađajuće presude (u odnosu na 2019. godinu kada je bilo 55 istraga protiv 417 osumnjičenih, 25 optužnica sa 134 optuženika i 26 presuda sa 91 osuđenim). U četiri slučaja zaključene su nagodbe sa 27 lica.

U pogledu kibernetičkog kriminala, u 2020. je bilo 125 naređenja za provođenje istraga, uključujući i za seksualno zlostavljanje djece preko interneta, protiv 129 lica, sa 41 optužnicom protiv 45 lica. Broj presuda u 2020. i dalje je veoma nizak (26 presuda za 31 lice), od čega je uslovnih presuda preko 50% (14 presuda za 18 lica).

Neusklađenost krivičnih zakona u zemlji ozbiljno umanjuje kapacitete za efikasno razbijanje kriminalnih organizacija, a što je dodatno pogoršano slabom institucionalnom koordinacijom. Kao rezultat toga postoji sistemski nedostatak operativne saradnje i veoma ograničena razmjena obavještajnih podataka, što ostavlja više prostora kriminalnim organizacijama.

Ne postoji sveobuhvatna politika za provođenje **finansijskih istraga** na sistemskoj i pravovremenoj osnovi, a tamo gdje se one provode, rezultati nisu bili značajni. Smjernice Tužilaštva BiH za obavezno korištenje finansijskih istraga za korupciju, organizovani i privredni kriminal dovele su do određenih rezultata. Povećan je broj finansijskih istraga koje je naredilo ili vodilo Tužilaštvo BiH u 2020. godini (13 istraga protiv 45 lica), u odnosu na 2019. godinu (8 istraga protiv 28 lica). Vlasti trebaju usvojiti i implementirati standardne radne procedure za provođenje finansijskih istraga. U jednom slučaju korupcije na visokom nivou koji je bio praćen u javnosti, SIPA je odbila da izvrši finansijsku istragu po nalogu Tužilaštva BiH, uz tvrdnju da ne postoji osnov da se vjeruje da je počinjeno krivično djelo pranje novca, čak ni nakon što je Sud BiH potvrdio optužnicu sa ovom kvalifikacijom.

Jedinica za finansijske istrage u SIPA-i treba biti efikasnija u izvršavanju svojih zakonskih nadležnosti. U 2020. godini, SIPA je nadležnim tužilaštvima dostavila 10 prijava protiv 26 fizičkih i 10 pravnih lica, te 5 dopunjenih prijava protiv 13 lica, a sve zbog sumnje da je počinjeno krivično djelo pranje novca u iznosu od 6.587.977 eura. Potrebno je unaprijediti saradnju i razmjenu podataka o kriminalnim radnjama između domaćih policijskih agencija i drugih zemalja u regionu. U 2020. je došlo do porasta broja istraga i potvrđenih optužnica za pranje novca. Provedene su 134 istrage (53 u 2019.), koje su uključivale 144 lica, 121 potvrđenu optužnicu (37 u 2019.) protiv 125 osumnjičenih i 120 presuda protiv 123 optuženika. Međutim, zabrinjavajuće je da je izrečeno samo pet zatvorskih kazni, uz jednu uslovnu presudu i 114 novčanih kazni.

Alati za **zamrzavanje, upravljanje i oduzimanje imovine stečene krivičnim djelom** nisu dovoljno efikasni. Oduzimanje ovakve imovine treba postati strateški prioritet u borbi protiv organizovanog kriminala, terorizma i korupcije na visokom nivou. Zamrzavanje imovine treba sistematičnije koristiti, a upravljanje oduzetom imovinom treba poboljšati. Potrebno je dodatno

razviti prikupljanje i analizu podataka o zapljeni i oduzimanju imovine i koristiti kao alat za efikasnije upravljanje. Vrijednost zaplijenjenih sredstava u 2020. iznosila je preko 11,5 miliona eura u 87 slučajeva u prvostepenom postupku i 14 konačnih presuda, u poređenju sa 11,8 miliona eura u 2019. godini.

Proaktivne istrage koje započinju **policijskim djelovanjem pod vodstvom obavještajne službe** i dalje su rijetke u poređenju sa onima pokrenutim na osnovu primljenih dojava. Nedovoljna saradnja između policijskih agencija ozbiljno utiče na kvalitet istraga.

Postoje mehanizmi praktične **saradnje između tužilaštava i policije**, ali su potrebna strukturalna poboljšanja kako bi se garantovala efikasnija reakcija sudstva, spriječila kašnjenja u postupku i povećale dobre prakse. Slabosti u saradnji su naročito izašle na vidjelo u istrazi pokrenutoj u slučaju navodne prevare u vezi sa javnim nabavkama medicinske opreme za borbu protiv COVID-19 (respiratori). Slaba saradnja između SIPA-e i Tužilaštva BiH je glavni razlog za zabrinutost, jer to ozbiljno utiče na istrage, posebno u slučajevima korupcije na visokom nivou. Zabilježeno je curenje informacija o istragama koje su u toku.

Sistem elektronske razmjene podataka iz evidencija policijskih institucija i tužilaštava treba biti u potpunosti funkcionalan i spreman da ga koriste svi potpisnici Sporazuma iz 2009. Forenzički kapaciteti su rascjepkani. Ne postoji cjelodržavna baza DNK podataka, a kapaciteti za profiliranje DNK su ograničeni. Nije uspostavljena brza razmjena forenzičkih podataka sa drugim zemljama. Oдавно je trebalo uvesti novi automatizovani informacioni sistem otisaka prstiju (AFIS). Iako je propisan zakonom, ne postoji efikasan, koordinisan i dosljedan pristup u cijeloj zemlji u pogledu angažovanja tajnih istražitelja.

Ugovor o operativnoj i strateškoj saradnji sa **Europolom** iz marta 2017. se ne implementira. U januaru 2021., Ministarstvo sigurnosti BiH je izdalo instrukciju za uspostavljanje kontakt-tačke za Europol. Koordinator je imenovan u julu 2021., a u Ministarstvu je određena kancelarija koju treba opremiti. Kasni se i sa postavljanjem oficira za vezu u Hagu. Razmjena informacija sa Europolom se i dalje obavlja putem odjela u sklopu Direkcije za koordinaciju policijskih tijela BiH, čiji mandat je istekao i sa kojim je RS suspendovao operativnu saradnju. Potpuna operativnost kontakt-tačke za Europol omogućuje nastavak direktne saradnje između Europolu i svih policijskih tijela u zemlji. Broj poruka razmijenjenih putem SIENA sistema smanjio se u 2020., u odnosu na 2019. godinu. Potrebno je nastaviti uvođenje SIENA konekcija u cijeloj zemlji. Bosna i Hercegovina nema pristup SIENA bazi podataka o borbi protiv terorizma. U 2020. broj novih slučajeva u okviru saradnje sa Europolom se smanjio za 13% u odnosu na 2019. Učešće Bosne i Hercegovine u analitičkim projektima Europolu trenutno je pauzirano, a korištenje Europolovih proizvoda i usluga bilo je veoma ograničeno.

Bosna i Hercegovina je u 2020. učestvovala u Danima zajedničke akcije u okviru **EMPACT-a** (Evropska multidisciplinarna platforma protiv kriminalnih prijetnji), protiv kibernetičkog kriminala, nelegalne trgovine oružjem, krijumčarenja migranata i trgovine drogama. Učešće je intenzivirano početkom 2021. godine. Potrebno je da BiH odredi koordinatora za EMPACT i pojača saradnju sa državama članicama EU i susjednim zemljama s ciljem razbijanja organizovanih krijumčarskih mreža. Organi za provođenje zakona bi trebali koristiti regionalne inicijative, kao što je Zajednički operativni ured u Beču, koji služi kao regionalna operativna platforma za međunarodne istrage usmjerene ka organizovanim kriminalnim grupama koje krijumčare migrante. Bosna i Hercegovina još nije potpisala sporazum između strana potpisnica Konvencije o policijskoj saradnji u Jugoistočnoj Evropi o automatiziranoj razmjeni DNK podataka, daktiloskopskih podataka i podataka o registraciji vozila, te sporazum o njegovoj implementaciji. Bosna i Hercegovina je u 2020. učestvovala u dva slučaja sa Eurojustom koji su se odnosili na organizovani kriminal, od kojih je jedan uključivao učešće u zajedničkom

istražnom timu (JIT). BiH je takođe učestvovala u JIT timovima koji su se odnosili na trgovinu ljudima i pranje novca.

Propisi o **trgovini ljudima** trebaju biti dodatno usklađeni s *acquisem* EU, naročito dio o kaznama. U 2020. godini otkriveno je 70 potencijalnih žrtava **trgovine ljudima**, a 34 počinioca osuđena (u 2019. godini bila je 61 potencijalna žrtva i 30 osuđenih počinitelja). Izdato je 38 istražnih naloga protiv 43 lica. Bosna i Hercegovina još uvijek nema mehanizam upućivanja za žrtve trgovine ljudima. Kako bi se ojačala međuinstitucionalna saradnja, uspostavljeni su regionalni timovi za praćenje i mreža specijalizovanih tužilaca i istražitelja, sa ograničenim učešćem predstavnika RS-a. Vlasti bi trebale unaprijediti načine otkrivanja i identifikacije i žrtava i počinitelja upotrebom odgovarajuće analize rizika i metoda procjene ranjivosti. Zemlji još uvijek nedostaje odgovarajući sistem naknade štete za žrtve i mehanizmi za oduzimanje nelegalno stečene imovine počiniocima. **Program zaštite svjedoka** zahtijeva poboljšanje, posebno u pogledu zaštite vanskudskog postupka. I dalje su neadekvatni kapaciteti institucija za efikasnu borbu protiv **kibernetičkog kriminala**, uključujući seksualno zlostavljanje djece putem interneta, kao i za odgovore na prijetnje kibernetičkoj sigurnosti.

Bosna i Hercegovina nema sveobuhvatan zakonski, strateški i institucionalni okvir za **kibernetičku sigurnost** (osim Zakona o informacionoj sigurnosti RS). Tim za odgovor na računarske sigurnosne incidente (CSIRT) je operativan jedino u RS-u.

U pogledu kontrole naoružanja, u 2020. je zaplijenjeno ukupno 1.316 komada oružja, 20.343 komada municije, 18 komada minsko-eksplozivnih sredstava, te 13,75 kg eksploziva, a ukupno je **uništeno 1.864 komada oružja i dijelova oružja** (u poređenju sa 3.479 komada oružja uništenim u 2019. godini, 2.500 komada u 2018. i 10.800 u 2017.). U 2020. godini bilo je 285 naloga za sprovođenjem istrage zbog **kaznenih djela u vezi s oružjem** (nezakonita proizvodnja i posjedovanje oružja, krijumčarenje) protiv 315 osumnjičenih, 225 optužnica sa 245 optuženih i 248 presuda (21 zatvorska kazna, 37 novčanih kazni i 190 uslovnih kazni) sa 270 osuđenih. Bosna i Hercegovina i dalje treba da uspostavi kontakt-tačku za vatreno oružje. Krivični zakoni još uvijek nisu usklađeni sa Protokolom UN-a o vatrenom oružju. Bosna i Hercegovina se izdvaja po relativno velikom broju dobrovoljno predanog vatrenog oružja.

Saradnja između Bosne i Hercegovine i Agencije EU za osposobljavanje za provođenje zakona (CEPOL) se dobro odvija i zasniva se na radnom dogovoru. Uspostavljena je posebna kontakt-tačka. Bosna i Hercegovina ima potpuni pristup Programu razmjene CEPOL-a, kao i njegovom besplatnom elektronskom sistemu za učenje.

Saradnja u oblasti droga

Institucionalno uređenje i usklađivanje propisa

Zakonski okvir je samo djelimično usklađen sa *acquisem* EU, naročito kada su u pitanju minimalna pravila za kaznena djela i sankcije u vezi sa drogama. Zakoni predviđaju da se cjelokupna količina zaplijenjene droge sačuva kao materijalni dokaz za sudski postupak, a ne samo uzorci. BiH treba imenovati u skladu sa zakonom korespondenta za saradnju sa Evropskim centrom za praćenje droga i ovisnosti o drogama (EMCDDA). Potrebno je uspostaviti operativni državni opservatorij za droge (NDO) koji će pružati stvarne, objektivne, pouzdane i uporedive informacije u vezi droga i ovisnosti o drogama i njihovim posljedicama. Poduzeti su pripremni koraci za uspostavljanje sistema ranog upozoravanja radi povezivanja sa EMCDDA u pogledu novih psihoaktivnih supstanci i novih trendova, ali to još nije u potpunosti operativno. Koordinacija između nadležnih agencija treba biti poboljšana. Bosna i Hercegovina treba uspostaviti kontakt-tačku za cijelu zemlju za pitanja droga i uvesti sistem ranog upozoravanja, te usvojiti pravilnik o medicinskoj upotrebi kanabisa.

Bosna i Hercegovina ima Državnu strategiju nadzora nad opojnim drogama, sprječavanja i suzbijanja zloupotrebe opojnih droga za period 2018.-2023., ali ne postoji akcioni plan da se ona implementira. RS ima svoju strategiju i akcioni plan za droge. Vijeće ministara BiH je u septembru 2020. reaktiviralo Komisiju za suzbijanje zloupotrebe opojnih droga, koju čine članovi političkog nivoa iz oba entiteta.

Kapaciteti za provedbu i primjenu

U 2020. bilo je 2.613 prijavljenih krivičnih djela u vezi sa zloupotrebom droga, 2.166 naredbi za provođenje istrage, pet presuda kojima se odbacuju optužbe, 1.245 podignutih optužnica, 19 optužnica sa priznanjem krivice, 730 optužnica sa nalogom za izricanje kazne, 30 oslobađajućih presuda, 103 izrečene novčane kazne, 15 presuda sa ukorom, 1.208 presuda sa uslovnim osudama i 453 presude sa zatvorskim kaznama.

Bosna i Hercegovina je i dalje zemlja tranzita i krajnje destinacije droga. Vijeće ministara BiH nije ažuriralo listu kriminaliziranih psihoaktivnih supstanci u skladu sa preporukama Evropske komisije u vezi suzbijanja zloupotrebe opojnih droga od 2011., što ima za posljedicu da niz psihoaktivnih supstanci može slobodno da cirkuliše. Neophodan je fleksibilniji mehanizam kako bi se ova lista redovno ažurirala. Potrebno je jačati stručne kapacitete i saradnju sa civilnim društvom. Potrebna su veća sredstva za programe smanjenja štete i društvenu reintegraciju ovisnika. Bosna i Hercegovina sarađuje sa EMCDDA. Uopšteno gledajući, prikupljanje podataka, analiza i izvještavanje o drogama i dalje je sporo i neujednačenog kvaliteta. Potrebno je osigurati sredstva za održavanje trenutnog prikupljanja podataka za sve indikatore koji se tiču droga. Činjenica da većina sistema praćenja nije koordinirana na državnom nivou, već entiteti imaju zasebne sisteme, i dalje je prepreka za prikupljanje podataka. Uspostavljena je Komisija za uništavanje droga, ali se droge veoma rijetko uništavaju. Zabrinjava nedostatak sigurnog skladištenja prije uništavanja.

Borba protiv terorizma

Institucionalno uređenje i usklađivanje propisa

Propisi za borbu protiv terorizma su u velikoj mjeri usklađeni sa *acquisem* EU i odgovarajućim međunarodnim pravom. Krivične propise treba dopuniti kako bi se osigurala strože sankcije za kaznena djela obučavanja i putovanja u inostranstvo zbog terorizma, kao i zbog terorističkih sadržaja na internetu. Potrebno je usvojiti novi zakon o borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma u skladu sa Četvrtom i Petom direktivom EU (AML/CFT). Zakone o bezbjednosti kritičnih infrastruktura (za sada ima samo RS) treba izraditi i usvojiti na svim nivoima vlasti.

Strategija i okvirni akcioni plan za prevenciju i borbu protiv terorizma su istekli. Naredna strategija treba biti u skladu sa politikama EU, naročito u pogledu prevencije i borbe protiv nasilnog ekstremizma, pokrivajući sve oblike radikalizacije i nasilnog ekstremizma (politički, etno-nacionalni i religijski), te adresirajući ih u aktivnostima na terenu koje su usmjerene na prevenciju/borbu protiv nasilnog ekstremizma.

Kapaciteti i efikasnost Udarne grupe za borbu protiv terorizma, kao i Odjela za borbu protiv terorizma u Tužilaštvu BiH moraju biti značajno ojačani. Redovno se održava dijalog između EU i BiH o politikama borbe protiv terorizma. Bosna i Hercegovina je u februaru 2021. dostavila svoj drugi izvještaj o provedbi aranžmana iz 2019. u vezi zajedničkog akcionog plana iz 2018. za borbu protiv terorizma na Zapadnom Balkanu. Izvještaj pokazuje niz nedostataka i ograničeni napredak. Ministarstvo sigurnosti BiH treba da uspostavi kontakt-tačku za implementaciju ovog aranžmana, koji treba da se nastavi.

Kapaciteti za provedbu i primjenu

Nedostaci još uvijek postoje u primjeni antiterorističkih zakona, kao i u pogledu strukturisane i efikasne saradnje između sigurnosnih agencija na različitim nivoima vlasti. Državni zatvor visoke sigurnosti operativan je od decembra 2020. i bliži se punom kapacitetu. Dostupna je vrlo ograničena pomoć u zatvoru i nakon puštanja na slobodu, za distanciranje od nasilnog ekstremizma. Potrebni su značajni naponi da se zatvorenici pripreme za puštanje, uključujući i bivše terorističke borce sa stranih ratišta. Od 2015. nije bilo prijava o građanima Bosne i Hercegovine koji odlaze u zone konflikta. Pretpostavlja se da je oko 140 građana Bosne i Hercegovine, uključujući žene i djecu, ostalo u Siriji i Iraku. U izvještajnom periodu nije bilo repatrijacije za ova lica. Kontinuirano se provodi program reintegracije za bivše borce sa stranih ratišta i članove njihovih porodica. Potreban je sveobuhvatan pristup za rješavanje izazova kao što su distanciranje, rehabilitacija i reintegracija, kako u zatvoru tako i van zatvora. Blage kazne u kombinaciji sa nedostatkom uslovnog otpusta i sistemske pomoći u distanciranju mogu predstavljati sigurnosni rizik. Multidisciplinarni tim stručnjaka pruža podršku lokalnim vlastima u rješavanju problema vezanih za građane koji su se vratili sa stranih ratišta, te u rješavanju stalne tendencije ka radikalizaciji. Biće važno da se osigura kontinuitet rada ovog tima.

Potrebno je dodatno razviti kapacitete zemlje za istrage i krivična gonjenja zbog finansiranja terorizma i za borbu protiv terorističkih sadržaja na internetu. Potrebno je uspostaviti ured za oduzimanje imovinske koristi i registar stvarnog vlasništva o pravnim licima. Treba poboljšati koordinaciju, saradnju i razmjenu obavještajnih podataka između sigurnosnih agencija, npr. u pogledu određivanja kontakt-tačke za vatreno oružje ili u pogledu saradnje sa jedinicom EU za prijavljivanje neprihvatljivog internetskog sadržaja (IRU) pri Europolu radi rješavanja pitanja terorističkog sadržaja na mreži. Aranžman sa Europolom treba primijeniti u praksi uz uspostavljanje operativne kontakt-tačke, sa kojom se kasni već odavno.

Institucije koje su odgovorne za rad, socijalnu zaštitu, obrazovanje, mlade i zdravlje na različitim nivoima vlasti moraju se efikasnije uključiti u preventivne napore, kao što to čini civilno društvo. Bosna i Hercegovina učestvuje u implementaciji Inicijative za borbu protiv terorizma na Zapadnom Balkanu (WBCTi), koja je dio krovnog Integrisanog upravljanja unutrašnjom sigurnošću (IISG).

Zakonita i nezakonita migracija

Institucionalno uređenje i usklađivanje propisa

Zakon o strancima je potrebno dodatno uskladiti sa *acquisem* EU, naročito u pogledu pristupa pravima za ranjive migrante. Zbog dopuna Zakona koje su usvojene u maju 2021. postoji rizik da će zaštita od deportacije biti oslabljena. Hitno je potrebno usvojiti novu **strategiju i akcioni plan o migracijama i azilu** za period 2021-2025, a koja je u fazi izrade.

Bosna i Hercegovina je zaključila **sporazume o readmisiji** s EU i zemljama pridruženim Schengenskom području, sa svim zemljama Zapadnog Balkana, Turskom, Rusijom, Moldavijom i Pakistanom, kao i provedbene protokole sa 16 država članica EU. Njihova provedba je u cjelini zadovoljavajuća. Sporazum o readmisiji sa Pakistanom, koji je potpisan u novembru 2020., stupio je na snagu u julu 2021. BiH je predložila iniciranje pregovora o sporazumima o readmisiji sa Bangladešom, Afganistanom, Marokom i Egiptom.

Kapaciteti za provedbu i primjenu

Broj osoba koje su ilegalno ulazile u Bosnu i Hercegovinu u 2020. godini značajno se smanjio. Vlasti su otkrile 16.183 migranta u poređenju sa 2019. godinom kada ih je bilo 29.302. Smanjenje broja migranata se desilo prije svega zbog uticaja pandemije na globalne migracije. Sveukupno, prve tri prijavljene zemlje porijekla bile su Afganistan, Pakistan i Bangladeš. U junu 2021. u zemlji je bilo oko 6.000 migranata i azilanata. Otprilike 3.000 njih je sklonjeno u

pet **privremenih prihvatnih centara** i jedan šatorski kamp koje finansira EU u Unsko-sanskom i Sarajevskom kantonu. Međutim, objekti još uvijek nisu dovoljni da osiguraju sklonište i zaštitu onima kojima je potrebna. Vlasti ne pružaju smještaj osobama koje su evakuisane iz Afganistana.

Ministarstvo sigurnosti BiH je pojačalo napore da se poboljša upravljanje migracijama. Ipak, nadležne agencije Ministarstva (Sektor za imigraciju i readmisiju i Služba za poslove sa strancima) i dalje imaju značajan nedostatak osoblja i dijelom su nedovoljno opremljene. Uprkos konstantnom zagovaranju Evropske unije, vlasti na svim nivoima nisu uspjele koordinirati aktivnosti, dodijeliti odgovarajuće prostorije za prihvatne centre niti podijeliti odgovornost za smještanje azilanata i migranata u cijelom zemlji. Vlada Unsko-sanskog kantona je 30. septembra 2020. bespravno zatvorila privremeni prihvatni centar Bira u Bihaću kojeg finansira EU, što je dodatno opteretilo već ograničene prihvatne kapacitete. Odluke Vijeća ministara BiH iz decembra 2020. da se centar ponovo otvori nisu implementirane.

U aprilu 2020. otvoren je šatorski kamp u Lipi kod Bihaća kao preventivna mjera za pružanje osnovnih higijenskih i zdravstvenih usluga i smanjenje mogućnosti zaraze COVID-19 za oko 1.000 osoba koje borave izvan smještajnih centara u Unsko-sanskom kantonu. Zbog toga što vlasti nisu uspjele da obezbijede potrebnu infrastrukturu da pripreme kamp Lipa za zimske uslove, kamp je morao biti zatvoren, a poslije je i oštećen u požaru. Kao posljedica toga, preko 900 izbjeglica i migranata, uključujući i maloljetnike, ostali su bez skloništa i osnovnih usluga u zimskim uslovima. Lokalne vlasti su više puta odbijale alternativne dostupne lokacije, kao i proširenje preostalih smještajnih centara, što je direktno doprinijelo humanitarnoj i sigurnosnoj krizi. Nakon opsežnog angažmana i podrške Evropske unije, u Lipi je uspostavljen šatorski kamp, te su se životni uslovi postepeno poboljšali, iako ispod standarda. Vlasti su poslije odlučile da uspostave trajni višenamjenski prihvatni centar u Lipi za 1.500 tražilaca azila, uz finansiranje EU i podršku IOM i drugih partnera. Centar, kojim upravlja Služba za poslove sa strancima, trebao bi da pruži adekvatne uslove za život i pristup pravima za azilante i migrante, dok se ne donese konačna odluka o azilu, drugom statusu zaštite ili povratku. Bosna i Hercegovina treba pojačati kapacitete i preduzeti sve neophodne mjere za efikasno upravljanje centrom, uz puno poštivanje osnovnih prava, domaćeg zakonodavstva i međunarodnih standarda, uključujući i standarde provjere migranata i njihove registracije, zaštitu ranjivih osoba, te standarde pritvaranja.

Proizvoljno ograničavanje maksimalnog broja migranata u kantonu, koje je nametnula Vlada Unsko-sanskog kantona 2019. godine, ostaje na snazi. Kantonalne vlasti su stalno pokušavale spriječiti dolazak migranata i izbjeglica i nametnule su diskriminatorna i neproporcionalna ograničenja kretanja, što dovodi do značajnog rizika u pogledu zaštite, naročito za najranjivije. Vlasti RS-a takođe nastavljaju odbijati pristup migrantima i prevoziti ih do međuentitetske linije. Ova ograničenja utiču i na rad humanitarnih partnerskih organizacija i sprečavaju njihov pristup koji je ključan za ranjive osobe. Ministarstvo sigurnosti BiH je poduzelo korake da se poboljša ova situacija.

Reakcija na krizu tokom izbijanja COVID-19 u cjelini je bila zadovoljavajuća, što je spriječilo veće širenje zaraze i teže posljedice za migrantsku populaciju. Partnerske humanitarne organizacije nastavljaju pružati ključnu pomoć i nadgledati poštivanje međunarodnih standarda.

Postignut je određen napredak u pružanju osnovnih usluga izbjeglicama i migrantima, u saradnji sa partnerskim humanitarnim organizacijama. U 2020. godini, vlasti su pokazale ograničeni napredak u pružanju zaštite i pristupa pravima ranjivim grupama, naročito maloljetnicima. Bosna i Hercegovina mora povećati napore kako bi se njihova ljudska prava poboljšala. Najranjivije osobe, kao što su djeca bez pratnje i razdvojena djeca, trudnice,

samohrani roditelji, osobe s invaliditetom, bolesne osobe i žrtve nasilja, treba identifikovati i uputiti kako bi dobili adekvatnu pomoć u skladu s međunarodnim standardima. Samo vlasti Unsko-sanskog kantona i Kantona Sarajevo omogućavaju pristup zakonskom starateljstvu i olakšavaju pristup obrazovanju djeci bez pratnje. Vlasti su otvorile dodatno sklonište za djecu bez pratnje u prihvatnom centru Duje uz adekvatan smještaj, zaštitu i životne uslove, ali kapaciteti nisu dovoljni da zadovolje sve potrebe. Dodjeljivanje zakonskog starateljstva za sve maloljetnike bez pratnje i dalje je izazov za cijelu zemlju. U 2020. godini vlasti su registrovale 351 maloljetnika bez pratnje.

Upravljanje migracijama i azilom i dalje je neadekvatno i pokazuje značajne institucionalne i koordinacijske slabosti. Većina odgovornosti pala je na Unsko-sanski kanton i Kanton Sarajevo. Nedostatak političke odgovornosti i negativna retorika o migrantskoj krizi negativno utiču na sposobnost vlasti da pruže odgovarajuću pomoć. Bosna i Hercegovina treba preuzeti punu odgovornost za upravljanje prihvatnim centrima i usvojiti djelotvorne krizne planove kako bi se nosila s mogućim povećanim prilivom migranata. Teret upravljanja migracijama treba pravednije raspodijeliti između entiteta i kantona uz puno vlasništvo države nad ovim procesom. Rastuće neraspoloženje prema prisustvu migranata zahtijeva aktivne mjere kako bi se riješio problem zabrinutosti lokalnih zajednica. Ministarstvo sigurnosti BiH je povećalo napore kako bi se unaprijedila koordinacija između države i lokalnog nivoa i preuzela odgovornost nad upravljanjem migracijama, što svi nivoi vlasti treba da podrže.

Kada je u pitanju **dobrovoljni i prisilni povratak**, procedura povratka za osobe kojima nije potrebna međunarodna zaštita zahtijeva poboljšanja, jer se uglavnom zasniva na pomoći donatora. Potrebno je dodatno unaprijediti zakonski okvir i njegovu provedbu. Unaprijeđeni su mehanizmi za prikupljanje, razmjenu i analizu **statističkih podataka** o migracijama u Informacionom sistemu za migracije. Ipak, prikupljanje biometrijskih podataka zahtijeva dodatna poboljšanja. U 2020. i 2021. godini i dalje postoje izvještaji o nasilnom kolektivnom protjerivanju (vraćanju) migranata i tražilaca azila u Bosnu i Hercegovinu.

Potrebno je unaprijediti saradnju po pitanju identifikacije i procedura povratka. Bosna i Hercegovina bi trebala povećati napore na sklapanju sporazuma o readmisiji sa zemljama porijekla migranata i dodatno unaprijediti mehanizme za potpomognuti dobrovoljni povratak i reintegraciju. Povratak i readmisija i dalje predstavljaju izazov, jer su susjedne zemlje suspendovale ubrzane procedure readmisije zbog pandemije. U 2020. godini, 195 stranaca je vraćeno u susjedne zemlje nakon sporazuma o readmisiji (139 u Srbiju, 53 u Crnu Goru i 3 u Hrvatsku), u poređenju sa 329 u 2019. godini. Na osnovu različitih sporazuma o readmisiji 686 državljana trećih zemalja su vraćeni u Bosnu i Hercegovinu u 2020., u poređenju sa 783 u 2019. i 652 u 2018. godini. U 2020. godini, 232 stranca se vratilo u zemlje porijekla potpomognutim dobrovoljnim povratkom kojeg su podržali EU i IOM, u poređenju sa 837 u 2019. Vlasti u 2020. godini nisu sprovele nijedno prisilno vraćanje i nisu vratile nijednu potencijalnu žrtvu trgovine ljudima u BiH.

Bosna i Hercegovina ima jedan **imigracioni pritvorski centar** u Istočnom Sarajevu (Lukavica) za osobe koje čekaju protjerivanje iz zemlje, s maksimalnim kapacitetom od 120 osoba. U 2020. godini, u imigracionom centru je bilo ukupno 515 osoba, uključujući i 17 maloljetnika sa pratnjom.

Azil

Institucionalno uređenje i usklađivanje propisa

Propisi o azilu su u velikoj mjeri u skladu s međunarodnim standardima i s *acquisem* EU. Potrebno je dodatno usklađivanje, posebno u pogledu proceduralnih zaštitnih mjera kako bi se osigurale standardizirane procedure provjere aplikacija za međunarodnu zaštitu i sistematski

pristup proceduralnim garancijama, zatim u pogledu tehnika vođenja razgovora, procjene dokaza, garancija za osjetljive grupe i maloljetnike bez pratnje, pristupa pravima i pravnoj pomoći, kao i u pogledu definicije tražilaca azila i izbjeglica. Potrebno je poboljšati međuresornu saradnju, naročito u razmijeni biometrijskih podataka.

Kapaciteti za provedbu i primjenu

I dalje postoje ozbiljne prepreke kako bi se osigurao efikasan pristup procedurama za dobivanje azila. Služba za poslove sa strancima i Granična policija nemaju dovoljno kapaciteta, u smislu osoblja i objekata, da registruju osobe koje namjeravaju da traže azil prilikom ulaska u zemlju. Ovo je problem od 2018. godine.

Sektor za azil Ministarstva sigurnosti BiH ima vrlo ograničene **ljudske resurse** i operativne kapacitete, a samo pet zaposlenih radi na registraciji i procjeni zahtjeva za azil za cijelu zemlju, što je krajnje nedovoljno da bi se osigurao pristup proceduri odobravanja azila. Broj osoba koje obavljaju razgovore sa migrantima i broj mjesta za registraciju nije dovoljan. Potrebno je povećati ljudske kapacitete, uključujući prevodioce i kulturne posrednike, kako se ne bi oslanjali samo na vanjsku međunarodnu podršku.

Potrebno je poboljšati provedbu propisa u oblasti azila, naročito kako bi se sistemski ispoštovale proceduralne garancije za tražioce azila. Njihova prava kao tražilaca azila nisu zagarantovana ravnomjerno u cijeloj zemlji, jer pristup uslugama varira ovisno o lokaciji prihvatnih centara. Pristup procedurama i mehanizmima za dobivanje azila treba poboljšati kako bi se osiguralo brže procesuiranje zahtjeva i osiguralo da lica koja trebaju međunarodnu zaštitu mogu istu i dobiti. Budući da vlasti još nisu preuzele pravnu odgovornost za sve prihvatne centre u Unsko-sanskom kantonu, ti centri nisu priznati kao važeće adrese stanovanja u zahtjevima za azil zbog čega su podnosioci zahtjeva izloženi pravnoj nesigurnosti i riziku da neće dobiti zaštitu. Vlasti trebaju osigurati pristup informacijama, što do sada najviše čine međunarodne organizacije i NVO. Potrebno je dodatno razviti sistem za prikupljanje i čuvanje biometrijskih identifikatora, naročito u pogledu razmjene informacija između agencija. U 2020. godini, od 15.162 osobe koje su izrazile namjeru da zatraže azil u Bosni i Hercegovini 244 osobe su aplicirale za međunarodnu zaštitu, dok 625 zahtjeva za azil iz 2019. čekaju na postupanje. Od tog broja jedna osoba je dobila status izbjeglice, 31 osoba je dobila supsidijarnu zaštitu, 54 pojedinačna zahtjeva su osnovano odbijena, a zahtjevi 546 osoba su zatvoreni budući da su podnosioci zahtjeva napustili ili su pokušali napustiti zemlju ili se nisu pojavili na razgovoru. Do kraja avgusta 2021., 91 osoba je uspjela ispuniti zahtjev za azil u Bosni i Hercegovini u ovoj godini, u poređenju sa 182 osobe u istom periodu 2019. godine, a sveukupno je 10.279 osoba izrazilo namjeru da zatraži azil.

Azilantski centar u Delijašu kod Sarajeva ima kapacitet od 154 kreveta (može se proširiti na 300), ali se koristi samo djelomično, uglavnom zbog udaljenosti i lošeg pristupa osnovnim uslugama. U junu 2021. prosječno je bilo 12 tražilaca azila u centru.

U decembru 2020., Bosna i Hercegovina je usvojila Mapu puta za saradnju sa EASO za period 2020.-2021. o jačanju azilantskih i prihvatnih sistema u skladu sa Zajedničkim evropskim sistemom azila (CEAS)) i standardima EU. Saradnju sa EASO-om treba dodatno jačati i putem implementacije zajedničke Mape puta.

Vizna politika

Propisi koji se odnose na vize u velikoj mjeri su usklađeni s *acquisem* EU. Bosna i Hercegovina održava bezvizni režim s Azerbejdžanom, Bahreinom, Kuvajtom, Omanom, Katarom, Turskom, Rusijom i Kinom. Bosna i Hercegovina ne izdaje vize na državnoj granici. Kako bi osigurala dobro upravljane migracijskim i sigurnosnim okruženjem, BiH se u potpunosti mora uskladiti s viznom politikom EU-a.

Sigurnosna obilježja viza i putnih isprava uglavnom su usklađena sa standardima EU-a. Kontrola procesa nabavke i izdavanja pasoša zahtijeva dodatno poboljšanje. Potrebno je unaprijediti informatičku infrastrukturu konzularne mreže u inostranstvu, jer Bosna i Hercegovina nema tehničke kapacitete za prikupljanje biometrijskih podataka od podnosilaca zahtjeva za vizu.

Provedba **bezviznog režima** s EU se neometano provodi. U 2020. godini za 8.145 građana BiH odbijen je ulaz u Schengen+ zonu (4.270 u 2019.), dok je 3.670 državljana Bosne i Hercegovine nezakonito zatečeno u EU (4.290 u 2019.). U 2020. se i dalje smanjivao broj prvi put podnesenih zahtjeva za azil na 1.040 (u 2019. ih je bilo 1.570). U prvih pet mjeseci 2021. godine podneseno je 485 zahtjeva za azil, što je 52% više nego u istom periodu 2020. Stopa odobravanja azila u EU dodatno je smanjena na 2,6% (5,1% u 2019.), osim za humanitarnu zaštitu. Bosna i Hercegovina je nastavila dobru saradnju na readmisiji svojih i državljana trećih zemalja na osnovu sporazuma o readmisiji sa EU i provedbenim protokolima. U 2020. se iz država članica EU vratilo 935 građana BiH, od 2.710 njih koji su dobili naređenje da napuste zemlje (stopa povratka je 34% u odnosu na 40% u 2019. godini.). Potrebno je i dalje posvećivati pažnju uspješnoj reintegraciji povratnika. U četvrtom izvještaju Evropske komisije u okviru mehanizma suspenzije viza iz avgusta 2021. zaključeno je da Bosna i Hercegovina nastavlja ispunjavati mjere za liberalizaciju viznog režima.⁶

Schengen i vanjske granice

Institucionalno uređenje i usklađivanje propisa

Granična policija BiH je odgovorna za upravljanje državnom granicom. **Pravni okvir** za kontrolu granica je u velikoj mjeri usklađen sa EU/Schengenskim *acquisem* i neometano se provodi. Nedavno usvojeni propisi o kontroli graničnih prelaza imaju ograničen uticaj, naročito u segmentu nadzora granice, te je u toku njihova revizija.

Strategija **integrisanog upravljanja granicom** i akcioni plan provođenja strategije za 2019.-2023., uglavnom su usklađeni su s *acquisem* EU. Bosna i Hercegovina treba da uspostavi nacionalni koordinacioni centar (NCC) u skladu s EU/Schengenskim *acquisem* i najboljom praksom za razmjenu informacija i koordinaciju između svih relevantnih agencija za provođenje zakona. Analiza rizika u procesu razmjene podataka je poboljšana.

Unaprijeđen je proces obuka u smislu nastavka usklađivanja sa zajedničkim osnovnim programom obuka Evropske granične i obalne straže. I pored ograničenih kapaciteta, Granična policija BiH je, uz podršku drugih policijskih agencija, pokazala adekvatnu operativnu fleksibilnost u operacijama upravljanja granicom.

Kapaciteti za provedbu i primjenu

Nakon povećanog priliva izbjeglica i migranata od 2018. godine, vlasti su prerasporedile raspoložive granične policajce. Međutim, odgovor je i dalje neadekvatan uprkos preraspoređivanju osoblja između agencija i uzajamnoj podršci. Granična policija i dalje nema dovoljno kadra. Redovno se obezbjeđuju specijalizirane obuke kako bi se poboljšao kvalitet graničnih kontrola i drugih operacija na terenu, ali su potrebna daljnja poboljšanja.

Na snazi je nova **Strategija integrisanog upravljanja granicom** za period 2019-2023. Njenu provedbu treba dodatno unaprijediti, naročito u oblasti nadzora nad granicom, međuresorne

---

⁶ COM(2021)602 final and SWD(2021)206 final

saradnje i upravljanja kapacitetima. Aktivnosti na uspostavljanju sistema Naprednih informacija o putnicima / Evidencije o imenima putnika (*Advanced Passenger Information / Passenger Name Record - API/PNR*) su u ranoj fazi.

Granična policija i Služba za poslove sa strancima dodatno su ojačale svoje kapacitete za analizu rizika certificiranjem trenera koji koriste Frontexove metodologije analize rizika. Zajednički centar za analizu rizika (JRAC) je svoje analitičke dokumente izradio na osnovu najnovijeg zajedničkog integrisanog modela analize rizika (CIRAM) II i pokazao zadovoljavajuće kapacitete za analizu rizika. Razmjena podataka sa susjednim zemljama je poboljšana, kao i razmjena podataka između agencija koje učestvuju u Zajedničkom centru. Ukupni kapaciteti za analizu rizika zahtijevaju adekvatnu obuku za dodatne specijalizirane službenike na terenu. Na graničnim prelazima potrebna su dodatna poboljšanja **infrastrukture i opreme**. Resursi za **nadzor granice** i dalje su vrlo ograničeni i zahtijevaju dodatna unapređenja. Nadzor zelenih granica (izvan graničnih prijelaza) nije efikasan. Broj graničnih patrola je nedovoljan, s obzirom na dužinu granice. Nadzor na granici koji se zasniva na analizi rizika zahtijeva dalje jačanje.

Međuresorna saradnja na graničnim prelazima zahtijeva dodatno poboljšanje, naročito zbog krijumčarenja i trgovine ljudima, odgovora na migracije, te kriznog planiranja u pogledu migracija. **Centralni istražni ured** Granične policije BiH ima izvršna ovlaštenja primjenjiva na području cijele države. Kapaciteti za istrage su poboljšani. Stopa otkrivanja je povećana zbog zajedničkih napora Granične policije i drugih agencija u borbi protiv krijumčarenja ljudi. U 2020., Granična policija je otkrila sedam slučajeva krijumčarenja ljudi i podigla šest optužnica protiv 12 osumnjičenih počinilaca. Saradnja sa Europolovim Evropskim centrom za borbu protiv krijumčarenja migranata je ograničena u razmjeni podataka i učešće agencija iz Bosne i Hercegovine.

Kada je u pitanju **međunarodna saradnja**, zemlja je potpisnica niza sporazuma sa susjednim zemljama. Saradnja Granične policije s Agencijom za evropsku graničnu i obalnu stražu (Frontex) i Interpolom je na zadovoljavajućem nivou. Bosna i Hercegovina treba da potpiše i ratifikuje **Sporazum o statusu** sa EU, koji je parafiran u januaru 2019., što će dozvoliti Frontexu raspoređivanje stalnih snaga na granici BiH s EU radi provođenja operativnih aktivnosti zajedno s Graničnom policijom BiH. Bosna i Hercegovina učestvuje u Mreži za analizu rizika na području Zapadnog Balkana (WB-RAN) koju vodi Frontex. Bosna i Hercegovina treba da potpiše sporazume o granici sa Hrvatskom i Srbijom i da označi granicu sa Crnom Gorom. Zajednički centar za policijsku saradnju u Trebinju je poboljšao razmjenu informacija, uprkos ograničenim kapacitetima. Sporazumi sa susjednim zemljama o lokalnom prekograničnom saobraćaju se implementiraju na zadovoljavajući način. Zajedničke patrole sa susjednim zemljama su suspendovane zbog pandemije, uz ograničene aktivnosti na zajedničkim lokacijama.

Pravosudna saradnja u građanskim i krivičnim stvarima

Zakonodavni okvir za uzajamnu pravnu pomoć u građanskim i krivičnim stvarima ne primjenjuje se uvijek učinkovito. Zbog pandemije je u 2020. došlo je do ukupnog smanjenja broja zahtjeva za pravosudnom saradnjom. Ministarstvo pravde BiH je 2020. evidentiralo ukupno 2.698 zahtjeva za pravosudnu saradnju u građanskim stvarima, a 70% zahtjeva potiče iz država članica EU (prije svega Hrvatske, Slovenije, Austrije, Njemačke i Italije).

U 2020. bilo je ukupno 2.090 zahtjeva za pravosudnu saradnju u krivičnim stvarima, od čega 38% potiče iz zemalja članica EU (prije svega Hrvatske, Slovenije, Austrije, Njemačke i Italije). Statistike o izvršenju stranih presuda u krivičnim stvarima (transfer osuđenih osoba i preuzimanje postupka izvršenja krivičnih sankcija) ostale su nepromijenjene, sa 61 zahtjevom

u 2020. od kojih je 57 odobreno, u poređenju sa 52 u 2019. Iz zemalja članica EU potiče 17 zahtjeva, a prosječan rok rješavanja predmeta i dalje je šest mjeseci.

Bosna i Hercegovina treba pristupiti određenim instrumenata oformljenim u okviru Haške konferencije o međunarodnom privatnom pravu poput Konvencije od 19. oktobra 1996. o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznanju, izvršenju i saradnji u vezi sa roditeljskom odgovornošću i mjerama za zaštitu djece i Protokola od 23. novembra 2007. o mjerodavnom pravu za obaveze izdržavanja.

Bosna i Hercegovina nema sporazum o saradnji sa Eurojustom, ali je imenovala četiri kontakt osobe za odnose sa Eurojustom. U 2020. godini BiH je bila uključena u 14 slučajeva Eurojusta, što je značajan napredak u odnosu na šest slučajeva u 2019. godini. Stupanjem na snagu nove uredbe Eurojusta u decembru 2019., Bosna i Hercegovina treba da ponovo pokrene pregovore s Komisijom za postizanje sporazuma o operativnoj saradnji sa Eurojustom. Preduvjet je da Bosna i Hercegovina usvoji novi zakon o zaštiti ličnih podataka u skladu sa *acquisom* EU i ojača operativne kapacitete Agencije za zaštitu ličnih podataka. Osim toga, Tužilaštvo BiH treba da usvoji podzakonske akte kako bi se preciznije definiralo kako stranke u predmetu mogu pristupiti svojim ličnim podacima preko internet stranice Tužilaštva. Bosna i Hercegovina treba da uspostavi saradnju i sa Uredom evropskog javnog tužioca koji je započeo sa radom u junu 2021.

Svi aspekti carinske saradnje su obrađeni u Poglavlju 29 - Carinska unija.

2.3. EKONOMSKI KRITERIJUMI

<i>Tabela:</i>	2012.-17.	2018.	2019.	2020.
Bosna i Hercegovina -Ključni ekonomski indikatori	prosjeak			
BDP po glavi stanovnika (% od EU-27 u SKM)¹⁾	31	32	32	33
Rast realnog BDP-a	2,2	3,1	2,9	-4,6
Stopa ekonomske aktivnosti stanovništva u dobi od 15-64 (%),	54,2	54,2	55,5	58,2
<i>žene</i>	42,0	41,8	44,4	46,1
<i>muškarci</i>	66,2	66,4	66,4	70,4
Stopa nezaposlenosti osoba u dobi od 15 do 64 godine (%),	26,6	18,9	16,4	16,2
<i>žene</i>	29,8	21,0	19,7	19,0
<i>muškarci</i>	24,7	17,6	14,2	14,4
Zaposlenost (godišnji rast %)	2,5	2,9	1,6	-2,0
Nominalne plate (godišnji rast %)	0,7	3,1	4,3	3,8
Indeks potrošačkih cijena (godišnji rast %)	0,0	1,4	0,6	-1,1
Devizni tečaj u odnosu na euro	1,96	1,96	1,96	1,96
Saldo tekućeg računa (% BDP-a)	-5,7	-3,3	-3,0	-3,0
Direktne strane investicije (DSI) (% BDP-a)	1,9	2,9	1,9	1,8
Saldo opće vlade (% BDP-a)²⁾	-0,3	2,1	1,9	-5,1
Dug opće vlade (% BDP-a)²⁾	38,0	32,7	31,7	35,2

Napomene:

1) Eurostat

2) Podaci za 2020 zasnovani na podacima MMF-a, 2021. Čl.IV Konsultacije

Izvor: nacionalni izvori

U skladu sa zaključcima Evropskog vijeća u Kopenhagenu u junu 1993. godine, pristupanje EU zahtijeva postojanje funkcionalne tržišne ekonomije i sposobnost suočavanja s konkurentskim pritiskom i tržišnim snagama u Uniji.

U posljednjih nekoliko godina, ekonomsko upravljanje je postalo još značajnije u procesu proširenja. Komisija prati stanje u dva procesa: u programu ekonomskih reformi i u niže prikazanoj ocjeni ispunjavanja ekonomskih kriterijuma za pristupanje. Svaka zemlja obuhvaćena politikom proširenja jednom godišnje priprema Program ekonomskih reformi (PER), u kojem je naveden srednjoročni okvir za makro-fiskalne politike i program strukturalnih reformi u cilju osiguranja konkurentnosti i inkluzivnog rasta. PER su osnova za konkretne preporuke za pojedinačne zemlje, koje EU, zapadni Balkan i Turska usvajaju svake godine u maju na ministarskom sastanku.

2.3.1. Postojanje funkcionalne tržišne ekonomije

Bosna i Hercegovina je ostvarila **ograničen napredak** i nalazi se **u ranoj fazi** uspostave funkcionalne tržišne ekonomije. Zemlja je preduzela mjere da ublaži negativne posljedice koje je pandemija COVID-19 ostavila na ekonomiju i tržište rada. Centralna banka je preduzela značajne mjere na poboljšanju svojih analitičkih kapaciteta. Preduzeti su određeni koraci na jačanju otpornosti finansijskog sektora na šokove. Međutim, nisu preduzete nikakve značajne mjere za poboljšanje funkcionisanja tržišta proizvoda. Saradnja i koordinacija između zainteresovanih strana dodatno se pogoršala. Otpor Republike Srpske cjelodržavnim reformama povezanim s *acquisem* EU dodatno je usporio usklađivanje sa kriterijima za pristupanje EU. Kao rezultat toga, institucionalno uređenje kao i unutrašnje tržište zemlje i dalje su rascjepkani. Nije postignuto nikakvo poboljšanje u pogledu vladavine prava i funkcionisanja cjelodržavnih nadzornih i regulatornih institucija. To je i dalje smetnja poslovnom okruženju zemlje. Kvalitet javnih rashoda nije se popravio, a javni sektor je i dalje neefikasan i glomazan. Realizacija preporuka iz prošlogodišnjeg izvještaja koje se odnose na poboljšanje usklađenosti sa kriterijumima za funkcionalno tržište je bila ograničena.

Da bi unaprijedila funkcionisanje tržišne ekonomije, Bosna i Hercegovina naročito treba da:

- unaprijedi poslovno okruženje racionalizacijom, pojednostavljenjem procedura za registraciju i izdavanje dozvola, te da ojača unutrašnje tržište usklađivanjem i uzajamnim priznavanjem dozvola i certifikata između entiteta;
- da osigura efikasnu razmjenu informacija o poreskim obveznicima između poreskih uprava u zemlji, a naročito da, u skladu sa *acquisem* EU, oformi centralni (tj. cjelodržavni) registar bankovnih računa privatnih lica, kako bi se unaprijedila efikasnost ubiranja poreza;
- da ojača cjelodržavne regulatorne i nadzorne institucije, da ojača analitičke kapacitete i kapacitete za formulaciju politika u cijeloj zemlji, te da blagovremeno objavljuje potpune i dosljedne podatke za cijelu zemlju, naročito u oblasti javnih finansija;
- da poveća transparentnost i efikasnost javnog sektora, naročito uspostavljanjem odgovarajućeg institucionalnog i regulatornog okvira za bolje, depolitizirano upravljanje, kao i poboljšanjem efikasnosti i upravljanja javnim preduzećima kako bi se smanjilo opterećenje poreskih obveznika;
- da podrži formalno zapošljavanje smanjenjem poreskog opterećenja, naročito za one sa niskim primanjima.

Ekonomsko upravljanje

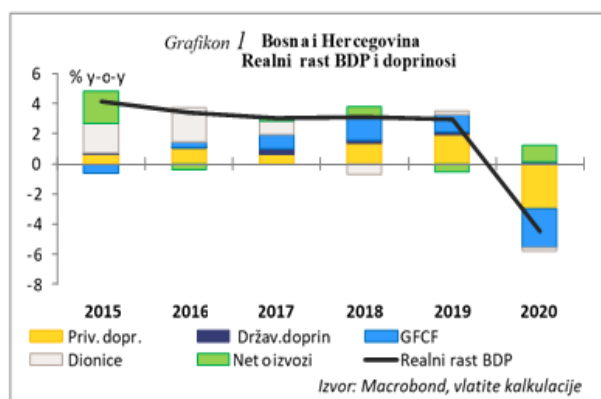
Ekonomska politika pretrpjela je daljnje pogoršanje saradnje na nivou entiteta i neslaganja u pogledu implementacije cjelodržavnih reformi u skladu sa zahtjevima za pristupanje EU. Da bi ublažili negativne posljedice pandemije COVID-19, vlasti su

obezbijedile podršku sektoru zdravstva, preduzećima i domaćinstvima, kroz finansiranje medicinske opreme, odobravanje kreditnih garancija, te sufinansiranje doprinosa za socijalno osiguranje i plata. Osim toga, dvije agencije za bankarstvo usvojile su i produžile moratorijume na otplatu kredita za restrukturiranje kreditnih aranžmana za pojedince i za pravna lica koja su teško pogođena pandemijom COVID-19. Međutim, odobrena sredstva (oko 2,5% BDP-a za finansiranje pomoći i dodatnih 0,5% BDP-a za kreditne garancije) i efikasnost potrošnje relativno su niski. Koordinacija između organa vlasti, kao i konsultacije sa socijalnim partnerima u kontekstu COVID-19, bile su ograničene. Osim toga, provođenje usvojenih mjera nije adekvatno, naročito kada se radi o zaštiti najosjetljivijih dijelova stanovništva.

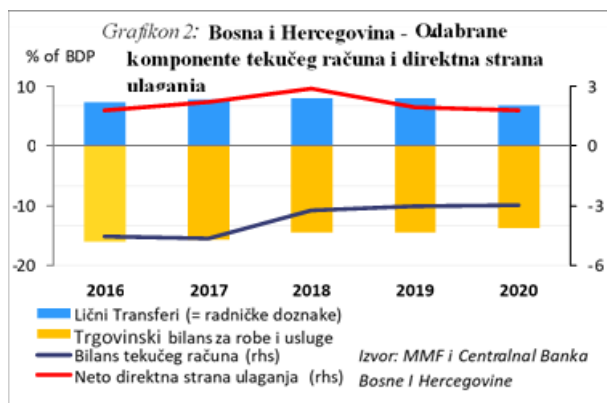
Politička nesuglasice dodatno su se pogoršale, što je dovelo do daljnjeg pogoršanja saradnje između raznih nivoa vlasti i institucija. Istekao je aranžman sa MMF-om iz 2016. godine (BiH je povukla manje od jedne trećine ukupnog raspoloživog iznosa), i, nakon dugih pregovora, vlasti nisu uspjele da sa MMF-om postignu sporazum o novom kreditnom aranžmanu. Djelomična je realizacija smjernica politike koje su zajednički usvojene na Ekonomskom i finansijskom dijalogu sa EU u maju 2020., a najveći stepen realizacije imaju mjere koje se odnose na finansijski sektor. Program ekonomskih reformi (PER) i dalje pokazuje značajne slabosti u saradnji i u formulaciji cjelodržavne politike, kao i u dostupnosti i kvalitetu podataka.

Makroekonomska stabilnost

Pandemija COVID-19 dovela je do izrazitog pada ekonomskih aktivnosti u 2020. Dok je u periodu 2015-2019 relativno povoljno vanjsko okruženje potpomoglo ostvarenju prosječnog ekonomskog rasta od 3,5%, produktivnost je u 2020. pala za oko 4,5%. Po kvartalima, sezonski usklađena proizvodnja je u drugom kvartalu pala za 10,4%, ali se u trećem i četvrtom kvartalu oporavila za 3,9% i 2,9%. U prvom kvartalu 2021., počeo je umjeren oporavak od 1,5% u odnosu na isti period prošle godine, što je u velikoj mjeri posljedica dobrih izvoznih performansi. Ekonomski pad u 2020., prevashodno je posljedica ograničenja putovanja i mjera ograničenja kretanja na privatnu potrošnju i izvoz, naročito u oblasti turističkih usluga. Kao posljedica pandemije, i ulaganja bilježe značajan pad sa već relativno niskog nivoa, uslijed lošeg poslovnog okruženja i velike političke neizvjesnosti. Pad domaće potražnje doveo je do ozbiljnog smanjenja uvoza roba, što je doprinosi neto izvoza okrenulo ka pozitivnoj sferi rasta. U 2020., BDP po glavi stanovnika ostao je na nekih 33% od prosjeka EU-27, i samo je malo veći nego prethodnih godina.

Deficit tekućeg računa u 2020. je ostao stabilan, pošto je slabiji izvoz u velikoj mjeri kompenzovan manjim uvozom zbog slabe domaće potražnje. Nakon blagog pada deficita na tekućem računu u iznosu od prosječno 4,1% BDP-a u posljednjih pet godina prije pandemije, deficit je u 2020. ostao na sličnom nivou kao u prethodnoj godini (3,2% BDP-a), a u prvom kvartalu 2021. se popravio na 1,4% BDP-a, što je uglavnom posljedica boljeg izvoza.

Trgovinski deficit nastavio je da se u velikoj mjeri finansira iz priliva od transfera, kao što su doznake. Neto direktna strana ulaganja i dalje su izuzetno stabilna na niskom nivou. U 2020. ona su činila 1,9% BDP-a, dok su u prvom kvartalu 2021. porasla na 2,9% BDP-a, a uglavnom su se sastojala od reinvestirane dobiti. Zvanične neto devizne rezerve porasle su kao rezultat deviznog priliva u vidu pomoći za hitne slučajeve, kao i zbog smanjenog uvoza zbog niske domaće potražnje. Kao rezultat toga, rezerve su

dostigle pristojan nivo od oko 10 mjeseci uvoza krajem 2020, u poređenju sa 7,8 mjeseci prethodne godine. Kratkoročni dug iznosi samo 0,1% deviznih rezervi. Pokrivenost uvoza roba i usluga izvozom poboljšana je u periodu 2015.-2019., dostigavši 73% u 2019., u velikoj mjeri zahvaljujući povoljnim izvoznim rezultatima u tom periodu. Pokrivenost je 2020. opet pala na 70%, kako je smanjenje izvoza bilo značajnije od pada uvoza.

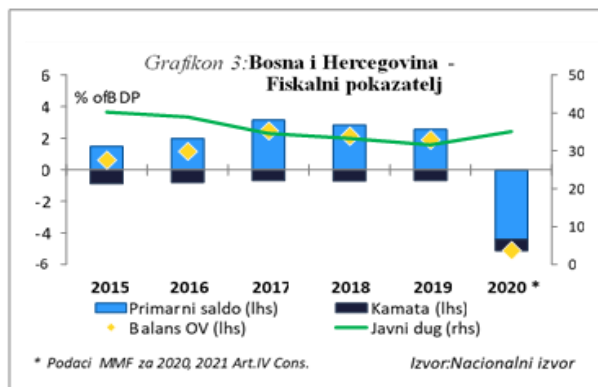
Režim monetarne politike podržava stabilnost. Zadržan je aranžman valutnog odbora, kojim je valuta BiH vezana za euro. Ovaj pristup je do sada bio povoljan za ekonomiju. Činjenica da je aranžman valutnog odbora ostao stabilan i da nije pretrpio šok čak ni za vrijeme pandemije pokazuje kakvo povjerenje ovaj aranžman uživa u javnosti, zbog čega je on važan stub makroekonomske stabilnosti. Međutim, to isto tako podrazumijeva da i druge sfere politike moraju podnijeti teret prilagođavanja vanjskim šokovima, naročito fiskalna politika, što zahtijeva stvaranje dovoljnih fiskalnih rezervi i jači naglasak na srednjoročnu stabilnost i strukturne reforme u cilju unapređenja funkcionisanja tržišta. Prošle godine je kredibilitet nezavisnosti Centralne banke bio ugrožen vrlo ispolitiziranim imenovanjem članova njenog Upravnog odbora od strane tročlanog Predsjedništva, kao i neuspjehom Predsjedništva da imenuje novi Upravni odbor prije isteka mandata postojećeg Odbora u avgustu 2021.godine zbog bojkota državnih institucija od strane političara iz Republike Srpske. Kao rezultat toga, Upravni odbor radi samo u privremenom mandatu.

Inflacija potrošačkih cijena u 2020. godini postala je negativna, zahvaljujući niskim uvoznim cijenama i pritiscima za niske cijene na domaćem tržištu. Prosječne potrošačke cijene su u 2020. pale za 1,1%, u poređenju sa povećanjem od 0,6% u prethodnoj godini. U prvih sedam mjeseci 2021., prosječne potrošačke cijene bile su za 0,4% više nego u prethodnoj godini, iako je od maja inflacija zabilježila godišnji porast od skoro 2%. Osim niskih cijena za uvezenu energiju, niskoj ukupnoj stopi inflacije u prvoj polovini godine doprinio je i pad cijena odjeće i obuće. Cijene prevoza koji čini skoro 13% potrošačke korpe, takođe su negativno uticale na ukupnu inflaciju potrošačkih cijena u prva tri mjeseca 2021., ali su od tada predstavljale ključni doprinos ukupnom porastu cijena. Međutim, nedostaci mjera za inflaciju su zastarjela potrošačka korpa i nedovoljna saradnja među ključnim akterima koji dostavljaju podatke.

Stanje na računima centralne vlade znatno je pogoršano u 2020., što je rezultat smanjenja prihoda, dok je potrošnja vezana za COVID-19 naglo porasla. Zbog lošeg kvaliteta fiskalnih podataka u cijeloj zemlji, još je teško ocijeniti njen ukupni fiskalni položaj. Tokom

posljednjih pet godina prije pandemije, javne finansije su bilježile česte viškove do 2% od BDP-a, u velikoj mjeri zbog politički izazvanih kašnjenja u realizaciji investicionih projekata. Pandemija je za rezultat imala nagli pad prihoda, dok je potrošnja porasla, čime je višak od 2,2% BDP-a ostvaren u 2019. godini pretvoren u deficit od preko 5% BDP-a u 2020. Općenito, vlasti su usvojile dodatne mjere potrošnje, koje su iznosile oko 2,5% BDP-a za rashode u zdravstvu i opšte mjere podrške, kao što su pružanje podrške problematičnim kompanijama i subvencioniranje plata i doprinosa za socijalno osiguranje. Osim toga, do 0,5% BDP-a rezervisano je za obezbjeđivanje garancija za kredite u vezi sa pandemijom. Ove brojke su u velikoj mjeri ovakve zahvaljujući sredstvima koja je zemlja dobila kao hitnu pomoć, naročito od MMF-a i Svjetske banke. Ovaj relativno ograničeni pristup vjerovatno je rezultat ograničenja u finansiranju, administrativnih uskih grla, a naročito političkih zastoja koji odlažu proces odlučivanja i provođenje odluka o potrošnji. Potrebno finansiranje deficita, u kombinaciji sa padom nominalnog BDP-a, povećalo je omjer duga zemlje sa 31,7% BDP-a u 2019. godini na 35,2% u 2020. Kada je riječ o kvalitetu javnih finansija, političke odluke prevashodno su usredsređene na kratkoročna pitanja, struktura rashoda je još opterećena snažnim naglaskom na tekuće rashode za plate i transfere, dok su ulaganja i dalje zanemarena.

Sve u svemu, kombinacija makroekonomskih politika i dalje nema dostatnu srednjoročnu orijentaciju niti mjere politike koje su usredsređene na poticanje rasta. Dok je za vrijeme pandemije sačuvana makroekonomska stabilnost, fiskalno planiranje za godine nakon pandemije još nije dovoljno prilagođeno mjerama za poticanje rasta. S obzirom da režim valutnog odbora zemlje ograničava prostor za monetarnu politiku, fiskalna politika je jedan od glavnih instrumenata makroekonomske politike zemlje. Međutim, zbog snažne usredsređenosti kreatora politika na održavanje statusa quo, ovaj instrument se ne koristi na adekvatan način tako da zemlju usmjeri prema snažnijem rastu i bržem sustizanju EU nivoa prihoda. Nedovoljan nivo saradnje među raznim akterima u fiskalnoj politici, ograničena uloga fiskalnog vijeća u zemlji i nepostojanje mehanizma za rješavanje sukoba doprinose ograničenoj efikasnosti fiskalne politike u pogledu jačanja potencijala za rast zemlje.

Funkcionisanje tržišta proizvoda

Poslovno okruženje

Barijere za ulazak na tržište i izlazak sa tržišta i dalje su velike, a postoje i barijere na unutrašnjem tržištu zemlje. Entiteti su uložili izvjesne napore da započnu elektronsku registraciju poslovnih subjekata i pruže podršku stranim ulaganjima. Međutim, nije postignut napredak u otklanjanju barijera na unutrašnjem tržištu zemlje. Za poslovanje na teritoriji cijele zemlje i dalje su potrebne brojne registracije, čime se povećavaju troškovi osnivanja privrednih društava i zaštita postojećih društava od konkurencije. Nisu dostupni podaci o broju registrovanih privrednih društava. U dokumentu Svjetske banke *Doing Business* (Poslovanje), rangiranost zemlje u pogledu stanja poslovnog okruženja posljednjih godina ima trend opadanja. Među 190 zemalja, BiH je pala sa 79. mjesta u 2015. na 90. mjesto u 2019, što je u značajnoj mjeri rezultat odsustva reformi u zemlji, budući da politička nesigurnost sprečava funkcionisanje tržišta i institucija. Izvršavanje ugovora, naročito rješavanje privrednih sporova, i dalje je problematično, kao i veliki zaostatak u rješavanju sudskih predmeta te problem s

utvrđivanjem prava vlasništva u nekim oblastima, kao što je upis nekretnina. Saradnja i koordinacija između različitih aktera dodatno je pogoršana i predstavlja glavnu smetnju vladavini zakona i adekvatnom funkcionisanju pravosuđa, budući da sprečava uspostavu jednakih uslova na nivou cijele zemlje, što ima dalekosežne posljedice na njeno poslovno okruženje. Sveukupno gledano, brojne dugotrajne procedure, političko uplitanje, korupcija, različita pravila u pojedinim dijelovima zemlje i dalje remete poslovno okruženje u zemlji, što komplikuje rad privrednih društava i stvara dodatne troškove.

Najveća slabost je i dalje institucionalno i regulatorno okruženje za funkcionisanje unutrašnjeg tržišta zemlje. U prošloj godini, u ovoj oblasti nije postignut značajan napredak. Raspodjela resursa i nezavisnost brojnih regulatornih i nadzornih institucija i dalje su nedovoljni.

Neformalna ekonomija je ostala značajna za vrijeme pandemije. Uprkos određenom napretku u poboljšanju broja registracija na tržištu rada kroz povećane kontrole, neformalno tržište i dalje čini možda jednu trećinu BDP-a. Dakle, neformalna ekonomija i dalje obezbjeđuje značajan broj (neregistrovanih) radnih mjesta i prihod, ali isto tako narušava konkurenciju i slabi osnovicu za oporezivanje i doprinose za socijalno osiguranje. Time prouzrokovana niska poreska osnovica iziskuje da stope za oporezivanje i doprinose za socijalno osiguranje budu veće nego što bi inače bilo potrebno. To doprinosi i značajnom fiskalnom opterećenju rada, što povratno ometa formalno zapošljavanje i negativno djeluje na međunarodnu konkurentnost Bosne i Hercegovine.

Uticaj države na tržišta proizvoda

Politika vlade i zakonodavstvo i dalje dovode do značajnih poremećaja u ekonomiji. Javna uprava koja je još uvijek glomazna, kao i preduzeća u državnom vlasništvu koja loše posluju, negativno utiču na ekonomiju. Do sada je transparentnost rashoda povezanih sa pandemijom COVID-19 bila ograničena. Nepotvrđeni dokazi upućuju na birokratske procedure i loše usmjeravanje mjera podrške, što je dovelo do ukupne ograničene efikasnosti javne potrošnje povezane sa pandemijom COVID-19. Iznos potencijalnih obaveza je povećan kao rezultat vladinih mjera za borbu protiv krize, poput davanja kreditnih garancija. Mnoga javna preduzeća oslanjaju se na podršku države ili na odlaganje dospjelih plaćanja za socijalnu zaštitu ili plaćanja privatnim dobavljačima, kako bi nastavila sa radom. Ovo prouzrokuje znatnu neravnotežu likvidnosti u drugim sferama ekonomije. Javne nabavke, koje čine značajan dio javnih rashoda i stoga imaju važnu ulogu za privatni sektor, i dalje se vrše prema suviše komplikovanim procedurama, što omogućava korupciju i daje prednost domaćim dobavljačima, što nije u skladu sa *acquisem* EU (vidi takođe poglavlje 5 - Javne nabavke). I dalje postoji veliki broj administriranih cijena, a za vrijeme pandemije su regulisane cijene nekih proizvoda, kao što su higijenski proizvodi.

Nivo zvanično evidentirane državne pomoći i dalje je relativno nizak (oko 1,3% BDP-a u 2019.). Međutim, s obzirom na značajnu indirektnu državnu pomoć, ipak nisu omogućeni jednaki uslovi za sve. Mnoga privredna društva su u 2020. iskoristila diskrecionu pomoć države kao dio paketa pomoći za podršku u krizi COVID-19. Nažalost, podaci o pomoći koja je do sada dodijeljena su nepotpuni. Ipak, u kombinaciji sa akumuliranim zaostalim obavezama plaćanja poreza i doprinosa za socijalno osiguranje, izgleda da je nivo *de-facto* državne pomoći u 2020. bio značajan. Praćenje procesa upravljanja državnom pomoći i dalje je otežano zbog tek djelimične usklađenosti zakona sa evropskim standardima i nedosljedne primjene pravila za dodjelu državne pomoći u cijeloj zemlji. Nadležnosti Savjeta za državnu pomoć i dalje su ograničene. To ostavlja prostor za nepravedno narušavanje konkurencije u zemlji.

Privatizacija i restrukturiranje

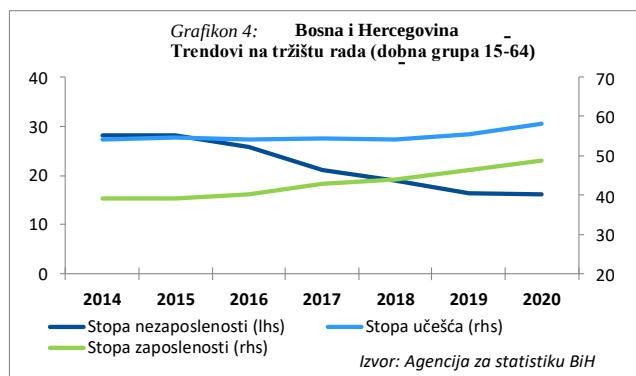
Nije ostvaren značajan napredak u nastavku procesa privatizacije. Zbog krize COVID-19, mjere za restrukturiranje ili rasformiranje javnih preduzeća ostaju veoma ograničene. Strateškim sektorima kao što su saobraćaj i energetika i dalje dominiraju preduzeća u državnom vlasništvu koja imaju lošu upravu i koja su često neefikasna. U proteklih pet godina, udio privatnog sektora u dodanoj vrijednosti u zemlji ostao je prilično stabilan na nekih 80%, i generiše sličan udio u broju zaposlenih u zemlji.

Funkcionisanje finansijskog tržišta

Finansijska stabilnost

Rascjepkanost institucionalnog i regulatornog uređenja i dalje otežava nadzor banaka. Institucionalno i regulatorno okruženje za funkcionisanje finansijskog tržišta uglavnom je uspostavljeno, iako su ključni elementi decentralizirani, a uloga Centralne banke ograničena na koordinaciju lokalnih regulatornih i nadzornih agencija. Osim toga, Republika Srpska osporava nadležnost Centralne banke u regulaciji i praćenju nekih aspekata finansijskih tržišta zemlje, kao što je registracija bankovnih računa fizičkih lica. Komisija za vrijednosne papire Federacije funkcionise otežano više od godinu i po dana, zbog politički motivisanih problema u postizanju dogovora o popunjavanju upražnjenih radnih mjesta najvišeg nivoa. Između ostalog, to je odložilo dotacije kapitala nekih banaka preko tržišta kapitala. Novi Zakon o osiguranju depozita doprinio je povjerenju u stabilnost sektora. Međutim, okvir za sanaciju banaka još nije dovršen, a nepostojanje Fonda za finansijsku stabilnost za područje cijele zemlje povećava rizik od prenosa tenzija iz finansijskog u realni sektor i povećanja fiskalnih troškova. Praćenje makrobonitetnih pokazatelja je pozitivna aktivnost, iako i dalje postoje prepreke za cjelodržavni, jednoobrazan, makrobonitetni okvir.

Stabilnost bankarskog sektora je sačuvana za vrijeme pandemije COVID-19, iako je u 2020. usporen kreditni rast, a smanjena profitabilnost sektora. U 2020. godini godišnji kreditni rast smanjen je na 1,1%, a u prvom kvartalu 2021. postao je negativan. To je uglavnom bilo prouzrokovano slabim korporativnim kreditiranjem. Kreditiranje domaćinstava, koje čini 29% ukupnih kredita, u velikoj mjeri je stagniralo. Ipak, krediti za javna preduzeća, koji čine 3% od ukupnih kredita, vidno su porasli. Rast bankovnih depozita ostao je relativno snažan - u 2020. je bio 5,6%, a u prvom kvartalu 2021. nekih 5%. Tokom 2020. godine, udio nenaplativih kredita (NPL) u ukupnim kreditima je smanjen, a u prvom kvartalu 2021. je dostigao je 6%, pošto je primjena strožijih računovodstvenih standarda na početku 2020. ubrzala otpis dijela vrijednosti kredita i istovremeno uticala na kreditni rast. Profitabilnost sektora bankarstva se pogoršala tokom 2020. ali se vidno oporavila u prvom kvartalu 2021, kada je omjer profita na kapital porastao sa 6% krajem 2020. na 10,8% u prvom kvartalu 2021, dok se omjer povrata na sredstva oporavio sa niskih 0,8% krajem 2020. na 1,4% na kraju prvog kvartala 2021. Ukupna stopa adekvatnosti kapitala bankovnog sistema poboljšana je tokom 2020, dostigavši 19,2% krajem 2020. i 18,9% u prvom kvartalu 2021. Glavni razlozi ovih poboljšanja su (i) stupanje na snagu strožijih pravila prije izbijanja pandemije, što je između ostalog zahtijevalo dotacije kapitala, (ii) nastojanje sektora da se popravi otpornost na šokove povećanjem kapitalizacije banaka, korištenjem neisplaćenog profita iz 2019. i (iii) usklađivanje pravila za ocjenu rizika sa standardima EU. Ipak, postoje velike razlike između 23 banke u zemlji, uz neke preostale slabe tačke, naročito kada se radi o manjim lokalnim bankama. Osim toga, postoji značajna razlika između inostranih i lokalnih banaka u pogledu pokazatelja stabilnosti, pri čemu su inostrane banke uspješnije u smanjenju nenaplativih kredita ili odobravanju kredita. Centralna banka je znatno unaprijedila svoje analitičke kapacitete jačanjem aktivnosti za predviđanje i ocjenu rizika.

Agencije za bankarstvo uvele su mjere koje će omogućiti oporavak od negativnih posljedica pandemije COVID-19, uključujući moratorijume na otplatu dugova, kao i suspenziju plaćanja dividendi, i strožija pravila za naknade članovima odbora. Nadalje, vlade dvaju entiteta podržale su kreditiranje obezbjeđujući privremene garancije za kredite privatnom sektoru. Te garancije iznose oko 0,5% BDP-a.

Dostupnost finansijskih sredstava

Kreditiranje je u 2020. nastavilo da raste, ali je pristup malih firmi finansijskim sredstvima i dalje bio izuzetno ograničen. Omjer kredit-BDP, tokom posljednjih pet godina blago je porastao sa 56% u 2015. na skoro 58% u 2020. To poboljšanje je u 2020. u velikoj mjeri bilo uslovljeno padom nominalnog BDP-a za 2,2%, dok je kreditiranje poraslo za 1,1%. Raspon kamatnih stopa za potrošačke kredite je smanjen, a u posljednjih pet godina je pao sa više od 6% na oko 4%. Ipak, taj nivo je i dalje relativno visok, što ukazuje na povećanje rizika i/ili manjak konkurencije. Pet najvećih banaka čine oko 80% imovine sektora. Dug privatnog sektora činio je nekih 54,5% od ukupnog duga na kraju 2020, što je više nego na početku godine, ali je isto tako i znatno iznad petogodišnjeg prosjeka zemlje prije pandemije. Finansijska pismenost je ograničena, naročito u malim preduzećima. Dimenzije nebankarskog, alternativnog finansijskog sektora i tržišta kapitala ostale su male, dok je kapitalizacija dioničkih tržišta u zemlji krajem 2020. iznosila 26,5% BDP-a. Korištenje preduzetničkog kapitala i dalje je veoma ograničeno. Kreditne garancije vlada pozitivno su djelovale na pristup privatnog sektora finansijskim sredstvima. Ipak, čini se da je brojnim mikro i malim preduzećima bilo veoma teško dobiti pristup tim garancijama.

Funkcionisanje tržišta rada

Neposredni efekti COVID-19 na tržište rada su bili ograničeni, zbog mjera podrške vlasti. U prvoj polovini 2021. godine, broj registrovanih zaposlenih je bio za oko 0,8% (7.000 osoba) manji nego godinu ranije, dok je broj nezaposlenih bio 1,8% manji (7.500 osoba). Ovo je za rezultat imalo dalje smanjenje broja radne snage za oko 1,2% ili 14.000 ljudi. Tokom prošle godine, najveći gubitak poslova zabilježen je u trgovini i turizmu, dok je bilo određenog ograničenog zapošljavanja u oblasti zdravstva i IT usluga. Zbog velikog udjela neformalnog zapošljavanja, posebno u oblasti trgovine i turizma, broj osoba koje su izgubile posao mogao bi biti veći od onog kojim raspolažu nadležne uprave. Na osnovu podataka iz Ankete o radnoj snazi (ARS), stopa nezaposlenosti u starosnoj grupi od 15 do 74 godine se povećala na 19,1% u prvom kvartalu 2021. godine, u poređenju sa 16,7% u prvom kvartalu 2020. godine. Nezaposlenost mladih (15-24 godine starosti) je bila 40,4% u prvom kvartalu 2021. godine, u poređenju sa 36% u prvom kvartalu 2020. godine. Ključni faktori za uporno visok stepen nezaposlenosti su nepostojanje odgovarajućih prilika za zaposlenje u privredi, neusklađenost nastavnih planova i programa s potrebama tržišta rada i visoka poreska opterećenja, posebno u pogledu kategorije ljudi s najnižim primanjima. Učešće žena i mladih na tržištu rada je i dalje slabo, a stope nezaposlenosti ove dvije grupe su znatno veće u odnosu na grupe radno sposobnih muškaraca. Stepenn dugotrajne nezaposlenosti je i dalje visok te je oko 75% nezaposlenih bilo bez posla duže od godinu dana. Tokom prošle godine su vlasti nastavile provoditi aktivne mjere na tržištu rada, iako se efikasnost mjera se ne ocjenjuje dovoljno rigorozno. Ove aktivne mjere podržavaju zapošljavanje ranjivih ili ugroženih grupa. Još uvijek postoji značajna razlika

između zvaničnih i anketnih podataka o nezaposlenosti, što ukazuje na potrebu za unapređenjem statistike tržišta rada u zemlji.

Na tržištu rada nema dovoljno kvalifikovane radne snage. Mobilnost radnika unutar zemlje je niska. Manjak kvalifikovanih radnika, dijelom zbog emigracije, je uzrokovao relativno visok rast nominalnih plata u nekim sektorima (+3,8% u 2020. godini za zemlju u cjelini i +4,6% u sektoru građevinarstva). U kombinaciji sa negativnom ukupnom inflacijom potrošačkih cijena, ova povećanja plata čine stvarni porast od skoro 5%. Plate u javnom sektoru su također relativno visoke, naročito kada se uzme u obzir produktivnost sektora, koji u određenoj mjeri istiskuje ponudu kvalifikovane radne snage iz privatnog sektora.

2.3.2. Sposobnost suočavanja sa konkurentskim pritiskom i tržišnim silama unutar Unije

BiH je ostvarila ograničen napredak te je i dalje u ranoj fazi u pogledu sposobnosti suočavanja s konkurentskim pritiskom i tržišnim silama u EU. Opšti nivo kvaliteta obrazovanja je i dalje nizak, a mjere za unapređenje saobraćajne i energetske infrastrukture nedovoljne. Obim strukturalnog prilagođavanja je bio ograničen. Provedba prošlogodišnjih preporuka za podršku dugoročnom rastu je bila u velikoj mjeri ograničena na obrazovanje.

Da bi podržala dugoročni rast, BiH treba posebno da:

- Unaprijedi kvalitet obrazovanja i obučavanja, a posebno da ubrza modernizaciju nastavnih planova radi boljeg usklađivanja s potrebama domaćeg tržišta rada;
- Poveća udio kapitalne potrošnje u BDP-u, posebno koncentrišući se na transportnu i energetske infrastrukturu te poboljšanje ekoloških standarda putem mjera za bolje upravljanje javnim investicijama i putem ubrzane provedbe onih investicionih projekata koji su dobili jasnu pozitivnu ocjenu troškovne učinkovitosti.
- Podrži dalju trgovinsku integraciju s EU i CEFTA-om, između ostalog podržavajući usklađivanje sa evropskim standardima sigurnosti i kvaliteta, kao što je predviđeno u kontekstu provedbe Akcionog plana za regionalni ekonomski prostor.

Obrazovanje i inovacije

Investicije u obrazovanje su i dalje nedovoljne. Javna potrošnja u oblasti obrazovanja činila je oko 4% BDP-a u 2019. godini. Kad se saberu privatna potrošnja i strane donacije, ukupan iznos čini skoro 5% BDP-a. Usprkos ovoj značajnoj potrošnji, posebno kada se uzme u obzir broj učenika, ona ne dovodi do razvoja vještina i znanja radne snage u zemlji, koje su neophodne za neometano integrisanje u tržište rada. Ovo je jedan od faktora posebno visoke stope nezaposlenosti mladih (40,4% na kraju prvog kvartala 2021. godine prema ARS-u), koja je duplo veća od ukupne stope nezaposlenosti u zemlji.

Sistem obrazovanja je veoma rascjepkan i slabo koordinisan, što dovodi do primjene različitih standarda u zemlji. Određeni napredak je ostvaren usvajanjem Okvira zajedničke jezgre nastavnih planova, što bi trebalo obezbijediti zajedničke standarde učenja za preduniverzitetsko obrazovanje. Međutim, i dalje nema zajedničkih standarda za različite nivoe obrazovanja, pri čemu postoje razlike u kvalitetu obuka i ocjenjivanja rada nastavnog osoblja. Nastavni planovi i programi su i dalje zastarjeli i još uvijek su nedovoljno usklađeni s potrebama zemlje. Zemlja je 2018. godine prvi put učestvovala u studiji PISA. Rezultati pokazuju da je učinak učenika znatno ispod prosjeka OECD-a, posebno u pogledu minimalnih vještina, što je jasna prepreka za konkurentnost zemlje i mogućnost rasta. Stopa nepismenosti u zemlji je i dalje oko 3%, uglavnom zbog relativno visoke stope nepismenosti među ženama.

Politiku istraživanja i inovacija koči veliki broj uključenih aktera i slaba saradnja i koordinacija, što dovodi do neefikasnosti cjelokupnog sistema. Nepostojanje efikasnog sistema finansiranja je još jedan faktor koji ne dozvoljava da politika inovacija ostvari bolje rezultate s potrošenim sredstvima. Kapaciteti zemlje u oblasti istraživanja su veoma ograničeni, dok se trend odliva mozgova nastavlja, pogotovo u sektorima zdravstva, medicine i informacionih tehnologija. Ipak, do sada nisu uvedene sistematske mjere za rješavanje tog problema.

Fizički kapital i kvalitet infrastrukture

Pored nesigurnosti povezane sa COVID-19, stalne političke napetosti, nesigurnost i slabost uprave ometale su investicije u temeljni kapital zemlje. U kontekstu krize izazvane virusom COVID-19, bruto investicije su opale za skoro 13% u 2020. godini, nakon rasta od 6,2% u godini prije. Tokom pet godina prije COVID-19, prosječne bruto investicije u fiksni kapital su iznosile nekih 18,4% BDP-a. Javne investicije su ostale na niskom nivou, odražavajući fokus na trenutnoj potrošnji vezanoj za COVID-19. Priliv direktnih stranih ulaganja (DSU) je ostao na 1,8% BDP-a u 2020. godini, što je tek malo manje nego prosječnih 2,1% tokom pet godina prije COVID-19. Veliki dio tih priliva DSU zapravo predstavlja ponovna ulaganja zarada stranih investitora u finansijski sektor i sektor turizma. Kao i u slučaju bruto fiksnih investicija, nizak nivo priliva stranih investicija otežava sposobnost zemlje da postigne višu krivu rasta. Standardi zaštite životne sredine su ostali niski i često su zanemareni, što dovodi do velikih nivoa zagađenja. To posljedično narušava zdravlje (a time i produktivnost) radne snage u zemlji i predstavlja još jedan faktor koji doprinosi odlivu mozgova. Sveukupno gledano, nedovoljna dinamika ulaganja i zanemarivanje standarda zaštite životne sredine i dalje su prepreka unapređenju potencijala zemlje za rast i radnu produktivnost.

COVID-19 kao i kašnjenja u provedbi investicionih projekata zbog političkih sporova su takođe negativno uticali na transportnu i energetska infrastrukturu. Nakon određenih pozitivnih kretanja u pogledu povezivanja novih projekata obnovljive energije na mrežu 2018. i 2019. godine, kao i napora da se prirodni gas uvozi iz različitih izvora, potreba da se nađe odgovor na krizu, kao i stalne odgode u formiranju vlade u FBiH su negativno uticali na investicije u javnu infrastrukturu. Osim toga, dodatno su odloženi neophodni koraci na modernizaciji regulisanja energetskog i saobraćajnog tržišta. Zbog toga su tržišta električne energije i gasa ostala rascjepkana i pod dominacijom postojećih ključnih etabliranih preduzeća. Infrastrukturno povezivanje sa susjednim zemljama, kao i nivo digitalizacije zemlje ostaju na neadekvatnom nivou.

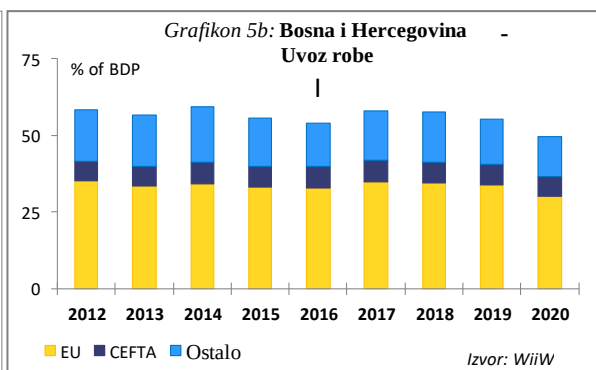
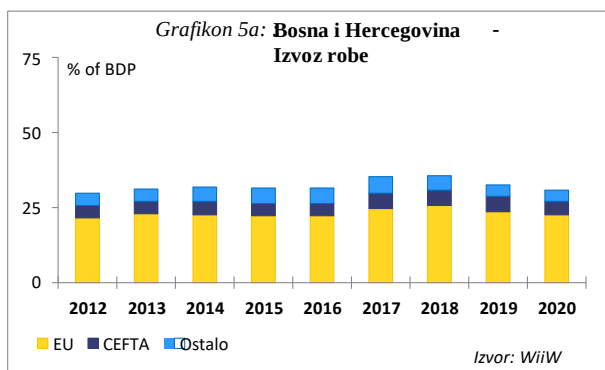
Struktura sektora i preduzeća

Kao rezultat COVID-19, nedavno primijećen trend strukturalne promjene sa javnog sektora na trgovinu i proizvodnju je stao. Na kraju 2020. godine, udio dodane vrijednosti trgovine i proizvodnje je bio nekih 2,5% BDP-a niži nego godinu prije toga, dok se udio javne uprave i poljoprivrede povećao, za nekih 0,9% i 0,8%. U pet godina prije pandemije, u strukturi preduzeća je registrovano određeno povećanje udjela srednjih preduzeća koja imaju 50-249 zaposlenih. Međutim, većina novih preduzeća su mikro preduzeća (0-9 zaposlenih), koja su često trgovačka društva sa nižom dodatnom vrijednošću, i koja su neproporcionalno pogođena krizom COVID-19. Oko 95% svih preduzeća spadaju u grupu malih i mikro preduzeća, odnosno imaju manje od 50 zaposlenih.

Ekonomska integracija u EU i konkurentnost cijena

Integracija u EU u pogledu trgovine i investicija je ostala većinom nepromijenjena u 2020. godini, uprkos pandemiji. Međunarodna trgovina zemlje se smanjila za 11,6% u 2020. godini, većinom zbog pada od 13,4% u uvozu roba, dok je izvoz pao za 8,5%. Više od dvije trećine

ovog pada je zbog nižeg izvoza u susjedne zemlje, uključujući i Italiju. Međutim, tokom pet godina prije pandemije, trgovina se djelimično preusmjerila na susjedni region te je izvoz u Srbiju i Hrvatsku bio povećan. Izvoz u 27 zemalja EU činio je 72,4% ukupnog izvoza u 2020. godini, u poređenju sa 73% u 2019. godini. Izvoz u zemlje CEFTA-e je malo opao tokom 2020. godine na 16% ukupnog izvoza. Otvorenost zemlje prema trgovini (izvoz i uvoz kao procenat BDP-a) je naglo opala u 2020. godini, sa 95% u 2019. godini na 84% u 2020. godini, što je nivo koji je zadnji put zabilježen 2013. godine. Čak i prije pandemije, otvorenost zemlje prema trgovini je bila relativno niska, posebno u pogledu svoje relativno male ekonomske veličine. Izvozna struktura se oslanja uglavnom na proizvedene robe, mašine i transportnu opremu, hemikalije i slične proizvode, hranu i žive životinje, namještaj, tekstil i osnovne metale. Iako je ostvaren određeni dodatni napredak u rješavanju nekarinskih barijera u trgovini sa EU, kao što su obavezni fitosanitarni i sanitarni standardi, ukupno ispunjavanje ovih zahtjeva je i dalje slabo. Integracija finansijskih i tržišta kapitala zemlje sa EU je i dalje na prilično niskom nivou, iako je veliki dio bankarskog sektora u vlasništvu evropskih banaka. Oko dvije trećine direktnih stranih ulaganja (DSU) u zemlji dolazi iz država članica EU. Godišnji prilivi DSU uglavnom imaju sličan obrazac.

Čini se da je ukupna cjenovna konkurentnost zemlje ostala nepromijenjena, uprkos relativno visokom rastu cijena. Tokom zadnjih pet godina, stvarna efektivna razmjena je podržala međunarodnu cjenovnu konkurentnost BiH time što je zabilježila malo smanjenje vrijednosti od nekih 3% tokom perioda 2015-2020, zahvaljujući niskoj stopi inflacije u zemlji, posebno kada se kao pokazatelj inflacije koristi indeks potrošačkih cijena. Međutim, u nominalnom efektivnom smislu, valuti je porasla vrijednost za skoro 6%, što je uglavnom odraz promjena u kursu američkog dolara, turske lire i ruske rublje u odnosu na evro, za koji je konvertibilna marka vezana.

2.4. JAVNE NABAVKE, STATISTIKA; FINANSIJSKA KONTROLA

Poglavlje 5: Javne nabavke

Pravila EU osiguravaju da su javne nabavke roba, usluga i radova u bilo kojoj državi članici transparentne i otvorene za sva privredna društva iz EU na temelju nediskriminacije i jednakog postupanja.

BiH ima **određeni nivo pripremljenosti** u oblasti javnih nabavki. U izvještajnom periodu je došlo do **nazadovanja**, koje je posljedica preferencijalnog tretmana domaćih ponuđača u dodjeli javnih ugovora od juna 2020. godine do maja 2021. godine, što je predstavlja kršenje SSP-a i obaveza BiH prema EU. Zemlja treba da uskladi svoje zakonodavstvo u oblasti javnih nabavki i komunalnih usluga s *acquisem* EU, te da nastavi proces usklađivanja za koncesije gdje je pravni okvir veoma rascjepkan i potrebno ga je usaglasiti kako bi se izbjegla preklapanja,

nedosljednosti i neizvjesnosti. Nije se postupalo po preporukama iz prošle godine i one vrijede i dalje.

U narednoj godini BiH bi posebno trebala uraditi sljedeće:

- osigurati stalan jednak tretman domaćih i ponuđača iz EU kod dodjele javnih ugovora u skladu sa odredbama SSP;
- usvojiti izmjene i dopune Zakona o javnim nabavkama;
- osnažiti administrativne kapacitete Agencije za javne nabavke i Ureda za razmatranje žalbi kroz povećanje broja uposlenih i odgovarajuće obuke, te učiniti proces nabavki transparentnijim

Institucionalno uređenje i usklađivanje propisa

Pravni okvir je djelomično usklađen s *acquisem* EU. Princip nediskriminacije se ne primjenjuje, pošto je Vijeće ministara BiH u maju 2020. godine donijelo odluku o obaveznoj primjeni preferencijalnog tretmana za domaće ponuđače, po stopi od 30%, počev od 1. juna 2020. Odluka, koja je kršila SSP, je bila na snazi do 1. juna 2021. godine. Do sada nije usvojeno dalje produženje preferencijalnog tretmana domaćih ponuđača; Savjet ministara BiH je odbio nekoliko takvih prijedloga, najnoviji u julu 2021. godine. Iako se ovaj preferencijalni tretman nije produžio, ostaje značajan rizik od njegovog ponovnog uvođenja čime bi proces javnih nabavki postao nesiguran za potencijalne ponuđače.

Zakon o javnim nabavkama uključuje izuzetke koji nisu regulisani u *acquisu* EU. Parlament još nije usvojio izmjene i dopune Zakona o javnim nabavkama, čime bi se zakon dodatno uskladio sa *acquisem* EU. Zakonodavni okvir o koncesijama i javno-privatnim partnerstvima je izrazito rascjepkan i treba ga uskladiti s *acquisem* EU. U izvještajnom periodu, RS je izmijenila svoj zakon o javno-privatnom partnerstvu (JPP) i usvojila propise o pokretanju projekata JPP, proceduri izbora privatnog partnera i proceduri za ugovaranje projekata JPP u cilju usklađivanja okvira sa *acquisem* EU; međutim, pravni okvir je i dalje rascjepkan. Svi pravni i finansijski instrumenti koji se koriste u oblasti javnih nabavki i koncesija, uključujući međuvladine sporazume sklopljene s trećim zemljama, treba da poštuju principe transparentnosti, konkurencije, jednakog tretmana i nediskriminacije.

Provođenje **Strategije razvoja javnih nabavki** za period 2016.-2020. je odgođeno. Funkcionisanje Portala za nabavke je zadovoljavajuće, ali nije bilo napretka u pogledu koordinacije sa institucijama za reviziju. Do kraja 2020. godine, 930 službenika za javne nabavke je prošlo obuku, a njih 490 je položilo ispit i dobilo sertifikate. **Agencija za javne nabavke** (AJN) BiH je tijelo ovlašteno da pokreće, provodi i nadzire reformu javnih nabavki u svim sektorima. Njeni administrativni kapaciteti su nedovoljni. Svaki ugovorni organ treba da ima osoblje koje raspolaže relevantnim vještinama i stručnošću.

Agencija za javne nabavke upravlja centralnim portalom za nabavke na kojem se objavljuju obavještenja o tenderima i ugovorima, kao i druge važne informacije i smjernice, a tu se prikupljaju i relevantni podaci od ugovornih organa. Korištenje elektronske nabavke omogućava svakoj zainteresovanoj osobi preuzimanje tenderske dokumentacije online.

Kapaciteti za provedbu i primjenu

U 2020. godini, **tržište javnih nabavki** BiH je predstavljalo 8,05% njenog BDP-a, nešto ispod nivoa iz 2019. godine. Prosječan broj ponuda po tenderu u 2020. godini je bio 2,0 kao i 2019. godine.

Vezano za monitoring dodjele i provedbe ugovora, upravni kapaciteti Agencije za javne nabavke su nedovoljni za ispunjavanje ovih zadataka. Statistički podaci prikupljeni od

ugovornih organa koje je objavila Agencija za javne nabavke predstavljaju solidan alat za nadzor postupaka nabavki i ukazuju na malo smanjenje korištenja pregovaračkog postupka bez objave obavještenja o nabavci (8,53% vrijednosti svih ugovora dodijeljenih u 2020. godini, u poređenju sa 8,55% u 2019. godini). Treba ojačati nadzornu ulogu Agencije kako bi mogla utvrditi potencijalne slabosti i nepravilnosti u postupcima nabavki.

Kapaciteti za upravljanje postupcima javnih nabavki su slabi. Potrebno je uspostaviti posebne funkcije za nabavke u svakom ugovornom organu, uz angažman osoblja sa odgovarajućim vještinama i stručnošću. Nije bilo novih događanja u oblasti **integriteta i sukoba interesa**.

Efikasan sistem pravnih lijekova

Propisi o pravu na žalbu su najvećim dijelom usklađeni s relevantnim dijelom *acquisa* EU, premda su rokovi prekratki. Koncesije i javno-privatna partnerstva su uređena posebnim podzakonskim aktima koje je potrebno uskladiti sa *acquisem* EU. Institucije nadležne za postupke pravne zaštite su ugovorni organ, kao prvostepeni organ, potom Kancelarija za razmatranje žalbi BiH, kao drugostepeni organ, i Sud BiH kao trećestepeni organ. **Provedbeni kapaciteti** Kancelarije za razmatranje žalbi, sa filijalama na tri lokacije (Sarajevo, Banja Luka i Mostar) i dalje imaju 34 zaposlenika, što nije dovoljno za efikasno rješavanje velikog broja primljenih žalbi. Još ne postoji formalni mehanizam koji bi omogućio koordinaciju tri filijale i osigurao dosljednost u donošenju odluka i pravnu sigurnost.

Rastući broj žalbi upućenih Kancelariji za razmatranje žalbi zahtijeva jačanje kapaciteta Kancelarije. Samo je manji broj odluka Kancelarije osporen pred Sudom BiH. Potrebno je značajno unaprijediti transparentnost odlučivanja Kancelarije za razmatranje žalbi.

Poglavlje 18: Statistika

Prema pravilima EU države članice moraju biti sposobne da osiguraju kvalitetne statističke podatke zasnovane na profesionalnoj nezavisnosti, nepristrasnosti, pouzdanosti, transparentnosti i povjerljivosti, u skladu sa principima evropskog statističkog Kodeksa prakse. Postoje zajednička pravila u pogledu metodologije, izrade i diseminacije statističkih podataka.

BiH je u **ranoj fazi pripremljenosti** u oblasti statistike. Tokom izvještajnog perioda ostvaren je **ograničen napredak**. Evropskoj komisiji je dostavljeno obavještenje o postupku u slučaju prekomjernog deficita i nekoliko poboljšanja vezanih za poslovnu statistiku. Prošlogodišnje preporuke ostaju na snazi. Zemlja će morati poboljšati saradnju, koordinaciju, procese odlučivanja i pravnu osnovu za razvoj nacionalnog statističkog sistema u ključnim statističkim oblastima u kojima se sve više primjenjuju evropski i međunarodni standardi. Za podršku analizi politike potrebno je unaprijediti postupke osiguravanja pravovremenih, iscrpnih i cjelodržavnih statističkih podataka o državnim finansijama, nacionalnim računima i tržištu rada. Potrebno je završiti klasifikaciju regija u skladu sa NUTS klasifikacijom.

U narednoj godini BiH bi posebno trebala uraditi sljedeće:

- usvojiti glavni plan za izradu nacionalnih računa za BiH;
- provesti standardno istraživanje o prihodu i uslovima života;
- usvojiti metodologiju, odrediti nadležnosti i budžetske sredstva za budući popis poljoprivrednih gazdinstava te usvojiti plan za pripremu narednog popisa stanovništva.

Što se tiče **statističke infrastrukture**, ostaje da se Zakon o statistici BiH uskladi sa principima Kodeksa prakse evropske statistike. Strukturno ustrojstvo statističkog sistema otežava

koordinaciju i efikasnu izradu statističkih podataka. Statistički podaci su samo u određenoj mjeri blagovremeni, relevantni i pouzdani.

Potrebno je ojačati koordinaciju nacionalnog statističkog sistema između Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine (BHAS) i drugih institucija koje izrađuju statističke podatke. Isto važi i za saradnju sa pružateljima statističkih podataka i saradnju između Agencije za statistiku i entitetskih zavoda. Entitetski zavodi za statistiku trebaju pravovremeno vršiti ankete u skladu sa cjelokupnim statističkim programom. Ova pitanja su izuzetno važna, jer se evropska metodologija mora primjenjivati na usklađen način.

Nedovoljno se koriste administrativni podaci. Kako bi proizvodila službenu statistiku, Agencija za statistiku treba da dobije pristup administrativnim podacima, pored podataka koje dobija od Uprave za indirektno oporezivanje. Nastavljene su aktivnosti u pogledu korištenja administrativnih podataka za statističke svrhe poređenjem i analiziranjem administrativnih podataka Uprave za indirektno oporezivanje iz 2020. godine sa podacima iz Statističkog poslovnog registra (provjeravanje podataka o statusu aktivnosti, koda glavne aktivnosti i adrese).

U pogledu **klasifikacije i registara**, ostvaren je ograničen napredak u daljem razvoju Statističkog poslovnog registra, ali podaci primljeni iz relevantnih administrativnih izvora i dalje su nedovoljni. Osnova za izradu glavne poslovne demografije je pripremljena, ali podaci o poslovnoj demografiji još uvijek nisu proslijeđeni Eurostatu. Adresar poljoprivrednih gazdinstava postoji i koristi se za pripremu kvalitetnog istraživačkog okvira neophodnog za budući popis poljoprivrednih gazdinstava. Uvedene su glavne klasifikacije (NACE Rev.2, ISCO-08, CPA, GEONOM i ISCED 2011). Evropska komisija privremeno je definisala i prihvatila ekvivalent regija NUTS II dok BiH ne finalizira i ne usaglasa cjelokupnu klasifikaciju i uključi je u definiciju ekvivalenta nivoa NUTS III.

U pogledu **makroekonomske statistike**, organizacija izrade nacionalnih računa i nadležnost za izradu nije u skladu s *acquisem* EU. Glavni plan za izradu nacionalnih računa treba da bude dogovoren između tri statističke institucije, jer ne postoji u potpunosti odgovarajući sistem nacionalnih računa. Godišnji računi se sastavljaju na osnovu proizvodnje, potrošnje i prihoda, a tromjesečni samo na osnovu proizvodnje i potrošnje. Tabele ponude i upotrebe i input-output tabele se ne sastavljaju redovno. Ne izrađuju se godišnji i tromjesečni sektorski računi.

Što se tiče prelaska na metodologiju ESA 2010, klasifikacija sektora je završena, ali nema dogovora oko podsektora opšte države. Ovo sprečava potpunu primjenu ESA 2010. Podaci o opštoj upravi po podsektorima se ne izrađuju. Dodatno, odgovornost za praktičnu provedbu je još uvijek nejasna. BiH treba Evropskoj komisiji dostaviti podatke o BDP-u po glavi stanovnika koji su usklađeni na nivou NUTS II. Statistike platnog bilansa su metodološki usklađene sa međunarodnim statističkim standardima utvrđenim u šestom izdanju Priručnika za sastavljanje platnog bilansa i stanja međunarodnih ulaganja.

Postignuto je malo napretka u sastavljanju statistika državnih finansija u skladu sa ESA 2010. Podaci su obrađeni i proslijeđeni Eurostatu za period 2015.-2019. BiH je postigla određeni napredak u pogledu podnošenja obavještenja o postupku u slučaju prekomjernog deficita, prenosa kvartalnog platnog bilansa i međunarodne investicione pozicije i određeni napredak u pogledu državnih računa po vremenskim periodima. BiH je takođe uvela adekvatnu infrastrukturu za prenos podataka Eurostatu i Evropskoj centralnoj banci.

Po pitanju **poslovne statistike**, određeni napredak je nastavljen korištenjem poboljšanog metoda proizvodnje za objavu rezultata strukturne poslovne statistike. Do strukturne poslovne statistike za 2017. i 2018. godinu se došlo primjenom kombinovanog metoda (statistička anketa i izvori administrativnih podataka) za preduzeća sa manje od 20 zaposlenih. Kratkoročne

statistike za industriju, građevinarstvo i usluge nisu u potpunosti dostupne i potrebno ih je izrađivati u skladu sa zahtjevima *acquisa*. Prvi put su objavljeni indeksi proizvođačkih cijena za niskogradnju za referentni period 2017-2020. Pripremljena je struktura za sve zahtijevane setove podataka za kratkoročne poslovne indikatore i podaci su dostavljeni Eurostatu u SDMX-ML formatu. Anketa PRODCOM o industrijskoj proizvodnji se provodi i šalje Eurostatu na godišnjem nivou.

Agencija za statistiku BiH izrađuje statistiku stranih podružnica (FATS) kada je u pitanju interna (inward) statistika, a Centralna banka BiH eksternu (outward) statistiku. Interna statistika stranih podružnica (IFATS) za 2018. godinu je dostavljena Eurostatu. Potrebno je osigurati potpunu usklađenost sa propisima vezanim za FATS. Što se tiče turizma, BiH izrađuje samo statistiku smještaja, ali je provela anketu o privatnim i poslovnim putovanjima. Statistika istraživanja i razvoja izrađuje se za četiri sektora (poslovni i vladin sektor, sektor visokog obrazovanja i sektor NVO) i objavljuju se jednom godišnje. Po prvi put, podaci su dostavljeni Eurostatu za budžetska izdvajanja za istraživanje i razvoj (GBARD) i bruto domaću potrošnju na istraživanje i razvoj (GERD) u SDMX formatu. Istraživanje inovacija Zajednice (CIS) redovno se provodi. Statistika IKT za preduzeća i domaćinstva se takođe dostavlja Eurostatu.

U pogledu **socijalne statistike**, pripreme za sljedeći popis stanovništva, domaćinstava i stanova još nisu počele. Odgovarajući propisi su još uvijek u ranoj fazi primjene i o njima entitetski zavodi za statistiku nisu postigli dogovor. Dostupan je novi glavni okvir uzoraka, ne samo za Anketu o potrošnji domaćinstava (koja je počela u aprilu 2021. godine), nego i za predstojeće ankete, kao što su Anketa o radnoj snazi (ARS) i sveobuhvatna Anketa o dohotku i životnim uslovima (EU-SILC). Anketa o radnoj snazi se provodi svake godine, a počela se provoditi i tromjesečno u januaru 2020. nakon probne kontinuirane ankete. Objavljeni su podaci ARS za sva četiri kvartala 2020. godine. Upitnik i metodološki dokumenti su izmijenjeni kako bi bili usklađeni sa preporukama Eurostata i kako bi se koristili u ARS za prvi kvartal 2021. godine. Još uvijek se ne izračunava indeks troškova rada niti je uvedena anketa o strukturi zarada. Redovno se prikupljaju statistički podaci o slobodnim radnim mjestima. Statistika o socijalnoj zaštiti (ESSPROS – Evropski sistem integrisane statistike o socijalnoj zaštiti) se podnosi Eurostatu, kao i revidirani podaci za ESSPROS za period 2013-2018. Potrebno je intenzivirati saradnju sa institucijama koje su nadležne za praćenje migracionih tokova kako bi se dobili potpuni podaci o migracijama. Statistikom obrazovanja su obuhvaćeni svi nivoi obrazovanja i podaci se objavljuju na godišnjem nivou. Statistika kulture uključuje 15 kulturnih domena iako njihov obuhvat još nije prilagođen zahtjevima Eurostata. Postignuta su određena poboljšanja u pogledu statistike u oblasti krivičnih djela gdje se podaci prikupljaju mjesečno i dostavljaju jednom godišnje za upitnik UNODC-a. Negativni efekti pandemije COVID-19 se mogu vidjeti u tome što su vlasti smanjile budžete za provođenje nekih ispitivanja.

Činjenica da u skorije vrijeme nije izvršen popis poljoprivrednih gazdinstava (posljednji je održan 1960.) je glavno ograničenje za **poljoprivrednu statistiku**. Stoga posebnu pažnju treba posvetiti usvajanju metodologije i definisanju nadležnosti i budžetskih aspekata budućeg popisa poljoprivrednih gazdinstava. Vrlo ograničen broj statističkih pokazatelja se izrađuje za poljoprivredu, uključujući i neke eksperimentalne procjene. Godišnja anketa o poljoprivredi (GAP) je provedena za 2020. godinu Bilanse ponude nisu dostupne. Statistički podaci o usjevima, vinogradima, voćnjacima, stočarskoj proizvodnji i mlijeku i mliječnim proizvodima nisu u skladu sa *acquisem*, a isto vrijedi i za statističke podatke o klanju.

Što se tiče **energetske statistike**, potreban je dalji rad na poboljšanju kvaliteta podataka u skladu sa zahtjevima EU, posebno godišnjih podataka o obnovljivim izvorima energije i osnovnih mjesečnih podataka o nafti. Prvi put je SHARES upitnik (usklađeno računanje udjela energije iz obnovljivih izvora) za referentnu 2018. godinu dostavljen Eurostatu.

U pogledu **statistike životne sredine**, Agencija za statistiku BiH je nastavila objavljivati podatke iz godišnjih statističkih istraživanja o klimatskim promjenama, emisijama stakleničkih plinova iz poljoprivrede i odlaganju otpada. Agencija za statistiku BiH ne izvještava Eurostat o monetarnim ekološkim računima.

Poglavlje 32: Finansijska kontrola

EU promovira reformu nacionalnih sistema za upravljanje kako bi se povećala menadžerska odgovornost, dobro finansijsko upravljanje prihodima i rashodima, i vanjska revizija javnih sredstava. Pravila finansijske kontrole dodatno štite finansijske interese EU od prevara u upravljanju sredstvima EU i euro od krivotvorenja.

Bosna i Hercegovina se u ovoj oblasti nalazi **u ranoj fazi**. Postignut je **određeni napredak** u ispunjavanju prošlogodišnjih preporuka, posebno u izradi i usvajanju strategija za javnu internu finansijsku kontrolu u svim entitetima. Sve centralne harmonizacijske jedinice treba da nastave jačanje svojih kapaciteta i da prate efikasnost funkcija unutrašnje kontrole u javnom sektoru, posvećujući posebnu pažnju upravljanju rizicima i funkciji interne revizije. Finansijska i operativna nezavisnost vrhovnih institucija za reviziju moraju se obezbijediti u praksi. Bosna i Hercegovina treba da popravi kvalitet svojih izvještaja o reviziji i intenzivira napore u oblasti komunikacija kako bi ojačala svijest javnosti o njihovom radu.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina treba da:

- nastavi sa implementacijom nedavno usvojenih strategija unutrašnje finansijske kontrole u javnom sektoru (PIFC);
- poboljša kvalitet okvira za praćenje unutrašnje finansijske kontrole u javnom sektoru i realizaciju preporuka iz PIFC izvještaja od strane svih budžetskih subjekata;
- osigura funkcionalnu finansijsku i operativnu nezavisnost vrhovnih institucija za reviziju na svim nivoima vlasti i unaprijedi učinak njihovog rada putem komunikacijskih strategija za period 2021-2025.

Unutrašnja finansijska kontrola u javnom sektoru

Utvrđen je sveobuhvatni **strateški okvir** u oblasti unutrašnje finansijske kontrole u javnom sektoru za sve nivoje vlasti, zajedno s pojedinačnim PIFC strategijama za period 2020-2025. U 2020. su usvojene PIFC strategije i odgovarajući akcioni planovi. Strategije imaju identične okvire za praćenje i izvještavanje. Reformu PIFC-a koordinira Koordinacioni odbor centralnih harmonizacijskih jedinica (CJH), koji treba ojačati. Odgovarajući uslovi za provođenje upravljačke odgovornosti još nisu stvoreni, budući da još uvijek ne postoji ni cjelodržavni strateški okvir za javnu upravu.. Sve vlade usvajaju godišnje izvještaje o PIFC-u, međutim ne postoji sistematsko praćenje realizacije preporuka iz izvještaja.

Upravljačka odgovornost još nije ugrađena u administrativnu kulturu javnog sektora. Osnovni mehanizmi odgovornosti između ministarstava i podređenih agencija i dalje nedostaju na svim nivoima vlasti, a nije osigurano ni efikasno upravljanje podređenim tijelima. Iako na svim nivoima vlasti postoje poslovnici koji osiguravaju pravni i finansijski nadzor nad politikama, u cijeloj javnoj upravi nedostaje usklađenost sadržaja politike s vladinim prioritetima. Javni subjekti nemaju strateške planove sa jasnim ciljevima i pokazateljima učinka na osnovu kojih se ocjenjuje rad rukovodilaca i zaposlenih. Izrazito centralizovani sistemi donošenja odluka onemogućavaju efikasnu primjenu principa upravljačke odgovornosti, bez jasne uloge rukovodilaca na nižem nivou (*vidi Reforma javne uprave*).

Utvrđen je zakonski okvir za funkcionisanje **unutrašnje kontrole** na svim nivoima vlasti. Odredbe o unutrašnjoj kontroli nisu dosljedno uvrštene u opšte propise za upravljanje javnim

finansijskim sredstvima, ni u poslovne procese i informacione sisteme za upravljanje na svim nivoima vlasti i u javnim preduzećima. Postignut je napredak u izradi cjelodržavnog informacionog sistema za upravljanje rizikom, unutrašnju kontrolu, te nadzor i izvještavanje o finansijskom upravljanju i kontrolnim aktivnostima (PIFC aplikacija). Izvještavanje će uključivati i ključne pokazatelje uspješnosti javnih preduzeća. Mreža će pokrivati sve nivoe i sve organizacije javnog sektora u Bosni i Hercegovini, čime će biti omogućena konsolidacija i praćenje informacija o glavnim rizicima, unutrašnjim kontrolama i njihovom utjecaju.

Većina budžetskih korisnika prvog nivoa i javnih preduzeća dostavljaju centralnim harmonizacijskim jedinicama izvještaje o samoprocjeni unutrašnje kontrole koji su u suštini izjave o garanciji sistema unutrašnje kontrole. Institucije na nivou države, 67 od njih 80, dostavile su putem interneta svoje izvještaje o samoprocjeni za 2020. Upravljanje rizicima je u ranoj fazi implementacije. Određeni napredak je zabilježen u decembru 2020. kada su usvojene smjernice za upravljanje rizikom za institucije na državnom nivou, u cilju podrške jednoobraznoj organizaciji procesa za upravljanje rizicima. Rukovodioci u javnom sektoru treba da izrade registre rizika i da definišu adekvatne mjere za ublažavanje rizika, koje će biti integrirane u ciklus donošenja upravljačkih odluka. Uspostavljen je inspekcijski nadzor nad budžetom na svim nivoima u koji se provodi na osnovu zahtjeva i provjerom poštivanja mjera. Nema preklapanja s funkcijom interne revizije.

Unutrašnja revizija regulirana je na državnom i entitetskom nivou, te nivou Brčko distrikta, i u skladu je sa međunarodnim standardima za reviziju. Funkcija unutrašnje revizije i dalje je neefikasna zbog rascjepkanosti javnog sektora. Određeni napor se ulaže s ciljem boljeg regulisanja unutrašnje revizije u Federaciji BiH i u Brčko distriktu, te s ciljem osmišljavanja posebnih obuka za interne revizore na državnom nivou i u Republici Srpskoj. Priručnici za unutrašnju reviziju na svim nivoima ažuriraju se istovremeno sa razvojem softvera za upravljanje unutrašnjom revizijom. Jedinice za unutrašnju reviziju i dalje nemaju dovoljan broj zaposlenih, a mnoge od njih rade sa samo polovinom popunjenih radnih mjesta. Skoro svi imenovani revizori za unutrašnju reviziju u javnom sektoru su certificirani, što je ukupno 721 certificirani revizor od 2016. kad je počelo certificiranje. Iako je većina raspoloživih radnih mjesta za unutrašnju reviziju popunjena, tj. 322 od 451 ili 71%, trajni problem predstavlja rascjepkanost sistema unutrašnje revizije i slabi kapaciteti tih jedinica. Stoga, u izvještajnom periodu, njihova dodana vrijednost u doprinosu efikasnim praksama i dalje je mala na svim nivoima vlasti. Procedure certifikacije za unutrašnju reviziju su uspostavljene i provode se na svim nivoima vlasti osim u Brčko distriktu. Međutim, potrebno je učiniti više na podizanju nivoa stručnog usavršavanja revizorskog osoblja, naročito u oblasti procjene rizika, koristeći informacione tehnologije (IT) i analitičke alate.

Centralne harmonizacijske jedinice uspostavljene su na nivou države, entiteta i Brčko distrikta. Tri jedinice, osim one u Brčko distriktu, pripremaju godišnje konsolidovane izvještaje svojim vladama o implementaciji PIFC-a. Sve vlade usvajaju izvještaje, te odluke kojima se traži dodatna aktivnost u implementaciji PIFC strategija u svakoj pojedinoj sektorskoj organizaciji, a koje se uglavnom fokusiraju na praćenje trendova u broju izvještaja o finansijskom upravljanju i kontrolnoj samoprocjeni, te na uspostavljanje jedinica unutrašnje revizije, upošljavanje osoblja i izvršenje godišnjih planova revizije. Potrebno je poboljšati kvalitetu PIFC izvještaja, uključujući, između ostalog, i upravljanje rizicima. Njihov uticaj na unutrašnju kontrolu i dalje je slab, obzirom da javni subjekti na svim nivoima slabo provode preporuke. CJH nemaju dovoljan broj zaposlenih ni administrativnih kapaciteta za utvrđivanje metodoloških smjernica, promociju i praćenje PIFC reformi na konvencionalan način. Koordinacioni odbor centralnih harmonizacijskih jedinica nastavio je s aktivnostima prema planu rada, ali je potrebno poboljšati njegovu efikasnost u provođenju reformi. Od 2020. godine traje izrada PIFC aplikacije sa poslovnom analitikom u cilju pribavljanja kvalitetnih informacija

za PIFC izvještaje i podrške kapacitetima za nadzor CJH. CJH trebaju započeti provoditi provjeru kvaliteta unutrašnje kontrole i revizije.

Vanjska revizija

Imajući u vidu ustavno-pravni okvir, nema ustavnog uporišta niti za jednu od vrhovnih revizorskih institucija. Funkcionalnu, operativnu i finansijsku nezavisnost VRI na svim nivoima vlasti regulišu posebni zakoni o VRI, uglavnom u skladu sa standardima Međunarodne organizacije vrhovnih revizorskih institucija (INTOSAI). Izvršiocima se u većoj mjeri trebaju pridržavati odredbi i učinkovito provoditi zakone o VRI koje se odnose na finansijsku neovisnost. Svi uredi za reviziju bi trebali biti u mogućnosti da koriste odobrene budžete na njima prikladan način, bez ikakvog miješanja ili zahtjeva za odobrenje od strane odgovarajućih ministarstava finansija, naročito u Federaciji BiH.

Treba ojačati **institucionalni kapacitet** VRI na svim nivoima vlasti. Poseban problem za Federaciju BiH predstavlja kako osigurati vanjsku reviziju na nivou kantona. Svi VRI su izradili novi ciklus planova strateškog razvoja za 2021-2025, koji se usvajaju na svim nivoima vlasti. VRI trebaju nastaviti blisku saradnju sa tužilaštvima kako bi se pronašao najbolji način za rješavanje slučajeva moguće prevare i korupcije koje VRI otkrije tokom revizije. Treba dodatno ojačati Koordinacioni odbor vrhovnih institucija za reviziju BiH za efikasno praćenje zajedno s uredima za reviziju, provedbu zakonskog okvira i odgovarajućih procedura za vanjsku reviziju na svim nivoima, te uspostaviti bolji sistem nadzora napretka različitih ureda za reviziju.

Što se tiče **kvaliteta revizorskog rada**, svi VRI imaju širok mandat koji obuhvata finansijsku reviziju, reviziju usklađenosti i reviziju učinka. Trend u broju revizija učinka i dalje je stabilan na svim nivoima. VRI imaju metodologije i priručnike koji su usaglašeni sa INTOSAI. VRI trebaju da razmotre poboljšanje kvaliteta revizija kako bi se utvrdili uzroci identifikovanih slabosti i povećao broj revizija učinka. Svaki VRI izvještaj sadrži procjenu unutrašnje kontrole organizacije u kojoj je izvršena revizija. Međutim, procjene su opšte prirode. VRI treba da primjenjuju procjene sveobuhvatne unutrašnje kontrole prilagođene oblastima u kojima se vrši revizija, vrstama transakcija i tipu organizacija.

Učinak revizorskih aktivnosti svih VRI je ograničen. Revizorske preporuke prevashodno su usredsređene na formalnu usklađenost rezultata, ne bave se uzrocima slabosti niti vjerovatnoćom implementacije. To dovodi do velikog broja preporuka i niske stope implementacije na svim nivoima vlasti, što je po nivoima u prosjeku i dalje između 25% i 60% potpuno implementiranih ili u procesu implementacije. Osim toga, VRI bi trebale razmotriti ukidanje prakse uvrštavanja u revizorske izvještaje preporuka koje su izvan ovlasti određenog subjekta revizije, obzirom da takva praksa nije u skladu sa međunarodnim standardima. Iako parlamenti imaju uspostavljene procedure za razmatranje revizijskih izvještaja, nivo parlamentarnog nadzora nad ovim izvještajima je različit na različitim nivoima vlasti. VRI trebaju da intenziviraju napore na uspostavljanju bližeg partnerstva sa odgovarajućim parlamentima prilikom davanja preporuka revizorskih institucija koje su obvezujuće za vladu.

Treba poboljšati kvalitetu revizijskih nalaza. VRI bi trebali prezentirati rezultate u smislu dodane vrijednosti i komunicirati ih na efikasniji način u revizorskim izvještajima i u medijima. Osim toga, VRI trebaju izraditi komunikacijske strategije kako bi poboljšali učinak svog rada.

Zaštita finansijskih interesa EU

Propisi na svim nivoima vlasti osiguravaju određenu **usklađenost sa *acquisem* EU** jer pokrivaju mnoge elemente Direktive o borbi protiv prevara za finansijske interese EU putem krivičnih zakona. U izvještajnom periodu, nije bilo promjena u ovoj oblasti. Obim i definicije krivičnih djela nisu uvijek u skladu s Direktivom, na primjer u slučaju korupcije i pronevjere. Potrebno je dalje usklađivanje zakonodavstva, uključujući onog o zamrzavanju i oduzimanju

imovine stečene krivičnim djelom. Takođe je potrebno osigurati djelotvornu primjenu i provođenje zakonodavstva.

Nije uspostavljena **koordinaciona služba za suzbijanje prevara** za podršku djelotvornoj saradnji i razmjeni informacija sa Komisijom. Pored toga, ne postoje odgovarajuća nadležna tijela ove mreže koja bi bila uključena u zaštitu finansijskih interesa EU. Potrebno je usvojiti cjelodržavnu strategiju za borbu protiv prevara s ciljem zaštite finansijskih interesa EU.

Iako ne postoje značajniji rezultati u oblasti **saradnje sa Komisijom** tokom istraga, Državna agencija za istrage i zaštitu i Ministarstvo finansija i trezora sarađuju na *ad hoc* osnovi. Iako ograničena, saradnja u istragama je bila pozitivna. BiH ne izvještava Komisiju o nepravilnostima putem sistema za upravljanje nepravilnostima.

Zaštita EURA od krivotvorenja

BiH nije ratifikovala Međunarodnu konvenciju o sprečavanju krivotvorenja novca, usvojenu 1929. godine u Ženevi. U vezi tehničkih aspekata potrebno je utvrditi nivo **usklađenosti s *acquisem***. Na snazi su propisi Centralne banke koji obavezuju komercijalne banke i druge subjekte da iz opticaja povuku sve sumnjive novčanice i kovanice. Ipak, za neispunjavanje ove obaveze se ne izriču sankcije. Ne postoje zakonske obaveze za kreditne institucije i druge davaoce platnih usluga u smislu osiguranja provjere autentičnosti novčanica i kovanica eura i otkrivanja krivotvorenog novca.

3. DOBROSUSJEDSKI ODNOSI I REGIONALNA SARADNJA

Dobrosusjedski odnosi i regionalna saradnja važan su dio procesa približavanja BiH Evropskoj uniji, imajući u vidu da doprinose stabilnosti, pomirenju i klimi koja pogoduje rješavanju otvorenih bilateralnih pitanja i nasljeđa prošlosti.

BiH je nastavila da učestvuje u brojnim inicijativama regionalne saradnje, kao što su Sporazum o slobodnoj trgovini srednjoevropskih zemalja (CEFTA), Energetska zajednica, Transportna zajednica, Proces saradnje u jugoistočnoj Evropi (SEECP) i Regionalni savjet za saradnju, kojem je i sjedište.⁷ U 2020., zemlja je predsjedavala Američko-jadranskom poveljom i CEFTA Sporazumom.

Pandemija COVID-19 ubrzala je napore za unapređenje regionalne integracije, ukazujući na povezanost tržišta u regionu, te povezanost ekonomija EU i Zapadnog Balkana. S obzirom na evropsku perspektivu Zapadnog Balkana, EU je nastavila da tretira region kao privilegovane partnere, povezujući ih sa mehanizmima i instrumentima Unije, uključujući izuzeće od privremenih ograničenja EU na izvoz medicinske opreme.

Na samitu u Sofiji, 10. novembra 2020. godine, šest lidera Zapadnog Balkana usvojili su Deklaraciju o zajedničkom regionalnom tržištu i Deklaraciju o Zelenoj agendi za Zapadni Balkan. Potpisivanje je uslijedilo nakon ranijih obaveza preuzetih na Zagrebačkom samitu EU-Zapadni Balkan u maju 2020. godine i priznanja uloge dublje regionalne ekonomske integracije u cilju podrške ekonomskom oporavku Zapadnog Balkana.

Strukturu Zajedničkog regionalnog tržišta čine četiri slobode (slobodno kretanje roba, usluga, kapitala i ljudi) a istovremeno obuhvata aspekte digitalne politike, investicione, inovacione i industrijske politike. To je do sada najambiciozniji pokušaj regionalne integracije na Zapadnom

---

⁷ BiH također aktivno učestvuje u inicijativama kao što su Proces Brdo-Brijuni, Srednjoevropska inicijativa, Jadransko-jonska inicijativa, Strategije EU za dunavsku regiju i jadransko-jonsku regiju, Regionalna inicijativa za migracije, azil, izbjeglice (MARRI), Regionalna škola za javnu upravu (ReSPA), Regionalni ured za saradnju mladih na zapadnom Balkanu (RYCO), Proces saradnje u jugoistočnoj Evropi (SEECP) i Fond za zapadni Balkan.

Balkanu. Zajedničko regionalno tržište stvara se na pravilima i standardima EU i predstavlja odskočnu dasku za bližu integraciju regiona u jedinstveno tržište EU čak i prije pristupanja.

Zajedničko regionalno tržište će imati presudnu ulogu u povećanju atraktivnosti i konkurentnosti regiona. Pomoći će Bosni i Hercegovini da ubrza oporavak od posljedica pandemije, posebno da privuče investitore koji traže raznovrsnost ponude i kraće vrijednosne lance, te da poveća prednosti infrastrukturnih ulaganja u okviru Ekonomsko-investicionog plana. Stoga je važno da sve strane odigraju konstruktivnu ulogu u stvaranju Zajedničkog regionalnog tržišta i da ispunjavaju svoje zajedničke obaveze.

Zelena agenda za Zapadni Balkan ima za cilj da na proporcionalan i prilagođen način na Zapadnom Balkanu predstavlja odraz Evropskog zelenog plana. Cilj joj je da ekološke i klimatske izazove, koji su u regionu slični, pretvori u prilike. S obzirom da prirodni resursi i klimatske promjene ne poznaju granice, Zelena agenda predviđa zajedničke akcije, koje će doprinijeti održivom društveno-ekonomskom razvoju i zelenom oporavku cijelog regiona. u post-pandemijskom periodu. Bosna i Hercegovina treba vrlo ambiciozno da doprinese uspješnom provođenju ove zajedničke regionalne vizije.

Samit Berlinskog procesa koji je održan 5. jula 2021. bio je prilika da Evropska komisija najavi ciljanu pomoć vezanu za suzbijanje pandemije COVID-19 i post-pandemijski oporavak, kao i pripreme finansijskog paketa za 2021. u sklopu Investicionog okvira za Zapadni Balkan za implementaciju Ekonomsko-investicionog plana. Učesnici su također ocijenili rezultate programa povezivanja sa regionom, koji trenutno sadrži 45 investicionih projekata, finansiranih jednom milijardom eura u bespovratnim sredstvima, uz podršku od 3,8 milijardi eura kredita. Nažalost, uprkos dobrom tehničkom napretku, partneri sa Zapadnog Balkana nisu mogli da zaključe nekoliko važnih sporazuma u vezi sa Zajedničkim regionalnim tržištem i CEFTA-om zbog bilateralnih i statusnih pitanja. Zemlje članice i Evropska komisija pozvale su na konstruktivan pristup ostvarenju napretka na Zajedničkom regionalnom tržištu, što će pomoći regionu da u potpunosti iskoristi Ekonomsko-investicioni plan.

U julu 2021., regionalni sporazum o naknadama za roaming potpisan na Digitalnom samitu Zapadnog Balkana koji je održan u aprilu 2019. u Beogradu, stupio je na snagu i tako omogućio usluge „roaminga kao kod kuće“.

Bosna i Hercegovina nastavlja blisko sarađivati s Hrvatskom, Crnom Gorom i Srbijom u okviru procesa koji je pokrenut Sarajevskom deklaracijom kako bi se osigurala održiva rješenja za oko 74.000 ljudi (ili 27.000 domaćinstava) koji su postali izbjeglice i raseljene osobe zbog oružanih sukoba u bivšoj Jugoslaviji tokom 1990-ih. U okviru Regionalnog programa stambenog zbrinjavanja (RSP), oko 3.133 porodice će biti stambeno zbrinute. U Bosni i Hercegovine je do sada izgrađeno ili rekonstruisao 1.808 stambenih jedinica. Značajni izazovi su i dalje prisutni u pogledu ekonomske i društvene integracije i dobrobiti mnogih porodica, koja je potrebna da bi se osigurala održivost povratka.

Neriješena sudbina **nestalih osoba** tokom sukoba 90-ih godina ostaje ključno pitanje u zemljama Zapadnog Balkana. Do marta 2021. godine, više od 9.996 ljudi se i dalje vode kao nestali kao rezultat sukoba. Potrebni su dodatni naponi na regionalnom nivou da bi se otkrila nepoznata sudbina 6.377 osoba koje se još uvijek vode kao nestale kao rezultat sukoba, od kojih je u 2020. godini identifikovano 55 osoba i osam osoba do maja 2021.

Bosna i Hercegovina generalno održava dobre **bilateralne odnose** sa drugim zemljama u procesu proširenja i susjednim državama članicama EU.

Odnosi s **Albanijom** su prijateljski i bez otvorenih pitanja, uz povremene bilateralne posjete na visokom nivou. Predsjedavajući Predsjedništva BiH i ministar inostranih poslova su posjetili Albaniju u oktobru 2020. godine, odnosno u martu 2021. Dvije zemlje takođe su se složile da

će uspostaviti punopravne bilateralne ambasade. Trgovinski tokovi su i dalje na niskom nivou. Ne postoje službeni odnosi s **Kosovom***, jer Bosna i Hercegovina nije priznala nezavisnost Kosova, a zadržan je i strog vizni režim. Na čekanju je inicijativa za pojednostavljenje procedura izdavanja viza za sve građane Kosova.

Bilateralni odnosi sa **Crnom Gorom** su dobri. Nema bilateralnih pitanja oko granice, ali se dogovoreno razgraničenje tek treba fizički provesti na terenu. Prvi zajednički granični prelaz Deleuša/Vračenovići otvoren je u oktobru 2020. godine.

Što se tiče **Sjeverne Makedonije**, odnosi su dobri, a na snazi je i nekoliko bilateralnih sporazuma, uključujući i sporazum o saradnji u procesu pristupanja EU.

Bilateralni odnosi sa **Srbijom** u cjelini su dobri i stabilni, iako bez konkretnih koraka naprijed u rješavanju otvorenih pitanja, uključujući one o granici. Bilateralne posjete na visokom nivou su redovne. U tom smislu, dvije zemlje moraju postići i sporazum o dvije brane na rijeci Drini i dijelu željezničke pruge Beograd-Bar koji prolazi kroz teritoriju Bosne i Hercegovine. Srbija i Republika Srpska pokrenule su izgradnju tri hidroelektrane na rijeci Drini. To je učinjeno bez uključivanja institucija na državnom nivou, po apelaciji je Ustavni sud odlučio da je potrebna odluka komisije za koncesije. Još uvijek se čeka odluka.

Turska snažno podržava Bosnu i Hercegovinu i česte su posjete na visokom nivou. U novembru 2020. godine, Bosna i Hercegovina i Turska su potpisale Memorandum o razumijevanju i saradnji na području diplomatskog arhiva i protokola. U martu 2021. godine, dvije zemlje su potpisale Sporazum o saradnji u infrastrukturnim i građevinskim projektima (posebno u pogledu autoputa Sarajevo-Beograd, za koji se Turska obavezala da će finansirati), Sporazum o međusobnom priznavanju vozačkih dozvola i Sporazum o vojno-finansijskoj saradnji. Turska je otvorila Generalni konzulat u Banja Luci u septembru 2020. godine.

Odnosi s **Hrvatskom** su generalno dobri, iako na njih utiču neriješena bilateralna pitanja. Desile su se bilateralne posjete na nivou ministara vanjskih poslova. Sporazum o državnoj granici iz 1999. nije ratifikovala nijedna strana i postoje otvorena pitanja u vezi s granicom na kopnu i moru. Otvorena pitanja privatne imovine i stečenih prava utiču na provođenje Sporazuma o sukcesiji iz 2001. godine. Kao podrška Koordinacionom tijelu na državnom nivou, u oktobru 2020. godine, Bosna i Hercegovina je osnovala stručni i pravni tim kako bi osporila plan Hrvatske da izgradi postrojenje za odlaganje radioaktivnog otpada i istrošenog nuklearnog goriva na lokaciji Trgovska gora u blizini granice. Nema sporazuma o dvojnomoj državljanstvu.

4. SPOSOBNOST PREUZIMANJA OBAVEZA ČLANSTVA

KLASTER 2: UNUTRAŠNJE TRŽIŠTE

Ovaj klaster pokriva poglavlja: 1- Slobodno kretanje robe, 2 - Sloboda kretanja radnika, 3 - Pravo poslovnog nastanjanja i Sloboda pružanja usluga, 4 - Slobodno kretanje kapitala, 5 - Pravo privrednih društava, 7 - Pravo intelektualnog vlasništva, 8 - Konkurencijska politika, 9 - Finansijske usluge i 28 - Zaštita potrošača i zdravlja. Ovaj klaster je ključan za Bosnu i Hercegovinu kako bi se pripremila za potrebe unutrašnjeg tržišta EU i od velike je važnosti za ranu integraciju i razvoj zajedničkog regionalnog tržišta.

Potrebni su veliki koraci za usklađivanje zakonodavnog okvira sa *acquisem* EU o slobodnom

---

* Ova oznaka ne dovodi u pitanje stajališta o statusu i u skladu je sa UNSCR 1244/1999 i sa mišljenjem Međunarodnog suda o deklaraciji o nezavisnosti Kosova.

kretanju roba, posebno u pogledu tehničkih zahtjeva za proizvode, ocjenjivanja usklađenosti i nadzora tržišta. Bosna i Hercegovina bi trebala usvojiti cjelodržavnu strategiju za infrastrukturu kvaliteta. Takođe bi se trebala uskladiti sa Direktivom EU o uslugama, obezbijediti uzajamno priznavanje inostranih kvalifikacija za regulisane profesije i otvoriti tržište poštanskih usluga za konkurenciju. Bosna i Hercegovina treba da ukloni neopravdana ograničenja slobodnog kretanja kapitala i usvoji novi zakon o borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma. U oblasti prava privrednih društava, Bosna i Hercegovina je preduzela korake na elektronskoj registraciji privrednih društava, ali treba uspostaviti centralni registar poslovanja i jedinstveno tijelo za nadzor zakonskih revizora. Bosna i Hercegovina takođe treba da implementira Strategiju o zaštiti prava intelektualnog vlasništva i izmjeni Zakon o patentima. Što se tiče politike konkurencije, Bosna i Hercegovina je dodatno uskladila Zakon o državnoj pomoći sa *acquisem*. Sada treba da osigura operativnu nezavisnost Savjeta za državnu pomoć i da poboljša njegove rezultate provedbe propisa te uskladi postojeće programe pomoći sa SSP-om. Što se tiče finansijskih usluga, Bosna i Hercegovina treba hitno imenovati kvalifikovane članove Komisije za vrijednosne papire Federacije BiH, potpisati Memorandum o razumijevanju o finansijskoj stabilnosti i poboljšati koordinaciju u nadzoru i provedbi. Što se tiče zaštite potrošača i zdravlja, Bosna i Hercegovina treba da se uskladi sa *acquisem* EU po pitanju ozbiljnim prekograničnim prijetnjama zdravlju uključujući zarazne bolesti, o kontroli duvana (uključujući uvođenje zabrane pušenja na javnim mjestima), o materijama ljudskog porijekla, o lijekovima za ljudsku i veterinarsku upotrebu i Zakonu o zaštiti potrošača na državnom nivou.

Poglavlje 1: Slobodno kretanje robe

Slobodno kretanje robe osigurava da se mnogim proizvodima može slobodno trgovati širom EU na osnovu zajedničkih pravila i procedura. U slučajevima kada su proizvodi uređeni nacionalnim propisima, princip slobodnog kretanja robe onemogućava da se stvore neopravdane prepreke trgovini.

Bosna i Hercegovina je u **ranof fazi priprema** u oblasti slobodnog kretanja robe. Imenovanjem članova Savjeta za metrologiju postignut je **ograničeni napredak** u ovoj oblasti. Dvije prošlogodišnje preporuke nisu realizovane te važe i dalje. Potrebno je napraviti važne korake na usklađivanju zakonodavnog okvira s *acquisem* EU, posebno o tehničkim zahtjevima za proizvode, ocjenjivanju usklađenosti i nadzoru nad tržištem. U narednoj godini Bosna i Hercegovina bi posebno trebala da:

- utvrdi listu važećih tehničkih propisa i započne s ukidanjem domaćih propisa u cijeloj zemlji koji su u suprotnosti sa zakonodavstvom EU, uključujući standarde bivše Jugoslavije koji su u suprotnosti s onima koji su usklađeni s evropskim standardima;
- usvoji cjelodržavnu strategiju za infrastrukturu kvalitete;
- ispita svo postojeće zakonodavstvo i administrativnu praksu u neusklađenim oblastima kako bi procijenila da li su u skladu sa članovima 34-36 Ugovora o funkcionisanju Evropske unije, i da počne planirati kako da riješi sve neusklađene elemente.

Opšta načela

Što se tiče **opštih principa**, nije uspostavljen zakonodavni i institucionalni okvir za slobodno kretanje roba. Bosna i Hercegovina nema ni koherentan cjelodržavni pristup niti **strategiju ili akcioni plan za usklađivanje** s *acquisem* EU. Nisu preduzeti nikakvi koraci na ispunjavanju obaveza iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP), kao ni ukidanju neusklađenih propisa na svim nivoima.

Neusklađena oblast

Nisu napravljeni nikakvi planovi niti koraci kako bi se osigurala usklađenost zakonodavstva i administrativnih praksi u odnosu na **neusklađenu oblast s članovima 34-36**. Ugovora o funkcionisanju Evropske unije i relevantnom sudskom praksom Evropskog suda. Nije uspostavljeno niti ovlašteno posebno tijelo koje bi imalo obavezu prijavljivanja tehničkih propisa.

Usklađena oblast: infrastruktura kvalitete

Postoje pravni osnovi i administrativna struktura za tehničke propise, standarde, ocjenjivanje usklađenosti, akreditaciju, mjeriteljstvo i nadzor nad tržištem, ali su i dalje neujednačeni i fragmentirani te nisu usklađeni s *acquisem* EU. Relevantne administrativne strukture uključuju institucije uspostavljene na državnom i entitetskom nivou, a njihova međusobna koordinacija je i dalje slaba. Još uvijek nema cjelodržavne strategije za uspostavljanje infrastrukture kvaliteta, što je potrebno Bosni i Hercegovini da bi imala koherentan cjelodržavni pristup.

Što se tiče **standardizacije**, Institut za standardizaciju Bosne i Hercegovine (BAS) je punopravni član Evropskog instituta za telekomunikacijske standarde i pridruženi član Evropskog odbora za standardizaciju (CEN) i Evropskog odbora za elektrotehničku standardizaciju (CENELEC). U periodu od 15. juna 2020. do 14. juna 2021., ISBIH je usvojio 2.057 evropskih standarda (EN) kao nacionalne standarde. Procenat preuzetih evropskih standarda (EN) iznosi 89,71%. Međutim, proturječni obavezujući standardi iz bivše Jugoslavije još uvijek nisu stavljeni van snage na sistematičan način u cijeloj zemlji, a nema ni cjelodržavnog registra važećih propisa.

Institut za akreditiranje Bosne i Hercegovine (BATA) je jedinstveno nacionalno **akreditacijsko** tijelo. Pridruženi je član Evropske saradnje za akreditaciju. BATA ima manjak osoblja. Od 28 radnih mjesta predviđenih sistematizacijom ima 20 zaposlenih, jedan manje nego 2020. godine. Bosna i Hercegovina ima 145 tijela za **ocjenjivanje usklađenosti**: 79 ispitnih laboratorija, 2 medicinske i 8 kalibracijskih laboratorija, 4 tijela za certificiranje proizvoda i 52 inspeksijska tijela. Zakon o akreditaciji nije usklađen s *acquisem* EU, a imenovanje tijela i primjena postupaka za ocjenu usklađenosti još uvijek se dosljedno ne primjenjuju u cijeloj zemlji.

Institut za **mjeriteljstvo** Bosne i Hercegovine (IMBiH) učestvuje u tehničkim odborima EU, evropskim razvojnim programima i projektima saradnje s mjeriteljskim institutima iz EU. Imenovan je Savjet za mjeriteljstvo BiH. Instituti za mjeriteljstvo u Bosni i Hercegovini trebaju sarađivati i koordinirati aktivnosti u provedbi zakonodavstva u ovoj oblasti. IMBiH i dalje ima manjak osoblja i od ukupno 72 kako je to predviđeno provedbenim propisima, ima 51 zaposlenog, dvoje manje nego u 2020. godini.

U izvještajnom periodu, **Agencija za nadzor nad tržištem** i inspeksijska tijela entiteta i Brčko distrikta izvršili su 19 kontrola u okviru proaktivnog nadzora, a 16 je pokrenuto u okviru reaktivnog nadzora. Kao rezultat 190 kontrola u okviru sigurnosti proizvoda, 4.857 nesigurnih proizvoda povučeno je sa tržišta (od toga je 1.613 uništeno), a privredni subjekti su uskladili 2.658 proizvoda sa sigurnosnim zahtjevima. Sistem nadzora nad tržištem i dalje se u velikoj mjeri temelji na obaveznim standardima i kontroli prije stavljanja na tržište. Zakon o nadzoru nad tržištem treba uskladiti s *acquisem* EU.

Usklađena oblast: sektorsko zakonodavstvo

Što se tiče „**novog i globalnog pristupa**“ Bosna i Hercegovina je počela usvajati propise u cilju usklađivanja s *acquisom* EU u dijelu koji se tiče električne opreme, mašina, elektromagnetske kompatibilnosti, liftova, lične zaštitne opreme, neautomatskih vaga i opreme pod pritiskom, kao i **dubriva**. Međutim, ti propisi se ne primjenjuju u cijeloj zemlji, budući da je zakonodavni okvir rascjepkan, dok Republika Srpska provodi svoje zakonodavstvo zasebno.

Nije ostvaren nikakav napredak u usklađivanju zakonodavstva s *acquisem* EU u dijelu koji se tiče registracije, evaluacije, autorizacije i ograničavanja hemikalija (REACH) ili u jačanju administrativnih kapaciteta u ovoj oblasti. Ne postoji cjelodržavni pristup usklađivanja sa EU „**zakonodavstvom starog pristupa za proizvode**“ ili u pogledu **proceduralnih mjera**. Što se tiče **cijena medicinskih proizvoda**, Bosna i Hercegovina je djelimično usklađena sa *acquisem* EU. U odnosu na **eksplozive za civilnu upotrebu**, Bosni i Hercegovini i dalje nedostaje sveobuhvatan pravni okvir za prevoz opasnih tvari. Zakonodavstvo o povratu **kulturnih predmeta koji su nezakonito izneseni** s teritorije države članice EU još nije usklađeno s *acquisem* EU.

Poglavlje 2: Slobodno kretanje radnika

Građani jedne države članice imaju pravo raditi u drugoj državi članici i moraju uživati iste radne i socijalne uslove kao i drugi radnici.

Bosna i Hercegovina je dostigla **određeni nivo pripremljenosti** u oblasti slobodnog kretanja radnika. Međutim, u izvještajnom periodu nije postignut nikakav napredak. Prošlogodišnje preporuke i dalje ostaju na snazi.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina bi posebno trebala da:

- započne izradu cjelodržavne baze podataka o slobodnim radnim mjestima;
- nastavi pregovore i zaključivanje novih bilateralnih sporazuma o socijalnom osiguranju, posebno s državama članicama EU.

Što se tiče **pristupa tržištu rada**, zakonodavstvo ne pravi razliku između radnika iz EU i iz trećih zemalja. Za rad u Bosni i Hercegovini, uz nekoliko iznimki, kako je to predviđeno Zakonom o strancima, državljanin EU-a dužan je pribaviti radnu dozvolu za koju moraju biti ispunjeni određeni uslovi. Zapošljavanje u javnoj upravi rezervisano je za državljane Bosne i Hercegovine. U 2020. godini, izdato je 884 radnih dozvola za državljane trećih zemalja, od čega su 372 izdate građanima EU. Glavni sektori su prerađivačka industrija, prodaja, građevinarstvo i usluge.

Zakoni entiteta i Brčko distrikta o zapošljavanju stranaca trebaju biti u potpunosti usklađeni sa državnim Zakonom o strancima, posebno kada je u pitanju regulisanje izdavanja/odobravanja boravišne dozvole u svrhu rada.

Bosna i Hercegovina još uvijek nema cjelodržavnu bazu podataka o slobodnim radnim mjestima.

Što se tiče **koordinacije sistema socijalnog osiguranja**, Bosna i Hercegovina ima 10 međunarodnih bilateralnih sporazuma o socijalnom osiguranju (od čega 6 s državama članicama EU), a dodatnih 16 sporazuma (12 s državama članicama EU) provedeno je na temelju sukcesije iz bivše Jugoslavije. Sistem koordiniranja programa socijalnog osiguranja i dalje je rascjepkan, s ograničenim administrativnim kapacitetima i izostankom formalne saradnje između nadležnih organa na svim nivoima vlasti. Nije ostvaren nikakav napredak u vezi s Evropskom karticom zdravstvenog osiguranja.

Poglavlje 3: Pravo poslovnog nastanjanja i sloboda pružanja usluga

Fizička i pravna lica u EU imaju pravo poslovnog nastana u bilo kojoj državi članici i pružanje prekograničnih usluga. Za određene regulisane profesije postoje pravila o uzajamnom priznavanju kvalifikacija. Poštanske usluge su otvorene za konkurenciju od 2017.

Bosna i Hercegovina je u **ranoj fazi pripremljenosti** u pogledu prava poslovnog nastana i slobode pružanja usluga. U ovoj oblasti **nije ostvaren napredak**. Prošlogodišnje preporuke

nisu provedene te su i dalje važeće. Potrebno je uskladiti postojeće zakonodavstvo s Direktivom EU o uslugama i omogućiti međusobno priznavanje stranih kvalifikacija za regulisane profesije. Potrebno je usvojiti cjelodržavnu strategiju za razvoj poštanskih usluga kako bi se stvorio dosljedan regulatorni okvir usklađen s *acquisem* EU.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina bi posebno trebala da:

- uspostavi registar odgovarajućeg važećeg zakonodavstva i utvrdi zakonodavstvo koje treba izmijeniti kako bi se osiguralo usklađivanje s Direktivom EU o uslugama;
- izradi sveobuhvatan popis svih dodatnih administrativnih i tehničkih uslova za registraciju domaćih i stranih preduzeća koji posluju u cijeloj zemlji s ciljem ukidanja uslova koji ometaju stvaranje jedinstvenog ekonomskog prostora;
- usvoji cjelodržavni zakon o poštanskim uslugama, koji bi trebalo dodatno uskladiti sa *acquisem* EU, uključujući Uredbu o uslugama prekogranične dostave paketa, i da otvori poštansko tržište konkurenciji.

Propisi o **pravu poslovnog nastana i slobodi pružanja prekograničnih usluga** nisu usklađeni s Direktivom EU o uslugama. Nije postignuti nikakav napredak na izradi horizontalnog zakona koji će sadržavati principe Direktive, niti na pregledu sektorskog zakonodavstva da bi se utvrdili zakoni koje treba uskladiti s Direktivom o uslugama. Usklađivanje relevantnog zakonodavstva na svim nivoima vlasti zahtijeva izgradnju zadovoljavajućih administrativnih kapaciteta, kao i snažnu koordinaciju između administrativnih tijela na svim nivoima.

Zakonodavni okvir u oblasti **poštanskih usluga** djelimično je usklađen s *acquisem* EU. Potrebno je pripremiti i usvojiti novi zakon i strategiju o poštanskim uslugama na državnom nivou, kako bi se osigurao dosljedan regulatorni okvir usklađen sa Direktivom EU o poštanskim uslugama. Potrebno je uskladiti zakonodavni okvir za pružanje univerzalnih poštanskih usluga u cijeloj zemlji, a poštansko tržište treba potpuno otvoriti za konkurenciju. Potrebno je povećati institucionalnu i finansijsku nezavisnost i administrativne kapacitete Agencije za poštanski promet kako bi se omogućilo Agenciji da obavlja svoju regulatornu funkciju. Nije bilo napretka u usklađivanju zakonodavstva sa Uredbom EU o prekograničnoj dostavi paketa.

Postojeće zakonodavstvo još uvijek ne predviđa **uzajamno priznavanje inostranih kvalifikacija za regulisane profesije** kako je predviđeno *acquisem* EU u ovoj oblasti. Tek treba provesti generalnu mapu puta za usklađivanje s relevantnim *acquisem* EU. I dalje su potrebni značajni napor kako bi se uspostavio odgovarajući institucionalni okvir, uključujući i instrumente e-vlade i nacionalne kontaktne tačke koje pomažu građanima u zahtjevima za priznavanje njihovih profesionalnih kvalifikacija.

Poglavlje 4: Slobodno kretanje kapitala

U EU mora postojati mogućnost kretanja kapitala i investicija bez ograničenja, kao i zajednička pravila za prekogranična plaćanja. Banke i drugi privredni subjekti primjenjuju određena pravila u podršci borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma.

Bosna i Hercegovina je **umjereno pripremljena** u oblasti slobodnog kretanja kapitala. Nije bilo napretka u usklađivanju zakonodavstva sa *acquisem* EU o slobodnom kretanju kapitala. Prošlogodišnje preporuke su provedene samo u ograničenoj mjeri i one vrijede i dalje.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina bi posebno trebala da:

- smanji opsežne administrativne zahtjeve za kratkoročne kapitalne transakcije i izmjeni zakonodavstvo kako bi se uskladilo sa obavezama iz SSP-a o sticanju nekretnina za građane EU;

→ usvoji novi zakon o borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma, uključujući registar informacija o stvarnom vlasništvu za pravna lica i registar informacija o stvarnom vlasništvu za pravne aranžmane.

Što se tiče **kretanja kapitala i plaćanja**, zemlja i dalje primjenjuje potpunu konvertibilnost tekućeg poslovanja. Dugoročne kapitalne transakcije uglavnom su liberalizovane, ali ostaju restrikcije za kratkoročne kapitalne transakcije, uključujući finansijske kredite i zajmove koje rezidenti daju nerezidentima, i plaćanja premija životnog osiguranja koje rezidenti plaćaju nerezidentima. Pravila za ulaganja koja važe za institucionalne investitore podliježu ograničenjima na ulaganja u stranim hartijama od vrijednosti. U martu 2021. godine, Republika Srpska je pojednostavila uslove za otvaranje deviznog računa u inostranstvu, posebno za domaća preduzeća koja ulažu ili obavljaju privrednu djelatnost preko poslovne jedinice osnovane u inostranstvu.

Zakon o politici direktnih stranih ulaganja na državnom nivou ne predviđa ravnopravan tretman stranih i domaćih fizičkih lica u sticanju imovine. Entitetski zakoni o stranim ulaganjima i dalje propisuju dozvoljeni maksimum od najviše 49% stranog vlasništva za društva koja posluju u oblasti medija i vojne industrije, osim ako postoji opravdani interes. U tom slučaju entitetska vlada može donijeti odluku o prekoračenju 49% osnivačkog kapitala. Ovo ograničenje ostaje na snazi i nije u skladu sa zahtjevima *acquisa* EU o slobodnom kretanju kapitala, osim ako je opravdano iz razloga javnog interesa ili javne bezbjednosti.

Što se tiče sticanja nekretnina, za strana fizička lica je propisana obaveza reciprociteta osim ako to nije regulisano međunarodnim ugovorom. Poljoprivredno zemljište ne može biti u vlasništvu stranih fizičkih i pravnih lica. SSP obavezuje zemlju da prilagodi svoje zakonodavstvo u dijelu koji se tiče sticanja nekretnina tako da državljani zemalja članica EU od 2021. godine uživaju isti tretman kao i državljani Bosne i Hercegovine.

Nije postignut napredak u privatizaciji društava od strateškog interesa u kojima entitetske vlade zadržavaju većinski udio i upravljačka prava.

Što se tiče **platnih sistema**, Centralna banka Bosne i Hercegovine (CBBH) je u junu 2019. godine modernizovala svoj platni sistem uvođenjem novog žirokliringa. Sve međubankovne transakcije do 10.000 KM, idu preko ovog sistema. Bosna i Hercegovina treba da usvoji propise koji će biti u skladu sa *acquisem* EU (Direktiva o platnim uslugama II, Direktiva o elektronskom novcu II i Uredba o jedinstvenom području plaćanja u eurima - SEPA) da bi imala pristup sistemu SEPA za zajednice banaka ili finansijske institucije izvan evropskog ekonomskog prostora. U 2021. godini, Federacija BiH je usvojila propise u cilju poboljšanja transparentnosti i uporedivosti naknada pružalaca platnih usluga, između ostalog definisanjem maksimalnih naknada za transakcije debitnim i kreditnim karticama.

Platne usluge se trebaju dodatno liberalizovati i modernizovati kako bi koristile postojećim i novim akterima na tržištu. Sistem bi trebao biti otvoren i drugim operaterima koji nisu banke.

Što se tiče **borbe protiv pranja novca**, Bosna i Hercegovina treba da usvoji zakon o borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma u skladu s međunarodnim standardima, i da ga dodatno uskladi s *acquisem* EU o borbi protiv pranja novca i borbi protiv finansiranja terorizma. Novi zakon bi posebno trebalo da pokrije uslove u pogledu temeljite identifikacije stranaka, prijavljivanje sumnjivih transakcija i transparentnost stvarnog vlasništva. Iako je Bosna i Hercegovina skinuta sa spiska visokorizičnih trećih zemalja, trebala bi da nastavi unapređivati svoj okvir za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma, uključujući uvođenje registra podataka o stvarnom vlasništvu za pravna lica i registra podataka o stvarnom vlasništvu za pravni aranžmani.

Bosna i Hercegovina također treba da popravi svoje rezultate u finansijskim istragama, krivičnom gonjenju i donošenju presuda za krivična djela povezana s njima, da dosljednije koristi zakonske odredbe o konfiskaciji imovine, osobito osnivanjem kancelarije za upravljanje oduzetom imovinom. Još nisu provedene preventivne mjere, ni nadzorne mjere i sankcije u slučaju kršenja - naročito u nefinansijskom sektoru.

Poglavlje 6: Pravo privrednih društava

EU ima zajednička pravila o uspostavljanju, registraciji i zahtjevima za objavljivanje podataka privrednih društava, s dodatnim pravilima za računovodstveno i finansijsko izvještavanje te zakonsku reviziju.

Bosna i Hercegovina ima **određeni nivo pripremljenosti** u oblasti prava privrednih društava, korporativnog računovodstva i revizije. Preduzeti su određeni koraci u oblasti elektronske registracije privrednih društava u oba entiteta i u Brčko distriktu. Međutim, nije bilo napretka u pravcu uspostavljanja centralnog registra poslovnih subjekata, uzajamne povezanosti registara poslovnih subjekata u cijeloj zemlji, nije osigurana usklađenost u ovim oblastima u cijeloj zemlji. Nije bilo napretka ni u pravcu uspostavljanja jedinstvenog organa nadležnog za nadzor ovlaštenih revizora u cijeloj zemlji. Nije se postupalo po preporukama iz prošle godine i one vrijede i dalje.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina bi posebno trebala da:

- revidira postojeće propise u oblasti prava privrednih društava kako bi se utvrdile izmjene i dopune koje su potrebne da bi se dovršilo usklađivanje s *acquisem* EU;
- unaprijedi povezanost i koordinaciju registara privrednih društava između oba entiteta i Brčko distrikta.

Zakonodavstvo o privrednim društvima na svim nivoima vlasti i dalje je u ograničenoj mjeri usklađeno s *acquisem* EU u ovoj oblasti. Nije uspostavljen ni jedan centralni registar poslovnih subjekata, niti su registri privrednih subjekata iz entiteta i Brčko distrikta međusobno povezani. U izvještajnom periodu, Republika Srpska je pokrenula elektronsku registraciju privrednih subjekata. U Brčko distriktu je takođe upostavljen isti sistem. Propisi kojim će se pojednostaviti proces registracije privrednih subjekata, uključujući elektronsku registraciju, u Federaciji BiH još nije usvojen.

Zakonodavstvo o **korporativnom računovodstvu i reviziji** i dalje je samo djelomično usklađeno s *acquisem* EU. Što se tiče računovodstvenih standarda, odgovarajući zakoni u entitetima i u Brčko distriktu propisuju korištenje Međunarodnih standarda finansijskog izvještavanja (IFRS) za godišnje i konsolidovane računovodstvene izvještaje svih pravnih lica. Bosna i Hercegovina treba još da uskladi svoj pravni okvir u oblasti nefinansijskog izvještavanja u skladu sa Direktivom o objavljivanju nefinansijskih informacija i informacija o raznolikosti određenih velikih preduzeća i grupa. Komisija za računovodstvo i reviziju Bosne i Hercegovine djeluje kao stručno tijelo nadležno za računovodstvene i revizijske standarde, kao i prateća uputstva i prakse. Entitetska stručna tijela ovlaštena su za prevođenje i službenu objavu standarda. U izvještajnom periodu entiteti su izmijenili Zakone o računovodstvu i reviziji kako bi dodatno uskladili zakonske okvire sa *acquisem* EU. U januaru 2021. godine, Federacija BiH usvojila je Zakon o registru finansijskih izvještaja kako bi se poboljšao kvalitet finansijskog izvještavanja u skladu sa najboljom međunarodnom praksom. Javni nadzor revizije obavljaju Odbor za javni nadzor u Federaciji BiH, Ministarstvo finansija u Republici Srpskoj, i Vijeće za računovodstvo i reviziju u Brčko distriktu. Međutim, Bosna i Hercegovina još nije imenovala jedinstveno tijelo na nivou države koje će imati konačnu odgovornost za nadzor ovlaštenih revizora, u skladu sa zahtjevima *acquisa* EU.

Poglavlje 7: Pravo intelektualnog vlasništva

EU ima usklađene pravne propise za zakonsku zaštitu prava intelektualnog vlasništva (IPR) i autorskih i srodnih prava. Pravni propisi za zakonsku zaštitu prava intelektualnog vlasništva obuhvataju, na primjer, patente i žigove, dizajn, biotehnološke izume i lijekove. Pravni propisi za zakonsku zaštitu autorskih i srodnih prava obuhvataju, na primjer, knjige, filmove, kompjuterske programe i emitovanje.

Bosna i Hercegovina je **umjereno pripremljena** u oblasti prava intelektualnog vlasništva. U izvještajnom periodu **nije bilo napretka** u ovoj oblasti. Potrebno je uložiti značajne napore, posebno u cilju unapređenja provedbe i koordinacije. Nije se postupalo po preporukama iz prošle godine i one vrijede i dalje.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina bi posebno trebala da:

- provede strategiju za provedbu prava intelektualnog vlasništva;
- izmjeni Zakon o patentima.

Institut za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine djeluje kao nezavisno administrativno tijelo. Strategija razvoja Instituta daje mu ulogu koordinatora u sistemu primjene prava intelektualnog vlasništva.

U oblasti **autorskih i srodnih prava**, pravni okvir je u znatnoj mjeri usklađen s *acquisem* EU. Potrebno je dodatno usklađivanje, naročito u oblasti djela anonimnih autora i kolektivnim upravljanjem pravima.

Autorska djela i srodna prava deponovana su i registrovana u Institutu za intelektualno vlasništvo. Šest organizacija u Bosni i Hercegovini je ovlašteno za kolektivno upravljanje autorskim i srodnim pravima.

U oblasti **prava industrijskog vlasništva**, zakonodavni okvir je djelimično usklađen sa *acquisem* EU. Potrebno je dodatno usklađivanje, posebno u oblasti patenata, žigova i poslovnih tajni. Bosna i Hercegovina je pristupila relevantnim multilateralnim konvencijama, kao što to nalaže SSP, osim Evropskoj patentnoj konvenciji. Za pristupanje ovoj konvenciji, BiH treba da usvoji relevantne izmjene i dopune Zakona o patentima.

Kada je riječ o **provedbi**, Uprava za indirektno oporezivanje je, u izvještajnom periodu, dobila 69 zahtjeva za carinske mjere po osnovi zaštićenih robnih žigova i donijela 57 odluku o privremenom povlačenju i pljenidbi robe. Državna agencija za istrage i zaštitu provela je istrage o samo 36 slučajeva od kojih je 6 zatvoreno, dok je preostalih 30 slučajeva još uvijek pod istragom.

Upravni i pravosudni kapaciteti institucija za provedbu još su nedovoljni i treba ojačati njihovu saradnju. Strategija o provođenju intelektualnog vlasništva tek treba da bude provedena u Bosni i Hercegovini. BiH još nema pouzdan sistem za prikupljanje i analizu podataka, niti sistem za razmjenu podataka između različitih institucija za provedbu. Treba preduzeti korake koji će obezbijediti učešće poslovnih subjekata i potrošača u sprečavanju krivotvorenja i piraterije, uključujući kampanje za podizanje svijesti u svim institucijama za provedbu. Tužiocima, sudijama i sudskim vijećima koja rade na predmetima koji se tiču prava intelektualnog vlasništva trebaju dodatnu specijalizaciju kako bi ove predmete rješavali efikasnije i dosljednije.

Poglavlje 8: Politika konkurencije

Pravila EU štite slobodnu konkurenciju. Ona uključuju antimonopolska pravila protiv restriktivnih sporazuma između preduzeća i zloupotrebe dominantnog položaja, te uključuju i

pravila o koncentracijama među preduzećima koja bi znatno ometala konkurenciju. Pravila EU-a također utvrđuju sistem kontrole državne pomoći. Vlastima je dopuštena dodjela državne pomoći samo u slučaju da su ispunjeni ograničavajući uslovi, s ciljem sprečavanja narušavanja konkurencije.

Bosna i Hercegovina ima **određeni nivo pripremljenosti** u oblasti politike konkurencije. U izvještajnom periodu postignut je **određeni napredak** u ovom području, posebno u daljem usklađivanju Zakona o državnoj pomoći sa *acquisem* EU. Bosna i Hercegovina treba dodatno uskladiti svoje provedbene propise u oblasti konkurencije i državne pomoći sa *acquisem* EU. Nije se postupalo po preporukama iz prošle godine i one vrijede i dalje.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina bi posebno trebala da:

- unaprijedi rezultate provođenja Savjeta za državnu pomoć tako što će osigurati da tijela koja dodjeljuju pomoć dostavljaju *ex ante* obavještenja o mjerama državne pomoći;
- u skladu sa odredbama SSP-a osigurati da Savjet za državnu pomoć djeluje nezavisno i da postojeće programe pomoći, uvedene prije osnivanja Savjeta za državnu pomoć, uskladi sa *acquisem* EU.

Antitrustovi i spajanja

Zakonodavni okvir o **antitrustovima i spajanjima** uglavnom je usklađen s *acquisem* EU. Zakon o konkurenciji Bosne i Hercegovine u velikoj mjeri odražava odredbe Ugovora o funkcionisanju Evropske unije o ograničavajućim sporazumima i zloupotrebi dominantnog položaja. Njime se predviđa *ex ante* kontrola efekata spajanja na konkurenciju iznad određenih pragova prometa, u skladu s principima Uredbe EU o koncentracijama. Postoje provedbeni propisi koji osiguravaju dodatna materijalna i proceduralna pravila, kao i smjernice za provođenje pravila o konkurenciji, u cilju značajnijeg usklađivanja s *acquisem* EU. Provedbeni propisi treba da budu dodatno usklađeni s *acquisem* EU.

Što se tiče **institucionalnog okvira**, Konkurencijsko vijeće je operativno nezavisno tijelo nadležno za provođenje Zakona o konkurenciji. Konkurencijsko vijeće može izdavati zahtjeve za informacijama, obavljati nenajavljene inspekcije na licu mjesta, može izricati novčane kazne i tražiti otklanjanje nedostataka ukoliko utvrdi kršenje pravila o konkurenciji. Ono može zabraniti spajanja, ili ih odobriti, sa ili bez uslova, te dati mišljenja o nacrtima propisa koji mogu uticati na konkurenciju. Postoji program za ublažavanje kazni preduzećima koja pribavljaju informacije o slučajevima kartela. Na odluke Konkurencijskog vijeća strane se mogu žaliti sudu.

Funkcionisanje Konkurencijskog vijeća u znatnoj mjeri otežavaju kratki proceduralni rokovi i postupci za donošenje odluka prema nacionalnom principu, prema kojima odluke Vijeća, da bi imale pravni učinak, moraju imati podršku najmanje jednog člana iz svakog konstitutivnog naroda.

Što se tiče **provedbenih kapaciteta**, Konkurencijsko vijeće je sastavljeno od šest članova kojima podršku u radu pruža 20 zaposlenih. Nivo stručnosti zaposlenih treba dodatno unaprijediti odgovarajućom obukom. Što se tiče **provedbe**, Konkurencijsko vijeće je u izvještajnom periodu donijelo 27 odluka, od čega 10 o zabranjenim sporazumima, sedam o zloupotrebi dominantnog položaja i 10 odluka kojima se dozvoljavaju koncentracije. Izrečene kazne iznosile su oko 250.000 EUR. Konkurencijsko vijeće treba da nastavi sa jačanjem provođenja pravila o konkurenciji. Pravosudni kapaciteti za postupanje u složenim predmetima konkurencije popravljaju se i treba ih dodatno osnažiti.

Državna pomoć

Što se tiče **državne pomoći**, zakonski okvir je djelomično usklađen sa *acquisem* EU i odredbama SSP-a. On sadrži Zakon o sistemu državne pomoći u Bosni i Hercegovini i propise koje su donijeli Savjet ministara, te vlade entiteta i Brčko distrikta. U junu 2020.godine, Zakon o sistemu države pomoći je izmijenjen kako bi dodatno bio usklađen sa *acquisem* EU. Provedbeni propisi nisu usvojeni ravnomjerno u cijeloj zemlji i treba ih uskladiti s *acquisem* EU. Mapa regionalne pomoći još nije izrađena.

Što se tiče **institucionalnog okvira**, Savjet za državnu pomoć odgovoran je za osiguranje dosljednog provođenja Zakona o sistemu državne pomoći. Savjet za državnu pomoć sastavljen je od osam članova koje imenuje Savjet ministara, te vlade entiteta i Brčko distrikta. Kao i u slučaju Konkurencijskog vijeća, funkcionisanje Savjeta za državnu pomoć znatno je otežano nacionalnim principom kod donošenja odluka, prema kojem odluke Savjeta, da bi imale pravni učinak, moraju imati podršku najmanje jednog člana iz svakog konstitutivnog naroda. Mandat članova Savjeta za državnu pomoć iz Republike Srpske je istekao u julu 2020.godine i još nisu imenovani novi.

Provedbeni kapaciteti Savjeta za državnu pomoć nisu dovoljni. Sa samo šest zaposlenih, sekretarijat Savjeta nije u mogućnosti da izvršava svoje zadatke. Stručnost osoblja treba podići na viši nivo kroz relevantnu obuku. Što se tiče **provedbe**, Savjet za državnu pomoć u izvještajnom periodu je donio samo jednu (pozitivnu) odluku. Veliku većinu mjera državne pomoći donose organi koji dodjeljuju državnu pomoć prije nego što ih prijave Savjetu za državnu pomoć i prije nego što ih Savjet odobri. Postojeći programi državne pomoći još nisu usklađeni s pravilima EU za državnu pomoć, u skladu s obavezama koje proizilaze iz SSP-a. Bosna i Hercegovina treba da osigura transparentnost svih dodijeljenih mjera državne pomoći.

U aprilu 2020. godine, Savjet za državnu pomoć objavio je Priručnik o primjeni pravila državne pomoći i Obavještenje o primjeni Zakona o sistemu državne pomoći u kontekstu pandemije COVID-19, koji je izrađeno tako da bude u skladu sa smjernicama Evropske komisije koje su navedene u Privremenom okviru od 19. marta 2020.

Liberalizacija

Što se tiče **liberalizacije**, Zakon o konkurenciji i Zakon o sistemu državne pomoći primjenjuju se na javna preduzeća i preduzeća sa posebnim ili ekskluzivnim pravima. Pravila o finansiranju usluga od opšteg ekonomskog interesa nisu u potpunosti usklađena sa *acquisem* EU.

Poglavlje 9: Finansijske usluge

Pravila EU-a imaju za cilj osigurati pravičnu konkurenciju i stabilnost finansijskih institucija, odnosno bankarstva, osiguranja, dopunskih penzija, investicijskih usluga i tržišta vrijednosnih papira. Navedeno uključuje pravila o odobrenju, radu i nadzoru tih institucija.

Bosna i Hercegovina ima **određeni nivo pripremljenosti/umjereno je pripremljena** u oblasti finansijskih usluga. Postignut je **određeni napredak** u provođenju prošlogodišnjih preporuka. Potrebno je preduzeti dalje korake kako bi se značajno unaprijedila koordinacija u nadzoru i sprovođenju unutar sektora. Sveukupni nivo pripremljenosti na tržištu vrijednosnih papira i dalje je nizak. Prošlogodišnje preporuke u velikoj mjeri još vrijede.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina bi posebno trebala da:

→ potpiše Memorandum o razumijevanju o finansijskoj stabilnosti;

- ojača okvir za sanaciju banaka izmjenama i dopunama entitetskih Zakona o bankama i Zakona o osiguranju depozita kako bi se omogućilo stvaranje fonda za finansijsku stabilnost;
- pokaže poboljšanja u koordinaciji između korektivnih i izvršnih ovlaštenja nadzornih organa (uključujući agencije za bankarstvo).

Što se tiče **banaka i finansijskih konglomerata**, bankarski sektor izgleda adekvatno kapitaliziran i likvidan. Ukupna stopa adekvatnosti kapitala na kraju 2020. bila je na nekih 18%, znatno iznad regulatornog minimuma od 12%. Međutim, rascjepkano tržište doprinosi samo umjerenoj profitabilnosti bankarskog sektora. Postoje strategije za potpuno provođenje Basela III. Potrebno je usvojiti zajedničku metodologiju za određivanje sistemski važnih banaka.

Agencije za bankarstvo koordinirale su svoj odgovor da bi podržale finansijski sektor i opštu ekonomiju za vrijeme pandemije, uključujući i privremeni moratorijum na otplatu dugova do šest mjeseci i moguće reprogramiranje kredita. Moratorijum je obnovljen 2021. Agencije za bankarstvo su isto tako suspendovale dividende i ograničene naknade u sektoru bankarstva. Agencije za bankarstvo su na koordiniran način usvojile provedbene propise prevashodno u vezi sa likvidnošću, kreditima, valutnim rizikom, kao i obračunom kapitala da bi ublažile zahtjeve i pomogle bankama da se nose sa posljedicama COVID-a-19, podstičući tako kreditnu aktivnost. Finansijska stabilnost će se morati budno pratiti, također putem češćih sastanaka Stalnog odbora za finansijsku stabilnost. Sistem osiguranja depozita je u funkciji, ali iznos osiguranih depozita nije u skladu sa zahtjevima *acquisa* EU. Iako implementacija Zakona o osiguranju depozita unapređuje okvir za sanaciju banaka, taj okvir treba dodatno ojačati.

Nastavljena je implementacija metodologije Postupka nadzorne provjere i ocjene (SREP), što je omogućilo identifikaciju rizika i korektivnih mjera za pojedine banke. Da bi bio kompletan, pravni okvir mora značajno ojačati korektivna i provedbena ovlaštenja supervizora i uvesti konsolidovani nadzor bankarskih grupa u entitetima.

Omjer nekvalitetnih kredita (NPL) smanjen je na 6.1% portfelja nepodmirenih kredita na kraju 2020. Ipak, treba reducirati institucionalne i zakonske prepreke brzoj i efikasnoj sanaciji nekvalitetnih kredita, pošto je vjerovatno da će porasti iznos nekvalitetnih kredita po isteku mjera podrške vezano za COVID-19.

Rascjepkanost institucionalnog i regulatornog uređenja nastavlja da otežava nadzor banaka. Pripremljen je Memorandum o razumijevanju o finansijskoj stabilnosti u cilju unapređenja saradnje i razmjene informacija za nadzor banaka, spremnost i upravljanje krizama, i nadzor sistemskog rizika, ali ga još nisu potpisale relevantne strane, uključujući Centralnu banku, Agenciju za osiguranje depozita i agencije za bankarstvo.

Bosna i Hercegovina je ostvarila određen napredak **u oblasti osiguranja i strukovnih penzija**. Oba entiteta usvojila su zakonodavstvo o obaveznom osiguranju vozila u julu 2020. sa ciljem postepene liberalizacije njihovih tržišta osiguranja. Federacija BiH je usvojila novi zakon o liberalizaciji tarifa premija do oktobra 2025. Ona je također usvojila provedbene odluke o uslovima i tarifama osiguranja, koje između ostalog predviđaju implementaciju sistema bonus - malus između entiteta. Republika Srpska je izmijenila svoje zakonodavstvo kako bi produžila rokove za liberalizaciju tarifa do oktobra 2026., s ciljem ublažavanja posljedica pandemije na sektor osiguranja. Oba entiteta usvojila su provedbeno zakonodavstvo, uključujući odredbe o uslovima i premijama za odgovornost prema trećim stranama u Federaciji BiH, i o zahtjevima za podnošenje izvještaja Osiguravajućoj agenciji, kao i o uslovima za uplaćivanje u dobrovoljne penzione fondove u Republici Srpskoj.

Oba entiteta usvojila su metodologiju za nadzor filijala u međuentiteskom poslovanju u cilju implementacije postojećeg protokola o saradnji i usklađivanju međuentitetskih poslovnih djelatnosti. U oktobru 2020., stupio je na snagu Multilateralni sporazum o garancijama kojim se ukidaju provjere zelenih karti za vozila registrovana u Bosni i Hercegovini prilikom ulaska u Evropsku uniju. Uprkos inicijativama za podizanje svjesnosti i anketama o kvalitativnim zahtjevima za usklađivanje koje su provele osiguravajuće kompanije, nije postignut nikakav napredak u pripremanju za prelazak na regulatorni okvir zasnovan na Solvency II.

I dalje ostaje neriješeno pitanje usklađivanja s *acquisem* u dijelu koji uređuje finansijski nadzor institucija za strukovno penziono osiguranje.

Nije postignut nikakav napredak u pogledu **infrastrukture finansijskog tržišta**. Zakonodavstvo nije u skladu sa *acquisem* EU, uključujući i Direktivu o konačnosti poravnjanja.

Regulatorni okvir za **tržišta vrijednosnih papira i investicione usluge** je u nadležnosti entiteta. Oba entiteta imaju regulatore tržišta vrijednosnih papira (Komisije za vrijednosne papire) i namjenski, iako ne usklađen, pravni okvir za tržište vrijednosnih papira i investicionih fondova. Koordinaciju između entiteta treba unaprijediti da bi se osiguralo dosljedno usaglašavanje sa ključnim dijelovima *acquisa* EU koji se odnose na tržišta vrijednosnih papira, kao što je manipulacija tržištem i pravila o zloupotrebi tržišta. Od kraja 2019., Komisija za vrijednosne papire Federacije BiH je izgubila kvorum od tri člana potreban da radi barem u tehničkom mandatu, zbog čega nije mogla obavljati svoje redovne dužnosti. Zbog toga su zaustavljeni svi zahtjevi za povećanje kapitala, spajanje preduzeća i akvizicije, što stvara ozbiljne probleme biznisima i tržištu kapitala. Članovi Komisije za vrijednosne papire Federacije BiH imenovani su tek u septembru 2021.

Da bi se pojednostavilo izdavanje dužničkih vrijednosnih papira i unaprijedila brokersko-dilerska djelatnost, Republika Srpska izmijenila je i dopunila svoje zakonodavstvo o tržištima vrijednosnih papira. Stupanjem na snagu Zakona o faktoringu u decembru 2020. godine, Komisija za vrijednosne papire RS-a ovlaštena je da licencira kompanije za faktoring.

Poglavlje 28: Zaštita potrošača i zdravlja

Pravila EU štite ekonomske interese potrošača i u vezi sa sigurnosti proizvoda, opasnim imitacijama i odgovornosti za neispravne proizvode. EU također osigurava visoke zajedničke standarde za kontrolu duhana, krvi, tkiva, ćelija i organa i lijekova za ljudsku i životinjsku upotrebu. EU također osigurava visoke zajedničke standarde za poštivanje prava pacijenata u prekograničnoj zdravstvenoj zaštiti i za rješavanje ozbiljnih prekograničnih zdravstvenih rizika uključujući prenosive bolesti.

Bosna i Hercegovina je **u ranoj fazi** pripremljenosti u oblasti zaštite potrošača i javnog zdravlja. **Nikakav napredak** nije postignut u ovoj oblasti tokom izvještajnog perioda; prošlogodišnje preporuke i dalje vrijede. Propisi o ozbiljnim prekograničnim zdravstvenim prijetnjama, uključujući zarazne bolesti, još uvijek nisu usklađeni s *acquisem* EU na svim nivoima vlasti.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina bi posebno trebala uraditi sljedeće:

- usvojiti propise na svim nivoima o zabrani pušenja na javnim mjestima u skladu sa *acquisem* EU, ratificirati protokol o uklanjanju nezakonite trgovine duhanskim proizvodima i početi provoditi obje mjere;
- dodatno uskladiti svoje propise s propisima EU o tvarima ljudskog porijekla i lijekovima za primjenu kod ljudi, te uspostaviti sistem nadzora u ovoj oblasti u cilju osiguranja efikasne koordinacije u cijeloj zemlji;

→ dodatno uskladiti Zakon o zaštiti potrošača na državnom nivou sa *acquisem* EU.

Zaštita potrošača

U pogledu **horizontalnih aspekata**, zakonski okvir za **zaštitu potrošača** čini Zakon o zaštiti potrošača, koji je usvojen 2006. na državnom nivou. On se treba revidirati kako bi se osigurala usklađenost sa značajnim promjenama koje su od tada uvedene u *acquis* EU.

Vijeće za zaštitu potrošača (VZP) je stručno savjetodavno tijelo Vijeća ministara. VZP predlaže državni godišnji program za zaštitu potrošača, prati njegovu realizaciju, utvrđuje osnove politike za zaštitu potrošača, te usmjerava obim djelatnosti koje se finansiraju iz državnog budžeta. Međutim, izvještaji o izvršenju državnog programa zaštite potrošača za 2019. godinu i državni program zaštite potrošača za 2020. godinu nisu usvojeni.

Kancelarija ombudsmana za zaštitu potrošača je donijela odluke za 249 žalbi potrošača. Ombudsman je izdao 20 stručnih mišljenja, dao 365 pravnih savjeta, odgovorio na 37 zahtjeva za informacije i potpisao sporazume o saradnji sa svih 15 udruženja potrošača iz oba entiteta.

Potrebno je uskladiti zakonski okvir u oblasti potrošačkih kredita i trgovanja finansijskim uslugama na daljinu sa *acquisem* EU.

Zakonodavni okvir u oblasti **bezbjednosti proizvoda** još uvijek nije usklađen sa *acquisem* EU. U izvještajnom periodu, Agencija za nadzor nad tržištem i inspeksijska tijela entiteta i Brčko distrikta izvršili su 19 kontrola u okviru proaktivnog nadzora, a 16 je pokrenuto u okviru reaktivnog nadzora. Provedeno je ukupno 190 inspekcija sigurnosti proizvoda, 4.857 nesigurnih proizvoda je povučeno sa tržišta (od čega su 1.613 uništena), a poslovni subjekti su uskladili 2.658 proizvoda sa sigurnosnim zahtjevima.

Javno zdravstvo

U pogledu **horizontalnih aspekata**, nije bilo napretka u izradi **strategije razvoja zdravstva** na državnom nivou ili u Brčko distriktu. Ne postoji strategija informiranja o zdravlju na državnom nivou niti integrirani **zdravstveni informacijski sistem**.

Propisi o politikama **kontrole duhana** na nivou entiteta i Brčko distrikta nisu usklađeni sa odgovarajućim *acquisem* EU. Bosna i Hercegovina je potpisnica Okvirne konvencije o kontroli duhana SZO, ali ova konvencija se ne provodi u potpunosti zbog nedostatka sistematskog praćenja. Bosna i Hercegovina još nije ratificirala Protokol o eliminisanju nezakonite trgovine duhanskima proizvodima.

Zakonski okvir kojim se uređuju pitanja **krvi, tkiva, ćelija i organa** na nivou entiteta i Brčko distrikta još uvijek nije usklađen sa *acquisem* EU. Iako je jedan entitet usvojio propise izrađene da bi bili usklađeni sa *acquisem* EU o biomedicinski pomognutoj oplodnji, ovo nije slučaj u cijeloj zemlji jer je pravni okvir rascjepkan. BiH nema potrebne administrativne kapacitete kako bi ispunila zahtjeve utvrđene u *acquisu* EU o transplantaciji ljudskih organa, tkiva i ćelija. Entiteti su uspostavili zavode za transfuzijsku medicinu. Programi transplantacije su organizovani na entitetskom nivou sa veoma ograničenom međusobnom saradnjom. Nije bilo napretka u uspostavljanju sistema nadzora na državnom nivou u ovoj oblasti kako bi se osigurala efikasna koordinacija u cijeloj zemlji.

Kada su u pitanju **ozbiljne prekogranične zdravstvene prijetnje**, uključujući **zarazne bolesti**, propisi još uvijek nisu usklađeni s *acquisem* EU na svim nivoima vlasti. Učešće BiH u tehničkim aktivnostima Evropskog centra za kontrolu i prevenciju bolesti (ECDC) ostaje u ograničenom obimu i BiH još uvijek nije učestvovala u procjeni ECDC-a o statusu zaraznih bolesti. BiH mora ojačati koordinaciju između entiteta i državnog nivoa u oblasti nadzora i odgovora na zarazne bolesti. Uvedene su mjere za promoviranje zdravog načina života u vezi

sa prevencijom **nezaraznih bolesti** i djelomično ih provode nadležne institucije entiteta i Brčko distrikta.

Vlasti na svim nivoima su brzo reagirale na izbijanje COVID-19 i uvele mjere kako bi se usporilo prenošenje virusa, ali one nisu bile dobro koordinisane u cijeloj zemlji. Zvanični podaci o COVID-19 se prikupljaju, predočavaju i dostavljaju u BiH i na međunarodnom nivou kroz postojeće mehanizme međunarodnih zdravstvenih propisa. BiH je takođe nastavila da koristi zajednički sporazum o nabavci EU za medicinske protivmjere. Vezano za vakcinaciju protiv COVID-19, vlasti su osigurale uspješno učešće u COVAX mehanizmu. Na početku procesa vakcinacije, BiH se većinom oslanjala na donacije, a samo je Republika Srpska direktno nabavljala vakcine. Masivna vakcinacija u cijeloj zemlji još uvijek nije u potpunosti počela i ne postoji centralna baza podataka o vakcinisanim građanima. EU daje 7,76 miliona evra kao podršku institucijama javnog zdravstva, prilagođenim da odgovore na potrebe, i grant od 13,7 miliona evra za kupovinu vakcina (uključujući transportne troškove, a do 15% se može koristiti za potrošni materijal i opremu vezano za vakcine). Zemlja je primila 214.110 doza između maja i avgusta 2021, što je omogućila Austrija, kroz *EU4health* grant. BiH je takođe primila višestruke donacije iz zemalja članica EU (500.000 iz Austrije, 170.000 iz Hrvatske, 120.000 iz Grčke, 528.000 doza iz Slovenije, 200.000 doza iz Mađarske i 50.000 doza iz Bugarske do kraja avgusta 2021. godine), što je ukupno preko 1,3 miliona doza COVID-19 vakcina koje je obezbijedila EU do kraja avgusta.

Što se tiče **skrininga na rak**, Bosna i Hercegovina nema cjelodržavni plan za kontrolu raka, niti cjelodržavni program ranog otkrivanja raka. FBiH nema sistematske registre za rak ili programe skrininga za liječenje raka zbog neusklađenog zakonodavstva i ograničenih finansijskih kapaciteta. Oba entiteta imaju registre za rak. Republika Srpska ima program ranog otkrivanja raka. Brčko distrikt nema registar niti programe ranog otkrivanja.

Bosna i Hercegovina ima mrežu od 74 centra za **mentalno zdravlje** sa multidisciplinarnim timovima u zajednicama, a neki od njih imaju dodatne specijaliste. Specijalna forenzička psihijatrijska bolnica pruža liječenje forenzičkim pacijentima iz cijele zemlje.

Kada su u pitanju **preventivne mjere**, provodile su se određene aktivnosti uz učešće nevladinih organizacija u cilju smanjenja **alkoholizma i prevencije alkoholom izazvanih poremećaja**. Što se tiče **prevencije zloupotrebe droga i smanjenja štetnih učinaka, preventivne mjere** se provode kroz edukaciju i aktivnosti nevladinih organizacija, iako ovi naponi nisu sistematski. Programi rehabilitacije i socijalne reintegracije su neujednačeni u različitim dijelovima zemlje, te je potreban sistematski pristup.

U pogledu **nejednakosti u zdravstvu**, ključni izazov zdravstvenog sistema je poboljšati pristup za sve građane, iako postoje propisi kojima se predviđa jednak pristup zdravstvenoj zaštiti. Osiguravanje kvalitetne i dostupne javne zdravstvene zaštite za sve građane, uključujući i marginalizovane grupe, jedan je od ključnih reformskih prioriteta BiH. Romi imaju pristup zdravstvenim uslugama samo ako su registrovani kod administracije za zapošljavanje ili obrazovanje. Zbog ovoga mnogi Romi nemaju zdravstveno osiguranje. Tokom proglašenog vanrednog stanja/prirodne nesreće, svi nivoi vlasti su usvojili mjere o privremenoj univerzalnoj zdravstvenoj zaštiti vezano za COVID-19.

KLASTER 3: KONKURENTNOST I INKLUZIVNI RAST

Ovaj klaster obuhvaća poglavlja 10 - Informaciono društvo i mediji, 16 - Oporezivanje, 17 - Ekonomska i monetarna politika, 19 - Socijalna politika i zapošljavanje, 20 - Preduzetništvo i industrijska politika, 25 - Nauka i istraživanje, 26 - Obrazovanje i kultura, 29 - Carinska unija.

Bosna i Hercegovina mora izraditi i usvojiti zakone o elektronskim komunikacijama i elektronskim **medijima**, o elektronskoj identifikaciji i uslugama povjerenja, u skladu s *acquisem* EU, te raditi na prelasku na digitalno emitiranje. Što se tiče **oporezivanja**, treba uskladiti akcize na pivo s *acquisem* EU, te osigurati interoperabilnost e-potpisa. Potrebno je unaprijediti saradnju i koordinaciju makroekonomske i fiskalne politike, također i u kontekstu Programa ekonomskih reformi (PER), te garantirati nezavisnost Centralne banke i integritet valutnog odbora. Kada je u pitanju **ekonomska i monetarna politika**, potrebno je osigurati dosljednu politiku i veliku vidljivost, odgovornost cijele zemlje i koherentnost Programa ekonomskih reformi. Što se tiče **socijalne politike**, država treba usvojiti strategije zapošljavanja, izraditi plan provedbe Garancije za mlade i ojačati socijalni dijalog. Kada je riječ o industrijskoj politici, treba pojednostaviti i uskladiti registraciju poslovnih subjekata i ažurirati strateške dokumente. Potrebno je izraditi i usvojiti strategiju pametne specijalizacije, te mapu puta za istraživačku infrastrukturu. Država treba osigurati potpuno funkcionalan sistem (re)akreditacije **visokoškolskih** ustanova i studijskih programa, te stalno sudjelovanje u međunarodnim studijama procjene. Potrebno je provesti zakon o **carinskoj** politici i povećati administrativne kapacitete.

Socio-ekonomske reforme se moraju provesti kako bi se olakšalo rješavanje postojećih strukturnih slabosti, niske konkurentnosti, visoke stope nezaposlenosti, te utjecaja pandemije, koja je dodatno naglasila njihovu hitnost. Ovaj klaster i relevantne reforme imaju značajne poveznice s Programom ekonomskih reformi Bosne i Hercegovine.

Poglavlje 10: Informaciono društvo i mediji

EU podržava neometano funkcioniranje unutrašnjeg tržišta za elektronske komunikacije, elektronsku trgovinu i audio-vizualne usluge. Pravila štite potrošače i pomažu sveopću dostupnost modernih usluga.

Bosna i Hercegovina je u **ranof fazi pripreme** u području informacionog društva i medija. U provedbi prošlogodišnjih preporuka, koje i dalje vrijede, **nije postignut napredak**. Zakonodavstvo i strateški okvir nisu utvrđeni, i nisu usklađeni s *acquisem* EU. Nije postignut napredak u uvođenju evropskog broja za hitne slučajeve, 112. Regionalni sporazum o romingu je stupio na snagu u julu/srpnju 2021. godine, što je omogućilo pravilo „u romingu kao kod kuće“ (engl. *roam like at home* - RLAH).

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina bi posebno trebala uraditi sljedeće:

- izraditi i usvojiti zakon o elektronskim komunikacijama i elektronskim medijima usklađen s *acquisem* EU.
- završiti drugu fazu prelaska na digitalno emitiranje i usvojiti okvirnu strategiju za pristup širokopojasnoj mreži;
- izraditi i usvojiti zakon o elektronskoj identifikaciji i uslugama povjerenja s jednim nadzornim tijelom za cijelu državu u skladu s *acquisem* EU.

Kad su u pitanju **elektronske komunikacije i informacijske i komunikacijske tehnologije**, država još nije postigla napredak u usvajanju propisa o elektronskim komunikacijama i elektronskim medijima sukladno regulatornom okviru EU 2018. Bosna i Hercegovina nije izradila strategiju širokopojasnog pristupa, iako je 2019. godine uvela mrežu 4G. Regulatorna agencija za komunikacije još uvijek nije financijski nezavisna i nisu uloženi nikakvi naponi da se poboljša postupak za imenovanje njenog rukovodstva radi osiguranja pune političke nezavisnosti.

U 2020. godini bilo je 60 pružatelja internetskih usluga i 3.336.591 korisnika interneta (stopa

korištenja je 94,49%), sa stopom korištenja od 21,39% za širokopojasni internet. Regionalni sporazum o romingu, koji omogućuje pravilo "u romingu kao kod kuće", stupio je na snagu u julu/srpnju 2021. godine, što je dovelo do daljeg sniženja cijena usluga rominga.

Kad su u pitanju **usluge informacionog društva**, Bosna i Hercegovina nije postigla napredak u usvajanju svedržavne strategije i akcionog plana za razvoj informacionog društva. Nije ostvaren napredak u usvajanju zakona o elektronskoj identifikaciji i uslugama povjerenja za elektronske transakcije s jednim nadzornim tijelom za cijelu državu u skladu s *acquisem* EU. Također, nije ostvaren napredak ni u osiguravanju interoperabilnosti sistema elektronskog potpisa u cijeloj državi.

Država nije postigla napredak u usvajanju cjelodržavne strategije o sigurnosti mreža i informacionih sistema, te u imenovanju jedne kontakt osobe za cijelu državu koja bi bila odgovorna za koordinaciju i prekograničnu suradnju. Bosna i Hercegovina treba uspostaviti mrežu timova za odgovor na bezbjednosne kompjuterske incidente koja će olakšati stratešku suradnju i razmjenu informacija.

Što se tiče **audio-vizualne politike**, Bosna i Hercegovina nije postigla napredak u izradi i usvajanju zakona o elektronskim komunikacijama i elektronskim medijima usklađenim s *acquisem* EU. Nije postignut napredak u usvajanju propisa o transparentnosti vlasništva nad medijima, što obuhvaća i registar vlasničkih struktura, kao i propisa o oglašavanju u medijima. Država nije postigla napredak u okončanju druge faze prelaska na digitalno emitiranje. Bosna i Hercegovina nije uvela prikladan model za naplatu RTV pretplate koji bi osigurao financijsku održivost i političku nezavisnost sistema javnog emitiranja. Još uvijek nije osnovana Korporacija javnih emitera, kako je predviđeno odgovarajućim zakonom. Financiranje lokalnih javnih emitera iz javnog budžeta također se mora uskladiti s *acquisem* EU, jer je to državna pomoć i pruža priliku za politički pritisak i utjecaj.

Poglavlje 16: Oporezivanje

Pravila o oporezivanju EU obuhvaćaju porez na dodanu vrijednost, akcize i određene aspekte oporezivanja dobiti. Također se odnose na saradnju među poreznim upravama, što obuhvaća i razmjenu informacija radi sprječavanja utaje poreza.

Bosna i Hercegovina je izvršila **određene pripreme** u oblasti oporezivanja. U izvještajnom razdoblju **nije postignut napredak**. Preporuke Komisije iz 2020. godine nisu provedene i vrijede i dalje.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina treba posebno da:

- uskladi zakonodavstvo o PDV-u i akcizama s *acquisem* EU, posebno o akcizama na pivo;
- ukloni sva administrativna opterećenja u području elektronskog potpisa (e-potpisa) kako bi se osigurala njegova interoperabilnost i usklađen sistem u cijeloj zemlji.

Zakonodavni okvir za **indirektno oporezivanje** djelomično je usklađen s *acquisem* EU. Država treba dodatno uskladiti zakone o PDV-u s *acquisem* EU i poboljšati suradnju između Uprave za indirektno oporezivanje (UIO) i poreznih uprava entiteta i Brčko distrikta, što obuhvaća i zajedničke revizije.

Što se tiče akciza na duhan, alkohol, bezalkoholna pića, osim prirodnih sokova i vode, goriva i kave, postoje značajna odstupanja od *acquisa* EU. To se odnosi na opseg i klasifikaciju akciznih roba, kao i na izuzeća, strukture i minimalne stope. Država treba svoj zakon o akcizama u potpunosti uskladiti s *acquisem* EU.

Što se tiče **direktnog oporezivanja**, Republika Srpska je u augustu 2020. godine usvojila novi zakon o poreznom postupku kojim je omogućena e-registracija poslovnih subjekata, a u

decembru 2020. godine izmijenila je Zakon o porezu na dohodak. U Federaciji BiH nije bilo napretka u području direktnog oporezivanja jer tek treba usvojiti novo zakonodavstvo o oporezivanju dohotka i o doprinosima kako bi se smanjilo porezno opterećenje rada i uskladilo s Republikom Srpskom.

Što se tiče **administrativne suradnje i uzajamne pomoći**, Bosna i Hercegovina je ratificirala Multilateralnu konvenciju o uzajamnoj administrativnoj pomoći u poreznim stvarima (MAC) OECD-a/Vijeća Europe i deponirala instrument ratifikacije u septembru 2020. godine. Konvencija je stupila na snagu 1. januara 2021. godine. Država se još nije obavezala na automatsku razmjenu informacija o financijskim računima na temelju jedinstvenog globalnog standarda OECD-a. Bosna i Hercegovina je potpisala sporazume o dvostrukom oporezivanju s 20 država članica EU.

Što se tiče **operativnih kapaciteta i kompjuterizacije**, uvedeno je elektroničko podnošenje prijave za PDV i akcize. Međutim, potrebno je dodatno poboljšati koordinaciju, suradnju i razmjenu podataka između različitih poreznih uprava u zemlji, uključujući usklađivanje i interoperabilnost e-potpisa na razini cijele zemlje.

Poglavlje 17: Ekonomska i monetarna politika

Pravila EU zahtijevaju nezavisnost centralnih banaka i zabranjuju im da izravno financiraju javni sektor. Države članice koordiniraju svoje ekonomske politike i podliježu fiskalno-ekonomskom i financijskom nadzoru.

Bosna i Hercegovina je u **ranoj fazi** priprema za ekonomsku i monetarnu politiku. Nije **bilo napretka** u poboljšanju suradnje i koordinacije makroekonomske i fiskalne politike. Preporuke iz 2020. godine nisu uzimane u rad i vrijede i dalje. Monetarna politika podupire ekonomsku stabilnost, ali treba osigurati punu nezavisnost Centralne banke.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina treba posebno da:

- unaprijedi suradnju i koordinaciju na društveno-ekonomskim reformama među različitim razinama vlasti i ojača analitičke kapacitete vladinih institucija, posebno Ministarstva financija i trezora BiH;
- osigura dosljednu političku podršku i visoku vidljivost, svedržavnu odgovornost i koherentnost Programa ekonomskih reformi (PER), uključujući njegov srednjoročni makrofiskalni okvir; poboljša administrativne kapacitete za izradu, provedbu i praćenje reformi;
- očuva nezavisnost Centralne banke i integritet postojećeg valutnog odbora, te bez daljeg odgađanja imenuje članove Upravnog odbora.

Što se tiče **monetarne politike**, režim deviznog kursa i dalje je karakteriziran aranžmanom valutnog odbora, koji povezuje konvertibilnu marku (KM) s eurom kao osnovnom valutom. To osigurava stabilnost unutar složenog institucionalnog okruženja zemlje. Cilj Centralne banke pri održavanju stabilne domaće valute i dalje je u suprotnosti s primarnim ciljem monetarne politike u EU, a to je stabilnost cijena. Zakon o Centralnoj banci nije u potpunosti usklađen s *acquisem* EU u pogledu zabrane monetarnog financiranja.

Zakon o Centralnoj banci ne osigurava njenu bezuvjetnu funkcionalnu neovisnost. Centralna banka dužna je izvještavati Parlamentarnu skupštinu o svojim godišnjim revidiranim financijskim izvještajima radi parlamentarne kontrole, a Predsjedništvo je dužna izvještavati o preliminarim financijskim izvještajima. Ovaj drugi zahtjev mogao bi utjecati na nezavisnost Centralne banke. Zakonske odredbe koje uređuju razrješenje članova Upravnog odbora i trajanje imenovanja zamjenskih članova u potpunosti su usklađene s *acquisem* EU. U 2020.

godini u Upravni odbor Centralne banke imenovana su tri nova člana. Dva člana imenovana su nakon promjene u sastavu državnog Predsjedništva koje imenuje članove Odbora. Okolnosti imenovanja (i prethodnih razrješenja) mogu izazvati zabrinutost zbog političkog uplitanja. U augustu 2021. godine, Upravnom odboru Centralne banke istekao je mandat, a Predsjedništvo Bosne i Hercegovine nije usvojilo odluku o imenovanju Upravnog odbora. Posljednjeg dana mandata Upravni odbor donio je odluku o primjeni načela kontinuiteta kako bi se omogućilo nesmetano obavljanje osnovnih poslova i funkcija Centralne banke, sve dok Predsjedništvo ne imenuje nove članove Upravnog odbora. Srpski član Predsjedništva također je u više navrata predlagao korištenje rezervi Centralne banke u fiskalne svrhe, što bi narušilo aranžman valutnog odbora. Stoga je od ključnog značaja zadržati fokus na očuvanju integriteta aranžmana valutnog odbora i nezavisnosti Centralne banke u skladu s *acquisem* EU.

Ovlasti za nadzor banaka imaju agencije za bankarstvo dvaju entiteta. Iako je bankovni sistem dosad relativno dobro prebrodio šok izazvan pandemijom COVID-19, učinkovitost nadzora bankarskog sektora ometaju rascjepkane nadležnosti i nedovoljna koordinacija.

Što se tiče *acquisa* EU o **ekonomskoj politici**, kvaliteta srednjoročnog programa ekonomskih reformi Bosne i Hercegovine ukazuje na značajne slabosti u administrativnoj koordinaciji i oblikovanju politike. Provedba zajednički usvojenih smjernica politike bila je djelomična. Kapacitete za izradu, provedbu i praćenje strukturnih reformi potrebno je značajno poboljšati kako bi se ispunili zahtjevi Evropskog semestra. To znači uspostavljanje cjelodržavnog srednjoročnog programa reformi koji je koherentan, dosljedan i koji se temelji na zajednički dogovorenim određivanju prioriteta. U tom smislu treba ojačati koordinacijsku ulogu Direkcije za ekonomsko planiranje, uključujući i osiguravanje potrebnih resursa. Tokom ekonomskog i finansijskog dijaloga, zemlja nije uspjela formulirati zajednički stav prema dva pitanja u smjernicama politike sadržanim u Zajedničkim zaključcima, naime (i) u skladu s *acquisem* EU stvoriti središnji (tj. na razini cijele zemlje) registar bankovnih računa fizičkih osoba i (ii) donijeti zakon o elektroničkom identitetu i uslugama povjerenja za elektroničke transakcije s jednim nadzornim tijelom u skladu s *acquisem* EU.

Odgovor vlasti na pandemiju COVID-19 i dalje je nekoordiniran i rascjepkan, u smislu suštine i vremena uvođenja mjera. U maju 2020. godine osnovana je radna grupa koja ima za cilj koordinirati aktivnosti svih razina vlasti u Bosni i Hercegovini na socio-ekonomskim mjerama kao odgovorom na krizu izazvanu COVID-19 i olakšati mobilizaciju sredstava za sve razine vlasti putem domaćih sredstava i strane finansijske pomoći. Međutim, tokom izvještajnog razdoblja nije održan nijedan sastanak radne grupe.

Izvještavanje o podacima javnog sektora u skladu s Evropskim sistemom nacionalnih i regionalnih računa (ESA 2010) i dalje je vrlo ograničeno, a usklađenost temeljnog statističkog okvira sa zahtjevima i definicijama ESA 2010 i dalje je ograničena. Dostavljanje podataka i transparentnost ozbiljno su otežani nedostatkom saradnje između glavnih statističkih tijela. Fiskalna pravila ostaju na entitetskoj razini i još uvijek ne postoji nezavisna fiskalna institucija koja bi nadzirala i provodila poštivanje fiskalnih pravila u cijeloj zemlji. Srednjoročni budžetski okvir i dalje je nedovoljno razvijen i nedovoljno korišten kao instrument za usmjeravanje politike.

Poglavlje 19: Socijalna politika i zapošljavanje

Pravila EU u području socijalne politike uključuju minimalne standarde za radno pravo, jednakost, zdravlje i sigurnost na radu te zabranu diskriminaciju. Također se promovira socijalni dijalog na evropskoj razini.

Bosna i Hercegovina je izvršila određene pripreme u oblasti socijalne politike i zapošljavanja. Postignut je ograničen napredak u provedbi prošlogodišnjih preporuka, posebno kada su u

pitanju propisi o radu, ali i dalje postoje ozbiljni izazovi u pogledu zapošljavanja, socijalne uključenosti i zaštite, te smanjenja siromaštva, posebno u pogledu koordinacije među nadležnim institucijama u cijeloj zemlji. Postignut je određen napredak u razvoju entitetskih i cjelodržavnih strategija zapošljavanja i potrebno je uložiti napore kako bi se usvojile. Nisu poduzeti nikakvi koraci za jačanje i promoviranje socijalnog dijaloga.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina treba posebno da:

- usvoji strategije zapošljavanja na entitetskoj razini i na razini cijele zemlje kao okvir politike, istovremeno osiguravajući dodatne kapacitete za provedbu i praćenje;
- poduzme korake za uspostavu i provedbu Garancije za mlade izradom plana provedbe Garancije za mlade u skladu s modelom i smjernicama EU;
- unaprijedi socijalni dijalog na svim razinama i sklapanje općih kolektivnih ugovora.

Zakoni o radu, koji su na snazi na razini entiteta i Brčko distrikta, odnose se na sve zaposlenike, osim na državne službenike, te jamče minimalni nivo zaštite prava zaposlenika. Kako bi se u potpunosti ispunili standardi EU u ovom području, zakonski okvir još uvijek zahtijeva dalje unaprjeđenje, naročito u pogledu zaštite radnika, koja uključuje zaštitu od diskriminacije.

Pravo na štrajk uređeno je entitetskim zakonima o radu i zakonima o štrajku koji su na snazi na svim razinama vlasti. Osim postojećeg zakonodavstva o mirnom rješavanju radnih sporova u Republici Srpskoj, Federacija BiH je u aprilu 2021. godine usvojila propise u ovom području. Ovi zakoni se općenito temelje na načelima i preporukama Međunarodne organizacije rada, unatoč određenim razlikama kada su u pitanju institucionalna rješenja. Provedba zakona o radu i dalje je neadekvatna, naročito kada je riječ o socijalnom dijalogu, zaštiti radnika i inspekciji rada.

Pandemija je razotkrila potrebu za izmjenom zakona o radu kako bi se otklonili nedostaci vezani uz upravljanje krizom, kao što su nedostatak detaljnih odredbi koje reguliraju rad od kuće, plaćeni i neplaćeni dopust zbog više sile, privremeno skraćanje radnog vremena, kao i ograničene mogućnosti za adekvatan odgovor u cilju zaštite radnih mjesta i osiguranja socio-ekonomske sigurnosti zaposlenika.

U entitetima i Brčko distriktu postoje zakoni o **zaštiti zdravlja i sigurnosti na radu**. U oktobru 2020. godine u Federaciji BiH stupio je na snagu novi zakon o zaštiti na radu, koji postavlja temeljna načela zaštite na radu. Potrebno je usvojiti podzakonske akte koji uređuju pojedine aspekte zaštite na radu i uskladiti ih s *acquisem* EU u cijeloj zemlji. Izvršenje i provedba zakonodavstva i dalje je djelomična, naročito kada su u pitanju kapaciteti inspekcija, kontrola pravilnog sprječavanja ozljeda na radu, ulaganje u sigurnost i odgovarajuća obuka za poslodavce ili pomoć u provođenju odgovarajuće procjene rizika na radnom mjestu. Sistem prikupljanja i distribucije statističkih podataka o ozljedama i bolestima na radu treba još poboljšati. Službeni podaci o prijavljenim nesrećama i smrtnim slučajevima, kao i o sektorima koji su njima najviše pogođeni, nisu objavljeni za 2020.

Kao odgovor na epidemiju COVID-19, vlasti na svim razinama uvele su niz mjera usmjerenih na zaštitu zdravlja i sigurnosti radnika, što uključuje strožu primjenu zakona o zaštiti na radu i zdravlju na radu, naročito o korištenju lične zaštitne opreme, dezinfekciji i fizičkoj distanci. Te mjere su također obuhvatile obustavu ili smanjenje aktivnosti u nizu sektora, kao što su obrazovanje, maloprodaja, hoteli, restorani i ugostiteljske usluge, te javni prijevoz.

Socijalni dijalog i dalje je slab na svim razinama i u tom području nisu postignuta značajna poboljšanja. Socijalni partneri su ograničeno uključeni u provedbu politika, a njihove interne kapacitete treba poboljšati. Ekonomska i socijalna vijeća (ESC) djeluju na entitetskoj razini,

iako se ESC u Federaciji BiH u posljednje dvije godine suočava s brojnim poteškoćama u svom radu. Ekonomsko i socijalno vijeće na razini države nije osnovano. U dva entiteta ne postoje opći kolektivni ugovori, ali postoji određeni broj granskih ugovora ograničen uglavnom na javni sektor i neka državna poduzeća. Novim zakonodavstvom u Federaciji BiH uvedeni su mehanizmi za individualno i kolektivno mirno rješavanje radnih sporova na brz i jeftiniji način.

Što se tiče **politike zapošljavanja**, još uvijek ne postoji cjelodržavna strategija zapošljavanja. Entitetske strategije također su istekle. U pripremi su novi nacrti strategija zapošljavanja na entitetskoj razini i za cijelu državu za period 2021.-2027. godine. Vlada Federacije BiH, u suradnji s Međunarodnom organizacijom rada, također je u maju 2021. godine usvojila nacrt strategije zapošljavanja za razdoblje 2021.-2027. godine i uputila ga u parlamentarnu proceduru. Potrebno je uložiti napore da se dovrše i usvoje.

Prema podacima Ankete o radnoj snazi iz 2020. godine, stopa aktivnosti iznosila je 47,7% (referentna dob 20-64 godine), stopa zaposlenosti 40,1% (referentna dob 20-64 godine), **stopa nezaposlenosti** 15,9% (referentna dob 15 -74 godine), a stopa neaktivnosti 52,3%. Od ukupnog aktivnog stanovništva, 60,4% su muškarci, a 39,6% žene. Od ukupnog broja zaposlenih, 61,7% su muškarci, a 38,3% žene, dok od ukupnog broja nezaposlenih muškarci čine 53,7%, a žene 46,3%. Nezaposlenost posebno pogađa dobnu skupinu od 25 do 49 godina, koja čini 60,6% nezaposlenih osoba (22,9% otpada na dobnu skupinu od 15 do 24 godine, 16,4% od 50 do 64 godine i 0,1% na starije od 65 godina). Obrazovna struktura zaposlenih pokazuje da 67,5% ima završenu srednju školu određenog smjera, 20,7% ima diplomu višeg ili visokog obrazovanja, magisterij ili doktorat, a 11,7% završenu osnovnu školu ili nekoliko razreda osnovne škole.

Najveći udio u obrazovnoj strukturi nezaposlenih imaju oni sa završenom srednjom školom određenog smjera (70,8%), zatim oni sa diplomom višeg ili visokog obrazovanja, magisterijem ili doktoratom (15,1%), te oni sa završenom osnovnom školom ili nekoliko razreda osnovne škole (14,1%).

Javne službe za zapošljavanje provode različite programe za tržište rada, s posebnim naglaskom na ublažavanje utjecaja pandemije COVID-19. Rezultati provedenih aktivnih politika tržišta rada se ocjenjuju. Kapacitet javnih službi za zapošljavanje za pružanje kvalitetnih usluga osobama u potrazi za poslom postupno se poboljšava, ali je i dalje slab. Upravljanje socijalnim naknadama dodatno ograničava sposobnost javnih službi za zapošljavanje da pomognu osobama u aktivnoj potrazi za poslom.

Bosna i Hercegovina je sudjelovala na bilateralnim i regionalnim sastancima za podizanje svijesti o Garanciji za mlade. U narednom periodu, država treba uspostaviti mehanizme koordinacije koji uključuju sve relevantne aktere i poduzeti konkretne korake za postupno uspostavljanje i provedbu programa Garancija za mlade izradom Plana provedbe Garancije za mlade, u skladu s obavezom koju je Bosna i Hercegovina preuzela u Deklaraciji Zapadnog Balkana o osiguravanju održive integracije mladih ljudi na tržište rada.

Razina neformalne zaposlenosti i dalje je visoka. Mjere za smanjenje neformalne zaposlenosti podržavaju se u okviru aktivnih mjera zapošljavanja kao što su samozapošljavanje, programi poticaja za poslodavce i poboljšanje poslovne klime, kao i neke represivne mjere i nastojanja da se smanje parafiskalne pristojbe.

Nije bilo napretka u pripremama za korištenje **Evropskog socijalnog fonda**. (Vidi Poglavlje 22 – Regionalna politika i koordinacija strukturalnih instrumenata).

Što se tiče **socijalne zaštite i inkluzije**, još uvijek ne postoje cjelodržavne strategije za smanjenje siromaštva, socijalne inkluzije i zaštite ili sistem za praćenje provedbe politike na razini države. U slučaju osoba s invaliditetom još uvijek prevladava institucionalna zaštita. Usluge unutar zajednice koje omogućuju samostalan život nisu adekvatno podržane i ne postoji

cjelovita strategija deinstitucionalizacije. Na entitetskoj razini postoji širok raspon strategija i zakona koji se odnose na socijalnu uključenost i zaštitu, ali se ne provode zbog nedostatka sredstava, neadekvatnih procedura, standarda i prakse upućivanja drugim institucijama, te općeg nedostatka koordinacije. **Sistem socijalne zaštite** i dalje je nerazvijen, a učinkovitost socijalnih transfera je ograničena. Socijalna pomoć nije ni dobro usmjerena, niti se temelji na potrebama zbog nepostojanja adekvatnog sistema za prikupljanje podataka. Veliki broj ljudi u Bosni i Hercegovini nema javno zdravstveno osiguranje, pa nema pravo ni na osnovni paket zdravstvenih usluga. Osim toga, zbog izrazito decentralizirane strukture rukovođenja, kriteriji za ispunjavanje uvjeta za dobivanje socijalne pomoći razlikuju se između entiteta, okruga i kantona. Uz razlike u kriterijima za ispunjavanje uvjeta, postoje i razlike u obuhvatu s obzirom na ciljne grupe i iznose pomoći. Suradnja između centara za socijalni rad i zavoda za zapošljavanje nije uspostavljena na odgovarajući način. Transformacija ustanova socijalne zaštite, a posebno ustanova za djecu bez roditeljskog staranja još je u toku. Deinstitucionalizacija zahtijeva sveobuhvatnu reformu u pogledu financiranja novih usluga i **za izgradnju kapaciteta i za podršku centrima za socijalni rad diljem zemlje.**

Još uvijek ne postoje cjelodržavne sistematične mjere za poboljšanje položaja starijih osoba. U Republici Srpskoj usvojena je Strategija unapređenja položaja starijih lica za razdoblje 2019.-2028. godine, ali je potrebno poduzeti sistematične mjere za poboljšanje položaja starijih osoba na razini države. Bosna i Hercegovina bi trebala usvojiti novi akcioni plan za djecu.

Statistika EU o prihodima i životnim uvjetima (EU-SILC) još uvijek nije na raspolaganju u državi.

Načelo **jednakih mogućnosti i jednakog postupanja prema muškarcima i ženama u pitanjima zapošljavanja i socijalne politike** uređeno je zakonima o ravnopravnosti spolova i zabrani diskriminacije, te entitetskim zakonima o radu. Ovi zakoni sadrže odredbe o rodnoj jednakosti koja obuhvaća različita područja (zapošljavanje, obrazovanje, obuka i stručne kvalifikacije), međutim, u praksi je provedba propisa protiv diskriminacije i dalje niska. U 2020. godini, stopa zaposlenosti stanovništva u dobi od 20 do 64 godine iznosila je 40% za žene i 65% za muškarce, što je rezultiralo velikim rodnom jazom u zaposlenosti od 25 procentnih poena.

U februaru 2021. godine, Vlada Federacije BiH usvojila je Strategiju razvoja za razdoblje 2021.-2027. godine. Jedan od ciljeva je uključiv socijalni razvoj u okviru kojeg je naglašena podrška i promocija ženskog poduzetništva. U Republici Srpskoj postoji Strategija razvoja ženskog preduzetništva za period 2019.-2023. godine

Što se tiče **zabrane diskriminacije u zapošljavanju i socijalnoj politici**, iako se zakoni o radu unutar zemlje bave pitanjem zabrane diskriminacije na radu, osim okvira politike kojima je cilj povećanje mogućnosti zapošljavanja osoba s invaliditetom, ne postoje strategije ili akcioni planovi posebno izrađeni za pitanja diskriminacije pri zapošljavanju. Tržište rada i socijalne politike nisu bili naročite uspješni u bavljenju posebnim potrebama ranjive populacije, koja obuhvaća i Rome. Slaba povezanost među nadležnim ministarstvima i manjak suradnje prepreka su napretku. Institucija ombudsmana za ljudska prava je tijelo zaduženo za zaštitu od diskriminacije. U 2020. godini, Ombudsman je razmatrao 35 slučajeva diskriminacije povezane sa zapošljavanjem, pri čemu se najveći broj pritužbi u izvještajnom razdoblju odnosio na mobing na radnom mjestu. Međutim, to još uvijek nije odraz stvarnog stanja na terenu, jer značajan broj građana ne pokreće postupak, niti traži sudsku zaštitu zbog straha od dobivanja otkaza. Većina javnih tijela nema mehanizme za rješavanje pritužbi o mobingu i diskriminaciji, što nije u skladu sa zakonom o zabrani diskriminacije.

Poglavlje 20: Preduzetnička i industrijska politika

Preduzetnička i industrijska politika EU jača konkurentnost, olakšava strukturalne promjene i podstiče poslovno okruženje koje stimulise mala i srednja preduzeća (MSP).

Bosna i Hercegovina je i dalje u **ranoj fazi pripremljenosti** u oblasti preduzetničke i industrijske politike. **Ograničeni napredak** je postignut u politici za mala i srednja preduzeća (MSP). Realizacija preporuka iz prethodnog izvještaja jedva da je napredovala tako da one ostaju na snazi. Investiciono okruženje je i dalje nezadovoljavajuće.

U narednoj godini, BiH treba posebno da:

- pojednostavi i uskladi registraciju poslovnih subjekata u oba entiteta kako bi se kroz centralizaciju registracije privrednih subjekata i izdavanja dozvola putem jednošalterskog sistema (one-stop-shop) smanjila administrativna opterećenja preduzetnika i postigla šira primjena online registracije;
- ažurira strategije industrijske politike i akcione planove na različitim nivoima vlasti i pri tom osigura koordinaciju i uključivanje industrijskih preduzeća u proces formulacije i provedbe politike;
- procijeni trenutne potrebe poslovnih subjekata, posebno malih i srednjih preduzeća, kada je u pitanju unapređenje vještina i usvoji strateške smjernice za usklađivanje podrške MSP-ima i preduzetništvu.

Većina privrednih društava u BiH (oko 70%) doživjela je smanjenje obima poslovanja i pad prometa nakon uvođenja mjera za suzbijanje COVID-19 od proljeća 2020. godine. Kao što se i očekivalo, sektori usluga i turizma su osjetili uticaj krize znatno više od ostatka privrede. Proizvodnja tekstila, namještaja, osnovnih metala i prerađenih metalnih proizvoda je najviše pogođena. Nadalje, pandemija COVID-19 je izazvala zabrinutost u pogledu otpornosti poljoprivredno-prehrambenog sektora u situaciji poremećaja lanca opskrbe, ograničenja kretanja i trgovinskih ograničenja. MSP su doživjela ozbiljniji pad prihoda u odnosu na veće kompanije. Oni su skloniji potpunim gašenjima, zbog manjeg broja radnika sposobnih da osiguraju kontinuitet rada u zdravstvenoj krizi. Oni su takođe izloženi poremećajima u lancu snabdijevanja i oslanjanju na specifične segmente industrije.

Vlade entiteta i Brčko distrikta nastavile su s mjerama hitne podrške za vrijeme pandemije COVID-19 u vidu subvencija plata i poreskih olakšica iz fondova za stabilizaciju i solidarnost. Garantni fondovi su operativni u oba entiteta. Federacija je u septembru 2020. godine uvela mjeru ublažavanja posljedica pandemije COVID-19 u svoju strategiju za tekstil, kožu, obuću i odjeću. Ovaj entitet je u oktobru izdvojio 46 miliona eura za podršku turizmu, saobraćaju, poljoprivredi i industriji, što je rezultiralo pozitivnim efektima na zapošljavanje. I Republika Srpska je usvojila proceduru dodjele podsticaja za ulaganja kao pomoć privrednicima, čime je omogućena nabavka savremene opreme i tehnologije u vrijednosti od 14,8 miliona eura za preko 90 kompanija. Brčko distrikt je usvojio zakon o ublažavanju posljedica pandemije COVID-19 na privredu. Iako su dodijeljena značajna sredstva za ublažavanje ekonomskih posljedica pandemije COVID-19, dosljedan pristup u cijeloj zemlji (koordiniran s privatnim sektorom) uglavnom izostaje, a odgovor na krizu je do sada fragmentiran, nedovoljan i spor. Došlo je do kašnjenja u realizaciji, posebno kod davanja garancija za kredite koje u određenoj mjeri karakterišu dugotrajne i glomazne procedure.

Što se tiče **principa preduzetničke i industrijske politike**, Bosni i Hercegovini još uvijek nedostaje strategija industrijskog razvoja za cijelu zemlju, kao i tijelo na državnom nivou koje promoviše dosljednost između industrijskih strategija i koherentnost sa drugim politikama koje utiču na industrijsku konkurentnost. Parlament treba da usvoji strategiju razvoja Federacije za

period 2021-2027. U Republici Srpskoj još nije završena strategija za industrijski razvoj nakon 2020. godine. Brčko distrikt je usvojio strategiju razvoja za period 2021-2027. u maju 2021. godine, a Vlada ima zadatak da pripremi sektorske strategije.

Učinjeno je nekoliko koraka za poboljšanje poslovnog okruženja i privlačenje investicija. Registar poslovnih podsticaja je u funkciji u Republici Srpskoj od oktobra 2020. godine. Pored prethodno izmijenjenog Zakona o sudskim taksama, Republika Srpska je izmijenila set zakona o administrativnim i komunalnim taksama. Prosječno trajanje stečajnog postupka u Republici Srpskoj je značajno skraćeno i donesena je zakonska regulativa o vansudskom modelu finansijskog restrukturiranja. Republika Srpska je usvojila Zakon o slobodnim zonama Republike Srpske, sa ciljem da se uskladi sa regulatornim okvirom na državnom nivou. Federacija je 2021. godine usvojila neke zakone koji se odnose na stečaj, finansijsku konsolidaciju preduzeća i registar taksi i naknada. Federacija je u septembru 2021. godine usvojila i Zakon o obrtu i srodnim djelatnostima, koji, između ostalog, pojednostavljuje registraciju i zatvaranje obrta i reguliše vođenje obrtnog registra. Međutim, sveukupno, investicijsko okruženje i nivo konkurentnosti ostaju nezadovoljavajući. Bosni i Hercegovini još uvijek nedostaje strateški okvir za cijelu zemlju za podsticanje stranih direktnih investicija i poboljšanje poslovnog okruženja. Uobičajeni uzroci sive ekonomije poput brojnih prepreka za pokretanje posla i pravila o porezima i parafiskalnim davanjima i dalje su među najistaknutijim problemima poslovnog okruženja, zajedno s birokratijom i regulatornim razlikama na različitim nivoima vlasti. U Republici Srpskoj je započela elektronska registracija preduzeća. Takav sistem je uspostavljen i u Brčko distriktu. Zakonodavstvo za pojednostavljenje procesa registracije, uključujući elektronsku registraciju, još uvijek čeka na usvajanje u Federaciji.

Procjena uticaja propisa se sistematski primjenjuje u cijeloj zemlji. Generalno, pojednostavljenje zakonodavstva u vezi poslovanja se provodi *ad hoc* i nije usklađeno u cijeloj zemlji, npr. u pogledu dodatnih administrativnih zahtjeva i zahtjeva za usklađenost između entiteta.

Budući da pandemija COVID-19 predstavlja značajno dodatno opterećenje za javni sektor, morat će se ojačati nadzor i upravljanje javnim preduzećima te intenzivirati aktivnosti na tome da se javna preduzeća stave u ravnopravan položaj sa drugim industrijskim preduzećima i da se smanje značajne zaostale obaveze. Federacija je uspostavila registar javnih preduzeća u Federalnoj finansijsko-informatičkoj agenciji, a ovo tijelo nastavlja sa ažuriranjem podataka o preduzećima. Očekuje se da će proces biti završen u drugoj polovini 2021. godine. U skladu sa svojim planom privatizacije, ovaj entitet ima za cilj privatizaciju javnih preduzeća u prerađivačkoj i rudarskoj industriji.

Napreduju naponi da se razvije strateški okvir za razvoj malih i srednjih preduzeća za period 2021-2027. za cijelu zemlju sa usklađenim ciljevima, prioritetima i mjerama relevantnim za svaki administrativni nivo. Vijeće ministara još treba da usvoji strateške smjernice za usklađivanje podrške razvoju malih i srednjih preduzeća i poduzetništva. U njima se Zakon o malim preduzećima (SBA) primjenjuje samo u aspektima koji se odnose na javne nabavke, standarde i tehničke propise i internacionalizaciju. Republika Srpska je u aprilu 2021. godine usvojila svoju Strategiju razvoja malih i srednjih preduzeća 2021-2027., ali Bosna i Hercegovina još nema plan dinamike razvoja sveobuhvatnog okvira za mala i srednja preduzeća u cijeloj zemlji za implementaciju SBA u cjelini. Koordinaciona radna grupa za SBA je u martu 2021. godine izradila akcione planove za period 2021-2023. za podršku inovacijama u malim i srednjim preduzećima u oba entiteta i Brčko distriktu. Planirano je da se prioriteta iz akcionih planova u cijeloj zemlji koriste za razvoj Strategije pametne specijalizacije, kojoj mora prethoditi opsežna analiza za potrebe procesa kreiranja politike zasnovanog na dokazima.

Pripreme industrije za zelenu, digitalnu transformaciju i globalnu konkurentnost u skladu sa industrijskom strategijom EU su u vrlo ranoj fazi. Dok je nivo upotrebe interneta u preduzećima visok (98% njih koristi računare, 96% ima pristup internetu i 64% ima veb stranicu), udio srednje do visoke dodatne vrijednosti i tehnoloških proizvoda je skroman, a inovacijske savjetodavne službe još uvijek ne postoje. Inovacijske performanse privrede su se smanjile u posljednje dvije godine, posebno u sektoru zelenih tehnologija, kao što pokazuje Evropska ljestvica uspjeha u inovacijama za 2021. koja po prvi put obuhvata Bosnu i Hercegovinu. Nivo pomoći Bosne i Hercegovine inovacijama u MSP je još uvijek najniži u regiji, dok programe vještina u MSP uglavnom podržavaju međunarodni donatori. Saradnja malih i srednjih preduzeća i istraživačkih instituta nije dovoljno razvijena da stvori uslove za primjenu inovativnih modela finansiranja kao što su vaučeri za inovacije ili grantovi za industrijsko-istraživačku saradnju. Potrebne izmjene i dopune zakona o patentima (*vidi Poglavlje 7 – Zakon o intelektualnoj svojini*) mogle bi unaprijediti kako saradnju tako i finansiranje inovacionih aktivnosti za poslovanje sa većom dodatnom vrijednošću.

Uprkos ograničenim koracima u smislu povećanja kapaciteta institucija za monitoring i evaluaciju, još uvijek postoji nedostatak sredstava za evaluaciju planiranih mjera i evaluaciju preduzetničke i industrijske politike u cijeloj zemlji. Podaci za opisivanje strukture i dinamike industrije ostaju nedovoljni.

Što se tiče **instrumenata preduzetničke i industrijske politike**, nije postignut napredak u usklađivanju zakonodavstva o finansijskim transakcijama sa *acquisem* EU u cilju borbe protiv kašnjenja plaćanja u komercijalnim transakcijama. Brčko distrikt će također morati usvojiti ovakvu zakonsku regulativu.

Bosna i Hercegovina je nastavila da učestvuje u COSME programu EU o konkurentnosti preduzetništva i malih i srednjih preduzeća. U 2020. godini, dva partnera iz konzorcija Evropska poduzetnička mreža (EEN) koji uključuju Bosnu i Hercegovinu – EUNORS (Republika Srpska) i BITNET (Federacija) – su učestvovali u 67 međunarodnih *matchmaking* događaja, na koje su doveli 300 svojih klijenata, što je rezultiralo sa 654 sastanka. Ovi događaji su bili usmjereni na brojne sektore, uključujući poljoprivredno-prehrambeni, energetski, IKT, elektroniku, industrijsku proizvodnju, medicinu i zaštitu životne sredine. Njihove aktivnosti povezivanja rezultirale su sklapanjem 27 sporazuma o partnerstvu sa drugim evropskim malim i srednjim preduzećima.

Što se tiče **sektorskih politika**, Federacija je usvojila izmjenu Akcionog programa za implementaciju Strategije za tekstil, kožu, obuću i odjeću, kako bi se ublažio negativan uticaj COVID-19 na preduzeća u tim industrijskim sektorima.

Poglavlje 25: Nauka i istraživanje

*EU pruža značajnu podršku istraživanju i inovacijama. Sve države članice mogu imati koristi od istraživačkih programa EU, naročito u oblastima koje karakterišu naučna izvrsnost i stabilna ulaganja u istraživanja. Uspješno provođenje *acquisa* EU u ovoj oblasti zahtijeva integraciju u Evropski istraživački prostor. Potrebni su dobro razvijeni istraživački i inovativni kapaciteti koji će proizvesti naučnu izvrsnost i biti podrška održivoj ekonomiji i društvu koje se zasniva na znanju.*

Bosna i Hercegovina je postigla **određeni nivo pripremljenosti** u oblasti nauke i istraživanja. U izvještajnom periodu je **ostvaren ograničen napredak**, posebno u oblasti međunarodne saradnje u istraživanju i inovacijama. Uključivanje Bosne i Hercegovine u Evropsku ljestvicu uspjeha u inovacijama je veliko dostignuće. Prošlogodišnje preporuke ostaju na snazi.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina bi posebno trebala da:

- usvoji akcioni plan za provođenje revidirane Strategije razvoja nauke u BiH za period 2017-2022;
- izradi i usvoji strategiju pametne specijalizacije;
- pripremi i usvoji mapu puta za istraživačku infrastrukturu.

Što se tiče **politike istraživanja i inovacija**, zakonodavni okvir koji reguliše razvoj nauke i istraživanja i dalje je rascjepkan i treba ga dodatno poboljšati u cijeloj zemlji. Nije postignut napredak u izradi akcionog plana za provođenje revidirane Strategije razvoja nauke u BiH za period 2017.-2022. U decembru 2020. godine je imenovano Vijeće za nauku kao savjetodavno i stručno tijelo; održana je prva konstitutivna sjednica u januaru 2021. godine.

Procijenjena ukupna izdvajanja zemlje za istraživanje i dalje su niska i čine 0,3% BDP-a. Veći budžet u ovoj oblasti podržao bi ekonomski oporavak zemlje, takođe s obzirom na značaj inovacija za Ekonomski i investicioni plan za Zapadni Balkan. Trebalo bi postići dalji napredak kako bi se osigurala pouzdana i sveobuhvatna statistika o istraživanju i inovacijama. Kapaciteti zemlje u oblasti istraživanja su veoma ograničeni, a i dalje se nastavlja trend odliva mozgova, iako u ograničenoj mjeri zbog pandemije COVID-19, pogotovo u sektorima zdravstva, medicine i informacionih tehnologija. Do sada nisu uvedene sistematske mjere za rješavanje tog problema.

Što se tiče razvoja Strategije pametne specijalizacije za Bosnu i Hercegovinu, nije postignut napredak. Strategija tek treba da se izradi i usvoji.

Intenzivirani su naporu vlade na unapređenju inovacijskih politika i pratećih aktivnosti (npr. Strategija razvoja nauke u BiH i aktuelno usvajanje i provođenje pratećeg akcionog plana) te povećanju bespovratnih sredstava obezbijeđenih kao podrška organizacijama za dostavljanje prijedloga u okviru programa Horizon 2020.

Potrebno je unaprijediti sistemsku saradnju i interakciju između aktera „trostrukog heliksa“ - akademske zajednice, industrije i vlada. Nakon pojave COVIDA-19, zapaženi su izvjesni naporu u tom pogledu, pošto su akademska zajednica i industrija preduzele neke aktivnosti za ublažavanje posljedica pandemije, kao što je proizvodnja medicinske opreme i opreme za ličnu zaštitu, kao i razmjena stručnih znanja i informacija.

Što se tiče **međunarodne saradnje**, Bosna i Hercegovina je i dalje aktivna i uspješna u programu Horizon 2020, nakon što je konkurentno dobila 8 miliona eura (iznos koji je dvostruko veći od iznosa iz prethodnog 7. okvirnog programa FP7), kao i u programu Evropske saradnje u nauci i tehnologiji (COST). Bosna i Hercegovina je učestvovala 113 puta na 67 potpisanih grantova za **instrument kolaborativnih aktivnosti** iz programa. Stopa uspješnosti prijava iz Bosne i Hercegovine jednaka je ukupnoj stopi uspješnosti Horizonta 2020 od 12,1%. Na Samitu u Sofiji održanom u novembru 2020. godine usvojen je Protokol o otvorenom pristupu istraživačkim infrastrukturama na Zapadnom Balkanu.

Država sarađuje i na regionalnom nivou sa Centralnoevropskom inicijativom, aktivna je u organizacijama EUREKA i COST sa sve većim brojem učestvovanja u njihovim akcijama. Bosna i Hercegovina je postala punopravna članica EUREKA-e 2021. godine, tokom predsjedavanja Austrije ovom mrežom. Bosna i Hercegovina je realizovala ukupno 11 kolaborativnih projekata EUREKA-e vrijednih preko 7 miliona eura u ukupnom iznosu za univerzitete i mala i srednja preduzeća. Razmatra se učešće zemlje u novom regionalnom pozivu EUREKA-e za 2021. godinu u oblastima zdravstva, IKT-a, energije, hrane, poljoprivrede i šumarstva.

Bosna i Hercegovina i dalje učestvuje u radu Odbora za **Evropski istraživački prostor** i srodnim savjetodavnim tijelima i inicijativama. Takođe učestvuje u Evropskom strateškom

forumu za istraživačke infrastrukture, ali još uvijek mora da finalizuje mapu puta za istraživačku infrastrukturu. U februaru 2021. godine BiH je zaključila sporazum sa Evropskom organizacijom za nuklearna istraživanja (CERN) o saradnji u oblasti fizike visokih energija. Počevši od 2021. godine, uključena je u Evropsku ljestvicu uspjeha u inovacijama, što joj omogućava učešće u regionalnoj šemi inovacija Evropskog instituta za inovacije i tehnologiju (EIT RIS).

Poglavlje 26: Obrazovanje i kultura

EU podržava saradnju u obrazovanju i kulturi kroz programe finansiranja i koordinaciju politika država članica kroz otvoreni način koordinacije. EU i države članice također moraju spriječiti diskriminaciju i osigurati kvalitetno obrazovanje za djecu radnika migranata, uključujući i one u nepovoljnom položaju.

BiH je u **ranj fazi pripremljenosti** u oblasti obrazovanja i kulture. Postignut je **određeni napredak** usvajanjem dokumenata politike vezanih za inkluzivno obrazovanje, kvalitet i relevantnost stručnog obrazovanja i osposobljavanja, te integrisanje poduzetničkog učenja i ključnih poduzetničkih kompetencija u obrazovni sistem. Još uvijek nedostaje potpuno funkcionalan sistem akreditacije visokoškolskih ustanova, a posebno studijskih programa. Bosna i Hercegovina treba uskladiti propise na svim nivoima vlasti s okvirnim zakonima o obrazovanju i osigurati primjenu zajedničke jezgre nastavnog plana i programa na osnovu ishoda učenja. Potrebno je osigurati socijalnu uključenost u svim fazama obrazovnih potreba. Strategije za mlade treba izraditi i provesti u cijeloj zemlji. Pandemija COVID-19 uticala je na obrazovni sistem zatvaranjem škola i prelaskom na online obrazovanje bez prethodne pripreme i potrebne infrastrukture. S obzirom da su samo djelomično provedene, preporuke iz izvještaja za 2020. godinu vrijede i dalje.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina posebno treba:

- osigurati potpuno funkcionalan sistem (re)akreditacije visokoškolskih ustanova i studijskih programa u cijeloj zemlji;
- osigurati kontinuirano učešće u međunarodnim istraživanjima i procjenama (Međunarodna procjena znanja i vještina učenika – PISA, Međunarodno istraživanje koje omogućuje praćenje postignuća u matematici i prirodnim naukama – TIMSS i Međunarodno istraživanje razvoja čitalačke pismenosti – PIRLS);
- osnovati međusektorsku komisiju za državni kvalifikacijski okvir.

U oblasti **obrazovanja i osposobljavanja**, Bosna i Hercegovina je u septembru 2020. godine usvojila Preporuke za politike djelovanja sa Mapom puta za unapređenje inkluzivnog obrazovanja u Bosni i Hercegovini. Potrebno je intenzivirati aktivnosti na provođenju tih Preporuka. Usvajanje odgovarajućih propisa o obrazovanju odraslih završeno je u cijeloj zemlji, s tim da neki kantoni tek treba da usvoje odgovarajuće propise o ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju, stručnom obrazovanju i osposobljavanju, kao i strategije za mlade. Obrazovni sistem nema zajedničke standarde na različitim nivoima obrazovanja niti u obučavanju nastavnog osoblja i evaluaciji učinka rada.

Iako je uspostavljen pravni okvir koji reguliše prikupljanje i sistematizaciju podataka za cijelu zemlju, ne postoji mehanizam za sistematsko mjerenje ili praćenje kvaliteta inputa, outputa ili ishoda obrazovanja. Podaci se ne koriste kao povratna informacija u procesu donošenja politika.

Zbog demografskih promjena, postepeno se smanjuje broj upisanih učenika na svim nivoima obrazovanja. U ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju, stopa upisa je i dalje vrlo niska, ali postoji pozitivan trend i sada je oko 12%. Što se tiče upisa djece u dobi od tri do šest godina

u predškolske ustanove, Bosna i Hercegovina još uvijek ima najnižu stopu u Evropi od 25%, uključujući samo 3% romske djece. Pristup osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini je na zadovoljavajućem nivou, pri čemu 97,6% djece pohađa osnovnu i 84,6% srednju školu.

Upis romske djece u osnovne i srednje škole je i dalje na veoma niskom nivou, samo 35%. Njih 69% pohađa osnovnu, a 23% srednju školu. Ta situacija se pogoršala zbog krize izazvane COVID-19 i nedostatka mogućnosti za praćenje online nastave. Obrazovanje djece s posebnim potrebama i dalje predstavlja izazov, posebno u pogledu osiguranja potrebne infrastrukture, sredstava, prevoza i asistenata u nastavi koji bi bili od koristi i djeci i nastavnicima.

Potrebno je uskladiti propise na svim nivoima vlasti s okvirnim zakonima o obrazovanju. Potrebno je osigurati sveobuhvatnu obuku nastavnog osoblja koja će biti usmjerena na razvoj ključnih kompetencija učenika i sistematski pristup primjeni zajedničke jezgre nastavnih planova i programa na osnovu ishoda učenja.

U januaru 2021. godine, Bosna i Hercegovina je usvojila cjelodržavni dokument o politici unapređenja kvaliteta i relevantnosti stručnog obrazovanja i osposobljavanja na osnovu zaključaka iz Rige (2021-2030.). To bi trebalo doprinijeti unapređenju veza sa tržištima rada, te povećanju mogućnosti zapošljavanja i atraktivnosti stručnog obrazovanja i osposobljavanja. Potrebno je intenzivirati aktivnosti manjih razmjera za uvođenje dvojnog obrazovanja u sistem stručnog obrazovanja i osposobljavanja kako bi ovaj sistem odgovarao potrebama zapošljavanja. U oktobru 2020. godine, Bosna i Hercegovina je usvojila dokument o politici za prioritete integracije poduzetničkog učenja i ključnih poduzetničkih kompetencija u obrazovne sisteme u Bosni i Hercegovini (2021-2030.).

Nije ostvaren napredak u pogledu daljeg razvoja državnog kvalifikacijskog okvira (NQF) za Bosnu i Hercegovinu. Akcioni plan za izradu i provedbu kvalifikacijskog okvira istekao je 2020. godine i potrebno ga je revidirati s obzirom da nikada nije bio operativan, te da nije uspostavljena posebna komisija. I dalje se sporo odvija proces izrade kvalifikacija i zanimanja, te je potrebna bolja koordinacija i usklađivanje u cijeloj zemlji. Državni kvalifikacijski okvir Bosne i Hercegovine još uvijek nije povezan s Evropskim kvalifikacijskim okvirom, niti postoji mehanizam za vrednovanje prethodnog učenja.

Pitanje akreditacije visokoškolskih ustanova i studijskih programa i dalje predstavlja izazov, a posebno je problematična akreditacija studijskih programa prvenstveno zbog nepostojanja jasnih procedura i metodologije. Međutim, provođenje preporuka Evropske komisije u toj oblasti i dalje je veoma ograničeno. Sve u svemu, potrebno je značajno intenzivirati napore na osiguravanju potpuno funkcionalnog sistema akreditacije visokoškolskih ustanova, a posebno studijskih programa.

U septembru 2020. godine, Vijeće ministara BiH usvojilo je mapu puta za sistematsku provedbu Lisabonske konvencije o priznavanju visokoškolskih kvalifikacija.

Učešće u programima PISA 2022. i PIRLS 2021. još nije osigurano, jer Bosna i Hercegovina nije zaključila sporazume o učešću u ovim studijama. Potrebno je uložiti dodatne napore u cilju osiguranja kontinuiranog učešća u međunarodnim istraživanjima i procjenama, posebno u PISA 2022., kako bi se pratio napredak zemlje i definisale dugoročne reforme politike zasnovane na dokazima, te povećala vidljivost i omogućilo poređenje u širem kontekstu.

Rezultat učešća Bosne i Hercegovine u programu Erasmus+ bio je izbor 246 projekata Međunarodne mobilnosti u svrhu sticanja bodova u 2020. godini, što uključuje oko 3800 studenata i osoblja koje idu u BiH i iz BiH. Visokoškolske ustanove su uključene u 3 projekta Združenog diplomskog studija Erasmus Mundus. Iako se broj prijedloga projekata izgradnje kapaciteta u oblasti visokog obrazovanja povećao sa 40 na 49, broj izabranih projekata s

partnerima iz Bosne i Hercegovine ostao je i dalje 8 u 2020. godini, dok 3 od 8 projekata koordiniraju visokoškolske ustanove iz Bosne i Hercegovine. Kašnjenje u akreditaciji studijskih programa generalno otežava učešće u projektima izrade nastavnog plana i programa u posljednje dvije godine (tj. udio projekata izrade nastavnog plana i programa u ukupnom broju izabranih projekata bio je 25% u 2020. i 2019. godini, u odnosu na 75% u 2018. godini).

Pojava pandemije COVID-19 ozbiljno je uticala na obrazovanje u Bosni i Hercegovini, zaoštravajući socijalno ekonomske izazove sa kojima se zemlja suočava. Tokom izvještajnog perioda, zatvaranje škola je imalo snažan uticaj na više od 400.000 djece. Njih 82% nije bilo u mogućnosti pohađati predškolsko obrazovanje duže vrijeme. Nepoznavanje informacijskih tehnologija od strane osoblja bila je značajna prepreka za učenje na daljinu. Osim tehnološkog znanja, učenje na daljinu jednako zahtijeva nove pedagoške vještine u poređenju sa učenjem u učionici. Pored toga, mnoge porodice su imale problema sa osiguravanjem potrebne opreme i internet veze. Od septembra 2020. godine, većina škola je uspostavila kombinovane modele nastave (online nastava/nastava u učionici, različite smjene, itd.). Međutim, i dalje su prisutni mnogobrojni izazovi, kao što je nedostatak logistike i infrastrukture kako bi se osiguralo poštivanje epidemioloških mjera, te garantovala sigurnost svih. Još uvijek nedostaje strategija za nastavnike i učenike za osiguranje kvaliteta u učenju na daljinu, uključujući i procjenu napretka učenika.

U oblasti **kulture**, Bosna i Hercegovina provodi mjere predviđene UNESCO-om Konvencijom o zaštiti i promociji raznolikosti kulturnih izraza. Zemlja mora osigurati trajno rješenje pravnog statusa i finansiranja za sedam institucija za kulturu od značaja za Bosnu i Hercegovinu.

Provođenje odluka Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika BiH zavisi od entiteta i ima prostora za poboljšanje. Na svim nivoima vlasti potrebno je izdvajati više budžetskih sredstava za kulturu i donijeti odluke o dugoročnom, višegodišnjem finansiranju kako bi se osigurala stabilnost za kulturno stvaralaštvo i rad. Bosna i Hercegovina mora uspostaviti strukture formalnog partnerstva koje će omogućiti transparentno i organizovano učešće u kreiranju politika u kulturi.

Iako postoje strategije za **mlade** na nekim nivoima vlasti, Bosna i Hercegovina treba da radi na strategiji za mlade koja će osigurati jednak tretman mladih ljudi i zaustaviti njihov odlazak iz zemlje.

Bosna i Hercegovina se po treći put aktivno uključila u Evropsku nedjelju sporta (od 23. do 30. septembra 2020.) u okviru inicijative Evropske Komisije- Evropska nedjelja sporta preko granica. Evropsku nedjelju sporta 2020. u Bosni i Hercegovini je provelo Nacionalno koordinacijsko tijelo BiH, uključujući predstavnike Ministarstva civilnih poslova Bosne i Hercegovine, Olimpijskog komiteta BiH, nadležnih entitetskih ministarstava i Brčko distrikta.

Poglavlje 29: Carinska unija

Sve države članice su dio carinske unije EU i slijede ista carinska pravila i procedure. To zahtijeva usklađivanje zakonodavstva, adekvatne kapacitete za provođenje i primjenu, i pristup zajedničkim kompjuterizovanim carinskim sistemima.

Bosna i Hercegovina ima **određeni nivo pripremljenosti** u oblasti carinske unije. Carinsko zakonodavstvo nije u potpunosti usklađeno sa *acquisem* EU. Tokom izvještajnog perioda **nije postignut napredak**. Preporuke Komisije iz 2020. nisu provedene te i dalje važe. U narednoj godini, Bosna i Hercegovina posebno treba da:

→ provodi Zakon o carinskoj politici iz 2015. godine i ukloni sva administrativna opterećenja kako bi se osigurala interoperabilnost sistema elektronskog potpisa na nivou cijele države;

- ojača administrativne i operativne kapacitete Uprave za indirektno oporezivanje;
- poveća kontrole nakon carinjenja na osnovu analize rizika; proširi korištenje pojednostavljenih postupaka za pouzdane privredne subjekte i unaprijedi međusobnu povezanost i interoperabilnost sa IT sistemima i zahtjevima EU.

Uprava za indirektno oporezivanje (UIO) je tijelo zaduženo za provođenje **carinskog zakonodavstva** i politika. Potrebno je dalje usklađivanje sa Carinskim zakonikom Unije, posebno u pogledu carinskih postupaka i pojednostavljenih postupaka. Zakon o carinskoj politici iz 2015., koji je djelimično usklađen s *acquisem* EU, i dalje ostaje da se provede. Ovaj zakon predviđa uvođenje ovlaštenih privrednih subjekata i dodatne pojednostavljene carinske postupke koji zahtijevaju upotrebu elektronskog potpisa. Ministarstvo transporta i komunikacija je u junu 2021. godine akreditovalo UIO za izdavanje elektronskog potpisa u cijeloj zemlji. Carinska tarifa i postupak utvrđivanja carinske vrijednosti Bosne i Hercegovine su usklađeni sa Kombinovanim nomenklaturom (KN). Što se tiče pravila o porijeklu, zemlja i dalje primjenjuje Pan-euro-mediteransku konvenciju.

Bosna i Hercegovina ima status posmatrača u Konvenciji o zajedničkom tranzitnom postupku i namjerava da joj se pridruži kada ispuni sve zakonske i tehničke zahtjeve, posebno kada se radi o uvođenju Novog kompjuterizovanog tranzitnog sistema (NCTS).

Bosna i Hercegovina također treba da nastavi sa usklađivanjem svojih odredbi o zaštiti prava intelektualnog vlasništva (IPR) u oblasti provođenja carinskih propisa. Potrebno je i dalje usklađivanje s *acquisem* EU za ovlaštene privredne subjekte, što se mora postići kroz primjenu Dodatnog protokola 5 uz CEFTU. Prekogranično krijumčarenje duhanskih proizvoda i druge nezakonite aktivnosti u pograničnim regijama i dalje predstavljaju značajnu oblast u kojoj su potrebna dalja poboljšanja u pogledu saradnje i alata za borbu protiv prevara. U okviru napora u borbi protiv prevara, preporučuje se pristupanje Protokolu o uklanjanju nezakonite trgovine duhanskim proizvodima uz Okvirnu konvenciju Svjetske zdravstvene organizacije (FCTC).

U pogledu **administrativnih i operativnih kapaciteta**, potrebno je značajno ojačati administrativne kapacitete UIO. Bosna i Hercegovina mora postepeno usklađivati svoje sisteme s carinskim zahtjevima EU, kao što su Novi kompjuterizovani tranzitni sistem (NCTS) i standardi interne kontrole (ICS). Sposobnost provođenja analize rizika otežava neadekvatan IT sistem. Carinski organi i dalje provode značajan broj fizičkih kontrola.

KLASTER 4: ZELENA AGENDA I ODRŽIVA POVEZANOST

Ovaj klaster pokriva poglavlja 14 - Transportna politika, 15 - Energija, 21 - Transevropske mreže i 27 - Okoliš i klimatske promjene. Zelena tranzicija i održiva povezanost ključni su za ekonomsku integraciju unutar regije i s Evropskom unijom, koji olakšavaju prekograničnu trgovinu u regiji i donose stvarnu korist preduzećima i građanima. Ovaj klaster i povezane reforme imaju značajne veze sa Programom ekonomskih reformi Bosne i Hercegovine, Ekonomskim i investicijskim planom Evropske komisije i Zelenom agendom za zapadni Balkan koju je Bosna i Hercegovina usvojila u decembru 2020. godine.

Bosna i Hercegovina aktivno učestvuje u Transportnoj zajednici i Energetskoj zajednici, a na Samitu u Sofiji, u decembru 2020. godine, usvojila je akcione planove Transportne zajednice i Zelenu agendu za zapadni Balkan. Zemlja treba poboljšati sigurnost na cestama kako bi se smanjio broj smrtnih slučajeva u saobraćaju, te ojačati regulatorna tijela u oblasti transporta, uključujući civilno vazduhoplovstvo. U toku su radovi na izgradnji autoputa Koridor Vc; potrebni su dalji koraci u pogledu reformskih mjera povezivanja i usklađivanja sa propisima TEN-T i TEN-E. Bosna i Hercegovina i dalje ostaje u velikoj mjeri zavisna od lignitnog uglja i

još uvijek planira povećati proizvodnju energije na osnovu fosilnih goriva, ugrožavajući svoje obaveze po pitanju dekarbonizacije i klimatske neutralnosti do 2050. godine. Već dugi niz godina propisi o električnoj energiji i prirodnom plinu nisu u skladu s *acquisem* EU-a i Energetske zajednice, što otežava integraciju regionalnog tržišta. Bosna i Hercegovina treba usvojiti nove zakone o plinu i električnoj energiji u skladu s *acquisem* EU i povećati svoje administrativne kapacitete kako bi imala koristi od Ekonomskog i investicijskog plana. Potrebno je usvojiti propise o obnovljivim izvorima energije, energetske učinkovitosti i klimatskim promjenama u skladu sa obavezama i opredjeljenjem BiH, te značajno pojačati težnje prema zelenoj tranziciji.

Poglavlje 14: Transportna politika

EU ima zajednička pravila za tehničke i sigurnosne standarde, zaštitu, socijalne standarde, državnu pomoć i liberalizaciju tržišta u oblasti drumskog, željezničkog transporta i transporta unutrašnjim plovim putevima, kombinovanog transporta, vazdušnog i pomorskog transporta.

Bosna i Hercegovina je postigla **određeni nivo pripremljenosti** u ovoj oblasti, pri čemu je ostvarila **određeni napredak** u protekloj godini, uključujući provedbu Okvirne strategije transporta i njenog akcionog plana. Zemlja treba nastaviti usklađivanje s *acquisem* i njegovu efikasnu provedbu u svim oblastima transporta i na svim nivoima vlasti, u skladu sa akcionim planovima Transportne zajednice za ceste, sigurnost na cestama, željeznicu i olakšavanje prevoza. To uključuje dalje jačanje njenih administrativnih kapaciteta, posebno u pogledu sigurnosti na cestama, kao i izvršnih, inspekcijskih i istražnih tijela za drumski saobraćaj, željeznice, unutrašnje plovne puteve i vazduhoplovstvo. Prošlogodišnje preporuke nisu dovoljno primijenjene i dalje važe.

Pored rješavanja navedenih nedostataka, u narednoj godini, Bosna i Hercegovina posebno treba da:

- razvije kapacitete za primjenu propisa za smanjenje smrtnih slučajeva u drumskom saobraćaju i postigne napredak u uspostavljanju nacionalnog sistema za kontinuirano prikupljanje podataka o saobraćajnim nesrećama;
- poveća nezavisnost, ojača kapacitete i osigura dovoljno finansiranje regulatornih tijela u oblasti transporta;
- izradi strateški okvir, usvoji potrebne propise i osigura dovoljne kapacitete i resurse za primjenu inteligentnog transportnog sistema (ITS) na osnovnim mrežama.

Što se tiče **opšteg *acquisa* EU o transportu**, Bosna i Hercegovina provodi svoju Okvirnu strategiju transporta BiH za period do 2030. U martu 2021. godine, Vijeće ministara BiH usvojilo je prvi izvještaj o provođenju Okvirne strategije transporta za period 2016-2020.

Transport ostaje nedovoljno razvijen, a brzina strukturnog prilagođavanja i reformi je spora. Bosna i Hercegovina se treba fokusirati na provođenje kratkoročnih i srednjoročnih mjera kako je to istaknuto u akcionim planovima Ugovora o Transportnoj zajednici (TCT). Potrebne investicije se odgađaju zbog ograničenih kapaciteta za zaduživanje, finansijskih ograničenja, nedostatka fokusa na ključne prioritete i koordinacije i saradnje između različitih nivoa vlasti. Nije bilo napretka u dovršenju ključnih sektorskih reformi. Potrebni su dalji napor kako bi se osiguralo potpuno usklađivanje s Direktivom o inteligentnim transportnim sistemima (ITS) i osigurala provedba relevantnih nacionalnih zakona u oblastima cesta i željeznice. Cjelovita strategija za ITS tek treba da bude usvojena i za njenu realizaciju treba izdvojiti resurse.

Bosna i Hercegovina nastavlja aktivno učestvovati u makroregionalnim strategijama EU za

razvoj dunavske regije (EUSDR) i jadransko-jonske regije (EUSAIR).

Zemlja je umjereno pripremljena za **drumski transport**. Postigla je ograničeni napredak u izvještajnom periodu, posebno u održavanju, razvoju i poboljšanju infrastrukture. Potrebno je obratiti posebnu pažnju na provođenje mjera usaglašenih u TCT akcionom planu za sigurnost na cestama kako bi se razvila TEN-T cestovna mreža otporna na klimatske promjene, inteligentna i resursno učinkovita. Provođenje propisa o sigurnosti na cestama i dalje je zabrinjavajuće, iako je došlo do blagog smanjenja još uvijek prevelikog broja nesreća i smrtnih slučajeva. Bosna i Hercegovina priprema Okvirnu strategiju za sigurnost na cestama i akcijske planove za period 2021-2025. Započelo je uspostavljanje Odsjeka za koordinaciju sigurnosti saobraćaja u Ministarstvu komunikacija i transporta, koji bi trebalo razvijati prema vodećoj agenciji za sigurnost saobraćaja na cestama, kako se to traži u TCT akcionom planu za sigurnost na cestama. Bosna i Hercegovina hitno mora uspostaviti cjelodržavni sistem za kontinuirano prikupljanje podataka o saobraćajnim nesrećama. Sada su na snazi regulatorne mjere za regulisanje pristupa međunarodnom tržištu drumskog transporta i zanimanju drumskog prevoznika, uključujući funkcionalni sistem za licenciranje tih prevoznika.

Godinama Bosna i Hercegovina nije usvojila cjelodržavni zakon o međunarodnom drumskom transportu opasnih materija. Zemlja treba da ojača svoje mehanizme za praćenje primjene relevantnih međunarodnih pravila i propisa EU, uključujući ona o prenosivoj opremi pod pritiskom, provjerama vozila na cesti i bezbjednosti na cestama.

U pogledu **željezničkog saobraćaja**, Bosna i Hercegovina je umjereno pripremljena, ali je postigla samo ograničen napredak u izvještajnom periodu, posebno kada je riječ o razvoju, održavanju i poboljšanju infrastrukture. Gotovo polovina željezničke infrastrukture nije sigurna, zastarjela je i nepouzdana i ne može omogućiti odgovarajući međunarodni tranzit na mreži. Potrebni su dalji napor u vezi s usvajanjem višegodišnjeg plana održavanja cijele osnovne mreže. Što se tiče rekonstrukcije i izgradnje novih željezničkih dionica, Bosna i Hercegovina treba da teži korištenju savremenih standarda TSI i EU, uzimajući u obzir odgovarajuće elemente TCT akcionog plana za željeznice.

Zakon o željeznicama je u velikoj mjeri usklađen sa *acquisem* EU o željeznicama, posebno u pogledu prvog, drugog i trećeg paketa direktiva EU o željeznicama. Potrebna je dalja revizija kako bi se izvršilo usklađivanje sa četvrtim paketom EU o željeznicama iz 2016., te nastavilo sa otvaranjem željezničkog tržišta u skladu sa rezultatima projekta izgradnje kapaciteta koji je u toku. To bi također zahtijevalo reviziju zakona o željeznicama u oba entiteta u cilju osiguravanja nediskriminatornog pristupa javnoj željezničkoj infrastrukturi. Usklađivanje sa *acquisem* EU o pravima putnika u željezničkom saobraćaju također nije urađeno. Izvještaji o mreži su pripremljeni, ali se ne objavljuju. Reforma koja se tiče uspostave nezavisnih tijela (regulatorno tijelo za željeznice, tijelo za sigurnost u željezničkom saobraćaju, tijelo za istraživanje željezničkih nesreća) je u toku i zavisi od usvajanja izmjena i dopuna Zakona o željeznicama. Pregovori o protokolima koji se tiču procedura željezničkih prelazaka granice između Bosne i Hercegovine i Hrvatske se nisu nastavili u izvještajnom periodu zbog tehničkih problema oko graničnih i carinskih pitanja koje je postavila Hrvatska.

Što se tiče **pomorskog transporta**, Bosna i Hercegovina je i dalje u ranoj fazi pripremljenosti, jer pomorski transport nije prioritet na dnevnom redu, s obzirom da država nema ni trgovačku luku niti pomorsku flotu.

Transport unutrašnjim plovnim putevima je u ranoj fazi pripremljenosti sa određenim napretkom u izvještajnom periodu, uglavnom na entitetskom nivou. Radovi na rekonstrukciji luke Brčko počeli su u junu 2021. godine. Potrebni su dalji napor na razvoju institucionalnog, pravnog i regulatornog aranžmana vodenog transporta u Bosni i Hercegovini i osiguranju bezbjednosti plovidbe na unutrašnjim plovnim putevima.

Priprema **civilnog vazduhoplovstva** se nastavlja. Zakon o civilnom vazduhoplovstvu iz 2009. je još uvijek revidira kako bi se uskladio sa zahtjevima Zajedničkog evropskog vazduhoplovnog prostora (ECAA). Agencija za pružanje usluga u vazdušnoj plovidbi Bosne i Hercegovine, koja je od decembra 2019. preuzela nadležnost za kontrolu vazdušnog saobraćaja od Hrvatske, je operativna. Međutim, Bosna i Hercegovina treba hitno riješiti problem hroničnog nedostatka adekvatno obučenog i kvalifikovanog osoblja u Direkciji za civilno vazduhoplovstvo Bosne i Hercegovine (BHDCA), kako bi se izbjegao rizik u pogledu nadzora sigurnosti. Nedavna reorganizacija BHDCA-e, iako je uvela velike promjene u njenoj upravljačkoj strukturi, nije u dovoljnoj mjeri riješila ovaj problem. Pored toga, nije ostvaren napredak u pogledu usklađivanja s Uredbom EU o pravima putnika.

Što se tiče **kombinovanog/intermodalnog transporta**, Bosna i Hercegovina nije započela rad na kreiranju politika, uspostavi institucija, ni na pravnom i regulatornom okviru. Razlog zbog kojeg ovaj podsektor nije prioritetan vezan je za postojanje fizičkog infrastrukturnog uskog grla u tunelu Ivan i na rampi Bradina na željezničkoj pruzi na Koridoru Vc.

Poglavlje 15: Energija

Energetska politika EU obuhvata snabdijevanje energijom, infrastrukturu, unutrašnje energetske tržište, potrošače, obnovljivu energiju, energetske efikasnosti, nuklearnu energiju i nuklearnu sigurnost te zaštitu od zračenja.

Zemlja je i dalje u **ranjivoj fazi pripremljenosti** u ovoj oblasti. U izvještajnom periodu, ostvaren je samo **ograničen napredak**, prvenstveno u pogledu obnovljive energije i energetske efikasnosti. Bosna i Hercegovina još uvijek treba uložiti značajne napore u poboljšanje saradnje i koordinacije u cijeloj zemlji, te unaprijediti fragmentiran i nedosljedan zakonodavni i regulatorni okvir. Prethodna preporuka i dalje vrijedi.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina posebno treba da:

- usvoji zakonske okvire za plin i električnu energiju u skladu s trećim energetske paketa na državnom i entitetskom nivou;
- osigura potpuno usklađivanje zakona na entitetskom nivou u oblasti električne energije i plina kako bi se spriječila dalja kašnjenja u otvaranju i funkcionalnom radu tržišta energije i uspostavljanju tržišta za dan unaprijed;
- usvoji propise o obnovljivoj energiji i energetske efikasnosti na državnom i entitetskom nivou u skladu sa obavezama koje proizlaze iz Ugovora o Energetskoj zajednici i obaveza iz Deklaracije o Zelenoj agendi za zapadni Balkan sa samita u Sofiji 2020. godine.

Bosna i Hercegovina još nije usvojila konkretan, sveobuhvatan i obavezujući akcioni(e) plan(ove) za provođenje Okvirne energetske strategije iz 2017. godine u skladu sa svojim obavezama prema Deklaraciji samita u Sofiji o Zelenoj agendi za zapadni Balkan, kao što su energetske i klimatske ciljevi za 2030. u okviru Energetske zajednice i *acquisa* EU, te cilja klimatske neutralnosti do 2050. godine. To zahtijeva, između ostalog, provođenje postupene politike dekarbonizacije i aktivno učešće u inicijativi za Rudarske regije u tranziciji. Mjere za poboljšanje **sigurnosti snabdijevanja** potrebno je preusmjeriti sa uglja na obnovljive izvore energije. Nastavljene su pripreme za proširenje Tuzlanske termoelektrane (Blok 7). To može povećati sigurnost snabdijevanja zemlje, ali u isto vrijeme značajno produžiti zavisnost od uglja. U 2020. godini, Sekretarijat Energetske zajednice je pokrenuo prekršajni postupak u vezi Tuzlanskog Bloka 7 po pitanju državne garancije Federacije BiH za kineski kredit, zbog mogućeg kršenja odredbi o državnoj pomoći *acquisa* Energetske zajednice. Budući da se dobavljač važne opreme nedavno povukao, budućnost projekta Tuzla 7 je neizvjesna. Bosna i Hercegovina je također predana postepenom ukidanju subvencija za ugalj, usklađivanju sa

sistemom EU za trgovanje emisijama i uvođenju drugih instrumenata za određivanje cijena ugljika u cilju promovisanja dekarbonizacije. To će biti posebno izazovno za zemlju poput Bosne i Hercegovine čija proizvodnja energije i industrija u velikoj mjeri zavise od fosilnih goriva.

Sigurnost snabdijevanja električnom energijom je ugrožena zbog dugotrajnih problema s funkcionisanjem državnog preduzeća Elektroprenos BiH (TRANSCO), čija uprava još uvijek nije imenovana zbog političkih blokada. U junu je usvojen Investicijski plan TRANSCO-a kojim su deblokirana ulaganja za proizvodnju električne energije, što bi moglo doprinijeti stabilnijem snabdijevanju električnom energijom. Međutim, uprava preduzeća je i dalje neefikasna u svom cjelokupnom poslovanju.

Što se tiče sigurnosti snabdijevanja prirodnim plinom, zemlja u potpunosti zavisi od jednog izvora, što Bosnu i Hercegovinu čini ranjivom u slučaju prekida snabdijevanja. Od aprila 2021. godine Bosna i Hercegovina je počela dobivati prirodni plin putem Turskog toka.

Parlament FBiH je usvojio Nacrt zakona o plinovodu Južna interkonekcija sa Hrvatskom (Zagvozd – Posušje – Novi Travnik s krakom do Mostara). Ovaj projekat će doprinijeti jačanju integracije u evropsko tržište plina i povećanju sigurnosti snabdijevanja.

U novembru 2020. godine, Regulatorna komisija za energetiku Republike Srpske sertifikovala je operatora prenosnog sistema za prirodni plin.

U 2021. godini, napuštena rafinerija nafte u Brodu priključena je na hrvatsku mrežu prirodnog plina. Ovaj sporni prekogranični projekat koji rafineriju povezuje sa naftovodom ispod rijeke Save nije dobio prethodnu saglasnost Predsjedništva i Parlamenta BiH, kao nadležne organe u skladu sa nacionalnim propisima i sudskom praksom. Vlasti na državnom nivou razmatraju ovo pitanje.

Nije postignut napredak u pogledu preuzimanja propisa o obaveznim zalihama nafte i naftnih derivata. Bosna i Hercegovina se snažno ohrabruje da izradi potrebne propise, uspostavi tijelo na državnom nivou za obavezne zalihe nafte i osigura usklađivanje propisa na entitetskom nivou, u skladu sa zahtjevima *acquisa* EU.

Nije postignut napredak u pogledu stvaranja i funkcionisanja **unutrašnjeg energetskog tržišta**.

Energetska zajednica je sankcionisala Bosnu i Hercegovinu u decembru 2020. godine, zbog ozbiljnog i ustrajnog neispunjavanja obaveza iz drugog energetskog paketa u sektoru plina, kao i trećeg energetskog paketa u sektorima električne energije i plina. Nedostatak zakonskog i regulatornog okvira za plin i električnu energiju na državnom nivou sprečava zemlju da razdvoji operatora prenosnog sistema, omogući organizovano unutrašnje energetko tržište i uspostavi tržište za dan unaprijed. Bosna i Hercegovina treba da usvoji zakonske okvire za plin i električnu energiju koji su u skladu s trećim energetskim paketom, uz potpuno usklađivanje entitetskih zakona, čime će se spriječiti dalja kašnjenja u otvaranju i razdvajanju energetskih tržišta.

Na entitetskom nivou, operatori distribucijskog sistema električne energije još uvijek nisu pravno i funkcionalno odvojeni od proizvodnje električne energije (FBiH) ili od ostalih komunalnih usluga (Brčko distrikt). Republika Srpska je usvojila novi Zakon o električnoj energiji u junu 2020. godine, koji ima za cilj razdvajanje distribucije i deregulaciju cijena. Sekretarijat Energetske zajednice podnio je u maju 2021. godine obrazloženi zahtjev Ministarskom vijeću nakon što Bosna i Hercegovina nije ispravila kršenja vezana za razdvajanje operatora distribucijskog sistema. Zakon o električnoj energiji je u pripremi u Brčko distriktu. Zemlja još treba da usvoji i provede novi zakon za adekvatno restrukturisanje, sertifikaciju i rad operatora prenosnog sistema u skladu sa trećim energetskim paketom.

Tržište i dalje funkcioniše na osnovu bilateralnih ugovora između dominantnih elektroprivrednih preduzeća i registrovanih trgovaca. Regulatorna tijela su operativna, ali njihovu nezavisnost i dalje ugrožava političko uplitanje.

Tržište plina ostaje zatvoreno bez odgovarajućeg regulatornog nadzora i nedostaje mu transparentnost, posebno kada je riječ o određivanju cijena za krajnje potrošače.

Zemlja tek treba uskladiti svoj zakonodavni okvir s *acquisem* EU o **ugljenovodonicima**, što uključuje i preuzimanje Direktive o sigurnosti naftnih i plinskih instalacija na moru.

Što se tiče **obnovljive energije**, ostvaren je određeni napredak. Međutim, još uvijek ne postoji pravni okvir na državnom nivou, a zakonodavstvo na entitetskom nivou treba revidirati u skladu sa principima isplativog okvira podrške. Brčko distrikt je i dalje bez zakonodavstva u ovoj oblasti.

U septembru 2020. godine, Državna regulatorna komisija za električnu energiju je povećala kapacitet dozvola za vjetro i solarne elektrane, koje se mogu priključiti na prenosnu mrežu. Vjetroelektrana Podveležje (48 MW) započela je proizvodnju energije u januaru 2021. godine.

U februaru 2021. i junu 2020. entitetski parlamenti su usvojili slične deklaracije o zaštiti rijeka, pozivajući entitetske vlade da uvedu moratorij na izgradnju malih hidroelektrana dok se ne završi revizija štetnih utjecaja i svih relevantnih propisa o obnovljivoj energiji. Federacija BiH već revidira svoj zakonodavni okvir kako bi zaustavila subvencioniranje malih hidroelektrana putem zagarantovane tarife.

U novembru 2020., Republika Srpska i Srbija su dogovorile izgradnju tri hidroelektrane (HE) na rijeci Drini, sa ukupnim kapacitetom od 180 MW. Izgradnja HE Buk Bijela počela je u maju 2021. godine. Budući da je koncesija dodijeljena bez potrebne saglasnosti na državnom nivou, podnesena je pritužba Ustavnom sudu, koji je u julu 2021. presudio da je potrebna odluka Komisije za koncesije. Ovaj postupak je u toku. Ustavni sud je ranijim odlukama utvrdio da su rijeke i riječna korita državno vlasništvo. Bosna i Hercegovina treba iskoristavati i ulagati u hidroenergiju na odgovoran način, u konstruktivnom dijalogu između svih sudionika uključujući civilno društvo, kao i u skladu sa pravilima i procedurama EU, posebno *acquisem* EU u oblasti okoliša, te uz dužno poštovanje opštih principa transparentnosti, pravne sigurnosti i odgovornosti.

Potrebno je dalje usklađivanje sa zahtjevima EU za izdavanje, prenos i ukidanje garancija o porijeklu, te za korištenje minimalnih nivoa obnovljive energije u novim zgradama i postojećim zgradama koje se podvrgavaju većoj rekonstrukciji.

U području **energetske efikasnosti**, iako je pripremljen novi Nacionalni akcioni plan za energetske efikasnost za period 2019-2021., još uvijek nije usvojen. Isti je slučaj i sa akcionim planovima Republike Srpske za period 2019-2021. Federacija BiH je usvojila svoj akcioni plan u februaru 2021. Zemlja treba završiti preuzimanje Direktive o energetske efikasnosti i Okvirne uredbe o označavanju energije. U bliskoj saradnji sa Sekretarijatom Energetske zajednice, Bosna i Hercegovina je izradila prvu verziju integrisanog Nacionalnog energetskeg i klimatskog plana za period 2021-2030., koji će zamijeniti Nacionalni akcioni plan za energetske efikasnost. Potrebna su veća zalaganja. Plan treba sadržavati jasne mjere osmišljene za smanjenje emisija stakleničkih plinova putem integrisanja klimatskih mjera u sve relevantne sektorske politike, u skladu sa preporukom Energetske zajednice iz 2018. i Zelenom agendom za zapadni Balkan.

Bosna i Hercegovina nije ostvarila napredak u oblasti **nuklearne energije, nuklearne sigurnosti i zaštite od zračenja**. Zemlja je potpisnica Konvencije o nuklearnoj sigurnosti i Zajedničke konvencije o sigurnosti upravljanja istrošenim gorivom i sigurnosti upravljanja

radioaktivnim otpadom. Zemlja će razmotriti učešće u Evropskoj platformi za razmjenu radioloških podataka (EURDEP) i Evropskoj zajednici za hitnu razmjenu informacija u slučaju radiološke opasnosti (ECURIE).

Poglavlje 21: Transevropske mreže

EU promoviše transevropske mreže (TEN) u oblastima transporta, telekomunikacija i energetike kako bi ojačala unutrašnje tržište i doprinijela rastu i zapošljavanju.

Bosna i Hercegovina je postigla **određeni nivo pripremljenosti** u oblasti transevropskih mreža. Postignut je **određen napredak** na izgradnji autoputa Koridor Vc. Zakonodavni okvir treba uskladiti s TEN-T i TEN-E propisima za provođenje projekata u oblasti transporta i energije. Reformske mjere koje se tiču povezivanja se i dalje sporo provode. Uopšteno gledano, transportna i energetska infrastruktura nisu dovoljno razvijene. Bosna i Hercegovina nije u dovoljnoj mjeri provela prošlogodišnje preporuke, koje stoga i dalje važe.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina posebno treba da:

- nastavi s razvojem indikativnog proširenja TEN-T i TEN-E osnovne mreže u skladu s prioritetima utvrđenim u Ekonomskom i investicijskom planu za zapadni Balkan i u Zelenoj agendi;
- usvoji i provodi višegodišnje planove održavanja za drumsku mrežu, kao i efikasnu strategiju održivosti finansiranja za održavanje puteva;
- izvrši usklađivanje s Uredbom (EU) 347/2013 o smjernicama za transevropsku energetska infrastrukturu.

Što se tiče **transportnih mreža**, Bosna i Hercegovina je predsjedavala sastancima Regionalnog upravnog odbora (RSC) u periodu od jula 2020. do jula 2021. godine, i aktivno je učestvovala u drugim tehničkim odborima za poboljšanje željeznica, puteva i bezbjednosti drumskog transporta, kao i vođeni i multimodalni transport pod okriljem Stalnog sekretarijata Transportne zajednice (TCT).

Bosna i Hercegovina je, kao članica Ministarskog vijeća Transportne zajednice, u oktobru 2020. usvojila akcione planove za poboljšanje puteva, sigurnosti na cestama, željeznica i transporta, a u julu 2020. za vođeni i multimodalni transport. Zemlja će morati mobilizovati dovoljne resurse i administrativne kapacitete za provođenje Ugovora o Transportnoj zajednici i brojnih mjera predloženih u akcionim planovima. Zemlja treba ubrzati provođenje reformskih mjera povezivanja i nastaviti s usvajanjem višegodišnjih planova održavanja za cjelokupnu drumsku i željezničku osnovnu mrežu. Sporazumi o prelasku granice sa susjednim zemljama i dalje predstavljaju izazov. Potrebno je više napora za jačanje međusobnih odnosa i prekogranične suradnje.

Prioritetni projekti povezivanja na indikativnom proširenju osnovne mreže TEN-T na zapadni Balkan planirani su kroz jedinstvenu listu prioriteta infrastrukturnih projekata. Tokom izvještajnog perioda, intenzivirana je priprema i provođenje tih projekata. Vezano za autoput Koridor Vc, nekoliko poddionica je u izgradnji, dok su ostale u pripremi. U izvještajnom periodu započeli su radovi na poddionici tunela Tarčin - Ivan, a obilaznica kod Zenice je otvorena za saobraćaj u julu 2021. godine. Radovi na graničnom prelazu u Svilaju su završeni u avgustu 2021. i njegovo otvaranje će osigurati punu funkcionalnost već završene dionice autoputa od Svilaja do Odžaka i međunarodnog mosta Svilaj. U toku su radovi na izgradnji međudržavnog mosta između Bosne i Hercegovine i Hrvatske u Gradišci. Zemlja treba nastojati da pronađe potrebna finansijska sredstva za nove projekte na autoputu Koridor Vc do sredine 2022.

Potrebni su ozbiljni naponi da bi se ubrzao razvoj željezničke osnovne mreže gdje su ulaganja i dalje ograničena. U skladu sa TCT akcionim planom za željeznice, Bosna i Hercegovina se obavezala uskladiti sa tehničkim specifikacijama EU za interoperabilnost do kraja 2021. godine. Plovnost rijeke Save zahtjeva dalje razminiravanje i rehabilitaciju. Grant sredstva WBIF-a za razminiravanje desne obale odobrena su u decembru 2020. Tenderska procedura za sanaciju luke Brčko počela je u decembru 2020. godine, a radovi su počeli u junu 2021. Pored ispunjavanja standarda EU u pogledu javnih nabavki, državne pomoći i procjene uticaja na okoliš, postojeća i buduća ulaganja u infrastrukturu trebaju biti u skladu s regulatornim okvirom TEN-T. Kao reakcija na pandemiju COVID-19, uspostavljeni su zeleni koridori koji efikasno funkcionišu na svim glavnim koridorima.

Što se tiče **energetskih mreža**, Bosna i Hercegovina još uvijek treba izvršiti usklađivanje sa Uredbom (EU) 347/2013 o smjernicama za transevropsku energetsku infrastrukturu. Zemlja treba dovršiti Jedinственu listu infrastrukturnih projekata, uključujući energetski sektor. Time će se osigurati prihvatljivost projekta od interesa za Energetsku zajednicu (Transbalkanski koridor) i dva projekta vezana za plin, koja su od zajedničkog interesa (Sjeverna i Južna interkonekcija s Hrvatskom). Bosna i Hercegovina mora pojačati napore za napredak u pripremi i izradi tih projekata. Tenderska dokumentacija za plinovod Južna interkonekcija s Hrvatskom (Zagvozd - Posušje - Novi Travnik s krakom za Mostar) je u pripremi. Bosna i Hercegovina i dalje u velikoj mjeri zavisi od infrastrukture s većom emisijom ugljika, te treba da razvije svoje regionalne veze kako bi otključala potencijal Ekonomskog i investicijskog plana i Zelene agende za zapadni Balkan.

Poglavlje 27: Okoliš i klimatske promjene

EU promovira snažne klimatske mjere, održivi razvoj i zaštitu životne sredine. Pravo EU sadrži odredbe koje se odnose na klimatske promjene, kvalitet vode i zraka, upravljanje otpadom, zaštitu prirode, industrijsko zagađenje, hemikalije, buku i civilnu zaštitu.

Bosna i Hercegovina je u **ranoj fazi pripremljenosti**/ima **određeni nivo pripremljenosti** u oblasti okoliša i klimatskih promjena. Ostvaren je **ograničen napredak** u izvještajnom periodu, uglavnom na entitetskom nivou bez usklađivanja u cijeloj zemlji. Zemlja treba osigurati ravnomjeren, usklađen i dosljedan cjelodržavni pristup strateškom planiranju i usklađivanju s *acquisem* EU na svim nivoima vlasti. Potrebni su značajni naponi u provedbi i primjeni. Prošlogodišnje preporuke nisu dovoljno primijenjene i ostaju na snazi.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina posebno treba:

- provesti cjelodržavnu strategiju aproksimacije propisa sa *acquisem* EU u oblasti zaštite okoliša, i pripremiti i usvojiti Strategiju zaštite okoliša, te u skladu s tim unaprijediti pravni okvir, ojačati administrativne kapacitete i sisteme praćenja, te poboljšati međuinstitucionalnu koordinaciju između svih nadležnih organa, u skladu sa obavezama Zelene agende za zapadni Balkan i cilja klimatske neutralnosti do 2050.;
- hitno formalizovati procedure imenovanja i funkcije nacionalnih kontakt osoba za Bosnu i Hercegovinu za provedbu svih konvencija o okolišu koje je Bosna i Hercegovina potpisala;
- nastaviti sa provedbom Pariškog sporazuma uspostavljanjem politika i mjera za ostvarenje ažuriranog nacionalno utvrđenog doprinosa (NDC-a), usvojiti i provesti revidiranu Strategiju prilagođavanja na klimatske promjene i niskoemisionog razvoja i usvojiti integrirani nacionalni energetski i klimatski plan u skladu sa preporukom Energetske zajednice.

Okoliš

Horizontalno zakonodavstvo je, u ograničenoj mjeri, usklađeno sa *acquisem* EU. Strategije pod-sektora i zakonodavni okvir na različitim nivoima vlasti i dalje ostaju neusklađeni u cijeloj zemlji kada su u pitanju odgovarajuće oblasti koje pokrivaju, tako da je sektor okoliša nejednako obrađen. I dalje je potrebno je ažurirati i u potpunosti provesti cjelodržavnu strategiju aproksimacije propisa s *acquisem* EU u oblasti zaštite okoliša koja je usvojena 2017., te dopunjena konkretnijim programima usklađivanja propisa o zaštiti okoliša na nivou entiteta i Brčko distrikta. Jedinstven, integrisani akcioni plan za provedbu i praćenje ove strategije u svim podsektorima još nije usvojen. Trenutno se radi na izradi cjelodržavne strategije za zaštitu okoliša u Bosni i Hercegovini. Još uvijek su potrebni usklađeni naporu na nivou cijele zemlje u preuzimanju odredbi procjene utjecaja na okoliš (EIA) i strateške procjene utjecaja na okoliš (SEA) u zakonodavstvo na svim nivoima vlasti i u svim relevantnim sektorima kako bi se osigurala dosljedna usklađenost. Primjena odredbi SEA i EIA treba biti bolja zajedno s potrebnim poboljšanjima u pristupu informacijama i učešću javnosti u procesu donošenja odluka o planiranim investicijama. Očekuje se usvajanje Strategije za prikupljanje, prenošenje i izvještavanje podataka o okolišu. Zakonski okvir koji reguliše ekološke inspekcije i njegova provedba trebaju biti poboljšani u skladu sa relevantnim *acquisem* EU. Institucionalne kapacitete treba znatno ojačati. Potrebni su usklađeni naporu u cijeloj zemlji kako bi se ostvario napredak u usklađivanju s brojnim horizontalnim direktivama o zaštiti okoliša, kao što su Direktiva o odgovornosti za okoliš, Direktiva o uspostavljanju infrastrukture za prostorne informacije u Evropskoj zajednici (INSPIRE) i Direktiva o kaznenim djelima protiv okoliša. Još uvijek treba ispuniti odavno zakašnjeli zahtjev da se formalizuje postupak za imenovanje nacionalnih kontakt osoba za Bosnu i Hercegovinu u vezi s provođenjem konvencija o zaštiti okoliša koje je BiH potpisala, te da se utvrde njihove funkcije.

Usklađivanje sa *acquisem* EU o **kvalitetu zraka** i dalje je ograničeno. Kako bi se osigurali pouzdani podaci za Bosnu i Hercegovinu, i dalje je potrebno uspostaviti funkcionalnu harmonizovanu mrežu za praćenje kvaliteta zraka u cijeloj zemlji zajedno sa cjelodržavnim programom za poboljšanje kvaliteta zraka. Zemlja se treba uskladiti s Direktivom EU o smanjenju nacionalnih emisija određenih atmosferskih onečišćujućih tvari, uspostaviti funkcionalne državne evidencije emisija i izvještavanja, te ubrzati aktivnosti na potpunoj ratifikaciji i provedbi Konvencije o zraku i njenih protokola. Bosna i Hercegovina treba da izradi državnu strategiju postepene dekarbonizacije i tranzicije na čistije oblike energije u skladu sa svojim obavezama o sprečavanju onečišćenja prema Deklaraciji iz Sofije iz 2020. o Zelenoj agendi za zapadni Balkan. Nije postignut napredak u usklađivanju sa *acquisem* EU kada je u pitanju smanjenje sadržaja sumpora u određenim tekućim gorivima. U tom pogledu zemlja i dalje ozbiljno i konstantno krši Ugovor o Energetskoj zajednici. Sankcije se primjenjuju od januara 2021. Nije bilo napretka u usklađivanju sa *acquisem* EU koji se odnose na hlapljive organske spojeve (HOS) i u Bosni i Hercegovini nema akreditovanih tijela za praćenje emisija HOS-a. Glavni izvori emisija u Bosni i Hercegovini i dalje su termoelektrane, elektrane na uglj, industrija, grijanje kućanstava i transport.

Potrebno je izraditi konzistentnu cjelodržavnu strategiju za **upravljanje otpadom** kako bi se uskladila s *acquisem* EU. Bosna i Hercegovina treba obratiti posebnu pažnju na Strategiju EU za plastiku i Direktivu o plastici za jednokratnu upotrebu. Kao i u drugim područjima okoliša, Bosna i Hercegovina treba osigurati koordiniran i usklađen cjelodržavni pristup rješavanju pitanja upravljanja otpadom, što je od posebnog značaja u kontekstu cirkularne ekonomije. Ovo treba da se ogleda kako u zakonodavnom okviru tako i u strateškom pristupu. Bosna i Hercegovina treba uskladiti propise sa Direktivom o odlagalištima i zatvoriti ili sanirati deponije koje ne ispunjavaju precizirane uslove. Potrebni su značajni naporu i mjere za podizanje svijesti kako bi se smanjila proizvodnje otpada i promovisala ponovna upotreba i

reciklaža. Nadalje, treba uskladiti propise sa *acquisem* EU o kanalizacionom mulju, baterijama, pakiranju, odlaganju polikloriranih bifenila i polikloriranih terfenila i otpadnih vozila.

Što se tiče **kvaliteta vode**, kao i u drugim oblastima okoliša, zemlja nema dosljednu i usklađenu cjelodržavnu strategiju i održive investicijske planove za upravljanje vodama i upravljanje komunalnim otpadnim vodama. Potrebno je usvojiti konkretne planove za provedbu *acquisa* EU koji se odnose na vodu za piće, komunalne otpadne vode i upravljanje rizikom od poplava. I dalje treba usvojiti Krovni izvještaj o planovima upravljanja riječnim slivovima. Provodi se akcioni plan za zaštitu od poplava i upravljanje rijekama za period 2014-2021. Opasnosti i rizici od poplava se mapiraju za cijelu zemlju.

Usklađivanje sa *acquisem* EU o **zaštiti prirode** i dalje je vrlo ograničeno. Nije ostvaren napredak kada je u pitanju usvajanje liste potencijalnih područja mreže Natura 2000 i podzakonskih akata. Planiranje i ulaganja u obnovljive izvore energije, uključujući hidroelektrane, vjetroelektrane i solarne elektrane, nalaže usklađivanje sa *acquisem* EU o zaštiti okoliša, posebno u pogledu SEA, EIA i Direktive o staništima i pticama, kao i *acquisem* EU o zaštiti prirode i upravljanju vodama. Kao rezultat sve veće brige za okoliš mnogih nevladinih organizacija i građana u pogledu nekontrolisanog razvoja hidroenergije, parlamenti oba entiteta pozvali su svoje vlade da uvedu moratorij na izgradnju malih hidroelektrana dok se ne završi revizija relevantnog zakonodavstva (*vidi Poglavlje 15 – Energija*). Nije bilo napretka u uspostavljanju sistema za sistematsko praćenje biološke raznolikosti u BiH. Bosna i Hercegovina treba da odredi institucije, osigura potrebne ljudske i finansijske resurse i uspostavi strukture kako bi u potpunosti provela Konvenciju o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divljih životinja i biljaka (CITES). Zemlja redovno izvještava Sekretarijat CITES-a. Bosna i Hercegovina treba pripremiti zakonodavstvo i utvrditi uslove za ratifikaciju i provedbu Protokola iz Nagoye o pristupu genetskim resursima te poštenoj i pravičnoj podjeli dobiti koja proizlazi iz njihovog korištenja.

Usklađivanje sa *acquisem* EU o **kontroli industrijskog zagađenja i upravljanju rizikom** i dalje je vrlo ograničeno. Registar ispuštanja i prenosa zagađujućih materija za Bosnu i Hercegovinu treba biti u potpunosti operativan. Ovo podrazumijeva i obavezu izvještavanja za Registar za cijelu zemlju, omogućavanje javnog pristupa, objedinjavanje prikupljenih podataka i dostavljanje institucijama EU. Protokol o Registru ispuštanja i prenosa zagađujućih materija uz Arhušku konvenciju još nije ratifikovan. Bosna i Hercegovina je izvijestila Sekretarijat Energetske zajednice o provedbi Nacionalnog plana smanjenja emisija (NPSE) u 2020. godini. Sekretarijat je pokrenuo postupak rješavanja spora protiv Bosne i Hercegovine zbog nepoštovanja gornjih granica NPSE-a u pogledu emisije određenih zagađujućih materija u zrak iz velikih postrojenja za sagorjevanje za 2018. i 2019. godinu. Potrebni su usklađeni napor u cijeloj zemlji u cilju daljeg usklađivanja s direktivama o industrijskim emisijama, oznakama zaštite okoliša, upravljanju okolišem i programima revizije. Bosna i Hercegovina još nije uskladila propise sa Direktivom o kontroli opasnosti od teških nesreća koje uključuju opasne tvari (Seveso III).

Što se tiče **hemikalija**, usklađivanje sa Uredbom EU o registraciji, evaluaciji, autorizaciji i ograničavanju hemikalija (REACH) i dalje je neujednačeno. Zemlja još nije izvršila usklađivanje sa Uredbom EU o razvrstavanju, označivanju i pakiranju tvari i smjesa. I dalje nisu imenovana relevantna tijela odgovorna za primanje informacija i formulisanje preventivnih i kurativnih mjera. Bosna i Hercegovina treba da uskladi propise sa *acquisem* EU o azbestu i o zaštiti životinja koje se koriste u naučne svrhe. Bosna i Hercegovina kao potpisnica Roterdamske konvencije o procedurama davanja saglasnosti uz prethodnu najavu za određene opasne hemikalije i pesticide u međunarodnoj trgovini treba da ostvari dalji usklađeni napredak

u cijeloj zemlji u njenoj provedbi. Nije ostvaren napredak u pristupanju Minamatskoj konvenciji.

Značajni dalji naponi su i dalje potrebni u pogledu usklađivanja propisa sa *acquisem* EU o **buci** iz okoliša.

U pogledu **civilne zaštite**, zemlja se priprema da postane sudionica u Mehanizmu unije za civilnu zaštitu (UCPM). Uspostavljanje sigurnih transevropskih telematskih usluga između uprava (sTESTA) je preduslov za povezivanje sa zajedničkim komunikacijsko-informacijskim sistemom za hitne situacije (CECIS) Evropske komisije kada je u pitanju sudjelovanje u Mehanizmu unije za civilnu zaštitu. Bosna i Hercegovina treba da provede Akcioni plan za period 2020-2025. koji je usvojen u januaru 2021. Operativne resurse treba dodjeljivati na opštinskom nivou, uz dodatne specijalizovane jedinice za spašavanje na kantonalnom i/ili entitetskom nivou za nepogode većih razmjera ili složenosti. U vrijeme pandemije Covid-19 pokazalo se kako je potrebno ojačati zakonski okvir, institucionalne kapacitete kao i ljudske i finansijske resurse civilne zaštite kada je u pitanju ugroženost zdravlja. Jedinstvena procjena rizika za zemlju, sistematske inspekcije, osnivanje udruženja aktera civilne zaštite i edukacija u civilnoj zaštiti, povećat će otpornost Bosne i Hercegovine na stanje nepogode. Nije ostvaren napredak u pogledu izuzetno važne preporuke za uvođenje evropskog jedinstvenog broja 112 za hitne slučajeve (za policiju, hitnu pomoć i vatrogasce) u cijeloj zemlji.

Klimatske promjene

Nivo usklađenosti propisa sa *acquisem* EU o klimatskim promjenama i dalje je ograničen. Bosna i Hercegovina treba izvršiti usklađivanje propisa sa novim *acquisem* EU o klimatskim promjenama na usklađen način u cijeloj zemlji i uspostaviti dosljedan pravni okvir. Zemlja trenutno revidira svoju Strategiju prilagođavanja na klimatske promjene i niskoemisionog razvoja za period 2013-2025., koja je u skladu sa Okvirom EU za klimatske i energetske politike za period do 2030. Njena provedba i integracija u sve relevantne sektore treba biti prioritet. Bosna i Hercegovina radi na nacionalnom planu prilagođavanja (NAP) s ciljem napredovanja prema ciljevima navedenim u Pariškom sporazumu i Ciljevima održivog razvoja do 2030. godine.

Bosna i Hercegovina je bila među prvim zemljama koje su u aprilu 2021. godine dostavile UNFCCC-u svoje revidirane nacionalno utvrđene doprinose (NDC) za period 2020-2030. Zemlja planira smanjiti emisije stakleničkih plinova za nešto više od jedne trećine do 2030. godine i gotovo dvije trećine (oko 66%) do 2050. u odnosu na 1990. godinu. Nije ostvaren napredak u usklađivanju sa Uredbom EU o praćenju i izvještavanju, direktivom o kvalitetu goriva, tvarima koje oštećuju ozonski omotač, fluorisanim plinovima, hvatanju i skladištenju ugljika i drugim relevantnim propisima. Bosna i Hercegovina je u maju 2021. ratifikovala Kigalijski amandman na Montrealski protokol o tvarima koje oštećuju ozonski omotač. Prema ovom amandmanu, zemlja je dužna zalediti proizvodnju i upotrebu hidrofluorogljikovodika (HFC) u 2024., uz smanjenje od 80% do 2045. godine. Kako bi ostvarila napredak u usklađivanju sa *acquisem* EU o klimatskim promjenama i u provedbi, Bosna i Hercegovina treba da promijeni pristup zasnovan na pojedinačnim projektima. Potrebno je znatno ojačati administrativne kapacitete na svim nivoima vlasti koji pokrivaju sve relevantne sektore kako bi se osigurala djelotvorna provedba potrebnih mjera.

KLASTER 5: RESURSI, POLJOPRIVREDA I KOHEZIJA

Ovaj klaster pokriva poglavlja 11 - Poljoprivreda i ruralni razvoj; 12 - Sigurnost hrane, veterinarska i fitosanitarna politika; 13 - Ribarstvo; 22 - Regionalna politika i koordinacija strukturalnih instrumenata; i 33 - Finansijske i budžetske odredbe.

Tokom provođenja strateškog plana za **ruralni razvoj** za period 2018-2021., Bosna i Hercegovina mora povećati svoje napore kako bi pripremila i usvojila cjelodržavnu strategiju za ruralni razvoj nakon 2021. Zemlja još uvijek treba da usvoji zakone na državnom nivou o organskoj proizvodnji i vinu, te uskladi zakonodavstvo o politici kvaliteta na teritoriji cijele zemlje. Zemlja treba uskladiti zakonodavstvo o **sigurnosti hrane, veterinarskoj i fitosanitarnoj politici** i ojačati svoje administrativne kapacitete. Posebno bi trebala ubrzati pripreme za nacionalne referentne laboratorije, osigurati ažurirani Nacionalni plan kontrole salmonele i nastaviti vakcinaciju protiv bjesnila i bruceloze. Bosna i Hercegovina mora povećati svoje napore da pripremi i usvoji cjelodržavnu strategiju za **ribarstvo** i akvakulturu i uskladi prikupljanje podataka. Zemlja treba početi pripremati cjelodržavnu strategiju **regionalnog razvoja**, unaprijediti planiranje javnih ulaganja i sačiniti jedinstvenu listu prioritetnih infrastrukturnih projekata u svim relevantnim sektorima. Zemlja treba poduzeti korake kako bi osigurala upravljanje **sopstvenim sredstvima**, prije svega jačanjem kapaciteta Uprave za indirektno oporezivanje za djelotvornu primjenu carinskog zakonodavstva, jačanjem borbe protiv poreskih i carinskih prevara i usvajanjem master plana za izradu podataka o nacionalnim računima.

Poglavlje 11: Poljoprivreda i ruralni razvoj

Zajednička poljoprivredna politika podržava poljoprivrednike i ruralni razvoj. Ovo zahtijeva jake sisteme upravljanja i kontrole. Postoje i zajednička pravila EU za politiku kvaliteta i organski uzgoj.

Bosna i Hercegovina je u **ranof fazi pripremljenosti** u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja. **Nema napretka** u provođenju prošlogodišnjih preporuka. U toku provođenja Strateškog plana za ruralni razvoj za period 2018-2021., iako neujednačenim tempom u cijeloj zemlji, Bosna i Hercegovina još uvijek nije usvojila zakone na državnom nivou o organskoj proizvodnji i vinu. Preporuke iz 2020. nisu provedene i ostaju na snazi.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina posebno treba da:

- efikasno provede Strateški plan za ruralni razvoj za period 2018.-2021., posebno usaglašavanjem programa ruralnog razvoja i mjera podrške u cijeloj zemlji, i pripremi i usvoji novi strateški plan za ruralni razvoj nakon 2021;
- usvoji zakone na državnom nivou o organskoj proizvodnji i vinu;
- uskladi zakonodavstvo o politici kvaliteta na teritoriji cijele zemlje.

Što se tiče **horizontalnih pitanja**, nije bilo napretka u uspostavljanju administrativnih struktura potrebnih za zajedničku poljoprivrednu politiku, uključujući agenciju za plaćanja. Nije bilo napretka u izradi elemenata integrisanog sistema administracije i kontrole, sistema za identifikaciju zemljišnih parcela i mreže računovodstvenih podataka za poljoprivredna gazdinstva. Zemlja mora unaprijediti koordinaciju sektora i ojačati administrativne kapacitete na svim nivoima vlasti. Već dugo se čeka dogovor o uspostavljanju potrebnih institucionalnih struktura za Instrument za prepristupnu pomoć za ruralni razvoj (IPARD) kako bi zemlja mogla imati koristi od tog instrumenta. Nije ostvaren napredak u usklađivanju direktnih plaćanja s pravilima EU na način da se ona odvoje od proizvodnje i plaćanja povežu sa unakrsnim ispunjenjem uslova. Ostaje da se savjetodavne usluge na poljoprivrednim gazdinstvima uvedu na usklađen način u cijeloj zemlji.

Što se tiče programa **zajedničke organizacije tržišta** za pojedine sektore, zemlja još uvijek treba da pripremi i uspostavi regulatorni okvir u skladu s *acquisem* EU. Nije bilo napretka u donošenju zakona o vinu na državnom nivou. Još uvijek nije uspostavljen registar proizvođača grožđa i vina niti katastar vinograda. Generalno, zemlja mora osigurati pouzdane cjelodržavne

statističke podatke, posebno o broju i veličini domaćinstava, kao i o poljoprivrednim gazdinstvima koja proizvode grožđe.

Nije postignut napredak u usklađivanju programa **ruralnog razvoja** i mjera podrške u cijeloj zemlji. Relevantni nivoi vlasti trebaju to riješiti u svojoj provedbi politike bez daljeg odgađanja.

Zemlja je odgodila izvještavanje o provedbi Strateškog plana ruralnog razvoja za period 2018-2021. Prvi izvještaj, koji se odnosi na 2018., Parlamentarna skupština je usvojila tek u februaru 2021. godine. To pokazuje da se sistem prikupljanja i obrade podataka za planiranje politika poljoprivrede i ruralnog razvoja i njihovo praćenje mora značajno unaprijediti na svim nivoima. Zemlja treba intenzivirati provođenje strategije i izvještavanje. Štaviše, zemlja mora bez odlaganja pripremiti i usvojiti strateški plan ruralnog razvoja nakon 2021.

Nije ostvaren napredak u pogledu **politike kvaliteta**. Zemlja mora povećati napore u daljem poboljšanju i usklađivanju svog pravnog okvira sa relevantnim *acquisem* EU, posebno u pogledu vina i alkoholnih pića, te osiguravanju jasnije raspodjele nadležnosti. Što se tiče **organskog uzgoja**, nije ostvaren napredak. Zemlja tek treba da pripremi i usvoji zakon na državnom nivou koji propisuje *acquis* EU i naknadno osigura da se regulatorni okviri na različitim nivoima vlasti usklade s njim. Mjere podrške i dalje se neravnomjerno provode u cijeloj zemlji.

Poglavlje 12: Sigurnost hrane, veterinarska i fitosanitarna politika

Higijenska pravila EU u proizvodnji prehrambenih proizvoda osiguravaju visok nivo sigurnosti hrane. Zdravlje i dobrobit životinja i sigurnost hrane životinjskog porijekla su zaštićeni, zajedno sa kvalitetom sjemena, sredstvima za zaštitu bilja, zaštitom od štetnih organizama i ishranom životinja.

Bosna i Hercegovina je postigla **određeni nivo pripremljenosti** u ovoj oblasti. U izvještajnom periodu **nije ostvaren napredak**. Zemlja se tek treba uskladiti s *acquisem* EU, posebno u pogledu službenih kontrola i zdravlja životinja i biljaka. Potrebno je ojačati administrativne kapacitete koji se tiču službene kontrole i laboratorija. Centralne baze podataka i registri životinja u zemlji zahtijevaju dalja poboljšanja kako bi bili u potpunosti funkcionalni i u skladu s *acquisem* EU. Preporuke iz 2020. nisu provedene te i dalje važe .

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina posebno treba da:

- uvede međulaboratorijska uporedna ispitivanja kao redovnu praksu, posebno između laboratorija u zemlji koje su zadužene za analizu uzoraka na bolesti koje podliježu obaveznom prijavljivanju, kako bi se povećale kontrole i administrativni kapaciteti, posebno inspeksijskih službi i laboratorija;
- ubrza pripreme za nacionalne referentne laboratorije, putem daljeg usklađivanja s *acquisem* EU, a prije svega povećanjem broja akreditovanih laboratorijskih metoda koje se koriste u higijenskoj, veterinarskoj i fitosanitarnoj kontroli, analizi hrane za ljude i životinje;
- usvoji šeme sjemena OECD-a, posebno za poljoprivredna sjemena i šumarski materijal;
- osigura ažurirani Nacionalni plan kontrole salmonela i nastavi vakcinaciju protiv bjesnila i bruceloze, te pojača mjere praćenja i nadzora.

U oblasti **opšte sigurnosti hrane, pravila o sigurnosti hrane i posebnih pravila za hranu za životinje**, Bosna i Hercegovina je nastavila usklađivanje sa zahtjevima EU za izvoz goveđeg, ovčjeg i kozjeg mesa. Ipak, zemlja treba pojačati napore u poboljšanju svog sistema kako bi ispunila zahtjeve javnog zdravlja i zdravlja životinja. Što se tiče zdravlja životinja, potrebno je ojačati sistem službene kontrole, posebno za registraciju poljoprivrednih gazdinstava i odjavu

gazdinstava koja više nisu aktivna, kao i za pouzdanost broja grla stoke i vrsta prisutnih na aktivnim gazdinstvima. Potrebno je dodatno poboljšati centralnu bazu podataka za identifikaciju životinja u pogledu pouzdanosti informacija. Potrebno je ojačati pasivni nadzor nad bolestima koje podliježu obaveznom prijavljivanju, prije svega putem sistema ranog otkrivanja i svijesti poljoprivrednika. Laboratorijsku mrežu treba unaprijediti kako bi sve laboratorije zadužene za analizu bolesti i uzorke mogle biti uključene u ispitivanje osposobljenosti laboratorija i na taj način redovno učestvovati u verifikaciji i potvrdi bolesti. Zemlja treba uložiti dalje napore kako bi ispunila kriterije za izvoz konzumnih jaja u EU i osigurala da je Nacionalni plan kontrole salmonele ažuriran i usklađen s *acquisem* EU, te da se u potpunosti provodi.

Zemlja je nastavila unaprijediti propise o prehranbenim aditivima, kao i sistem za priznavanje mineralnih i izvorskih voda. Dalje usklađivanje zakonodavstva s *acquisem* EU mora se ubrzati, posebno regulatorni okvir na državnom nivou, a naročito kada je riječ o zakonima o hrani i veterinarstvu. Djelotvorna provedba zakona je ključna. Potpuno provođenje higijenskog paketa na usklađen način u cijeloj zemlji ostaje izazov. Potpuni nacionalni sistem referentnih laboratorija još uvijek nije uspostavljen u Bosni i Hercegovini. Zemlji se savjetuje da ubrza pripreme za nacionalne referentne laboratorije, putem daljeg usklađivanja s *acquisem* EU, a prije svega povećanjem broja akreditovanih laboratorijskih metoda koje se koriste u higijenskoj, veterinarskoj i fitosanitarnoj kontroli, te sistemu kontrole hrane za ljude i životinje. Bosna i Hercegovina je nastavila provoditi svoju **veterinarsku politiku** o kontroli, sprečavanju i iskorjenjivanju zaraznih bolesti životinja. Moraju se poboljšati mjere protiv bruceloze i bjesnila, posebno praćenje i nadzor, i potrebno je osigurati održive nacionalne resurse. Uz podršku EU, zemlja treba nastaviti sa kampanjama vakcinacije protiv bjesnila sve dok se ova bolest ne bude smatrala iskorijenjenom, s obzirom na novu pojavu bjesnila koja je prijavljena 2020. godine. Preuzimajući potpuno vlasništvo nad ovim kampanjama vakcinacije, Bosna i Hercegovina bi od jeseni 2023. godine trebala preći na korištenje sopstvenih sredstava za takve buduće kampanje vakcinacije u skladu s obavezama usklađivanja s relevantnim *acquisem* EU. Nakon prestanka vakcinacije protiv klasične svinjske kuge u nekim dijelovima zemlje 2020. godine, Bosna i Hercegovina mora osigurati postojanje plana za vanredne situacije i plana nadzora. Zemlja mora poboljšati svoj sistem za prijave o bolestima životinja i obavijesti o izbijanju bolesti. Provodi se plan praćenja rezidua u zemlji. Međutim, zemlja mora da pojača svoje napore kako bi poboljšala djelotvornost. Laboratorije u zemlji uglavnom imaju zadovoljavajuće kapacitete. Još uvijek je potrebno više osoblja, opreme i akreditovanih laboratorijskih metoda za dijagnosticiranje bolesti životinja. Važno je da Bosna i Hercegovina radi na uspostavljanju svojih centralnih sistema za identifikaciju i registraciju životinja za ovce, koze, svinje i kopitare.

Što se tiče **stavljanja na tržište hrane za ljude, hrane za životinje i nusproizvoda životinjskog porijekla**, službeni sistem kontrole hrane za ljude i hrane za životinje u zemlji tek treba u potpunosti uskladiti s *acquisem* EU. Na svim nivoima vlasti treba ojačati administrativne kapacitete. To se posebno odnosi na inspeksijske službe i laboratorije, za koje treba uvesti međulaboratorijska uporedna ispitivanja. Zemlja mora pojačati napore na daljem usklađivanju ovih sektora sa *acquisem* EU. I dalje ostaje da se efikasno provede cjelodržavna Strategija za upravljanje nusproizvodima životinjskog porijekla.

U oblasti **fitosanitarne politike**, zemlja treba pojačati napore na usklađivanju sa *acquisem* EU, posebno u pogledu novog Zakona o zdravlju biljaka i službenih kontrola.

Zemlja nastavlja da provodi svoj program za posebni nadzor karantinskih štetnih organizama na krompiru. Registracija subjekata u sektoru biljaka u jedinstveni fitoregistar se nastavlja. Međutim, nije postignut napredak u izdavanju biljnih pasoša. Šeme sjemena OECD-a tek treba

usvojiti. Zemlja još nije ispunila zahtjeve iz *acquisa* EU o uspostavljanju svojih referentnih laboratorija koje pružaju usluge fitosanitarne kontrole. I dalje ostaje da se principi integrisanog upravljanja štetnim organizmima primijene na usklađen način.

Nije bilo dešavanja u oblasti **genetski modifikovanih organizama** (GMO). Potrebni su naponi, posebno na osiguravanju usklađenosti s *acquisem* EU, usklađivanju zakonodavstva u cijeloj zemlji i osiguravanju njegove efikasne primjene. Treba ojačati inspekcijske službe na svim nivoima vlasti. Nije bilo napretka na uspostavljanju referentne laboratorije za ispitivanje, kontrolu i praćenje prisustva GMO u hrani za ljude i životinje.

Poglavlje 13: Ribarstvo

Zajednička ribarstvena politika utvrđuje pravila za upravljanje ribarstvom, štiti živuće resurse mora i ograničava uticaj ribarstva na okoliš. To uključuje određivanje kvota ulova, upravljanje kapacitetom flote, pravila koja se odnose na tržišta i akvakulturu, te pružanje podrške ribarstvu.

Bosna i Hercegovina je u **ranj fazi pripremljenosti** u ovoj oblasti. **Nije bilo napretka** u izvještajnom periodu. Zemlja mora pojačati napore u pripremi i usvajanju cjelodržavne strategije za ribarstvo i akvakulturu, te nakon toga osigurati njenu učinkovitu provedbu u cijeloj zemlji u skladu s *acquisem* EU. Preporuke iz 2020. nisu provedene i dalje su važeće.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina posebno treba da:

- pripremi i usvoji cjelodržavnu strategiju za ribarstvo i akvakulturu s ciljem usklađivanja zakonodavstva s *acquisem* EU;
- uskladi metodologiju za prikupljanje podataka o ribi i ribljim proizvodima u cijeloj zemlji i uspostavi relevantne statistike.

Nije bilo napretka u izradi cjelodržavne okvirne politike i zakonodavstva o unutrašnjem i morskom ribarstvu, koje su potrebne za pripremu zajedničke ribarske politike EU (CFP). Počele su određene pripreme za izradu cjelodržavne strategije za ribarstvo i akvakulturu, ali zemlja mora ubrzati svoje napore u tom pogledu.

Institucionalni kapaciteti i administrativne strukture i dalje su slabi i nedovoljni. Zemlja još uvijek nema pravni okvir na državnom nivou, a njeno zakonodavstvo ostaje rascjepkano i neusklađeno u cijeloj zemlji. Ne postoje **posebne strukturisane aktivnosti** za poršku malom i/ili unutrašnjem ribarstvu.

Nije postignut napredak u uspostavljanju odgovarajućih mjera i jačanju administrativnih kapaciteta za provođenje **upravljanja resursima i ribarskom flotom**. U tom kontekstu, nije uspostavljen sistem za upravljanje i kontrolu ribolovnih aktivnosti u skladu sa zajedničkom ribarskom politikom EU. Registar flote tek treba uspostaviti i njime pravilno upravljati. Prikupljanje podataka o ulovu i istovaru po vrstama ribolova treba poboljšati i uskladiti u cijeloj zemlji. Zemlji još uvijek nedostaju strukturne mjere i mjere državne pomoći u skladu s *acquisem* EU.

Što se tiče **tržišne politike**, postoje tržišni standardi za određene riblje proizvode, ali nije bilo daljeg napretka uključujući uspostavljanje organizacija proizvođača u skladu s *acquisem* EU.

Što se tiče **međunarodnih sporazuma**, Bosna i Hercegovina nastavlja da sarađuje u morskom ribarstvu sa Generalnom komisijom za ribarstvo za Mediteran (GFCM) i UN-ovom Organizacijom za hranu i poljoprivredu (FAO). Međutim, članstvo zemlje u GFCM-u još uvijek nije finalizirano. Kao potpisnica Deklaracije Malta *MedFish4Ever*, zemlja treba doprinijeti njenoj efikasnoj provedbi.

Poglavlje 22: Regionalna politika i koordinacija strukturnih instrumenata

Regionalna politika je glavni instrument EU za ulaganje u održiv i inkluzivan ekonomski rast. Države članice snose odgovornost za njeno provođenje, što iziskuje odgovarajuće administrativne kapacitete i dobro finansijsko upravljanje izradom i realizacijom projekata.

Bosna i Hercegovina je i dalje u **ranj fazi pripremljenosti** u oblasti regionalne politike i koordinacije strukturnih instrumenata. Prošle godine **nije postignut napredak**, stoga preporuke u velikoj mjeri i dalje ostaju da važe. U narednoj godini, Bosna i Hercegovina posebno treba da:

- počne pripremati cjelodržavnu strategiju regionalnog razvoja;
- poboljša planiranje javnih ulaganja, sačini jedinstveni listu prioriternih infrastrukturnih projekata u svim relevantnim sektorima i osigura podršku Državnog investicionog odbora i redovno ažuriranje liste;
- postigne sporazum o modalitetima koordinacije za djelotvorno korištenje pretpristupnih fondova uz poštivanje funkcija DIPAK-a, kao što je predviđeno Okvirnim sporazumom o IPA-i.

Što se tiče **zakonodavnog okvira**, Bosna i Hercegovina još uvijek nema uspostavljen sistem upravljanja strukturnim fondovima EU. Bosna i Hercegovina ima samo nekoliko cjelodržavnih strategija u oblastima relevantnim za kohezionu politiku. Posebno je važno usvajanje cjelodržavne strategije upravljanja javnim finansijama kao uslova za budžetsku podršku.

Ne postoji snažna cjelodržavna politika regionalnog razvoja, sa pratećom institucionalnom strukturom i okvirom za praćenje učinka. Regije NUTS II samo su privremeno definisane i prihvaćene od strane Evropske komisije dok Bosna i Hercegovina ne finalizira i usaglasi cjelokupnu klasifikaciju, uključujući definiciju nivoa NUTS III. Potrebno je poboljšanje statističke i analitičke osnove (uključujući definiciju NUTS regija) za razvoj čvrstog strateškog okvira za kohezionu politiku. Još uvijek nisu dostavljeni podaci o BDP-u per capita, usaglašeni na nivou NUTS II. Relevantni zakoni o budžetu omogućavaju fleksibilnost i višegodišnje planiranje budžeta, ali višegodišnje programe treba na sveobuhvatniji način uvrstiti u entitetske budžete, a posebno u budžete ostalih administrativnih nivoa. Postoje zakonodavni okviri kojima se uspostavlja finansijska kontrola i strukture nezavisne interne revizije i na državnom nivou i na nivou entiteta.

Institucionalni okvir za planiranje, provođenje i praćenje pretpristupne pomoći EU (IPA) je uspostavljen i operativan. Kasni dogovor o modalitetima koordinacije za djelotvorno korištenje pretpristupnih fondova uz poštovanje uloge Državnog IPA koordinatora (DIPAK) kako je predviđeno Okvirnim sporazumom o IPA-i. U pogledu pomoći IPA III, još uvijek nedostaju potrebne odluke za uspostavljanje interne platforme za koordinaciju programiranja i provedbu IPA-e.

Slabosti u pogledu **administrativnih kapaciteta** u ključnim institucijama koje upravljaju fondovima EU još uvijek se trebaju riješiti. Ljudske resurse treba dalje razvijati kroz odgovarajuće obuke. Potrebno je unaprijediti kapacitete za programiranje i upravljanje pretpristupnim fondovima EU i uvođenje kohezivne politike. Sistematski plan poput mape puta za sistem upravljanja i kontrole koji će pomoći u pripremi administrativnih kapaciteta za provođenje regionalne politike EU treba izraditi već sada, kako bi se izbjegao šok apsorpcije u kasnijoj fazi. Potrebno je ojačati ulogu DIPAK-a kao glavnog koordinatora i kontakt tačke EU za upravljanje fondovima EU.

Također treba napomenuti da je Bosna i Hercegovina jedna od pet pristupnih zemalja koje učestvuju u Evropskoj strategiji jadransko-jonske regije (EUSAIR), koja promovira saradnju i sinergiju među učesnicima, odnosno zemljama članicama EU i zemljama koje nisu članice EU.

I pored poteškoća koje proizlaze iz nepostojanja dogovora o načinu usklađivanja pravnog okvira IPA-e sa sistemom koordinacije za evropske integracije, vlasti Bosne i Hercegovine su ispunile zahtjeve u pogledu **programiranja** IPA-e III. Vlasti su dostavile Akcione dokumente za Program IPA 2021. Međutim, sposobnosti pripreme projekata i strateškog planiranja i dalje se trebaju unaprijediti kako bi se osigurala puna apsorpcijska sposobnost za IPA III program.

Državni investicijski odbor usvojio je revidiranu jedinstvenu listu infrastrukturnih projekata za sektor okoliša u avgustu 2020. Proces izrade liste investicija za energetske sektor je još u toku, dok izrada liste za društveni sektor još nije započela.

Programi teritorijalne saradnje za period 2021-2027. su u procesu izrade. Bilateralni IPA programi prekogranične suradnje (CBC) dostavljeni su Komisiji u julu 2021. Postoji potreba za učinkovitom i sistemskom koordinacijom prekogranične, transnacionalne i međuregionalne saradnje.

Što se tiče **praćenja i ocjenjivanja**, tokom izvještajnog period nije postignut napredak. Kapaciteti unutar DIPAK-a i dalje su nedovoljni.

Uz izuzetak programa prekogranične saradnje, zemlja još uvijek nema **sistem finansijskog upravljanja, kontrole i revizije** za fondove EU. Struktura i tijela definisana u Aneksu A Okvirnog sporazuma i dalje trebaju biti uspostavljena.

Poglavlje 33: Finansijske i budžetske odredbe

Ovo poglavlje obuhvata pravila koja se odnose na finansijska sredstva za budžet EU („sopstvena sredstva“). Ova sredstva se većinom sastoje iz sljedećeg: (i) doprinosa zasnovanih na bruto nacionalnom dohotku svake države članice; (ii) carinskih dadžbina; i (iii) neregistriranih plastičnih resursa i (iv) izvora zasnovanih na porezu na dodanu vrijednost. Države članice moraju da imaju odgovarajući administrativni kapacitet da adekvatno koordiniraju i obezbijede tačan proračun, prikupljanje, isplatu i kontrolu sopstvenih sredstava.

Bosna i Hercegovina je u **ranijoj fazi** priprema u oblasti finansijskih i budžetskih odredbi. **Nije bilo napretka** u jačanju administrativnih kapaciteta za koordinaciju i upravljanje sopstvenim sredstvima. Prošlogodišnje preporuke nisu provedene i one vrijede i dalje. Potrebni su značajni dalji naponi kako bi se osigurali snažni kapaciteti, institucionalno uređenje i saradnja institucija i tijela koja će biti uključena u primjenu sistema sopstvenih sredstava.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina bi posebno trebala uraditi sljedeće:

- ojačati kapacitete i saradnju između institucija s ciljem borbe protiv poreskih i carinskih prevara;
- ojačati kapacitete Uprave za indirektno oporezivanje (UIO) za djelotvornu primjenu carinskog zakonodavstva;
- usvojiti master plan za izradu podataka o nacionalnim računima Bosne i Hercegovine.

Potrebno je poboljšati kapacitete UIO i uvesti računovodstveni sistem za obračunavanje indirektnih poreza kako bi se napravila razlika između izmirenih i neizmirenih dugovanja u skladu s tradicionalnim računovodstvom EU baziranim na sopstvenim sredstvima.

Nekoliko aspekata državnog zakona o PDV-u, koji se odnose na posebne programe i izuzeća, nije usklađeno s *acquisem* EU.

U pogledu izvora **bruto nacionalnog prihoda (BNP)**, za kompilaciju BNP-a koriste se definicije i računovodstvena pravila ESA 2010. Posljednjih godina postignut je određen napredak u vezi sa metodološkim pitanjima i praćenjem neslužbene ekonomije. Međutim, još uvijek nije uspostavljen zajednički, koordiniran i odgovarajući sistem nacionalnih računa na

nivou cijele države. Ovome treba dati visoki prioritet. Potrebno je usvojiti master plan za razvoj nacionalnih računa kako bi se omogućio razvoj ovog sistema, u skladu sa ESA 2010.

Što se tiče potrebne administrativne infrastrukture, ljudski i administrativni resursi su nedovoljni da osiguraju punu i ispravnu primjenu pravila EU u vezi sa uplatama u budžet EU. Potrebna je bolja koordinacija između administrativnih struktura kao i provedbena pravila kako bi se osiguralo pravilno predviđanje, obračun, prikupljanje, plaćanje i kontrola sopstvenih sredstava.

KLASTER 6: VANJSKI ODNOSI

Ovaj klaster uključuje poglavlje 30 - Vanjski odnosi, koji obuhvaća zajedničku trgovinsku politiku EU, humanitarnu pomoć i razvojnu politiku, kao i poglavlje 31 - Vanjska, sigurnosna i odbrambena politika.

Bosna i Hercegovina je ratifikovala Dodatni protokol 6 uz CEFTA o trgovini uslugama i trebala bi ga provesti zajedno sa Dodatnim protokolom 5 o olakšavanju trgovine. Takođe, trebala bi dovršiti pristupanje Svjetskoj trgovinskoj organizaciji i razmotriti uspostavu politike razvoja i humanitarne pomoći. Iako je usvojila novu strategiju za kontrolu malog oružja i lakog naoružanja, usklađenost zemlje sa vanjskom politikom EU naglo je pala. Zemlja bi trebala poboljšati svoju usklađenost sa izjavama EU u oblasti vanjske politike i sa restriktivnim mjerama. Treba da imenuje „političkog direktora“ i „evropskog korespondenta“, te da ojača režim kontrole naoružanja i nadzora. Bosna i Hercegovina je nastavila učešće u misijama EU za upravljanje krizama.

Poglavlje 30: Vanjski odnosi

EU ima zajedničku trgovinsku politiku prema trećim zemljama, na osnovu multilateralnih i bilateralnih sporazuma i autonomnih mjera. Postoje takođe i pravila EU u oblasti humanitarne pomoći i razvojne politike.

Bosna i Hercegovina je postigla **određeni nivo pripremljenosti** u oblasti vanjskih odnosa. Tokom izvještajnog perioda ostvaren je **ograničen napredak** uz ratifikaciju Dodatnog protokola 6 uz CEFTA o trgovini uslugama. Potrebno je ojačati kapacitete za rješavanje ključnih izazova u trgovinskoj politici. Preporuke Komisije iz 2020. godine nisu provedene i one vrijede i dalje.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina bi posebno trebala uraditi sljedeće:

- intenzivirati napore za finaliziranje pristupanja Svjetskoj trgovinskoj organizaciji (STO);
- provesti Dodatni protokol 5 uz CEFTA o olakšavanju trgovine, Dodatni protokol 6 uz CEFTA o trgovini uslugama i Akcioni plan Zajedničkog regionalnog tržišta 2021-2024; i ispregovarati i osigurati brzo usvajanje Dodatnog protokola 7 uz CEFTA o rješavanju sporova;
- pokrenuti proces koji će dovesti do uspostavljanja politike razvojne saradnje i humanitarne pomoći.

Kada je u pitanju **zajednička trgovinska politika**, nije postignut napredak u pristupanju Bosne i Hercegovine STO, iako su pregovori o članstvu u odmakloj fazi već neko vrijeme. Ruska Federacija jedina je članica STO koja nije završila bilateralne pregovore s Bosnom i Hercegovinom o pristupanju tržištu roba i usluga, a u multilateralnim razgovorima pokrenula je pitanje neriješenih izmjena zakonodavstva o kvalitetu tečnih naftnih goriva. Odluku o izmjenama zakonodavstva treba da donese Savjet ministara BiH. Bosna i Hercegovina je predsjedavala CEFTA-om 2020. godine što je obilježeno sa dva glavna dostignuća: održavanje

i olakšavanje trgovine tokom pandemije COVID-19 i usvajanje Zajedničkog regionalnog tržišta (ZRT). U avgustu 2020. godine, zemlja je ratifikovala Dodatni protokol 6 uz CEFTA-u o trgovini uslugama. Bosna i Hercegovina treba da pregovara i osigura brzo usvajanje Dodatnog protokola 7 uz CEFTA o rješavanju sporova i da nastavi sa implementacijom ZRT Akcionog plana 2021-2024. Tokom predsjedavanja Bosne i Hercegovine, Zajednički komitet CEFTA usvojio je Odluku o olakšavanju trgovine voćem i povrćem u cilju pojednostavljivanja inspekcija u vezi sa procedurama carinjenja i smanjenja graničnih formalnosti, uspostavljanja relevantnih podataka i sistema obavještanja između nadležnih organa, kao i uspostavljanje registra profesionalnih operatera i njihovo međusobno priznavanje od strane CEFTA strana.

Bosna i Hercegovina vrši kontrolu izvoza **robe s dvojnog namjenom** u skladu sa svojim zakonodavstvom. Zemlja treba razmotriti mogućnost podnošenja zahtjeva za pristupanje multilateralnim režimima kontrole izvoza, poput Vasenarskog sporazuma, koji mogu olakšati pripreme za primjenu *acquisa* EU u kontroli izvoza robe s dvojnog namjenom.

Što se tiče **bilateralnih sporazuma s trećim zemljama**, tokom izvještajnog perioda Bosna i Hercegovina nije sklopila nove sporazume. Što se tiče administrativnih kapaciteta, Bosna i Hercegovina treba dodatno ojačati svoje administrativne kapacitete i poboljšati saradnju i koordinaciju između ministarstava i nadležnih organa na različitim nivoima kako bi se osiguralo dosljedno provođenje i primjena.

Nije bilo pomaka u oblastima **razvojne politike i humanitarne pomoći**. Zemlja je korisnik programa pomoći i do sada je humanitarnu pomoć pružala samo na ad hoc osnovi. Bosna i Hercegovina se potiče da započne proces uspostavljanja pravnog okvira za međunarodnu saradnju i razvojnu politiku, kao i humanitarnu pomoć zemljama koje nisu članice EU, u skladu sa politikama i principima EU, i da izgradi namjenske administrativne strukture.

Poglavlje 31: Vanjska, sigurnosna i odbrambena politika

Države članice moraju biti u stanju da vode politički dijalog u okvirima vanjske, sigurnosne i odbrambene politike EU, da usklade svoje djelovanje sa izjavama EU, da učestvuju u aktivnostima EU, te da primjenjuju dogovorene sankcije i restriktivne mjere.

Bosna i Hercegovina bilježi **određeni nivo pripremljenosti** u području vanjske, sigurnosne i odbrambene politike. Nije bilo **napretka** u izvještajnom periodu. Iako je usvojena nova Strategija za kontrolu malog i lakog naoružanja (SALW), usklađenost zemlje sa vanjskom politikom EU je opala. Zemlja treba da poboljša svoju usklađenost sa vanjskopolitičkim izjavama EU i restriktivnim mjerama prema trećim zemljama i subjektima, koji su značajno opali u 2021. godini. Zemlja treba da imenuje osobe koje će obavljati funkcije „političkog direktora“ i „evropskog korespondenta“. Bosna i Hercegovina treba da se pridruži brojnim međunarodnim instrumentima kontrole naoružanja, kao i da ojača režim nadzora nad naoružanjem i vojnom opremom. Bosna i Hercegovina je nastavila učešće u misijama EU za upravljanje krizama.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina bi posebno trebala uraditi sljedeće:

- poboljšati svoju usklađenost sa zajedničkom vanjskom i sigurnosnom politikom EU;
- kreirati zahtjeve za obilježavanje oružja namijenjenog deaktivaciji nakon proizvodnje, u skladu sa standardima EU;
- poboljšati sljedivost zaplijenjenog i oduzetog oružja, posebno kroz izmjene i dopune Zakona o obilježavanju malog oružja, lakog naoružanja i pripadajuće municije kako bi se obuhvatile ove kategorije vatrenog oružja.

Nastavljen je **politički dijalog** između EU i Bosne i Hercegovine o pitanjima vanjske i

sigurnosne politike. Bosna i Hercegovina je bila domaćin šestog neformalnog sastanka političkih direktora EU i Zapadnog Balkana u Sarajevu. Strategija vanjske politike Bosne i Hercegovine za period 2018.-2023. kao glavne ciljeve i prioritete obuhvata sljedeće: punopravno članstvo u EU, aktiviranje Akcionog plana za članstvo u NATO-u, borbu protiv terorizma, saradnju na regionalnom nivou, te bilateralnu i multilateralnu saradnju. Na njeno provođenje u izvještajnom periodu uticali su često različiti stavovi tri člana Predsjedništva.

Bosna i Hercegovina treba da u okviru Ministarstva inostranih poslova imenuje osobe zadužene za obavljanje funkcije „političkog direktora“ i „evropskog korespondenta“. Propisi i prakse zasnovani na nacionalnim kvotama, koji se primjenjuju u procesu imenovanja na funkcije u diplomatskoj i konzularnoj mreži, negativno utiču na kapacitet Ministarstva inostranih poslova, što će na kraju negativno uticati na vanjskopolitičke ciljeve zemlje.

Što se tiče **zajedničke vanjske i sigurnosne politike**, u 2020. godini, stopa usklađenosti zemlje sa relevantnim izjavama visokog predstavnika u ime odluka EU i Savjeta bila je 70%, u poređenju sa 61% u 2019. godini. Početkom 2021. godine stopa usklađenosti zemlje je naglo opala, uglavnom zbog neslaganja unutar Predsjedništva, da bi dostigla 43% do avgusta 2021., što je zabrinjavajuće. Zemlja nije izvršila usklađivanje s odlukama Savjeta EU o restriktivnim mjerama koje se posebno odnose na Rusku Federaciju, Venecuelu i Siriju. Preokretanje ovog trenda bi pokazalo opredijeljenost Bosne i Hercegovine njenom putu prema EU.

Bosna i Hercegovina je 2002. godine, ratifikovala Rimski statut **Međunarodnog krivičnog suda**; čeka se ratifikacija amandmana iz Kampale. Postojala je jedna povjerljiva instanca gdje je ostvarena saradnja sa Sudom. Bilateralni sporazum o imunitetu sa Sjedinjenim Državama, kojim se državljani Sjedinjenih Američkih Država izuzimaju iz nadležnosti Međunarodnog krivičnog suda, i dalje je na snazi. To nije u skladu sa Zajedničkim stavom EU o integritetu Rimskog statuta, kao ni sa ključnim principima EU o bilateralnim sporazumima o imunitetu. Potrebno je usklađivanje sa stajalištem EU.

Kada su u pitanju **restriktivne mjere**, Bosna i Hercegovina poštuje embargo na oružje kako je predviđeno listama Savjeta bezbjednosti UN-a, OSCE-a i EU.

Bosna i Hercegovina podržava sve mjere i instrumente EU za **prevenciju sukoba**, djeluje u skladu sa principima Povelje UN-a i međunarodnog prava, te u potpunosti podržava Program Unije za sprečavanje nasilnih sukoba. Što se tiče **neširenja oružja**, Bosna i Hercegovina tek treba da se pridruži međunarodnim kontrolnim režimima kao što je Sporazum iz Wassenaara, Australijska grupa, Režim kontrole raketne tehnologije i Grupa nuklearnih dobavljača.

Kada je u pitanju trgovina konvencionalnim naoružanjem, vojnom opremom i robom s dvojnog namjenom, cjelokupan zakonski i institucionalni okvir zemlje uglavnom je usklađen s *acquisem* EU. Međutim, potrebna su dalja poboljšanja u pogledu režima praćenja vojne opreme koja se proizvodi i kojom se trguje unutar zemlje.

Bosna i Hercegovina je potpisnica Konvencije o hemijskom oružju. Usvojeno je zakonodavstvo o provođenju Konvencije o zabrani razvoja, proizvodnje, skladištenja i upotrebe hemikalija, te o njihovom uništenju, a uspostavljeno je i Državno koordinacijsko tijelo za provođenje Konvencije o zabrani hemijskog oružja.

Bosna i Hercegovina je i dalje aktivno angažovana u provođenju Regionalne mape puta za održivo rješenje za suzbijanje nedozvoljenog posjedovanja, zloupotrebe i trgovine malokalibarskim i lakim oružjem i pripadajućom municijom na zapadnom Balkanu iz 2018. U februaru 2021. godine, Savjet ministara usvojio je Strategiju za kontrolu malog i lakog naoružanja za period 2021.-2024., i Akcioni plan strategije. Svo oružje nacionalnih sigurnosnih snaga treba biti označeno i registrovano u jedinstvenom registru kako bi se osigurala odgovarajuća sljedivost malog oružja i lakog naoružanja u zemlji. Obilježavanje i registracija

malog i lakog naoružanja u posjedu Oružanih snaga Bosne i Hercegovine je dobro napredovala i skoro je završena. Osim toga, Bosna i Hercegovina treba da uvede zahtjeve za označavanjem zaplijenjenog ili oduzetog oružja nakon proizvodnje, kao i oružja namijenjenog deaktivaciji.

Kada je riječ o **saradnji sa međunarodnim organizacijama**, Bosna i Hercegovina je članica i aktivno učestvuje u radu velikih međunarodnih organizacija, uključujući Ujedinjene narode, Savjet Evrope i Organizaciju za evropsku sigurnost i saradnju (OEES). Pregovori za pristupanje Svjetskoj trgovinskoj organizaciji su u završnoj fazi. Osim toga, Bosna i Hercegovina sudjeluje u NATO-ovom Akcionom planu za članstvo (MAP) od 2019. godine.

U području **sigurnosti i odbrane**, od maja 2006. godine na snazi je sporazum o sigurnosnim procedurama za razmjenu povjerljivih informacija između EU i Bosne i Hercegovine. Sporazum se primjenjuje na povjerljive informacije i materijale u bilo kojem obliku, koji su ili dostavljeni ili razmijenjeni između EU i Bosne i Hercegovine. Redovno se odvija i razmjena povjerljivih informacija do nivoa EU Restricted.

Finansijski prag budžeta za odbranu za 2019., kako je predviđeno Dokumentom okvirnog budžeta 2019.-2021., čini manje od 1% BDP-a. Iz budžeta za odbranu, 83% odlazi na plate, a manje od 1% na investicije. Oprema, sistemi naoružanja i infrastruktura se ne održavaju i ne završavaju zbog nedostatka sredstava i centralizovanog i nefunkcionalnog sistema nabavki. To takođe utiče na deminerski bataljon koji je ključni akter u humanitarnom deminiranju i glavni partner za uspješno provođenje državne Strategije protivminskog djelovanja 2018.-2025. Organi za protivminsko djelovanje (Komisija za deminiranje i Centar za uklanjanje mina u BiH) trebaju izraditi i usvojiti podzakonske akte i standardne operativne procedure potrebne za potpunu provedbu nove metode vraćanja zemljišta na korištenje.

U pogledu **zajedničke sigurnosne i odbrambene politike** (ZSOP), potpisan je BiH je sa EU uspostavila okvir za učešće zemlje u civilnim i vojnim misijama i operacijama upravljanja krizama. Tri pripadnika Oružanih snaga Bosne i Hercegovine upućena su u Misiju EU za obuku (EUTM) u Centralnoafričkoj Republici.

Po pitanju **hibridnih pretnji**, EU je ponudila Bosni i Hercegovini istraživanje o hibridnim rizicima kako bi se identifikovale ključne slabosti, koje bi se riješile kroz pomoć EU. Vlasti do danas nisu izrazile interes za učešće u istraživanju.

ANEKS I – ODNOSI IZMEĐU EU I BOSNE I HERCEGOVINE

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) stupio je na snagu u junu 2015. godine. Bosna i Hercegovina je nastavila sa provođenjem SSP-a. Politički i ekonomski dijalog odvijao se redovno preko zajedničkih tijela u okviru Sporazuma; Savjet za stabilizaciju i pridruživanje održan je u julu 2021. godine. Zemlja takođe učestvuje u ekonomskom i finansijskom dijalogu između EU i zapadnog Balkana i Turske, gdje se usvajaju zajedničke preporuke na ministarskom nivou. SSP i njegov Privremeni sporazum, koji se primjenjuje od 2008. godine, omogućili su postepenu liberalizaciju trgovine i uzajamni bescarinski pristup za većinu roba. Od 2000. godine, Bosna i Hercegovina takođe koristi i autonomne trgovinske mjere. Zemlja je 2007. godine pristupila Srednjoevropskom sporazumu o slobodnoj trgovini (CEFTA). Pregovori za pristupanje Svjetskoj trgovinskoj organizaciji su u završnoj fazi. U 2020. godini EU je ostala glavni trgovinski partner Bosne i Hercegovine, čineći 65% robne razmjene zemlje (72% izvoza i 61% uvoza). To predstavlja pad od 102% u 2020. godini, što je u potpunosti izazvano pandemijom, i uglavnom je u skladu sa trgovinskim obrascima u regionu. Ukupna trgovinska razmjena u 2020. godini iznosila je 9,6 milijardi eura. Trgovinski deficit BiH sa EU u 2020. godini iznosio je 1,5 milijardi eura. Poređenja radi, trgovina Bosne i Hercegovine sa CEFTA-om predstavljala je 13,6% njene ukupne trgovine.

U februaru 2016. godine, Bosna i Hercegovina je **podnijela zahtjev za članstvo u EU**, a u septembru 2016., Evropsko vijeće pozvalo je Komisiju da dostavi svoje mišljenje o zahtjevu zemlje. U maju 2019. Komisija je usvojila **Mišljenje (Avis)** i prateći analitički izvještaj. U Mišljenju je utvrđeno **14 ključnih prioriteta** u oblastima demokratije/funkcionisanja, vladavine prava, osnovnih prava i reforme javne uprave koje Bosna i Hercegovina mora ispuniti kako bi dobila preporuku za otvaranje pregovora za pristupanje EU. U decembru 2019., Vijeće EU je pozdravilo Mišljenje i pozvalo Komisiju da svoje godišnje izvještaje za Bosnu i Hercegovinu, počevši od izvještaja za 2020., usredotoči na provođenje ključnih prioriteta.

Liberalizacija viznog režima za građane Bosne i Hercegovine koji putuju u Šengenski prostor je na snazi od decembra 2010. godine. Sporazum o readmisiji na snazi je od 2008. U trećem izvještaju Komisije iz jula 2020., u okviru mehanizma suspenzije viza, zaključeno je da Bosna i Hercegovina nastavlja ispunjavati mjerila za liberalizaciju viznog režima.

EU je nastavila s angažovanjem značajnih resursa u Bosni i Hercegovini u okviru **zajedničke vanjske i sigurnosne politike** i **zajedničke sigurnosne i odbrambene politike**. Pojačano prisustvo, koje zajedno čine EUSR i Delegacija EU u BiH, i dalje predstavlja instrument u komunikaciji prioriteta EU prema građanima i u provedbi ciljeva agende EU u ključnim područjima. **Vojna operacija EUFOR Althea** i dalje je raspoređena u zemlji, pomaže u izgradnji kapaciteta i obuci oružanih snaga Bosne i Hercegovine, istovremeno zadržavajući funkciju prevencije sukoba i podrške sigurnom okruženju. Savjet bezbjednosti UN-a je produžio mandat EUFOR-u do novembra 2021. godine. Savjet EU usvojio je strateški pregled EUFOR Althea u julu 2021.

Ukupan iznos **finansijske pomoći** EU Bosni i Hercegovini u okviru **Instrumenta za pretpristupnu pomoć (IPA)** za period 2014.-2020. iznosi 530 miliona eura. Pomoć se realizuje pod direktnim upravljanjem Delegacije EU u Sarajevu. Kao dio odgovora na krizu COVID-19, Bosna i Hercegovina koristi 7 miliona eura za hitnu medicinsku opremu i 73,5 miliona eura za mjere socijalno-ekonomskog oporavka u okviru IPA-e II. EU je takođe omogućila zajam do 250 miliona eura za makrofinansijsku pomoć. Iako je nedavni fokus bio na mobilizaciji podrške kao odgovor na pandemiju COVID-19, IPA je takođe nastavila da pomaže zemlji u ostvarivanju rezultata u ključnim sektorima kao što su reforma pravosuđa, upravljanje migracijama, zapošljavanje, poljoprivreda, životna sredina i razvoj privatnog sektora.

Od 2018., EU je kroz IPA-u i humanitarne fondove, podržala Bosnu i Hercegovinu u upravljanju migracijama sa 80,5 miliona eura. Usvajanje cjelodržavnih sektorskih strategija, poput one za upravljanje javnim finansijama i zapošljavanje, i dalje je ključni zahtjev kako bi Bosna i Hercegovina u budućnosti mogla u potpunosti koristiti sredstva IPA-e. Bosna i Hercegovina koristi i višedržavne i regionalne programe IPA-e i učestvuje u tri programa prekogranične saradnje, kao i u programima transnacionalne saradnje.

IPA III Uredba za finansijski period 2021.-2027. nastaviće da pruža finansijsku podršku regionu, a takođe će finansirati Ekonomski investicioni plan (EIP) za zapadni Balkan.⁸ EIP su dogovorile Komisija i zemlje regiona u oktobru 2020. godine. Cilj EIP-a je da podstakne dugoročni ekonomski oporavak regiona, podrži zelenu i digitalnu tranziciju i podstakne regionalnu integraciju i približavanje EU.

Bosna i Hercegovina uz podršku IPA-e učestvuje u sljedećim **programima EU**: Horizont 2020, Kreativna Evropa, Fiscalis 2020, Carine 2020, Evropa za građane, Erasmus +, Treći program djelovanja EU u oblasti zdravstva, te program COSME.

---

⁸ Službeni glasnik L 330, . 20,9 - 2021

STATISTIČKI PODACI (od 9.09.2021.)
Bosna i Hercegovina
Osnovni podaci

	Napomena	2008.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Broj stanovnika (u hiljadama)		3 844 s	3 825 s	3 516 s	3 510 s	3 500 s	3 492 ps
Ukupna površina zemlje (u km ²)		51 209 w	51 209 w	51 209 w	51 209 w	51 209 w	51 209 w

Nacionalni računi

	Napomena:	2008.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Bruto domaći proizvod (BDP) (u milionima domaće valute)		25 519	28 589	29 905	31 376	33 444	35 296
Bruto domaći proizvod (BDP) (u milionima eura)		13 048	14 617	15 290	16 042	17 100	18 046
BDP (euro po glavi stanovnika)		3 394 s	3 821 s	4 349 s	4 571 s	4 885 s	5 168 ps
BDP po glavi stanovnika (u Standardima kupovne moći (SKM) stanovnika)		7 600	8 800	9 000	9 200	9 800	10 300
BDP po glavi stanovnika (u SKM), u odnosu na prosjek EU-27=100)		29.5 s	30.6 s	31.0 s	30.8 s	31.7 s	32.3 s
Realna stopa rasta BDP-a: promjene obujma BDP-a u odnosu na prethodnu godinu (%)		5.4	3.1	3.1	3.2	3.7	2.8
Rast zaposlenosti (podaci nacionalnih računa), u odnosu na prethodnu godinu (%)		:	:	:	:	:	:
Rast produktivnosti rada: rast BDP-a (u obujmu) po zaposlenom, u odnosu na prethodnu godinu (%)		:	:	:	:	:	:
Rast jedinice rada, u odnosu na prethodnu godinu (%)		:	:	:	:	:	:
** Promjene u 3 godine (T / T-3) u nominalnom indeksu rasta troškova jedinice rada (2015 = 100)		:	:	:	:	:	:
Produktivnost rada po zaposlenom: BDP (u PPS) po zaposlenom u odnosu na prosjek EU (EU-27 = 100)		:	:	:	:	:	:
Bruto dodana vrijednost po glavnim sektorima (%)							
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo (%)		8.6	7.3	7.5	6.6	6.9	6.6
Industrija (%)		21.2	21.9	22.6	23.3	23.9	23.1
Građevinarstvo (%)		6.4	4.7	4.7	4.8	4.8	5.0
Usluge (%)		63.8 s	65.9 s	65.1 s	65.3 s	64.4 s	65.3 s
Potrošnja kod krajnjih potrošača, kao udio BDP-a (%)		107.3	102.2	99.1	96.7	94.3	93.0
Bruto stvaranje fiksnog kapitala, kao udio BDP-a (%)		28.8	21.1	20.7	21.9	22.8	23.0
Promjene inventara, kao udio BDP-a (%)		2.9	0.8	2.3	3.0	2.0	2.2
Izvoz roba i usluga, u odnosu na BDP (%)		26.8	35.5	36.3	40.9	42.5	40.5
Uvoz roba i usluga, u odnosu na BDP (%)		59.3	53.8	53.0	57.1	57.3	55.2
Bruto investicije u osnovni kapital od strane sektora opće države, u procentima BDP (%)		:	:	:	:	:	:

Poslovni sektor	Napomena:	2008.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Indeks obima industrijske proizvodnje (2015=100)		95.5	100.0	104.4	107.7	109.4	103.5
Broj aktivnih preduzeća (broj)		:	65 800 e	67 205 e	68 761 b	68 085	67 981 pw
Stopa osnivanja: broj preduzeća osnovanih u promatranom periodu (t) podijeljen s brojem preduzeća aktivnih u t (%)		:	:	:	:	:	:
Stopa gašenja: broj preduzeća ugašenih u promatranom periodu (t) podijeljen s brojem preduzeća aktivnih u t (%)		:	:	:	:	:	:
Ljudi zaposleni u MSP u odnosu na sve zaposlene (unutar nefinancijske poslovne ekonomije) (%)		:	71.5 sw	72.0 sw	69.5 bsw	69.1 psw	:
Dodatna vrijednost od MSP (u nefinancijskoj poslovnoj ekonomiji) (u milionima eura)		:	4 701 sw	5 043 sw	4 845 bsw	5 269 sw	5 752 psw
Ukupna dodatna vrijednost (u nefinancijskoj poslovnoj ekonomiji) (u milionima eura)		:	7 169 e	7 594 e	7 681 b	8 393	9 004 pw

Stopa inflacije i cijene kuća	Napomena:	2008.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Indeks potrošačkih cijena (CPI), promjena u odnosu na prethodnu godinu (%)	1)	3.9 w	- 1.0 w	- 1.6 w	0.8 w	1.4 w	0.6 w
** Godišnja promjena u sniženom indeksu cijena kuća (2015 = 100)		:	:	:	:	:	:

Platni bilans	Napomena:	2008.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Platni bilans: ukupno tekući račun (u milionima eura)	2)	- 1 797.4 w	- 745.3	- 727.9	- 777.3	- 571.7	- 555.6
Platni bilans tekućeg računa: Trgovinski bilans (u milionima eura)	2)	- 5 213.7 w	- 3 668.9	- 3 624.6	- 3 792.2	- 3 845.5	- 4 072.6
Platni bilans tekućeg računa: neto usluge (u milionima eura)	2)	977.5 w	997.3	1 082.7	1 191.0	1 325.4	1 416.2
Platni bilans tekućeg računa: neto za primarna prihod (u milionima eura)	2)	482.1 w	99.7	20.7	- 134.6	- 101.8	- 10.9
Platni bilans tekućeg računa: neto saldo za sekundarni prihod (u milionima eura)	2)	1 956.7 w	1 826.6	1 793.3	1 958.5	2 050.2	2 111.7
Neto saldo za primarni i sekundarni prihod: od čega državni transferi (u milijunima eura)		:	62.9	20.8	35.9	15.1	- 4.9
** 3 godine unazad prosječno stanje na tekućem računu u odnosu na BDP (%)		:	- 5.9	- 5.7	- 4.9	- 4.3	- 3.8
** Petogodišnje promjene u udjelu svjetskog izvoza roba i usluga (%)		:	0.0	10.6	31.6	30.6	25.2
Neto saldo (unutarne-vanjske) direktne vanjske strane investicije (FDI) (u milionima eura)	3)	672.6 w	260.1 w	281.3 w	366.8 w	507.1 w	354.5 w
Direktne strane investicije (FDI) u inostranstvu (u milionima eura)	2) 3)	26.9 w	85.2 w	2.6 w	88.4 w	- 5.6 w	- 8.6 w
od čega FDI izvještajne ekonomije u 28 zemalja EU (u milionima eura)	4)	:	55.7 w	37.0 w	59.4 w	- 35.7 w	- 46.6 w
Direktne strane investicije (FDI) u izvještajnoj ekonomiji (u milionima eura)	2) 3)	699.4 w	345.3 w	283.9 w	455.2 w	501.5 w	345.9 w
od čega FDI od 27 zemalja EU u izvještajnoj ekonomiji (u milionima eura)	3) 4)	375.8 w	206.4 w	229.2 w	292.7 w	257.7 w	153.5 w
** Neto međunarodna investiciona pozicija, u odnosu na BDP (%)	2)	- 43.2 w	- 54.9 w	- 51.1 w	- 46.4 w	- 42.4 w	- 37.7 w
Godišnja stopa promjene u bruto prilivu novčanih doznaka (u nacionalnoj valuti) od radnika migranata (%)		:	8.3 s	8.2 s	8.4 s	8.5 s	8.4 s

Javne finansije	Napomena:	2008.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
***Opći deficit/suficit vlade, u odnosu na BDP (%)		- 2.1 w	0.7 w	1.2 w	2.6 w	1.6 w	:
Opšti bruto dug vlade u odnosu na BDP (%)	5)	18.7 w	41.9 w	40.5 w	36.1 w	40.8 w	:
Ukupni prihodi vlade kao postotak BDP-a (%)		42.8 w	43.2 w	42.7 w	43.0 w	43.1 w	:
Ukupni rashodi vlade kao postotak BDP-a (%)		44.9 w	42.6 w	41.5 w	40.4 w	:	:

Finansijski pokazatelji	Napomena:	2008.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Bruto vanjski dug cijele ekonomije, u odnosu na BDP (%)		64.1 sw	72.2 sw	71.2 sw	67.5 sw	68.0 sw	:
Bruto vanjski dug cijele ekonomije, u odnosu na ukupan izvoz (%)		238.9 w	203.3 w	195.8 w	163.2 w	154.7 w	156.9 w
Priliv novca: M1 (novčanice, kovanice, depoziti preko noći, u milionima eura)	6) 7)	2 909.9 w	4 182.8 w	4 755.5 w	5 405.6 w	6 209.7 w	6 775.2 w
Priliv novca: M2 (M1 plus depoziti sa prispjecom do 2 godine, u milionima eura)	6) 8)	6 360.1 w	9 534.2 w	10 326.9 w	11 307.9 w	12 368.7 w	13 463.7 w
Priliv novca: M3 (M2 plus instrumenti koji se mogu plasirati na tržište, u milionima eura)		:	:	:	:	:	:
Ukupni krediti monetarnih finansijskih institucija stanovništvu (konsolidovani) (u milionima eura)	9)	7 227.7 w	8 623.9 w	8 794.8 w	9 419.3 w	9 964.7 w	:
** Godišnja promjena u pasivi u finansijskom sektoru (%)	10) 11) 12) 13)	3.9 w	4.6 w	5.5 w	8.3 w	8.8 w	:
** Tokovi privatnih kredita, konsolidovani, u odnosu na BDP	10) 13)	11.6 w	- 2.2 w	1.2 w	3.2 w	3.4 w	:
** Privatni dug, konsolidovani, u odnosu na BDP (%)	10) 13)	106 bw	87 w	85 w	83 w	87 w	:
Kamatne stope: dnevna stopa, godišnje (%)		:	:	:	:	:	:
Kamatna stopa za kredite (1 godina), godišnje (%)	14)	6.98 w	5.71 w	5.20 w	4.38 w	3.79 w	3.29 w
Kamatna stopa za depozite (1 godina), godišnje (%)	15) 16)	0.35 w	0.09 w	0.09 w	0.07 w	0.05 w	0.06 w
devizni kurs eura: prosjek perioda (1 euro = ... nacionalna valuta)		1.956	1.956	1.956	1.956	1.956	1.956
Indeks ponderiranog efektivnog deviznog kursa 42 zemalja(2010=100)	17)	97 w	102 w	103 w	103 w	105 w	105 w
**3 trogodišnje promjene (T/T-3) u indeksu ponderiranog efektivnog deviznog kursa, 42 zemlje (2010 = 100)	17)	0.4 sw	0.9 sw	1.0 sw	0.5 sw	3.3 sw	2.5 sw
Vrijednost rezervi (uključujući zlato) (u milionima eura)	2)	3 218.8 w	4 400.3 w	4 873.2 w	5 427.0 w	5 944.1 w	6 441.1 w

Vanjska trgovina robom

Napomena:	2008.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.

Vrijednost uvoza: sve robe, svi partneri (u milionima eura)		8 330	8 105	8 263	9 298	9 855	9 969
Vrijednost izvoza: sve robe, svi partneri (u milionima eura)		3 432	4 595	4 815	5 653	6 085	5 876
Platni bilans: sve robe, svi partneri (u milionima eura)		- 4 899	- 3 510	- 3 448	- 3 646	- 3 770	- 4 093
Uslovi trgovine (indeks izvoznih cijena /indeks uvoznih cijena, * 100) (broj)	18)	:	100.0 sw	101.6 sw	101.3 sw	102.7 sw	102.3 sw
Udio izvoza u 27 zemalja EU u vrijednosti ukupnog izvoza (%)		71.3 s	70.9 s	71.0 s	70.4 s	72.2 s	72.3 s
Udio uvoza u 27 zemalja EU u vrijednosti ukupnog uvoza (%)		64.4 s	59.9 s	61.1 s	60.0 s	59.7 s	61.1 s

Demografija	Napomena:	2008.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Sirova stopa prirodne promjene stanovništva (stopa prirodnog priraštaja): broj rođenih minus umrli (u hiljadama stanovnika)		0.0	:	- 1.8	- 2.0	- 2.4 p	:
Broj umrle djece mlađe od jedne godine (na 1000 živorođene djece)		6.9	:	:	:	:	:
Očekivani životni vijek pri rođenju: muškarci (godine)		:	:	:	:	:	:
Očekivani životni vijek pri rođenju: žene (godine)		:	:	:	:	:	:

Tržište rada	Napomena:	2008.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Ekonomska stopa aktivnosti za osobe u dobi od 20-64 godine: udio stanovništva u dobi od 20-64 koji je ekonomski aktivno (%)		58.2 w	59.2 w	58.8 w	58.4 w	58.4 w	59.0 w
*Stopa zaposlenosti za osobe u dobi od 20-64: udio stanovništva u dobi od 20-64 koje je zaposleno (%)		44.8 w	43.2 w	44.2 w	46.6 w	47.7 w	49.7 w
Stopa zaposlenosti muškaraca od 20-64 godine (%)		58.7 w	53.9 w	56.4 w	58.1 w	59.5 w	61.6 w
Stopa zaposlenosti žena 20-64 godine (%)		31.5 w	32.4 w	32.0 w	35.1 w	35.8 w	38.0 w
Stopa zaposlenosti za osobe u dobi od 55-64: udio stanovništva u dobi od 55-64 koje je zaposleno		26.7 w	28.2 w	29.7 w	32.5 w	32.6 w	36.2 w
Zaposlenost prema glavnim sektorima							
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo (%)		:	17.9 w	18.0 w	18.9 w	15.7 w	18.0 w
Industrija (%)		:	22.0 w	22.7 w	22.2 w	23.5 w	23.8 w
Građevinarstvo (%)		:	7.5 w	8.6 w	7.3 w	8.7 w	7.9 w
Usluge (%)		:	52.6 w	50.8 w	51.6 w	52.1 w	50.3 w
Osobe zaposlene u javnom sektoru kao udio u ukupnoj zaposlenosti, osobe od 20–64 godina (%)	19) 20)	16.4 w	20.0 w	17.8 w	18.4 w	18.4 w	17.2 w
Osobe zaposlene u privatnog sektoru kao udio u ukupnoj zaposlenosti, osobe od 20–64 godina (%)	19) 20)	83.6 w	80.0 w	82.2 w	81.6 w	81.6 w	82.8 w
Stopa nezaposlenosti: udio radne snage koja je nezaposlena (%)		23.5 w	27.9 w	25.5 w	20.7 w	18.5 w	15.9 w
Stopa nezaposlenosti muškaraca (%)		21.5 w	25.9 w	22.6 w	19.0 w	17.3 w	13.8 w
Stopa nezaposlenosti žena (%)		26.8 w	30.9 w	30.2 w	23.3 w	20.5 w	19.0 w

Stopa nezaposlenosti mladih: udio radne snage u dobi od 15-24 godine koja je nezaposlena (%)		47.5 w	62.3 w	54.3 w	45.8 w	38.8 w	33.8 w
Stopa dugoročne nezaposlenosti: udio radne snage koja je nezaposlena 12 ili više godina (%)		20.3 w	22.8 w	21.7 w	17.0 w	15.2 w	12.1 w
Stopa nezaposlenosti za osobe (u dobi od 25–64) koje imaju barem srednje obrazovanje (ISCED nivou 0–2) (%)		24.7 w	27.7 w	26.2 w	19.5 w	19.1 w	:
Stopa nezaposlenosti za osobe (u dobi od 25–64) koje imaju barem srednje obrazovanje (ISCED nivou 5-8) (%)		9.5 w	16.4 w	18.9 w	14.6 w	13.9 w	10.9 w

Socijalna kohezija	Napomena:	2008.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Prosječne nominalne mjesečne plate i nadnice (domaća valuta)	21)	752 w	830 w	838 w	851 w	879 w	:
Indeks realnih plata i nadnica (indeks nominalnih plata i nadnica podijeljen sa CPI/HICP) (2016=100)		:	:	:	:	:	:
GINI koeficijent	22)	:	31 w	:	:	:	:
Jaz siromaštva		:	:	:	:	:	:
*Rano napuštanje obrazovanja i obuke: udio stanovništva u dobi od 18-24 s nižim srednjim obrazovanjem, koje ne nastavlja s daljnjim obrazovanjem ili obukom (%)		9.0 w	5.2 w	4.9 w	5.1 w	5.4 w	3.8 w

Životni standard	Napomena:	2008.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Broj putničkih automobila u odnosu na broj stanovnika (broj na hiljadu stanovnika)	23)	178.7 sw	216.7 sw	245.0 sw	252.0 sw	263.1 sw	269.5 psw
Broj pretplatnika mobilne telefonije u odnosu na broj stanovnika (broj na hiljadu stanovnika)		769.9 ew	887.0 w	981.1 w	981.7 w	989.9 w	1 075.5 w
Mobilne širokopojasne mreže (na 100 stanovnika)		:	36.2 w	40.4 w	43.4 w	52.7 w	44.7 w
Mobilne širokopojasne mreže (na 100 stanovnika)		:	18 w	19 w	19 w	20 w	21 w

Infrastruktura	Napomena:	2008.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Gustina željezničke mreže (linije koje rade, na 1000 km²)		19.9 sw	20.1 sw	19.9 sw	19.9 sw	19.9 sw	19.9 sw
Dužina autoputeva (u kilometrima)		28 w	128 w	163 w	172 w	198 w	208 w

Inovacije i istraživanja	Napomena:	2008.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Javna potrošnja na obrazovanje, u odnosu na BDP (%)		:	:	4.3 sw	:	:	:
Bruto domaća potrošnja na istraživanje i razvoj, u odnosu na BDP (%)		:	0.22 sw	0.24 sw	0.20 sw	0.19 sw	0.19

Državna budžetska izdvajanja ili izdaci za istraživanje i razvoj (GBAORD), kao postotak BDP-a (%)		:	0.05	0.04	0.04	0.06	0.09
Postotak domaćinstva sa pristupom internetu kod kuće (%)		:	:	61.5 bw	66.0 w	69.0	72.0

Okoliš	Napomena:	2008.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
* Indeks emisija stakleničkih plinova, ekvivalent CO ₂ (1990 = 100)		59.5 w	:	:	:	:	:
Energetski intenzitet ekonomije (kg ekvivalenta nafte na 1000 eura BDP-a na 2015 stalnih cijena)		:	423.0	448.8	434.2	463.4	435.7
Električna energija iz obnovljivih izvora u odnosu na bruto potrošnju električne energije (%)		35.8	41.0	40.8	39.6	41.5	45.5
Udio putnog teretnog transporta u unutrašnjem teretnom transportu (%)	24)	:	:	76.6 w	78.9 w	78.7 w	77.4 w

Energija	Napomena:	2008.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Primarna proizvodnja svih energetskih proizvoda (u hiljadama TOE)		:	4 367	4 742	4 624	5 672	5 405
Primarna proizvodnja sirove nafte (u hiljadama TOE)		:	0	0	0	0	0
Primarna proizvodnja čvrstih goriva (u hiljadama TOE)		:	3 165	3 520	3 612	3 659	3 403
Primarna proizvodnja prirodnog gasa (u hiljadama TOE)		:	0	0	0	0	0
Neto uvozi svih energetskih proizvoda (u hiljadama TOE)		:	2 083 s	2 133 s	2 299 s	1 814 s	1 979 s
Bruto unutrašnja potrošnja energije (u hiljadama TOE)		:	6 183	6 767	6 754	7 478	7 230
Bruto proizvodnja električne energije (GWh)		:	16 438	17 767	16 438	19 160	17 493

Poljoprivreda	Napomena:	2008.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Indeks obima poljoprivredne proizvodnje roba i usluga (proizvođačke cijene) (2010=100)		:	:	:	:	:	:
Korišteno agrarno područje (u hiljadama hektara)		1 742.8 e	1 732.8 e	1 778.8 e	1 762.0 e	1 779.6 e	1 806.3 e
Stoka: živa goveda (u hiljadama grla, kraj perioda)		459.0 ew	455.0 e	455.0 e	445.0 e	438.0	430.0 e
Stoka: žive svinje (u hiljadama grla, kraj perioda)		502.0 ew	564.0 e	545.0 e	548.0 e	542.0 e	543.0 e
Stoka: žive ovce i koze (u hiljadama grla, kraj perioda)		1 100.9 esw	1 093.0 es	1 091.0 es	1 090.0 es	1 085.0 es	1 085.0 es
Sirovo mlijeko dostupno na farmama (u hiljadama tona)		:	719.5 ew	723.6 ew	704.1 ew	699.9 ew	663.4 ew
Prinos biljne proizvodnje: žitarice (uključujući rižu) (u hiljadama tona)		1 428.3 e	1 150.9 e	1 677.5 e	1 176.9 e	1 764.1 e	1 685.6 e
Prinos biljne proizvodnje: šećerna repa (u hiljadama tona)		0.0 n	0.0 n	0.0	0.0	0.0	0.0
Prinos biljne proizvodnje: povrće (u hiljadama tona)		274.7 e	280.4 e	361.4 e	291.5 e	298.7 e	298.8 e

Izvor: Eurostat i statističke institucije u Bosni i Hercegovini

:: = nije dostupno

b = prekid u seriji

e = procijenjena vrijednost

n = nije značajna vrijednost

p = privremeno

s = procjena Eurostata

w = Podaci koje je dostavilo i u nadležnosti su državnog statističkog organa i koji se objavljuju u izvornom obliku (u skladu s primljenim podacima) te bez provjere njihove kvalitete i pridržavanja pravila statističke metodologije EU.

* = indikator Europe 2020

** = Indikator postupka makroekonomskog debalansa (MIP)

Fusnota:

- 1) Inflacija potrošačkih cijena
- 2) Na osnovu Priručnika MMF-a o platnom bilansu, šesto izdanje.
- 3) Na osnovu Priručnika MMF-a o platnom bilansu, pristup Imovina - Obaveze
- 4) Na osnovu Priručnika MMF-a o platnom bilansu, šesto izdanje te Referentne definicije OECD-a o izravnom stranom ulaganju, četvrto izdanje
- 5) Kraj godine (31.12.)
- 6) Na osnovu Priručnika i MMF-a za monetarnu i finansijsku statistiku, 2000.
- 7) M1 novčane mase čine gotovina izvan banaka i prenosivi depoziti u domaćoj valuti svih domaćih sektora (osim depozita centralne vlade).
- 8) M2 novčane mase sastoji se od novčanih sredstava, M1 novca i QM kvazi novca. QM novčanih sredstava pokrivaju ostale depozite u domaćoj valuti, prenosive i ostale depozite u stranoj valuti svih domaćih sektora (osim depozita centralne vlade).
- 9) Na osnovu Priručnika i MMF-a za monetarnu i finansijsku statistiku, 2000.
- 10) Podaci za monetarne finansijske institucije.
- 11) Centralna banka BiH počela je sa statistikom ostalih finansijskih korporacija od 2006. godine.
- 12) Uključuje podatke za centralne banke i druge banke za kraj decembra 2018. godine, dok su podaci za ostale finansijske institucije daju za kraj juna 2018.
- 13) Korišteni su podaci o BDP-u za 2017. godinu
- 14) Stope kratkoročnog pozajmljivanja u domaćoj valuti nefinansijskim zadrugama (ponderirani prosjek).
- 15) Stope depozita u domaćoj valuti za domaćinstva (ponderirani prosjek).
- 16) Podaci za decembar 2018. godine
- 17) Revizija NEER bazno razdoblje 2010=100
- 18) Paasche indeksi jedinične vrijednosti izvoza i uvoza
- 19) Javni sektor uključuje NACE Rev. 1.1 Odjeljke L, M i N, dok privatni sektor uključuje i druge NACE odjeljke.
- 20) Javni sektor uključuje NACE Rev. 2 Odjeljke O, P i Q, dok privatni sektor uključuje i druge NACE odjeljke.
- 21) Neto zarade
- 22) Za izračun se koristi ukupna potrošnja domaćinstava (a ne prihod).
- 23) Uključujući benzin, dizel gorivo, električna i druge vrste putničkih vozila.
- 24) Podaci nisu prikupljeni na unutrašnjim plovim putevima. Cestovni udio u unutrašnjem teretnom transportu na osnovu cestovnog i željezničkog transporta.